

ŞTIINŢELE LIMBAJULUI

Limba română

Repere teoretice şi aplicaţii

Angelica Hobjilă

UNIVERSITARIA

INSTITUTUL EUROPEAN

Angelica Hobjilă este lector universitar doctor la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, din cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi. A publicat *Elemente de didactică a limbii şi literaturii române pentru ciclul primar*, (2006), *Microsistemul deicticelor în limba română vorbită neliterară actuală*, (2003); suporturi de curs: *Limba română*; *Literatura română şi literatura pentru copii*; *Didactica activităţilor de educare a limbajului*; *Didactica limbii şi literaturii române pentru ciclul primar* (în volumele pentru specializarea „Pedagogia Învăţământului Primar şi Preşcolar", ID, anii II şi III, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi), *Limba şi literatura română pentru ciclul primar/preprimar şi didactica predării acestei discipline* (coautoare, cursuri e-learning), articole/lucrări de specialitate. La Editura Institutul European a publicat *Limba română. Repere teoretice şi aplicaţii* (2012) şi *Elemente de didactică a activităţilor de educare a limbajului (etapa preşcolarităţii)* (2008). A participat la numeroase manifestări ştiinţifice din ţară şi din străinătate, având ca domenii majore de interes didactica limbii şi a comunicării, limba română şi literatura pentru copii.

www.euroinst.ro

INSTITUTUL EUROPEAN
Iaşi, str. Grigore Ghica Vodă nr. 13
euroedit@hotmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HOBJILĂ, ANGELICA
Limba română : repere teoretice şi aplicaţii / Angelica Hobjilă; cuvânt înainte: Ana-Maria Minuţ. - Iaşi : Institutul European, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-973-611-918-7

I. Minuţ, Ana-Maria (cuvânt înainte)

811.135.1

Printed in ROMANIA

ANGELICA HOBJILĂ

LIMBA ROMÂNĂ
Repere teoretice şi aplicații

Cuvânt-înainte de Ana-Maria Minuț

CUPRINS

Cuvânt-înainte

În condiţiile în care descrieri „fără rest" ale oricărui nivel al limbii sunt imposibile, doamna Angelica Hobjilă propune o prezentare sintetică, integratoare şi coerentă, a nivelelor de organizare ierarhică a sistemului general al limbii române. Optând pentru o manieră „prietenoasă", preponderent didactică, autoarea oferă o abordare din perspectivă clasică, organizată de la simplu la complex, a reperelor teoretice privitoare la fonetica, lexicul, morfologia, sintaxa şi stilistica limbii române, selectate în acord cu programele didactice ale studenţilor de la specializarea Pedagogia Învăţământului Primar şi Preşcolar, dar şi cu programele examenelor de titularizare şi ale celor pentru obţinerea definitivatului sau a gradului al II-lea în învăţământ.

Concepută ca un curs practic, lucrarea are toate caracteristicile unui ghid/îndreptar din care, după selecţia operată de autoare, fiecare cititor îşi poate alege acele informaţii pe care le consideră necesare. Evitând polemici sterile, chiar şi în cazul aspectelor dificile şi controversate, doamna Angelica Hobjilă este permanent preocupată de acurateţea terminologică şi are constant în vederea prezentarea unor clasificări din perspective diverse, care să permită o cât mai bună asimilare a conceptelor. Secvenţele teoretice consacrate fiecărui nivel sunt urmate de aplicaţii, concepute ca activităţi de lucru individual (organizat în jurul suportului de curs), care confirmă accesibilitatea practică a rezultatelor ştiinţifice prezentate.

Interesul faţă de exerciţiile propuse este sporit de faptul că acestea se întemeiază pe fragmente din texte subsumate literaturii pentru copii, autoarea propunând astfel, cu discreţie, o actualizare a

lecturilor indispensabile celor care lucrează sau vor lucra cu cei mici. 24 de teste de tipuri diferite încheie această lucrare care, susţinută de o bibliografie de specialitate bine valorificată, îmbină abordarea teoretică a nivelelor limbii cu latura didactică aplicativă şi urmăreşte, în ultimă instanţă, diminuarea inconsecvenţelor dintre diversele opinii teoretice şi practica analizei lingvistice.

Ana-Maria Minuţ

Contextualizări necesare...

Acest „curs practic de Limba română... altfel" se adresează, în mod special, studenţilor specializării „Pedagogia Învăţământului Primar şi Preşcolar", viitorilor profesori pentru învăţământul primar şi preşcolar, dar şi actualilor educatori, învăţători, institutori, profesori care se pregătesc pentru susţinerea examenelor de titularizare, pentru obţinerea definitivatului sau a gradului al II-lea în învăţământ, respectiv celor atraşi de logica limbii şi de contextualizările ei necesare în plan comunicativ.

În condiţiile în care, în formarea studenţilor de la specializarea menţionată, studierii Limbii române îi este alocat un singur semestru, lucrarea de faţă se constituie într-o propunere de prezentare sintetică (prin „repere") a principalelor coordonate reperabile la fiecare nivel al limbii (nivel fonetic/ fonologic, nivel lexical-semantic, nivel morfologic, nivel sintactic şi nivel stilistic) şi de lansare de provocări în plan aplicativ, în vederea fixării acestor conţinuturi.

Maniera aleasă este, aşadar, una de tip didactic, reperele teoretice având rolul de a actualiza elemente considerate esenţiale pentru stăpânirea logicii limbii, pentru optimizarea comunicării de specialitate (inclusiv în ciclul primar, în perioada pregramaticală şi în cea gramaticală, când profesorul va aborda conţinuturi de tipul: Vocale şi consoane, Corespondenţa sunet/ sunete – literă/ grup de litere, Scrierea cuvintelor care conţin [anumiţi] diftongi, respectiv vocale în hiat, Cuvinte cu înţeles asemănător, Cuvinte cu înţeles opus, Cuvinte cu aceeaşi formă şi sens diferit, Substantivul, Adjectivul, Pronumele, Numeralul, Verbul, Subiectul, Predicatul, Atributul, Complementul

etc.), dar şi a comunicării, în general, prin raportare la normele limbii române literare actuale. Reperele teoretice alese spre prezentare se constituie, astfel, în premisă pentru dezvoltări, aprofundări ale subiectelor subsumate teoriei limbii române, oferind baza şi perspectiva „clasică” – încă în vigoare în programele examenelor curente din universul viitorilor sau actualilor profesori pentru învăţământul preşcolar/ primar – a pregătirii lor de specialitate în acest domeniu.

Componenta aplicativă urmează, în principiu, tipologia cerinţelor prezente, în ultimii ani, în subiectele din cadrul examenelor curente (pentru studenţi) şi al examenelor de titularizare/ obţinere a gradelor didactice (pentru profesorii din învăţământul preşcolar/ primar), oferind posibilitatea „exersării” practicii limbii, a descoperirii şi explicării nuanţelor acesteia, a contextualizării – argumentate ştiinţific – a anumitor forme/ construcţii/ utilizări...

În demersul propus, delimitările teoretice (am optat pentru „repere”, nu pentru prezentări exhaustive) conturează cadrul de analiză, iar aplicaţiile oferă contexte de analiză a elementelor care individualizează valorificarea codului lingvistiv, cu precădere în fragmente din texte subsumate literaturii pentru copii, încercând astfel o subtilă/ implicită actualizare (şi) a lecturilor necesare celor care lucrează/ vor lucra cu preşcolarii/ şcolarii mici.

Aşadar, o provocare pentru identificarea şi explicarea „jocurilor” din planul limbii române şi al actualizării acesteia în comunicare, dar şi pentru întoarcerea către literatura pentru copii, prin „concentrate” de valori în texte faţă de care raportarea este, aici, din perspectiva nivelurilor fonetic/ fonologic, lexical-sematic, morfologic, sintactic şi stilistic ale limbii române.

I. Nivelul fonetic / fonologic al limbii române

Repere teoretice[1]

I.1. Unități fonetice/ fonologice

În funcție de nivelul la care sunt reperate, unitățile fonetice/ fonologice[2] sunt *segmentale* (sunetul și fonemul), respectiv *suprasegmentale*[3] (accentul, intonația, pauza, ritmul), fiecare având anumite elemente de specificitate.

I.1.1. Unități fonetice/ fonologice segmentale

Sunetul este cea mai mică unitate sonoră a comunicării verbale, orale; este realizarea concretă – în vorbire – a unui anumit fonem. **Fonemul**, pe de altă parte, reprezintă unitatea sonoră minimală[4] funcțională – cu rol în diferențierea morfemelor (unități minimale lexicale și/ sau morfologice).

[1] În ilustrarea tuturor reperelor teoretice din această lucrare au fost valorificate și elemente din suportul de curs pentru ID – Hobjilă, 2009.
[2] Cf. Pușcariu, 1974, p. 322-327; Iordan & Robu, 1978, p. 71 ș.u.
[3] Vezi Ducrot & Schaeffer, 1996, p. 265.
[4] Iordan & Robu, 1978, p. 71-72.

Sunetul este o realitate concretă, fiind produs de aparatul fonator: aerul iese liber sau întâmpină anumite ostacole în traseul său; vibraţiile aerului se propagă de la emiţător către receptor, sunt selectate de acesta din urmă şi se transformă în impulsuri nervoase, recunoscute de creier ca unităţi sonore ale unei anumite limbi[1]. Sunetul are anumite proprietăţi[2] cu rol în realizarea intonaţiei, a anumitor grade de comparaţie, în diferenţierea locutorilor, a contextelor comunicative etc. Astfel, înălţimea sunetului (vezi sunet înalt/ ascuţit/ acut vs. sunet jos/ profund/ grav) este asociată, în cazul vocativelor, al imperativelor, al interjecţiilor, cu intonaţia; durata poate fi valorificată în realizarea expresivă a superlativului absolut (*frumoos* = *foarte frumos*); intensitatea reflectă, în principiu, adaptarea la context (vorbim în şoaptă pentru a nu deranja pe cineva; vorbim tare pentru a fi auziţi de la o distanţă mai mare); timbrul diferenţiază locutorii după gen, vârstă, starea sănătăţii etc.

Fonemul[3] este o unitate abstractă, existentă în sistemul limbii, unitate concretizată – în vorbire – prin sunete. De exemplu, fonemul *e* din *de pe* este concretizat, în vorbirea literară, în sunetul *e* (ǀ*de pe*ǀ), în vorbirea în grai moldovenesc – în *i* (ǀ*di pi*ǀ), iar în vorbirea în grai muntenesc – în *u/ e* (ǀ*du pe*ǀ). Este acelaşi fonem care diferenţiază substantivul *par* de adjectivul *pare*, respectiv adjectivul la numărul singular *par* de cel la numărul plural *pare*. În alte contexte, fonemul are rol în diferenţierea cuvintelor din serii paronimice (*car – par – sar – var – dar – rar – far – har – iar – jar – ţar – zar*), în cadrul cărora se disting, printr-un fonem, atât cuvinte aparţinând aceleiaşi clase semantico-gramaticale (substantivele *car, var, far, har, jar, ţar, zar*; conjuncţiile *dar, iar*), cât şi cuvinte aparţinând unor clase semantico-gramaticale diferite (substantivul *car* de adjectivul *rar*, respectiv de conjuncţia *iar* etc.[4]).

[1] Pentru producerea, transmiterea şi receptarea sunetelor, vezi Iordan & Robu, 1978, p. 72.

[2] Cf. Iordan & Robu, 1978, p. 84; Miller, 1956, p. 68 etc.

[3] Cf. Ducrot & Schaeffer, 1996, pp. 251-253.

[4] Am avut în vedere, în exemplificare, doar unele dintre valenţele cuvintelor respective. Contextual, cuvinte precum *dar, par, iar, sar, rar* pot avea valori diferite: *dar* = substantiv/ conjuncţie coordonatoare adversativă; *par*

Diferenţele dintre cele două unităţi – sunet şi fonem – sunt nete[1]: sunetul este un fenomen individual (subsumat planului locutorului), fonemul este un fenomen social (subsumat codului, sistemului limbii); sunetul este variabil (vezi pronunţia aceluiaşi cuvânt în graiuri diferite), fonemul este stabil, fiind în număr finit în sistemul limbii; sunetul reprezintă concretizarea unui fonem, fonemul reprezintă o clasă de sunete care îndeplinesc aceeaşi funcţie (vezi *supra*, valoarea funcţională a fonemului).

I.1.2. Unităţi fonetice/ fonologice suprasegmentale[2]

Accentul, intonaţia, pauza şi ritmul/ cadenţa sunt reperabile la nivel suprasegmental, având funcţii specifice în comunicare.

Accentul[3] – pronunţarea mai apăsată a unei vocale dintr-un cuvânt – are rol în diferenţierea unor unităţi de tipul:

- silabă: silabă tonică (cea care conţine vocala accentuată: *ac-**cent***) vs. silabă posttonică (silaba ulterioară silabei tonice: *mi-ra-**re***) vs. silabă protonică (silaba anterioară silabei tonice: ***ac**-cent*);
- cuvânt: cuvânt oxiton (cu accentul pe vocala din ultima silabă: *a-tent*) vs. cuvânt paroxiton (cu accent pe vocala din penultima silabă: *mi-ra-re*) vs. cuvânt proparoxiton (cu accent pe vocala dintr-o silabă anterioară penultimei silabe: *doc-to-ri-ţă*[4]);
- omograf: *zori* (substantiv) vs. *zori* (verb), *cântă* (verb, modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a singular/ plural sau verb, modul imperativ, persoana a II-a singular) vs. *cântă* (verb, modul indicativ, timpul perfect simplu, persoana a III-a singular), *pară* (substantiv sau adjectiv, genul feminin singular) vs. *pară* (verb, modul indicativ, timpul perfect simplu, persoana a III-a singular) etc.

= substantiv/ adjectiv/ verb (persoana I singular/ persoana a III-a plural); *iar* = conjuncţie/ adverb; *sar* = verb la persoana I singular/ persoana a III-a plural; *rar* = adjectiv/ adverb.

1 Cf. Dimitriu, 2004, p. 12; Turculeţ, 1999, p. 16 ş.u.; Şerban, 1997, pp. 13-16 etc.

2 Vezi Iordan & Robu, 1978, p. 167 ş.u.

3 Cf. Iordan & Robu, 1978.

4 Accentuare conform *DOOM*, 2005.

Intonaţia – realizată „prin îmbinarea variaţiilor de înălţime cu intensitatea şi durata sunetelor, cu pauzele, tempoul şi ritmul vorbirii şi cu alte elemente fonice, legate de timbrul sunetelor şi de culoarea vocii: mirată, emoţionată, nedecisă etc." (Turculeţ, 1999, p. 256) – este cea care generează curba melodică a mesajului oral, reprezentată – în scris – prin semne de punctuaţie.

Pauza este concretizată în întreruperea, contextuală, a fluxului sonor (cf. Iordan & Robu, 1978, p. 175), marcă a diferenţierii unităţilor comunicative ale mesajului; în comunicarea scrisă, pauza este reprezentată prin blanc. În afara rolului obişnuit, pauza facilitează decodarea corectă de către interlocutor a structurilor omofone: *cumsecade – cum se cade, cu minte – cuminte* etc.

Ritmul/ cadenţa[1] reflectă, în principiu, contextual, anumite particularităţi ale locutorului (stare fizică/ psihică, raportarea la timpul alocat transmiterii mesajului, intenţie comunicativă etc.); vezi, de exemplu, ritmul vorbirii unui locutor care, implicat în actul comunicativ, încearcă să-l convingă pe interlocutor vs. ritmul celui care nu are clară construcţia mesajului, care-şi „caută cuvintele", foloseşte „cuvinte de umplutură" (*ăă, îî*) etc.

I.2. Sunetele limbii române

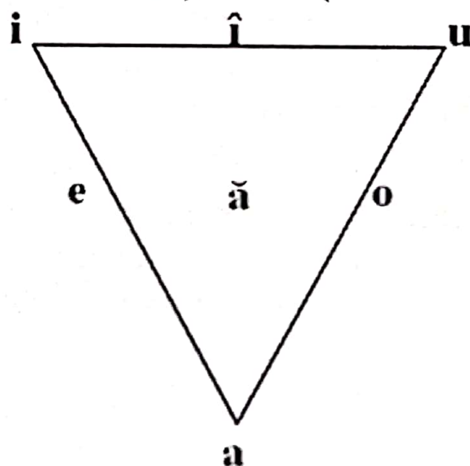
Sistemul sunetelor limbii române cuprinde trei clase distincte: vocalele, semivocalele şi consoanele, definite în opoziţie sau în asociere unele cu altele; de exemplu, vocalele sunt definite în opoziţie cu consoanele, în condiţiile în care la rostirea primelor aerul iese liber din aparatul fonator[2], în timp ce în cazul pronunţării consoanelor, aerul întâmpină anumite obstacole; pe de altă parte, semivocalele sunt

[1] Cf. Iordan & Robu, 1978, pp. 177-180.

[2] Vocalele sunt „sunete sonore, regulate, muzicale, rezultate din trecerea nestânjenită, continuă a curentului de aer fonator prin cavitatea bucală" (Toma, 2004, p. 9).

definite în asociere cu vocalele, diferenţa dintre ele fiind dată de durată şi de caracterul asilabic/ silabic (semivocalele sunt mai scurte decât vocalele şi nu au capacitatea de a forma singure silabe).

Vocalele sunt singurele sunete produse de laringe şi modificate în rezonatorul cavităţii bucale[1]. Vocalele limbii române sunt: *a, e, i, o, u, ă, î/ â*. Dintre acestea, doar trei (*a, ă, î/ â*) au întotdeauna valoare vocalică, celelalte putând avea fie valoare de vocală, fie valoare de semivocală: *fe-e-ri-e* (*e, i* = vocale), *sea-ră* (*e* = semivocală), *vrei* (*i* = semivocală), *no-u-ta-te* (*o, u* = vocale, alături de *a, e,* din ultimele silabe), *floa-re* (*o* = semivocală), *e-cou* (*u* = semivocală).

„Citind" pe orizontală, respectiv pe verticală triunghiul vocalic de mai sus, pot fi diferenţiate diferite tipuri de vocale[2] prin raportare la:

- apertură (deschidere): vocala deschisă *a* vs. vocalele mediane/ semideschise *e, ă, o* vs. vocalele închise: *i, î, u* (liniile orizontale ale triunghiului de mai sus);

[1] „Vocalele [...] se definesc ca sunete sonore, caracterizate prin vibraţii glotale periodice, prin gradul de deschidere a rezonatorului bucal în dependenţă de mişcările verticale ale muşchiului limbii şi prin locul în care se defineşte acest grad de deschidere prin mişcările lui orizontale" (Iordan & Robu, 1978, p. 79).

[2] Şerban, 1997, p. 44; Iordan & Robu, 1978, p. 80 etc.

- locul de articulare: vocale anterioare (palatale) – *e, i*; vocale mediane (centrale) – *a, ă, î*; vocale posterioare (velare) – *o, u* (liniile verticale ale triunghiului).

Acestor criterii li se adaugă diferenţierea, după labializare (rotunjirea sau nu a buzelor), a vocalelor labiale (labializate): *o, u* de vocalele nelabiale (nelabializate): *a, e, i, î, ă*.

Contextual, sunt folosite şi:

- vocalele implicite (de exemplu, *î, i*), cu rol auxiliar în pronunţarea consoanelor: *cî, ci, chi* etc.;
- vocala scurtă *i*, considerată şi vocală redusă în poziţie finală postconsonantică – sunet nesilabic, folosit la sfârşitul unei silabe, după o consoană: *lupi, crezi* etc.

Semivocalele (*i, e, o, u*) sunt fie anterioare, nelabializate: *e, i*, fie posterioare, labializate: *o, u*. Ele nu pot forma singure silabe, intrând – alături de vocale – în componenţa diftongilor şi a triftongilor: ***tei, sea-ră, soa-re, nou, a-ri-pioa-ră, tă-iau*** etc.

Consoanele din limba română (*b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, ş, t, ţ, v, z, ĉ, ĝ, k', g'*), sunete la rostirea cărora aerul întâmpină anumite obstacole la ieşirea din aparatul fonator, obstacole care provoacă pierderea caracterului lor muzical, regulat (Toma, 2004, p. 9), pot fi clasificate[1] în:

- consoane surde vs. consoane sonore (după sonoritate): *p – b; c – g; t – d; f – v; ş – j; s – z; ĉ – ĝ; k' – g'*;
- consoana laringală *h* vs. consoanele velare: *c – g* vs. consoanele palatale: *k' – g'* vs. consoanele alveo-palatale: *ş – j, ĉ – ĝ* vs. consoanele alveolare: *s – z, l, r, t* vs. consoane dentale: *t – d, n* vs. consoane labio-dentale: *f – v* vs. consoane bilabiale: *p – b, m* (după locul articulării);
- consoane oclusive (explozive – pronunţate prin închiderea bruscă a canalului fonator, urmată de redeschiderea lui bruscă): *p – b, m, t – d, n, l, r, k' – g'* vs. consoane constrictive (fricative/ spirante –

[1] Şerban, 1997, pp. 49-65; Iordan & Robu, 1978, p. 81 etc.

produse prin frecarea aerului de pereţii strâmtaţi ai canalului fonator): *f – v, ş – j, s – z, l, r, h* vs. consoane africate (semioclusive – prin cumularea ocluziei cu constricţia): *ţ, ĉ – ĝ* (clase diferenţiate după modul de articulare a acestor consoane).

Acestora li se adaugă: consoanele lichide (vibranta *r* şi laterala *l*), consoanele siflante *s – z*, consoanele şuierătoare *ş – j* şi consoanele nazale *m* şi *n*.

I.3. Corespondenţa sunet/ sunete – literă/ grup de litere

Litera este, în principiu, semnul grafic al unui sunet. În practica ortografiei şi a ortoepiei, deşi este considerată o „limbă fonetică" (în care unui sunet îi corespunde o literă), limba română prezintă, însă, şi o serie de corespondenţe particulare[1] de tipul:

- sunet – litera[1]/ litera[2]; de exemplu, sunetului |*î*| îi corespund litera **î** (când sunetul se află în poziţie iniţială sau finală într-un cuvânt, precum şi în interiorul cuvintelor derivate sau compuse care au ca element formativ un cuvânt cu sunetul |*î*| în poziţie iniţială: *început, coborî, neînceput, bineînţeles*), respectiv litera **â** (în interiorul celorlalte cuvinte: *cântec, dansând*); sunetului|*i*| îi corespund litera **i** (în *iepure*), respectiv litera **y** (în *yală*); sunetului |*v*| îi corespund litera **v** (în *vacanţă*), respectiv litera **w** (în *watt*) etc.;
- sunet – grup de litere; de exemplu, sunetului |*ĉ*| îi corespund grupurile de litere **ce, ci**, în *ceas, maci*; sunetului |*ĝ*| îi corespund grupurile de litere **ge, gi**, în ***gean-tă, magi***; sunetului |*k'*| îi corespund grupurile de litere **che, chi**, în ***cheag, chiar***; sunetului |*g'*| îi corespund grupurile de litere **ghe, ghi**, în ***ghea-ţă, unghi***;
- sunete – grup de litere: sunetelor |*ĉ + e*| le corespunde grupul de litere **ce**, în ***ce-ta-te***; sunetelor |*ĉ + i*| le corespunde grupul de litere **ci**, în *circ*; sunetelor |*ĝ + e*| le corespunde grupul de litere

[1] Vezi *DOOM*, 2005; Iordan & Robu, 1978, p. 195 ş.u.

ge, în *min-ge*; sunetelor |*ĝ* + *i*| le corespunde grupul de litere **gi**, în *gi-ra-fă*; sunetelor |*k'* + *e*| le corespunde grupul de litere **che**, în *che-ma-re*; sunetelor |*k'* + *i*| le corespunde grupul de litere **chi**, în *în-chi-pu-it*; sunetelor |*g'* + *e*| le corespunde grupul de litere **ghe**, în *stin-gher*; sunetelor |*g'* + *i*| le corespunde grupul de litere **ghi**, în *ghi-ci-toa-re*;

- sunete – literă; de exemplu, sunetele *cs/ gz* sunt redate prin litera **x**: *axă, exerciţiu*; sunetele *ie* sunt redate prin litera **e** în cuvinte precum *era, este, el, eu* etc.

I.4. Grupurile de sunete/ grupurile vocalice

Grupurile de sunete[1]/ grupurile vocalice din limba română – diftongul, triftongul şi hiatul – presupun asocierea succesivă a unor sunete vocalice (fiind incluse în această categorie şi semivocalele), fie în aceeaşi silabă, fie în silabe diferite.

Diftongul este grupul de sunete format dintr-o vocală şi o semivocală aparţinând aceleiaşi silabe. În funcţie de locul semivocalei faţă de vocală, se realizează distincţia între:

- diftongi ascendenţi (semivocală + vocală): ***ie**-pu-re, vo-**io**s, a-**cua**-re-lă, no-**uă**, **sea**-ră, v**reo**, **soa**r-tă*;
- diftongi descendenţi (vocală + semivocală): *f**ii**, d**oi**, v**rei**, l**ui**, c**ăi**, a-**u**-r**iu**, me-r**eu**, vi-s**au**, pâ-r**âu**, h**ău***.

În cazul în care diftongul nu este reperabil în interiorul unui cuvânt, ci al unei structuri, se consideră că diftongul respectiv este sintactic: *d**e-a**l lor* (diftong sintactic ascendent), *d**e-i** spune* (diftong sintactic descendent).

Triftongul este grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală şi două semivocale aparţinând aceleiaşi silabe. În funcţie de locul vocalei faţă de semivocale, se disting:

[1] Vezi Şerban, 1997, pp. 70-81.

- triftongi ascendenți (semivocală + semivocală + vocală): *i-ni-mioa-ră, leoar-că*;
- triftongi echilibrați (semivocală + vocală + semivocală): *ve-**neau**, spu-**neai**, **iau**, **iei**, zme-**oai**-că*.

În cazul în care triftongul este reperabil în cadrul unei structuri, nu în interiorul unui cuvânt, se consideră să triftongul respectiv este sintactic: ***i-au*** *spus*, ***le-ai*** *spus*, ***ți-oi*** *spune* (triftong sintactic echilibrat).

Hiatul este grupul de sunete format din două vocale succesive care fac parte din silabe diferite: ***hi-at**, con-**tra-a**-tac, **fe-e-ri-e**, **fi-i**-că, al-**co-ol**, per-pe-**tu-u**, **no-u**-ta-te*. Dacă hiatul este identificat în cadrul unei structuri (între cuvinte), acesta se consideră hiat sintactic: *ca-**sa a**-ce-ea, Via-**ța es**-te **e**-fe-me-ră*.

I.5. Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe

Silaba[1] reprezintă sunetul (vocala) sau grupul de sunete (grup al cărui nucleu îl constituie, obligatoriu, o vocală) care se pronunță printr-un singur efort expirator.

În funcție de numărul silabelor care constituie un cuvânt, se diferențiază: cuvinte monosilabice (*cer, dor, spor, magi*), cuvinte bisilabice (*soa-re, via-ță, co-pil, ma-ma*), cuvinte trisilabice (*iu-bi-re, spe-ran-ță, ui-mi-re, bi-ne-vo-i*), ..., cuvinte plurisilabice (*e-fer-ves-cen-ță, te-le-en-ci-clo-pe-di-e*).

Cuvintele plurisilabice se despart în silabe conform anumitor **reguli**:

- o consoană aflată între două vocale trece la silaba următoare: *bi-ne-ve-nit*;

[1] Cf. *DOOM*, 2005; Turculeț, 1999, p. 239; Iordan & Robu, 1978, pp. 101, 103 etc.

- două consoane aflate între două vocale se despart/ fac parte din silabe diferite: *car-te*; excepţie: atunci când a doua consoană este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba următoare: *pa-tru, ca-blu*;
- trei sau mai multe consoane aflate între două vocale se despart după prima consoană: *a-la-bas-tru, ab-stract, con-struc-ţi-e*; excepţie: grupurile de consoane *-nct-, -rct-, -rtf-, -mpt-, -mpţ-, -ndv-, -ncş-, -lpt-, -ncţ-, -stm-* se despart după a doua consoană: *punc-tu-al, arc-tic, jert-fă, somp-tu-os, re-demp-ţi-u-ne, sand-viş, sfinc-şii, sculp-tor, func-ţi-e, ast-ma-tic*; anumite grupuri de patru consoane[1] se despart după a doua consoană: *gang-ster, trans-gre-sa, trans-fron-ta-li-er* (ultimele explicabile prin structura prefixată) sau după a treia consoană: *vârst-nic* (despărţire motivată şi prin structura sufixată);
- o consoană aflată între un diftong şi o vocală trece la silaba următoare: *soa-re*;
- „un diftong şi un triftong se despart de vocala sau de diftongul precedente” (*DOOM*, 2005. p. LXXXIII): *pro-iect, le-oai-că, ploa-ie*;
- cuvintele derivate şi cele compuse se despart în funcţie de elementele lor constitutive (după structură): *in-e-gal, drept-unghi, sa-vant-lâc* sau, conform DOOM-ului din 2005, prin raportare la regulile fonetice de mai sus: *i-ne-gal* (o consoană aflată între două vocale trece la silaba următoare), *drep-tunghi* (două consoane aflate între două vocale se despart), *sa-van-tlâc* (trei consoane aflate între două vocale se despart după prima consoană);
- două vocale aflate în hiat se despart: *hi-at, i-e, a-le-e*.

I.6. Semnele de ortografie şi de punctuaţie

Semnele de ortografie (cf. *DOOM*, 2005; Dimitriu, 2004; Bertea, 1993 etc.) din limba română sunt:

[1] *DOOM*, 2005, p. LXXXVII.

- cratima: valorificată în contexte obligatorii sau facultative de diferite tipuri:
  - pronume personal/ reflexiv, formă neaccentuată + verb auxiliar: *i-a spus, s-au dus*;
  - pronume personal/ reflexiv, formă neaccentuată + pronume personal, formă neaccentuată: *vi-l aminteşte, şi-o aminteşte*;
  - verb + pronume personal/ reflexiv, formă neaccentuată: *spune-i!, ar lăuda-o, văzându-l, gândindu-se*;
  - verb – formă inversată: *auzit-ai*;
  - verb + pronume personal(e)/ (+) reflexiv, formă neaccentuată, structură inversată: *văzutu-l-ai, arătatu-li-s-a, arătându-le-o, gânditu-s-a*;
  - substantiv + pronume personal, formă neaccentuată: *ochii-ţi*;
  - substantiv nearticulat + adjectiv pronominal posesiv: *soră-ta, tată-său*;
  - prepoziţie + pronume personal, formă neaccentuată: *împotriva-i*;
  - substantiv neologic + articol hotărât enclitic: *show-ul, DVD-ul*;
  - substantiv neologic + desinenţă de plural: *show-uri, DVD-uri*;
  - numeral substantivizat prin articulare cu articol hotărât enclitic: *10-le*;
  - structura numeralelor ordinale şi fracţionare (scrise cu cifre romane sau arabe + particule): *al II-lea, a 12-a, 8-imi*;
  - structura unor locuţiuni: *de-a mama şi de-a tata, de-a v-aţi ascunselea, de-a lungul*;
  - structură repetitivă, cu rol expresiv: *nici prea-prea, nici foarte-foarte*;
  - abreviere: *d-lui, d-ei, d-ta*;
  - structura cuvintelor compuse (prin alăturare cu cratimă): *Făt-Frumos, zgârie-brânză, gri-bleu, tic-tac, ici-colo*;
  - structura cuvintelor derivate cu unele prefixe neologice: *ex-preşedinte, post-decembrist*;
  - structura cuvintelor derivate cu prefixe, în care este elidată vocala iniţială a radicalului: *ne-nceput, ne-nţeles*;

- construcţii cu forma scurtă a verbului *a fi*: *viaţa-i frumoasă, cartea-i pe masă*;
- construcţiile *într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, într-adevăr*;
- structuri caracterizate prin elidarea unei vocale: *n-au ajuns (< nu au ajuns), nu-l vede (< nu îl vede), cred c-a reuşit (< cred că a reuşit), s-o aştepte (< să o aştepte), c-o floare (<cu o floare), făr-a spune (< fără a spune)*;
- structuri caracterizate prin eliminarea, din vorbire, a unei consoane: *sfântu-aşteaptă*;
- structuri caracterizate prin micşorarea numărului de silabe (uneori având ca scop păstrarea măsurii şi a ritmului dintr-un vers): *ce-ai spus (< ce ai spus), de-abia (< de abia), unde-ai găsit (< unde ai găsit), de-al nostru (< de al nostru), „Şuieram l-a ei chemare/ Ş-am ieşit în câmp râzând"* [... la a ei ... / Şi am ieşit...] (Mihai Eminescu);
- despărţirea cuvintelor în silabe la capăt de rând – cu precizarea că, în unele lucrări (cf. Dimitriu, 2004, pp. 30-33), cratima este diferenţiată de liniuţa de despărţire (la capăt de rând);

▪ apostroful: utilizat în structuri caracterizate prin elidarea unei vocale sau a unei consoane (*mam'mare < mama mare, las' pe mine < lasă pe mine, al'fel < altfel*), prin lipsa unei silabe (*dom'le < domnule*) sau a unor cifre (*'89 < 1989*), respectiv în cuvinte/ structuri împrumutate din alte limbi: (*O'Neill, five o'clock, Mc Donald's*);

▪ blancul: valorificat pentru a marca pauza dintre cuvinte; are rol deosebit în diferenţierea omofonelor: *odată – o dată, niciodată – nici odată, nici o dată*;

▪ bara oblică: utilizată în structuri cu unităţi de măsură (*km/h, metri/secundă*), respectiv în delimitări de ordin lingvistic (de exemplu, pentru a delimita elementele din structura morfematică a unui cuvânt)*: util/ă, copi/i/i, scri/se/se/m, agre/ez/i*;

- punctul: valorificat cu valoare de semn de ortografie în abrevieri: *a.c. (anul curent), et al. (et alii), C.F.R. (Căile Ferate Române), nr. crt. (numărul curent), dr. (doctor)*;
- linia de pauză: utilizată cu valoare de semn de ortografie în scrierea cuvintelor compuse care conțin, în alcătuirea lor, alte cuvinte compuse: *Nord – Nord-Est*;
- accentul cuvântului: valorificat contextual, atunci când accentul grafic poate diferenția sensurile/ valorile gramaticale ale unor cuvinte omografe (*zóri – zorí, cấntă – cântắ*).

Semnele de punctuație sunt mărci, în planul comunicării scrise, ale intonației/ pauzelor/ întreruperilor etc. Ele sunt folosite în contexte diferite, care le diferențiază la nivel funcțional. Semnele de punctuație[1] din limba română sunt:

- punctul – marcă a sfârșitului unei construcții enunțiative: *Plouă*.;
- semnul întrebării – marcă a sfârșitului unei construcții interogative: *Unde?* sau semn valorificat în transcrierea unui dialog pentru a sugera nedumerirea, privirea întrebătoare etc.;
- semnul exclamării – marcă a sfârșitului unei construcții exclamative: *Ce frumos!* sau semn valorificat în transcrierea unui dialog pentru a sugera mirarea, bucuria etc.;
- semnul întrebării urmat de semnul exclamării – marcă a sfârșitului unei construcții interogative exclamative (*Plouă?!*) sau semn valorificat în transcrierea unui dialog pentru a sugera surpriza, îndoiala etc.;
- punctul și virgula – marcă a raportului de coordonare la nivelul frazei: *„De îndată ce intră în odaie, o cuprinse neliniștea; totul i se părea atât de ciudat, încât își spuse...”* (Frații Grimm, *Scufița Roșie*);
- punctele de suspensie – marcă a unui enunț neterminat (*„Ia, acu mi-e timpul...”* – Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*) sau a unor

[1] Vezi și Constantinescu-Dobridor, 2003.

întreruperi/ pauze/ „bâlbâieli" în comunicare („*A, nu... ştiu unde ai rămas... la-a-a... Zâna Florilor...*" – Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*);

- linia de dialog – marcă a începutului replicii unei persoane/ unui personaj, a începutului vorbirii directe:

  „– *Bunico, e rău să nu ai copii?*

  – *Fireşte că e rău. Casa omului fără copii e casă pustie.*"
  (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*);

- două puncte – marcă a anunţării vorbirii directe/ a unei enumeraţii/ a unei explicaţii/ a unei exemplificări etc.: „*Bunicul îi împăcă, zicându-le:*

  – *Pe din două.*" (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*); „*pronunţă pe: n ca gn franţuzesc, t ca k, d ca gh, g ca j, c ca ş.*" (I. L. Caragiale, *Un pedagog de şcoală nouă*); „*Vezi, asta-i asta: caşcavalul.*" (Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*); în unele contexte, două puncte marchează o construcţie eliptică: *Ea: pe bancă.*;

- virgula – marcă pentru:
  - imperativ: „*Ei las', că l-oiu învăţa eu!*" (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*);
  - vocativ: „*Da', bunicuţo, de ce ai o coşcogeamite gură?*" (Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*);
  - interjecţie: „*ia, întreabă că muieţi-s posmagii?*" (Ion Creangă, *Povestea unui om leneş*);
  - raportul de coordonare în propoziţie („*Pe poliţa din dreapta, pe o farfurie, stă uitată o bucată de caşcaval.*" – Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*; în această categorie de exemple se încadrează şi enumeraţia: „*O văz limpede, aşa cum era. Naltă, uscăţivă, cu părul alb şi creţ, cu ochii căprui, cu gura strânsă şi cu buza de sus crestată în dinţi de pieptene, de la nas în jos.*" – Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*) sau în frază: „*şi ăşti doi meri înfrunzesc, înfloresc, se scutură şi mere nu fac.*" (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*);

- raportul de subordonare în propoziţie („*Şi într-o zi, apropiindu-se de oglindă, o întrebă...*" – Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*) sau în frază (în cazul propoziţiilor subordonate despărţite prin virgulă de regentele lor): „*Mama a făcut ieri cozonac şi-i duc niţeluş şi bunicii, care-i bolnavă şi slăbită, să mănânce şi ea, ca să-şi mai vină în puteri.*" (Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*);
- raportul de incidenţă: „*Voi purta rochia de catifea roşie, spuse sora cea mare.*" (Charles Perrault, *Cenuşăreasa*);
- apoziţie: „*Eu sunt, Scufiţa Roşie, şi-ţi aduc cozonac şi-o sticlă de vin.*" (Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*);
- construcţii eliptice: „*Şi partea asta, a mea!*" (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*);
- construcţii repetitive: „*A fost odată un împărat mare, mare...*" (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*);

▪ linia de pauză – corespondentă, la nivel funcţional, a virgulei, marcă pentru:
  - raportul de incidenţă: „*Mâine – au spus ei – plecăm şi nu ne mai putem întoarce decât peste un an.*" (Hans Christian Andersen, *Lebedele*);
  - raportul de subordonare: „*Căprioara îşi aruncă picioarele în fugă fulgerătoare, în salturi îndrăzneţe – să încerce puterile iedului.*" (Emil Gârleanu, *Căprioara*);
  - construcţii eliptice: „*Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii – marinel.*" (I. L. Caragiale, *D-l Goe...*);

▪ punctele de suspensie între paranteze pătrate – marcă a lipsei unui fragment dintr-un text citat: „*Erau cei şapte pitici [...] Ei aprinseră cele şapte lumânărele şi, de îndată ce se făcu lumină în căsuţă...*" (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*);

▪ ghilimelele – marcă a începutului şi a sfârşitului unui text citat („*O văz, ca prin vis. O văz limpede, aşa cum era.*" – Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*) sau a unui text citat în cadrul altui text citat („*Îşi potrivi puşca şi voi să tragă, dar în clipa*

aceea îi trecu prin minte: «Dar dacă lupul a înghiţit-o pe bătrână? Poate c-aş mai putea s-o scap!»" – Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*);

- parantezele – cu rol în izolarea anumitor elemente ale enunţului: *„Bravo, mă! prostovane! (îi zic aşe doară nu spre admoniţiune, ci spre înghemn şi încurajare).*", *„Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu şcolerului) ce înţăleji tu prin curbă, o linie curbă?*", *„Profesorul (cu ton de mângâiere): Că-z astea nu le-am spus pentru kine.*" (I. L. Caragiale, *Un pedagog de şcoală nouă*).

I.7. Principiile ortografice ale limbii române actuale

Scrierea corectă este condiţionată de cunoaşterea şi aplicarea normelor limbii literare actuale, sintetizate într-o serie de reguli subsumate principiilor ortografice[1]: principiul fonetic/ fonologic, principiul etimologic/ tradiţional-istoric, principiul morfologic, principiul sintactic şi principiul simbolic. Toate acestea explică, prin raportare la elemente de ordin lingvistic, istoric, socio-cultural, pragmatic etc., anumite forme care ies, în principiu, din „tiparul" limbii române, din normele ei clasice.

I.7.1. Principiul fonetic/ fonologic reflectă, pe de o parte, caracteristica limbii române de „limbă fonetică" şi, pe de altă parte, situaţiile particulare în care corespondenţa pronunţie – scriere nu mai este relevantă: „de cele mai multe ori scriem cum pronunţăm în limba literară modernă (ceea ce justifică sintagma terminologică *ortografie fonetică*), dar scriem uneori şi diferit de pronunţia din limba literară

[1] Cf. Hristea, 1984, p. 196. În completare, apare principiul silabic (trimiţând către cuvintele care conţin grupurile de litere *ce, gi, ge, gi, che, chi, ghe, ghi*) – cf. Dimitriu, 2004, p. 22. Pentru norma ortografică şi cea ortoepică şi pentru criterile subsumate acestora, vezi şi Iordan & Robu, 1978, pp. 202-210.

modernă (ceea ce arată că sintagma *ortografie fonetică*[1] nu acoperă anumite aspecte ale ortografiei româneşti actuale)" (Dimitriu, 2004, p. 18). Acestui principiu i se subsumează reguli[2] care explică:

- păstrarea, în pronunţie şi în scriere, a lui *-u* final în cuvinte de tipul: *salariu, serviciu, onorariu* etc.;
- păstrarea consoanei duble în cuvintele derivate cu prefixe care se termină cu o consoană identică celei de la începutul radicalului *înnorat, interregn, interregional, transsiberian* etc. (vs. eliminarea consoanei duble din cuvintele împrumutate: *rarisim* < *rarissim, casă* < *cassa*);
- adaptarea prefixelor *des-* şi *răs-* la tipul sunetului cu care începe radicalul: se păstrează *des-* şi *răs-* înaintea consoanelor surde (*desperechea, răscroi* etc.), dar se trece la *dez-* şi *răz-* înaintea consoanelor sonore şi a vocalelor (*dezbate, războate, dezarma* etc.), deoarece în limba română se pronunţă mai uşor succesiuni de tipul consoană surdă – consoană surdă, consoană sonoră – consoană sonoră, consoană sonoră – vocală;
- păstrarea prefixelor *des-* şi *răs-* înaintea consoanei *z*: *deszăpezi, răszice*;
- pronunţarea şi scrierea cu *ie-*: la începutul/ în interiorul cuvintelor din fondul vechi: *ied, iepure, ieri, ieşire, ieftin, iezer, trebuie, voie, baie, femeie*; în formele verbelor neologice de conjugarea a IV-a (cu *-i* final la infinitiv) – *constituie, deraiez, atribuie*; în neologismele care păstrează *-ie-* din etimon – *proiect, ierarhie*;
- pronunţarea şi scrierea cu *e-* în cuvinte precum *ecou, efemer, ecran, educaţie, elan, epocă, elegie, coexistenţă, poem* etc.;

[1] Se propune, în acest context, sintagma „*ortografie fonetico-fonematică*" (Dimitriu, 2004, p. 18).

[2] Cf. *DOOM*, 2005, p. XLIV ş.u.; Dimitriu, 2004; Hristea, 1984, p. 196; Iordan, Robu, 1978, p. 204 etc.

- scrierea cu *m* înainte de *p* şi *b*, regulă explicabilă prin caracterul bilabial al celor trei consoane: *împiedica, amplasa, împărat, bomboană, emblemă, combate, umbla* etc.;
- accentuarea alternativă, ca dublete acceptate în *DOOM*, 2005, a unor cuvinte precum: *antic/ antic, acatist/ acatist, jilav/ jilav, trafic/ trafic, gingaş/ gingaş, profesor/ profesor* etc.;
- pronunţarea şi scrierea, ca în limba de origine, a unor neologisme precum: *loess, jeep, bluff, lied, challenger, confetti* etc. (excepţii: *bodyguard – bodigard, bos – boss, derby – derbi* etc., pentru care se acceptă, ca variante, atât forma adaptată, cât şi cea neadaptată);
- scrierea corespunzătoare pronunţiei, în cazul unor neologisme precum: *meci, lider, miting, şezlong, vizavi* etc.;
- utilizarea cratimei în cazul articulării cu articol hotărât enclitic a unor neologisme de tipul: *cowboy-ul, party-ul, show-ul* etc.;
- aglutinarea articolului hotărât enclitic în cazul substantivelor neologice care au în final litere existente în alfabetul limbii române: *itemul, boardul, clickul*[1] etc.

I.7.2. Principiul etimologic/ tradiţional-istoric, explicat prin faptul că „nici una din cele cinci ortografii *fonetice* ale limbii române – *ortografia din 1880, ortografia din 1904, ortografia din 1932 (varianta Densusianu, varianta Puşcariu), ortografia din 1953, ortografia din 1991-1995* – nu a schimbat în mod radical scrierea limbii române cu alfabet latin, ci doar a îmbunătăţit ortografia anterioară, [de aceea] s-a creat o obişnuinţă/ tradiţie (eventual două/ mai multe obişnuinţe/ tradiţii) de scriere a limbii române cu alfabet latin" (Dimitriu, 2004, p. 18-19), este reprezentat prin reguli[2] care motivează:

- scrierea cu *o-* (prin raportare la tradiţie şi la originea latină a cuvintelor respective) şi pronunţarea cu *u-* iniţial semivocalic: *oameni, oaie, oaste* etc.;

[1] Vezi, pentru alte exemple, *DOOM*, 2005, p. XCII.
[2] Cf. *DOOM*, 2005; Dimitriu, 2004; Hristea, 1984; Iordan & Robu, 1978 etc.

- scrierea cu *e-* şi pronunţarea *ie-* (cu *i-* iniţial semivocalic), în flexiunea pronumelui personal propriu-zis şi în conjugarea verbului *a fi*: *eu, el, ei, ele, eşti, este, e, eram, eraţi, erau* etc.;
- scrierea *ea* şi pronunţarea *ia* în cazul formei pronominale de persoana a III-a, feminin, singular;
- scrierea aglutinată a articolului hotărât enclitic *-l* şi pronunţarea lui doar în varianta oficială a comunicării: *copilul* (vs. *copilu* – în pronunţia obişnuită);
- scrierea cu *b* şi pronunţarea cu *p* înaintea unei consoane surde în cuvinte precum: *subtil, obţine* etc.;
- scrierea cu *x* şi pronunţarea *-cs-/ -gz-* în cuvinte ca *excursie, exerciţiu* etc.;
- scrierea şi pronunţarea *-cs-* în anumite cuvinte mai vechi vechi (*a ticsi, micsandră, a catadicsi*) sau mai noi (*rucsac, cocs* etc.);
- scrierea cu *-x-* la singular şi cu *-cş-* la plural, masculin, a unor cuvinte precum: *complex/ complecşi, fix/ ficşi, ortodox/ ortodocşi, perplex/ perplecşi*; formele de feminin plural păstrează scrierea cu *-x-*;
- scrierea şi pronunţarea *sunt, suntem, sunteţi* (în loc de *sînt, sîntem, sînteţi*);
- scrierea cu *î* la începutul sau la sfârşitul cuvintelor, respectiv în interiorul cuvintelor compuse sau derivate, al căror radical începe cu *î*: *învăţător, coborî, reînvăţat, bineînţeles*); scrierea cu *â* în interiorul celorlalte cuvinte: *râu, fân, mâine* etc.

I.7.3. Principiul morfologic explică[1], prin raportare la criterii ce ţin de planul formei cuvintelor şi al modificărilor lor în funcţie de categoriile gramaticale:

- scrierea cu *-ea-* şi pronunţarea *-ia-* atunci când *-ea-* alternează cu *-e-*: *gheaţă/ gheţuri, cheamă/ chem, gheată/ ghete, veac/ vecie, ceapă/ cepe, meargă/ merge* etc.;

[1] Cf. *DOOM*, 2005; Dimitriu, 2004; Hristea, 1984; Iordan & Robu, 1978 etc.

- scrierea şi pronunţarea *-ia-* atunci când *-ia-* alternează cu *-ie-*: *viaţă/ vieţi, piatră/ pietre, biată/ biet, băiat/ băieţi, baia/ baie* etc. sau cu *-i*: *joia/ joi, aceştia/ aceşti, atâţia/ atâţi* sau când nu există forme alternante: *chiar, abia, fiară*;
- scrierea cu *-ea-* şi pronunţarea *-ia-* în formele pronominale/ adjectivale pronominale de feminin singular: *aceea, aceeaşi*; scrierea şi pronunţarea cu *-ia-* a formelor pronominale/ adjectivale pronominale de masculin plural: *aceia, aceiaşi*;
- scrierea cu *-oa-* şi pronunţarea *-ua-* atunci când *-oa-* alternează cu *-o-*: *cuvioasă/ cuvios*;
- scrierea şi pronunţarea *-ua-* atunci când *-ua-* alternează cu *-uă-*: *roua/ rouă, ziua/ ziuă, a noua/ nouă* etc.;
- conjugarea verbelor *a crea* şi *a agrea* (Hristea, 1984, p. 194), *a bloca* şi *a diftonga* (Iordan & Robu, 1978, p. 208), *a procea, a recrea, a suplea* (*DOOM*, 2005, p. XCVII) etc. după modelul verbului *a lucra*: *cre<u>ează</u>/ agre<u>ează</u>/ bloch<u>ează</u>/ diftongh<u>ează</u>* etc.// *lucr<u>ează</u>, cre<u>ăm</u>/ agre<u>ăm</u>/ bloc<u>ăm</u>/ diftong<u>ăm</u>* etc.// *lucr<u>ăm</u>, cre<u>ând</u>/ agre<u>ând</u>/ bloc<u>ând</u>/ diftong<u>ând</u>* etc.// *lucr<u>ând</u>* etc.;
- formele de conjunctiv prezent în *-e* final ale verbelor care la indicativ prezent se termină în *ă*: *cântă/ să cânte, suferă/ să sufere* etc.; excepţie: *plouă – să plouă; se ouă – să se ouă* (Dimitriu, 2004, p. 22);
- scrierea cu cratimă a cuvintelor compuse ale căror componente îşi păstrează individualitatea morfologică şi semantică: *bună-credinţă (bunei-credinţe), bună-cuviinţă (bunei-cuviinţe)* etc. vs. scrierea cuvintelor compuse ale căror componente şi-au pierdut individualitatea: *bunăvoinţă/ bunăvoinţei, bunăstare (bunăstării)* etc.;
- scrierea şi pronunţarea fără alternanţa *o – oa* în conjugare a unor verbe intrate recent în limbă: *invoc – invocă*, nu **invoacă*;
- scrierea şi pronunţarea cu sau fără alternanţa *o – oa* în flexiunea unor adjective: *analog – analoagă/ analogă, omolog – omoloagă/ omologă, echivoc – echivocă*;

- conjugarea unor verbe cu acceptarea anumitor variante libere pentru indicativ prezent: *anticipează / anticipă, reanimă / reanimează, biruieşte / biruie, cheltuieşte / cheltuie, mântuieşte / mântuie*;
- diferenţierea imperativului afirmativ de cel negativ al verbelor: *du!/ nu duce!, zi!/ nu zice!, fă!/ nu face!, fii!/ nu fi!*;
- declinarea după număr, cu acceptarea de variante libere pentru: *antet – anteturi / antete, căpşună – căpşuni / căpşune, copertă – coperte / coperţi, râpă – râpe/ râpi, nivel – niveluri/ nivele* etc.;
- declinarea după caz, cu acceptarea de variante libere, pentru: *îmbrăcămintei / îmbrăcăminţii, savoarei / savorii, Ilenei/ Ileanei, Floricicăi/ Floricichii, mămicăi/ mămicii/ mămichii, maicei/ maicii/ maichii* (cu sensul de „mamă");
- specializarea formei cauzale de genitiv-dativ în funcţie de sensul cuvântului: *soră – sorei* (cu sensul de „infirmieră"), *surorii* (cu valoare de grad de rudenie); *piele – pielii* (pentru planul uman), *pieii* (pentru animale); *maică – maicii* (cu sensul de „călugăriţă"), *maicei/ maicii/ maichii* (cu sensul de „mamă");
- specializarea formei de plural în funcţie de sensul cuvântului: *virus – viruşi* (în domeniul informaticii), *virusuri* (în medicină); *element – elemenţi* (componente ale caloriferului), *elemente* (componente) etc.

I.7.4. Principiul sintactic explică[1] scrierea omofonelor (a structurilor care au aceeaşi pronunţie): *o dată / odată, nici o dată / nici odată / niciodată, de loc/ deloc* etc. De exemplu:

A citit <u>o dată</u> textul. (numeral adverbial)

A marcat <u>o dată</u> în agendă. (articol nehotărât + substantiv)

A marcat <u>o dată</u> în agendă, nu trei. (numeral cardinal + substantiv)

A marcat <u>o dată</u> în agendă, nu pe alta. (adjectiv pronominal nehotărât + substantiv)

[1] Vezi, de exemplu, Hristea, 1984.

Trăia odată un împărat. (adverb, „cândva, odinioară”)
Hai odată! (adverb, „acum, repede”)
Cum a ieşit din casă, odată a şi început ploaia. (adverb, „imediat, simultan”)
A ajuns odată cu mama. (componentă a locuţiunii prepoziţionale „odată cu”)
Odată ce ai început, mergi până la capăt. (componentă a locuţiunii conjuncţionale „odată ce”)

I.7.5. Principiul simbolic explică scrierea cu majusculă, respectiv cu iniţială mică a anumitor cuvinte[1], în general sau contextual. Vezi, de exemplu:

- scrierea cu majusculă a numelor sărbătorilor laice naţionale şi internaţionale: *1 Decembrie, 1 Iunie* etc., a sărbătorilor religioase: *Paşte, Crăciun, Duminica Tomei, Înălţare*, a marilor epoci istorice, a unor evenimente istorice sau actuale: *Antichitate, Reforma, Simpozionul...* etc.;
- scrierea cu iniţială mică a unor cuvinte provenite din substantive proprii: *un don juan, un adonis, un păcală*;
- scrierea cu majusculă sau cu iniţială mică, în funcţie de context, a unor cuvinte precum: *Facultate(a de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei) / facultate (mintală), influenţe din Vest/ partea de vest* etc.

Aplicaţii

Grupuri vocalice

Identificaţi şi precizaţi grupurile de sunete din cuvintele/ structurile:

[1] Cf. *DOOM*, 2005; Hristea, 1984 etc.

- *meargă, aripioară, hiat, mioriță, sau, bunăvoință, curajoasă, fiu, dulăpior, ie, deasă;*
- *mioară, ai, zmeoaică, datorie, Steaua, iubire, înnoit, vreau, piesă, veşnicie, pieire;*
- *mei,ursoaică, alcool, boală, ziua, diurn, abia, omenoasă, cuvios, sediu;*
- *două, civilizație, mireasmă, contraatac, i-a lăudat, viu, inimioară, băiețel, euro;*
- *deal, lupoaică, euforie, deasă, Eugenia, trei, voia, rai, ştiam, energie, aveau, piei;*
- *floare, plăpumioară, voie, binevoitor, cuvioasă, eroină, salariu, ştia, doi, comoară;*
- *Andrei, aur, leoarcă, de-ai lor, înseamnă, fiu, vulpoi, argintiu, stilou, noi, suspiciune;*
- *vii, prietenoasă, campioană, aici, inimioară, băiețandru, de-a dreptul, Eugen, vioară;*
- *de-ai lor, perpetuu, iei, îndreaptă, ştiință, emisie, taină, cafea, opțiune;*
- *tăia, adesea, infirmier, te-ai dus, investiție, Dumnezeu, raiul, datoare, avea, mieroasă;*
- *Oana, săi, datorie, deasă, iubire, vreun, deținea, mi-ai spus, grijuliu, leu, zeitate;*
- *iaurt, permisiune, împărăteasă, două, i-ai spus, zău, magnolie, asediu, ea, le-a arătat;*
- *de-ai lor, perpetuu, euforic, eu, iau, omenoasă, tablou, asuprea, doar, cui, cioară;*
- *toană, Ioana, mei, aviație, iau, iubitoare, mie, piatră, purtarea, aveau;*
- *fiu, a treia, i-au spus, treisprezece, detaliu, amândoi, ți-au spus, remediu, tăiere;*
- *auriu, noaptea, nouă, câine, copiii, carieră, i-a lăudat, scriitor, băiat, aveai, înscriere;*
- *prea, adiere, uitare, doină, biet, seară, plăpumioară, miel, alcool, vulpoi, atenționat;*
- *înfiere, fereastră, suspiciune, bomboană, rescriere, treabă, arămie, creier, miime;*

- *miere, mioare, aseară, lupoaică, aviaţie, întoarce, zău, ştiau, câine, aveau, descopereai;*
- *Ionuţ, vei, de-al nostru, argintie, al doilea, băieţii, trebui, aceea, pâine;*
- *nou, noutate, campioană, admiraţie, nouăsprezece, dai, noutate, uitare;*
- *teamă, tăia, vii, creier, amândouă, mi-ai spus, foarte, alergie, uitat, viitor, Radiodifuziune;*
- *oare, maladie, laudă, cuiva, îndreaptă, arămiu, eliberează, cafeaua, ai;*
- *ştii, amiciţie, prietenoasă, mie, alergie, vioară, zmeoaică, perpetuu, stilou, imposibilului;*
- *plictiseală, imaginaţie, covoare, două, aceiaşi, toată, vrei, aer, încrederea, conspiraţie;*
- *sau, suspiciune, întoarce, formează, competiţie, ne-au arătat, la egalitate, vedenie.*

🕮 Transcrieţi, din textele de mai jos, cuvintele/ structurile care conţin diftong, triftong, respectiv vocale în hiat:

(a) „Numai el ştia o taină, cel drumeţ pe cer albastru, numai el ştia o taină – să aducă zori de ziuă. Tot umbla, umbla prin lume pe picioare lungi de aur şi venea şi la căsuţa unui puişor de graur" (Spiridon Vangheli, *Al cui e soarele?*)

(b) „Într-o zi, capra cheamă iezii de pe-afară şi le zice:

- Dragii mamei copilaşi! Eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-a mâncării. Dar voi, încuiaţi uşa după mine, ascultaţi unul de altul şi să nu cumva să deschideţi până ce nu-ţi auzi glasul meu. Când voi veni eu, am să vă dau de ştire, ca să mă cunoaşteţi..." (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(c) „Un tată porunci fiilor săi să trăiască în bună înţelegere, dar ei nu-i dădeau ascultare. Atunci le ceru să-i aducă un târn şi le spuse:

- Rupeţi-l!

Se tot străduiră feciorii, dar nu-l putură rupe. Tatăl desfăcu târnul şi le ceru să rupă nuielele una câte una." (Lev Tolstoi, *Tatăl şi feciorii*)

(d) „De îndată ce doamna Corry se uită în altă parte, Jane profită de ocazie şi-i oferi domnişoarei Annie batista ei. Lacrima o udă leoarcă, încât domnişoara Annie trebui să o stoarcă înainte de a i-o da înapoi, cu o privire recunoscătoare.

- Poate că şi tu, Fannie, te-ai gândit la fel?" (P. L. Travers, *Marry Poppins*)

(e) „Vrei programă, lămurit? / Stăi puţin să caut. / Cucul, un solist vestit, / De printr-alte ţări venit, / Va cânta din flaut. // Cântăreaţa-n dulce grai, / Cea numită «perla / Cântăreţilor din mai», / Dulce va doini din nai / Multe doine mierla." (George Coşbuc, *Concertul primăverii*)

(f) „«- Vin' la mama să te pupe, / Însă, vezi, nu mă-ntrerupe, / Că-mi rămân nepoţii goi, – / Roagă maica pe pisoi – // Că vouă ce vă mai pasă / În flanela voastră groasă...»" (Tudor Arghezi, *Darurile*)

(g) „- Nu, nu vreau să merg. Acum sunt aproape de casă şi vreau să mă întorc repede, că m-aşteaptă tătuţu. Cine ştie cât o mai fi suspinat ieri, bietul bătrân, văzând că nu mă mai întorc. Prea am fost un copil rău, şi Greieraşul-vorbitor avea dreptate când spunea: «Copiii neascultători nu vor avea parte de nici o bucurie pe lumea asta». Şi eu m-am convins pe propria mea piele..." (Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*)

(h) „Tu aduni de pe meleaguri, / Pentru stupi şi pentru faguri, / Pulberi, rouă, stropi şi leacuri / Poate că de mii de veacuri. / Ca din lână, ca din ace, / Ţeşi reţeaua de ghioace, / De celule-n care pui / Mierea dulce şi un pui" (Tudor Arghezi, *Fetica*)

🗐 Corespondenţa sunet – literă

🕮 Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele:

- *cer, gherghină, închis, axiomă, ceilalţi, Agheorghiesei, briceag, vechime, chioşc;*
- *chestie, Crăciun, excursie, ochii, înghiţi, orice, serviciu, contextualizare;*

- *nouăzeci, ochi, cercel, xenofon, chinui, taciturn, lungi, taxare, Genarul;*
- *chihlimbar, cinci, legitim, lexical, aceea, nici, farmacie, chintesenţă, cinci, chiparos;*
- *blugi, gherilă, exerciţiu, ghicitoare, rece, mingea, ghem, ax, ghiveci, hexagon, ninge;*
- *chipeş, dărnicie, lexic, George, închipui, afaceri, leghe, ceruit, învechire, mingi;*
- *ce-ar fi, imaginaţie, pricepi, context, chip, Alexandrescu, aici, chemare;*
- *mexican, farmacist, voce, unchi, ax, Georgiana, legea, Gheorghe, acesta, cestălalt;*
- *relaxat, genunchi, cincinal, Mexic, Baciu, învechit, ceară, gheaţă, măcel, micime;*
- *ghici, chemare, geană, Axinte, merceologie, ciob, aceasta, închipuire;*
- *ghemuire, vechi, Alexandru, ceva, meci, ghicitoare, Ruxandra, argint;*
- *ceai, ochi, imaginat, cercel, chipeş, unghi, Axion, cerere, lexicologie;*
- *gherghină, vocea, cineva, legislaţie, malaxor, chema, cearşaf, mixer;*
- *precizare, cincinal, ghici, relaxare, examen, legi, cititor, închipuire;*
- *pricepi, mixat, albicios, unghie, lungime, axat, aceeaşi, legiuitor;*
- *detergent, chinui, baci, ger, chemare, axă, închipuit, mixt, gheată;*
- *mercenar, mingea, răceală, exagerare, chiparos, dungi, strălucit, xilofon, întruchipare, cip-cirip.*

🕮 Indicaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele/ structurile subliniate în textele de mai jos:

(a) „Ion **începu** să se mire:

- Cum?! Nu vrei nici să **mănânci**?! Şi asta-i încă una... Bre! bre! Aşa **lighioaie** îndărătnică încă n-am văzut!

Şi Ianoş îşi tremura o **ureche**, făcând semne prietenului din **cerdac**" (Mihail Sadoveanu, *Ianoş Năzdrăvan*)

(b) „Dară vulpea n-avea timp de vorbă. Rupea şi **înghiţea** ca de frica morţii. După **ce** isprăvi, **începu** a-şi **linge** mustăţile şi, întorcându-se spre **arici**, îi zise:

- **Ce** ziseşi, ce ziseşi, că nu auzii bine?" (Petre Ispirescu, *Ariciul şi vulpea*)

(c) „Iar în urmă-i, din tufişuri, / De prin **tainice-ascunzişuri**, / Se ivesc pe jumătate / Păsărele **ciufulite**, / Alarmate / Şi-ngrozite: / **Cine**-i?... **Ce-i**?... / **Ce-a** fost pe-**aici**?.../ **Ciripesc** cu glasuri **mici** / **Cinteze** şi **pitulici**." (George Topârceanu, *Acceleratul*)

(d) „Fără Guguţă nu se **culegeau nucile** în satul Trei Iezi. Guguţă se căţăra unde nu **ajungea cea** mai lungă prăjină. **Cine** avea câte un pom mai înalt, tot la tatăl lui Guguţă venea." (Spiridon Vangheli, *Spărgătorul de nuci*)

(e) „Dacă **închizi ochii** şi ai puţin noroc, vezi uneori un iaz fără formă, în culori **dulci**, **deschise**, pe un fond întunecat; dacă **strângi** din **ochi** mai tare, iazul **începe** să prindă formă şi culorile devin atât de vii, încât, dacă îi mai strângi puţin, devin **incendiare**. Dar **chiar** înainte de a lua foc, vei vedea laguna." (James Matthew Barrie, *Peter Pan*)

(f) „- Socoteala-i cât se poate de uşoară! răspunse Vulpoiul. O poţi **face** pe **degete**! Presupune că fiecare bănuţ rodeşte un **ciorchine** cu **cinci** sute de bănuţi. Înmulţeşte acum cinci sute cu cinci şi ai să te trezeşti mâine-dimineaţă cu două mii cinci sute de bănuţi **strălucitori**" (Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*)

(g) „**Ce** mai **chiu** şi **chef** prin ramuri / Se-**ncinsese-atunci**! / Numai fraţi, şi veri, şi neamuri / De-ar fi fost umpleau o ţară! Dar aşa, că se-adunară / Şi străini din **lunci**!" (George Coşbuc, *Nunta în codru*)

(h) „Două scufii cu **urechi** / Şi **târligi** două **părechi**, / **Mânicere** şi pieptare. / Mult de lucru nu mai are. // **Ghemul** când i-l ia pisica, / Iar se supără bunica. / Tocmai pe subt un dulap / **Fuge** câte un **ciorap**." (Tudor Arghezi, *Darurile*)

🕮 Motivaţi scrierea cuvintelor cu *m* înainte de *p* şi *b*.

Accent

Marcaţi, prin subliniere, locul accentului în cuvintele:

- *curios, echipă, teleenciclopedie, televizor, marmură, icoană, calendar, credinţă, revistă;*
- *prietenie, steag, ecologist, telescop, misiune, confort, reverie, important, celebru, respectiv;*
- *continent, bariere, soluţii, ochelari, obstacole, pardesiu, abecedar, binevoitor, galant;*
- *dicţie, extraterestru, astronaut, telefon, astronomie, dicţionar, biserică, paraşutism, atletism;*
- *gelaterie, fotoliu, canapea, bibliotecă, facultate, biciclist, universitate, student, rutină, vocalize;*
- *terasament, alveolă, rutier, aisberg, stalactite, peşteră, speologie, apicultură, fagure, minune;*
- *steag, călătorie, distractiv, antrenant, dicţie, oportunitate, alveolă, boltă, înlocuitor;*
- *cercei, bijuterie, galerie, automatism, ciocolată, înveli, calorifer, veioză, maşină, munţii;*
- *mărturie, bomboane, mărţişor, mercerie, exactitate, bisturiu, arc, politicos, sport;*
- *computer, teletext, garnitură, stindard, flamură, adiere, peşteră, excursie, biserică;*
- *sărbători, felicitare, mecanism, chirurg, revistă, computer, galaxie, echipament, ax;*
- *aur, instructor, examen, exerciţiu, constelaţie, fotografie, secret, antrenant, extra;*
- *punctual, funcţie, calapod, funcţionar, astmatic, sculptor, populaţie, şapcă, sculptură;*
- *itinerariu, grandios, echipament, bagaj, ecologist, fotografie, impunător, antrenezi;*

- *Antarctica, aparat, mobilier, jucărie, sacralitate, depozit, marketing, antrenament.*

🕮 Folosind *DOOM*-ul, marcaţi, prin subliniere, locul accentului în cuvintele: *campanie, companie, mozaic* (subst./ adj.), *grena, colibri, taxi, atu, adică, avarie, aripă, caracter, fenomen, sever, unic, călugăriţă, doctoriţă, regizor, acatist, antic, jilav, gingaş, trafic, butelie, suntem/ sunteţi, aerodinamic.*

Despărţirea cuvintelor în silabe

🕮 Despărţiţi în silabe cuvintele următoare, precizând regulile valorificate:

- *punctual, calapod, şapcă, jucărie, sacralitate, ficţiune, impresionant;*
- *funcţie, vestimentaţie, antrenament, măreţie, imoral, astmatic, încălzire;*
- *sculptor, populaţie, pictură, instrument, inamic, postbelic, trasee, arie;*
- *Antarctica, mobilier, instalaţie, celebru, continuu, frumos, agreabil;*
- *instrucţie, impunător, somptuos, galerie, dreptunghi, somptuozitate;*
- *arctic, ficţiune, interesant, inutil, comandant, spaimă, aclimatizare;*
- *sculptură, imbold, inadaptabil, grandoare, inutil, descrie, aspiraţie;*
- *pictor, echilibru, descriere, arhaic, sociabil, perfecţiune, regres, taină;*
- *funcţionar, geamantan, realitate, dezechilibru, respectabil, astral;*
- *imbold, frumos, inamic, aclimatizare, literalmente, concomitent;*

- *calendar, tablă, întrebare, hidratare, sandviş, inflamabil, ingenios;*
- *mobilitate, perfect, răzgândi, contraatac, aparat, îmbinare, maleabil;*
- *minune, funcţionar, constructiv, superb, demers, ochelari, inegal;*
- *ceaşcă, instrument, echilibru, epilog, alee, înspre, asuprire, perfect;*
- *inflamabil, condiment, posibilitate, trasee, spaimă, ireversibil;*
- *dezarmant, şarmant, imprevizibil, ingenios, practică, dezechilibrare;*
- *punctual, perfecţiune, interesant, inadaptabil, miliardar, grandoare;*
- *instrumental, ficţiune, inadaptabil, mască, remediu, autodidact;*
- *încălzire, tablă, arctic, servietă, priveşte, realitate, impediment;*
- *localitate, coliziune, hidratare, transliteraţie, compătimire, dezbinat.*

🕮 Selectaţi, din *DOOM*, regulile de despărţire a cuvintelor la capăt de rând.

Semne de ortografie şi de punctuaţie

🕮 Explicaţi folosirea semnelor de punctuaţie şi de ortografie din textele de mai jos:

(a) „Pe la marginea grădinii curgea un râu mare şi lat; malul râului era mlăştinos şi mâlos; aici locuia broasca cu fecioru-su. Brr! Urât mai era şi acesta şi semăna leit cu mamă-sa.

- Cuac-cuac-cuac! Asta-i tot ce a putut el să spună când a văzut-o pe fetiţa cea drăgălaşă în coaja ei de alună.

- Nu vorbi aşa de tare că se trezeşte! spuse broasca cea bătrână. Te pomeneşti că fuge, că-i uşoară ca un puf de lebădă!" (Hans Christian Andersen, *Degeţica*)

(b) „Sărind în joacă de pe o creangă pe alta, veverița căzu drept pe spinarea unui lup adormit. Lupul sări în picioare și vru s-o mănânce. Veverița se rugă:

- Lasă-mă, lupule, să plec.

Lupul îi spuse:

- Bine, am să te las, dar numai cu condiția să-mi spui de ce voi, veverițele, sunteți atât de vesele." (Lev Tolstoi, *Lupul și veverița*)

(c) „Mărunțica de făptură / Duse, harnică, la gură / O fărâmă de ceva, / Care-acasă trebuia / Așezat în magazie / Pentru iarna ce-o să vie. // «Un'te duci așa degrabă? / Gândul meu mâhnit o-ntreabă, / Încă nu te-ai lămurit / Că greșești și-ai rătăcit? / Cu merindea îmbucată / Te-ai suit până-n cravată / Și mai ai până-n chelie / Două dealuri și-o bărbie. / Nu vrei, tată, să-ți arăt / Cum iei drumul îndărăt?»" (Tudor Arghezi, *O furnică*)

(d) „Făr-a pierde vremea, vițelul pornește, / Ajunge la unchiu, cearcă a intra; / Dar pe loc o slugă vine și-l oprește: / «Acum doarme, zice, nu-l poci supăra.» // «- Acum doarme? Ce fel? pentru-ntâia dată / După prânz să doarmă! Obiceiul lui / Era să nu șează ziua niciodată; / Ast somn nu prea-mi place, și o să i-o spui»" (Grigore Alexandrescu, *Boul și vițelul*)

(e) „- Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de ele; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv. Bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!" (I. L. Caragiale, *Vizită...*)

(f) „Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii, / Iar mireasa viorică-i aștepta-ndărătul ușii. / Și pe masa împărătească sare-un greier, crainic sprinten, / Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinteni; / El tușește, își încheie haina plină de șireturi: / - Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături." (Mihai Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

(g) „În casă se aprinde lumina și se aude ușa scârțâind.

- Ciuboțel? iese unchiul somnoros în prag. S-a întâmplat ceva?

- Nu, acuşi o să se întâmple..., zise băiatul şi unde îl ridică pe unchiu-său în sus, de-i rămâne căciula agăţată în streaşină.

- Măi, tu eşti? Ia să te văd la ochi! Ce-ai mâncat, de eşti aşa de voinic?" (Spiridon Vangheli, *Doi morari de-o şchioapă*)

(h) „- Te mai doare nasul, puişorule! întrebă mam'mare.

- Nu... răspunse Goe.

- Să moară mam'mare?

- Să moară!

- Ad' să-l pupe mam'mare, că trece!" (I. L. Caragiale, *D-l Goe...*)

(i) „Carul apropiindu-se de vulpe, ţăranul ce mâna boii o vede şi, crezând că-i moartă cu adevărat, strigă la boi: Aho! Aho! Boii se opresc. Ţăranul vine spre vulpe, se uită la ea de aproape şi, văzând că nici nu suflă, zice: Bre! da' cum naiba a murit vulpea asta aici?! Ti!... ce frumoasă caţaveică am să fac nevestei mele din blana istui vulpoiu! Zicând aşa, apucă vulpea de după cap şi, târând-o până la car, se opinteşte ş-o aruncă deasupra peştelui. Apoi strigă la boi: «Hăis! Joian, cea! Bourean». Boii pornesc." (Ion Creangă, *Ursul păcălit de vulpe*)

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, folosirea punctului ca semn de punctuaţie, respectiv ca semn de ortografie.

II. Nivelul lexical-semantic al limbii române

Repere teoretice

II.1. Unități lexicale

Ca unități dintre conținut (sens) și formă, respectiv ca acele „categorii structurale" (Zugun, 2000, p. 16) care reflectă anumite tipuri de sensuri/ relații, având, în același timp, o anumită valoare funcțională în context (valoare de transmitere a unei informații, de marcare a unei categorii gramaticale, a unui raport sintactic, a coordonatei logice sau a celei emfatice a enunțului[1] etc.), **unitățile lexicale** acceptate, în general, în literatura de specialitate sunt *cuvântul* și *expresia*[2].

II.1.1. Cuvântul

Cuvântul reprezintă[3] unitatea dintre un conținut (concretizat într-unul sau mai multe sensuri) și o formă (sonoră/ scrisă) izolată, de

[1] Vezi și Dimitriu, 1999, p. 9.
[2] Ca și în cazul celorlalte conținuturi prezentate în lucrarea de față, accentul este pus, în general, pe coordonata „clasică" a opiniilor din literatura de specialitate consacrată nivelului lexical-semantic al limbii române.
[3] Cf. Zugun, 2000, p. 19; Dimitriu, 1999, p. 9; Şerban & Evseev, 1978, p. 238 etc.

obicei, prin pauze/ blanc de restul componentelor unui mesaj; la nivel funcţional, cuvântul îndeplineşte un anumit rol în context.

Conţinutul este concretizat, în cazul cuvântului monosemantic, într-un singur sens (*aspirină* – „nume dat acidului acetilsalicilic", *teoremă* – „afirmaţie al cărei adevăr se demonstrează prin afirmaţie", *narator* – „povestitor"[1] etc.), iar în cazul celui polisemantic – în mai multe sensuri care se diferenţiază în context, de exemplu, *a trece:*

Unchiul a trecut pe la noi. („a venit")

Dunărea trece prin România. („are cursul prin...")

A trecut examenul. („a promovat")

A trecut peste toate obstacolele. („a surmontat")

Au trecut 10 minute de când a telefonat. („s-au scurs")

A trecut peste momentul acela. („a depăşit")

A trecut marfa prin vamă. („a transportat")

A trecut ziua ei în agenda telefonului. („a notat/ a înregistrat")

Lăţimea cartonului trece cu 2 cm de cea a materialului. („depăşeşte/ este în plus faţă de...")

I-a trecut durerea de cap. („a dispărut/ a încetat")

El trece, printre cunoscuţi, drept un om foarte meticulos. („este considerat/ este privit")

Florile de tei reuşesc să treacă prin strecurătoare. („a se strecura")

A trecut terenul pe numele ei. („a înregistrat/ a înscris")

A trecut strada prin loc marcat. („a traversat")

A trecut peste groapă. („a sărit")

A trecut, din păcate, peste ce era mai important în mesajul respectiv. („a omis")

Volumul a trecut din mână în mână. („a fost transmis/ a circulat") etc.

Sensul cuvântului[2] poate fi:

- sens lexical propriu-zis: *fericire, copil, a scrie, frumos, repede* etc.;

[1] Pentru sensurile cuvintelor, vezi *DEX*, 1998.
[2] După Dimitriu, 1999.

- sens gramatical: *şi, să, pe, va* etc.;
- sens logic: *da, nu, ba*;
- sens stilistic: *numai, doar* etc.

Forma cuvântului este concretizată, după cum am arătat *supra*, într-o unitate fonică – de obicei, accentuată, separată prin pauze/ blanc de restul componentelor unui enunţ. Vezi, de exemplu, pentru comunicarea scrisă, blancul dintre cuvintele enunţului: *Vremea este foarte frumoasă.* Ca structură, forma cuvântului poate reflecta fie moştenirea sau preluarea acesteia dintr-o altă limbă (structură simplă: *eu, derby*), fie rezultatul derivării (*neatent*), al compunerii (*Făt-Frumos*) sau al conversiunii (*binele*).

Funcţional, cuvântul poate avea roluri distincte, transmiţând o informaţie[1]:

- semantică – fie direct: *primăvară*, fie indirect: *el, aici, astăzi*[2];
- gramaticală de tip categorial – cuvântul marcând o anumită categorie gramaticală: *să [vină]* (modul conjunctiv), *a [spera]* (modul infinitiv), *de, pe, din [scris]* (modul supin), *a, al, ai, ale [mamei]* (cazul genitiv), *graţie, datorită, mulţumită, conform, potrivit, contrar, aidoma, asemenea [lor]* (cazul dativ), *înaintea, contra [lor]* (cazul genitiv), *spre, în [casă]* (cazul acuzativ), *o [fetiţă]* (cazul nominativ-acuzativ, genul feminin, numărul singular), *nişte [băieţi/ fete/ copii]* (cazul nominativ-acuzativ, numărul plural), *a [ajuns]* (timpul perfect compus, persoana a III-a, singular), *voi [veni]* (timpul viitor, persoana I, numărul singular), *[ar/ să] fi [vrut]* (timpul perfect), *foarte [frumos]* (gradul de comparaţie superlativ absolut), *se [gândea]* (diateza reflexivă, persoana a III-a) etc.;
- gramaticală de tip raportual – cuvântul marcând un anumit raport sintactic, în propoziţie sau în frază: *[Mama] şi [tata au ajuns la timp.]* (raportul de coordonare în propoziţie), *[Scrie] şi [citeşte.]*

[1] După Dimitriu, 1999.

[2] Vezi, în general, problematica deicticelor – Hobjilă, 2003; *Gramatica I*, 2005, pp. 58-59; Ghiţă, 2011 etc.

(raportul de coordonare în frază), *[Cartea] de [poveşti este] pe [raft.]* (raportul de subordonare în propoziţie), *[Speră] că [va ajunge la timp.]* (raportul de subordonare în frază) etc.;

- logică: *da, nu, ba*;
- stilistică: *doar, tocmai, mai, şi* (cu valoare adverbială), *chiar* etc.

Prin raportare la acest criteriu funcţional, se diferenţiază[1], în limba română:

- *cuvintele noţionale* – cele care transmit în mod direct o informaţie semantică, putând îndeplini singure anumite funcţii sintactice în context: <u>Copilul</u> <u>*traversează*</u> <u>*strada*</u>. (subiect + predicat + complement direct);
- *cuvinte-substitut* – cele care transmit în mod indirect o informaţie semantică, putând îndeplini singure anumite funcţii sintactice în context: <u>*El*</u> *a făcut* <u>*asta*</u>. (*el*, „copilul" – subiect; *asta*, „pictura" – complement direct);
- *cuvinte nenoţionale* – cele care transmit informaţie gramaticală, neputând îndeplini singure anumite funcţii sintactice: articole, prepoziţii, conjuncţii, verbe auxiliare, adverbele care marchează categoria gramaticală a gradelor de comparaţie etc.

II.1.2. Expresia

Ca unitate dintre formă – concretizată într-o structură alcătuită din două sau mai multe cuvinte – şi sens, **expresia**[2] îndeplineşte, ca şi cuvântul, o anumită funcţie în context.

NOTĂ. În literatura de specialitate[3], unitatea lexicală superioară (ca structură) cuvântului este denumită prin termeni diferiţi: *expresie, frazeologism, îmbinare (stabilă/ uzuală) de cuvinte, idiotism,*

[1] Cf. Dimitriu, 1999, pp. 10-12.
[2] *DOOM*, 2005, pp. LXXVI-LXXVII; Berg, 2004, p. 27; Zugun, 2000, p. 16; Graur, 1968, pp. 45-46 etc.
[3] Vezi, de exemplu, Zugun, 2000, pp. 21-30.

locuţiune, sinapsă etc. Unii dintre aceşti termeni trimit către anumite contexte particularizante; de exemplu, se consideră idiotisme expresiile specifice unei anumite limbi (vezi, de exemplu, rom. *roşu ca racul* vs. fr. *rouge comme une pivoine*, „roşu ca un bujor"); îmbinările stabile de cuvinte[1] (*a-şi da seama*) se opun celor care nu au caracteristica stabilităţii (*a lua măsuri* – îmbinare stabilă „a acţiona" vs. *a lua măsuri [pentru a-i croi o haină]* – două cuvinte noţionale: verbul şi substantivul); locuţiunea[2] se foloseşte, „clasic", cu precădere în analiza morfologică, pentru concretizarea perifrastică (sub forma unei expresii) a unei părţi de vorbire: *a o lua la sănătoasa* (locuţiune verbală), *în faţa* (locuţiune prepoziţională), sinapsa trimite către succesiunea determinant – determinat, succesiune interpretată unitar (*bună ziua*) etc.

Formal, expresia este alcătuită din mai multe cuvinte, aşadar nu se mai poate vorbi despre izolarea ei prin pauze de restul componentelor enunţului; „izolarea" este asigurată de sens şi de funcţionalitate: *Şi-a dat seama de greşeală şi a luat-o imediat la sănătoasa.* (după cum se observă în exemplul anterior, pot fi inclusiv intercalate, într-o expresie, alte cuvinte, fără însă ca expresia să-şi piardă valoarea unitară).

Expresiile din limba română fie au fost formate pe teritoriul acestei limbi, din cuvinte existente (unele astfel de expresii au păstrat

[1] Vezi Dănilă, 2011, pp. 19-24, unde sunt diferenţiate şi exemplificate îmbinările stabile (de dimensiune reduse/ de dimensiuni mari) de cuvinte, îmbinările de cuvinte în curs de stabilizare, respectiv îmbinările libere de cuvinte. Pentru expresii, vezi şi Dumistrăcel, 1980.

[2] Vezi, de exemplu: locuţiuni substantivale (*părere de rău*), locuţiuni adjectivale (*cu scaun la cap*), locuţiuni pronominale (*cine ştie cine*), numerale locuţiuni/ numerale perifrastice (*prima oară*), locuţiuni verbale (*a o şterge*), locuţiuni adverbiale (*de jur împrejur*), locuţiuni interjecţionale (*Doamne fereşte!*), locuţiuni prepoziţionale (*de-a lungul*), locuţiuni conjuncţionale (*din cauză că*), în condiţiile în care „constituirea în unităţi/ grupări stabile – cuvinte compuse sau locuţiuni – se realizează în timp şi presupune pierderea autonomiei componentelor" (*Gramatica*, 2005, p. 9).

chiar forme vechi ale unora dintre cuvintele componente: *a bate câmpii, a lua la rost, a băga în boale, a merge ca pe roate*[1]), fie au fost împrumutate/ calchiate (sau au împrumutat elemente) din/ după (expresii din) alte limbi (*a face knock-out, a face pe niznaiul, a da un ceai*).

Cele mai multe dintre expresiile din limba română conţin elemente stabile (*a avea habar, a lua aminte* etc.), însă există şi expresii „alternative", care conţin un element variabil, substituibil, fără a afecta statutul expresiei: *a pune pe jar/ pe foc, a lua la rost/ ceartă, a-şi ieşi din fire/ ţâţâni/ balamale/ pepeni/ răbdări/ papuci*[2], *a scoate din sărite/ pepeni* etc.

Din punctul de vedere al conţinutului, expresia nu se caracterizează, în principiu, prin însumarea sensurilor cuvintelor din care este alcătuită, ci are un înţeles de sine stătător, asociat întregului: *a-şi da arama pe faţă* = „a se deconspira" (sens care nu corespunde sumei: „a dărui" + „sie" + „metal cu anumite caracteristici" + „pe" + „figură").

Funcţional, expresia poate transmite informaţie[3]:

- semantică – fie direct (*părere de rău, a-şi ieşi din pepeni, cu capul în nori* etc.), fie indirect (*cine ştie cine, cine ştie ce*);
- gramaticală de tip categorial, marcând anumite categorii gramaticale: *în faţa, de-a lungul, de jur împrejurul [pădurii]* (cazul genitiv), *odată cu* (cazul acuzativ), *[frumos] de mama focului* (gradul de comparaţie superlativ absolut) etc.;
- gramaticală de tip raportual, marcând un anumit raport sintactic în propoziţie sau în frază: *[El] împreună cu [fratele lui au ajuns primii.]* (raportul de coordonare copulativă în propoziţie), *[A ajuns primul,] în concluzie [va primi premiul promis.]* (raportul de coordonare conclusivă în frază), *[S-a aşezat] în faţa [lui la*

[1] Cf. şi Şerban & Evseev, 1978, p. 121; Zugun, 2000, p. 33 etc.
[2] Cf. Zugun, 2000, p. 33.
[3] Vezi Dimitriu, 1999, pentru realizările perifrastice ale diferitelor clase semantico-gramaticale şi, implicit, pentru informaţiile transmise de acestea.

rând.] (raport de subordonare în propoziţie), *Cu toate că [şi-a dorit mult, nu a reuşit să...]* (raportul de subordonare în frază) etc.

II.2. Structura vocabularului limbii române

Vocabularul[1] limbii române cuprinde două mari părţi: vocabularul fundamental/ fondul principal lexical[2] şi masa vocabularului[3], care se diferenţiază în funcţie de gradul de utilizare a elementelor acestora de către vorbitori.

Vocabularul fundamental (fondul principal lexical) reprezintă partea stabilă a lexicului (aproximativ 1500 de cuvinte[4]), cuprinzând unităţile lexicale absolut necesare realizării comunicării dintre vorbitorii unei limbi: substantive care denumesc grade de rudenie, părţi ale corpului, obiecte casnice, alimente, băuturi, vieţuitoare, zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile, corpuri cereşti: *mamă, tată, frate, masă, cap, ochi, pâine, apă, câine, vineri, octombrie, primăvară, soare, lună* etc.; adjective propriu-zise care trimit către stări sufleteşti, însuşiri umane, însuşiri ale obiectelor (dimensiune, culoare, formă etc.): *vesel, trist, roşu, alb, mare, mic, înalt, rotund*; adjective pronominale: *această, mele* etc.; pronume: *eu, tu, el, ea* etc.; numerale: de la *unu* până la *zece, sută, mie, milion*; verbe auxiliare; verbe copulative; verbe predicative care trimit către acţiuni, stări esenţiale în existenţa omului: *a avea, a fi, a crede, a mânca, a merge, a sta, a*

[1] În literatura de specialitate se folosesc, alternativ, doi termeni – *lexic* şi *vocabular* – care trimit fie către acelaşi referent (totalitatea cuvintelor unei limbi), fie către două unităţi interdependente, dintre care vocabularul (vocabularul gradelor de rudenie, vocabularul informaticii, vocabularul medicinei etc.) se subordonează lexicului – *DŞL*, 2001, p. 289; Zugun, 2000, p. 10; Ghiţă & Andrei, 1996, p. 53 etc.
[2] Graur, 1975. Vezi şi „lexicul de bază" (Iordan & Robu, 1978, pp. 277-279).
[3] Vezi şi „vocabularul disponibil sau pasiv" (Iordan & Robu, 1978, pp. 275-276).
[4] Vezi şi Iordan & Robu, 1978, p. 278.

pleca, a veni etc.; articole: *un, lui, o, nişte* etc.; anumite adverbe: *bine, repede, aici, acum, azi, mâine, da, nu* etc.; prepoziţii: *de, în, la, cu* etc.; conjuncţii: *şi, că, să, dacă* etc.; unele interjecţii: *hai, vai, au* etc.

Masa vocabularului reprezintă componenta mobilă[1] a lexicului unei limbi, conţinând unităţi lexicale care fie au ieşit din uz, fie au intrat recent în sistemul limbii române, fie sunt folosite contextualizat (prin raportare la anumite repere spaţiale, la anumite tipuri de interlocutori, la anumite situaţii de comunicare). Sunt incluse, aşadar, în masa vocabularului, unităţi lexicale subsumate următoarelor clase: arhaisme, neologisme, regionalisme, termeni de specialitate, termeni de argou, termeni de jargon.

(a) Arhaismele[2] sunt unităţi lexicale actualizate în epoci anterioare, ieşite azi din uzul vorbitorilor comuni de limbă română (ele sunt, însă, folosite, de exemplu, de către istorici sau în discutarea unui text care are conţinut istoric etc.). Arhaismele sunt reperabile:

- la nivel fonetic/ fonologic: *subt, dirept, pre, cătră* (arhaisme fonetice);
- la nivel lexical-semantic: *ienicer, sultan* (trimit către referenţi care nu mai există în prezent – arhaisme lexicale); *lege* (cu sensul de „religie"), *carte* (cu sensul de „scrisoare"), *rost* (cu sensul de „gură") – arhaisme semantice; *nepereche, neprieten* (structuri derivative care nu se mai folosesc astăzi) – arhaisme derivative;
- la nivel morfologic: *[vremea] Ducăi, văzum, plânsăm, roate, şcoale, ruinuri* (arhaisme morfologice);
- la nivel sintactic: *„somnul vameş vieţii", „norodul nu te vrea,* ***nici*** *te iubeşte"* (arhaisme sintactice, dintre care ultimul exemplu este considerat, în Zugun, 2000, p. 184, chiar „arhaism stilistic").

[1] Cf. Crăciun & Bădărău, 2004, p. 27; Graur, 1968, p. 57 etc.
[2] Cf. Zugun, 2000, pp. 182-184.

(b) Neologismele sunt unități lexicale care au pătruns recent în sistemul limbii, unele dublând cuvinte deja existente în limbă (*reverie* – neologism, sinonim cu un cuvânt format pe teritoriul limbii române: *visare*), altele trimițând către realități noi: *computer, hamburger* etc. Acestora li se adaugă așa-numitele xenisme[1] (străinisme), folosite în limbi diferite, în diferite domenii de activitate (ca niște termeni internaționali): *allegro, piano, et alii, confer, ex libris*. Neologismelor (intrate în sistemul limbii) li se opun barbarismele – unități lexicale pe care au încercat să le impună vorbitori din anumite perioade, dar nu le-au adaptat la specificul limbii române și ele nu s-au impus/ nu au fost acceptate: *fidanțată* (logodnică)[2].

(c) Regionalismele sunt unități lexicale actualizate contextualizat, având ca premisă raportarea la anumite repere de tip spațial – și anume, apartenența locutorului la o anumită regiune[3]. Regionalismele sunt reperabile, cu precădere:

- la nivel fonetic/ fonologic: *șî, di pi, du pe, mătușe, ușe* etc. (regionalisme fonetice);
- la nivel lexical-semantic: *harbuz, lubeniță, popușoi, cucuruz* etc. (același referent este denumit, în regiuni diferite, cu unități lexicale diferite – regionalisme lexicale);
- la nivel morfologic: *ei or fost, cășî* (case) (regionalisme morfologice);
- la nivel sintactic: *ei a făcut* (ei au făcut) – regionalism sintactic.

Atunci când sunt folosite mai general, în cel puțin trei regiuni, aceste unități lexicale devin populare (Zugun, 2000, pp. 190-192): *lele, neică, țață, moș, tocăniță, tochitură, răsărit, apus, miazăzi, miazănoapte* etc.

[1] „păstrate intenționat cu forma și cu sensul din limbile împrumutătoare" (Zugun, 2000, p. 60).

[2] Cf. Zugun, 2000, pp. 60-61.

[3] Regionalismele sunt „cuvinte care au aria de circulație restrânsă la o anumită zonă a teritoriului lingvistic" (Iordan & Robu, 1978, p. 276).

(d) Termenii de specialitate sunt unităţile lexicale actualizate, de asemenea, contextualizat, însă prin raportare la anumite domenii de activitate[1]: matematică (*ipotenuză, catetă, deîmpărţit, permutare, progresie* etc.), teorie literară (*naraţiune, eu liric, homodiegetic, heterodiegetic, oximoron, litotă* etc.), medicină (*hipogastric, endocrin, limfatic, chemoreceptori, endoteliu, vasodilatator* etc.); unii dintre termenii de specialitate au circulaţie internaţională – vezi, de exemplu, unităţile lexicale din domeniul informaticii, al internetului etc.

(e) Termenii de argou sunt unităţi lexicale folosite de anumite categorii de persoane (categorii sociale – persoane din închisoare, categorii profesionale – elevi, studenţi etc.) ca un cod de sine stătător (pentru a nu fi înţelese de restul vorbitorilor)[2]; vezi, de exemplu, argoul elevilor (*dirig/-ă, geogravarză, mate*), al studenţilor (*cui, prof*), al deţinuţilor (*sticlete, curcan, mititica, crăpăt*) etc.

(f) Termenii de jargon sunt unităţi lexicale folosite de anumite persoane cu scopul de a epata, de a ieşi în evidenţă într-un anumit context[3]; termenii de argou sunt actualizaţi în cadrul unei exprimări emfatice (frecvent, ca împrumuturi, neadaptate şi irelevante în context, din alte limbi): *mersi, madam, stripteuz, monşer* etc.

II.3. Mijloace de îmbogăţire a vocabularului

Limba română şi-a îmbogăţit şi îşi îmbogăţeşte mereu sistemul atât prin mijloace interne (valorificând elemente deja existente în

[1] Este vorba despre aşa-numitele „cuvinte profesionale" (Zugun, 2000, p. 201), care denumesc materiale, unelte şi operaţii specifice unei anumite profesii/ sfere de activitate.

[2] „termeni utilizaţi convenţional de anumite categorii sociale şi intelectuale care vor să se singularizeze prin limbaj" (Zugun, 2000, p. 198).

[3] Vezi şi Zugun, 2000, p. 199.

limbă, însă combinate într-o manieră nouă), cât şi prin mijloace externe (împrumutând din alte sisteme lingvistice).

Mijloacele interne de îmbogăţire a vocabularului sunt: derivarea, compunerea şi conversiunea.

(a) Derivarea constă în formarea de cuvinte noi prin[1] adăugarea, la un radical, a unor prefixe şi/ sau sufixe, prefixoide sau sufixoide, prin substituirea – într-un cuvânt existent în limbă – a unui prefix/ sufix sau a unei particule asimilate unui prefix/ sufix cu un altul, respectiv prin eliminarea – dintr-un cuvânt existent în limba română sau împrumutat – a unui sufix/ prefix sau a unei particule asimilate unui sufix/ prefix.

De exemplu:

- cuvântul *băieţel* este derivat cu sufixul diminutival *-el* adăugat radicalului cu alternanţă vocalică şi cu alternanţă consonantică (prin raportare la cuvântul de bază *băiat*) *băieţ-*;
- cuvântul *inegal* este derivat cu prefixul negativ *in-* aglutinat (în faţa) radicalului *egal*;
- cuvântul *inegalitate* este derivat parasintetic, cu prefixul negativ *in-* şi cu sufixul substantival, care indică o noţiune abstractă *-itate*;
- cuvântul *francofon* este derivat cu sufixoidul *-fon*;
- cuvântul *aeromodel* este derivat cu prefixoidul *aero-*;
- cuvântul *dezbrac* este derivat din cuvântul de bază *îmbrac*, prin substituirea particulei *îm-*, asimilată unui prefix, cu prefixul negativ *dez-*;
- cuvântul *ceauşist* este derivat din cuvântul de bază *Ceauşescu*, prin substituirea sufixului *-escu* cu sufixul adjectival *-ist*;
- cuvântul *a vernisa* este derivat regresiv, prin eliminarea, din cuvântul de bază *vernisaj* (împrumutat), a particulei *-aj*, asimilate unui sufix.

[1] Cf. Zugun, 2000, p. 91; Şerban & Evseev, 1978, pp. 268-274 etc.

Se disting, astfel, în limba română, diferite tipuri de derivare:

- **derivare cu sufix**: *copilaş, copilandru, copilărie, copilăreşte, cojocar, lupoaică* etc.;
- **derivare cu prefix**: *inegal, deziluzie, neatent, amoral* etc.;
- **derivare parasintetică** (cu prefix şi cu sufix): *imoralitate, nedreptate, comesean, intrajudeţean* etc.;
- **derivare cu sufixoid**[1]: *francofon, americanofil, claustrofob, organigramă, filolog* etc.;
- **derivare cu prefixoid**: *aeromodel, macromoleculă, microanaliză* etc.;
- **derivare substitutivă**: *dezbrac* < *îmbrac, dişterne* < *aşterne, ceauşist* < *Ceauşescu, securist* < *securitate* etc.;
- **derivare regresivă**[2]: *vernisa* < *vernisaj, aniversa* < *aniversare, bâlbă* < *bâlbâi, alint* < *alinta, licăr* < *licări, tăgadă* < *tăgădui, etimolog* < *etimologie* etc.

În cadrul derivării sunt valorificate diferite tipuri[3] de sufixe, respectiv prefixe care aduc radicalului un plus semantic[4]:

- ***sufixe diminutivale*** (plus semantic = perceperea dimensiunilor mai mici/ a caracteristicilor diminuate ale unui element, raportarea subiectivă la acesta – implicare afectivă/ alint, ironie/ caracter peiorativ etc.): *măsuţă, scăunel, ineluş, floricică, floricea, frunzuliţă, copilaş, puişor, mămică, tătic, inimioară, copiliţă, profesoraş, repejor, aolică, mătăluţă* etc.;

[1] În unele lucrări de specialitate se consideră că formarea de cuvinte noi pe teritoriul limbii române prin valorificarea sufixoidelor sau a prefixoidelor se subordonează compunerii ca mijloc intern de îmbogăţire a vocabularului, idee motivată prin aparentul caracter independent al sufixoidelor/ prefixoidelor care, în plus, au circulaţie internaţională – vezi, de exemplu, *DŞL*, 1997, p. 519.

[2] Cf. Zugun, 2000; Hristea, 1984, p. 15; Iordan & Robu, 1978, p. 305; Hristea, 1968 etc.

[3] Cf. Zugun, 2000, pp. 117-118; Iordan & Robu, 1978, pp. 294-296 etc.

[4] În exemplele din această categorie sunt marcate doar sufixele sau prefixele, chiar dacă respectivele cuvinte sunt derivate parasintetic.

- ***sufixe augmentative*** (plus semantic = ideea de mărire sau perceperea exagerată a caracteristicilor unui element): *copilandru, băiețoi, băietan, căsoaie*;
- ***sufixe colective*** (plus semantic = perceperea ideii de mulțime, raportare la referent ca la unul colectiv): *frunziș, brădet, porumbiște, apărie, apăraie, stufăriș, studențime, tineret* etc.;
- ***sufixe de agent*** (plus semantic = indicarea autorului unei acțiuni, sufixe ale profesiilor): *cizmar, croitoreasă, informatician, macaragiu, învățător* etc.;
- ***sufixe moționale*** (plus semantic = marcarea schimbării de gen a referentului): *ursoaică, gâscan, vulpoi* etc.;
- ***sufixe care indică noțiuni abstracte nominale*** (sufixe substantivale): *prietenie, demnitate, dreptate, bunătate, greșeală, realism* etc.;
- ***sufixe care indică o însușire*** (sufixe adjectivale): *osos, inelat, arămiu, primăvăratic, copilăros, mirositor* etc.;
- ***sufixe care indică modalitatea/ maniera*** (sufixe adverbiale): *militărește, târâș, pieptiș* etc.;
- ***sufixe care indică originea/ proveniența***: *clujean, italian, spaniol, olandez* etc.;
- ***prefixe negative*** (plus semantic = ideea de negație): *inutil, deziluzie, amoral, imoral, anormal, impropriu, neatent, nonconformist* etc.;
- ***prefixe privative*** (plus semantic = indicarea eliminării unei părți dintr-un întreg): *descreți, deșira, dezgăti* etc.;
- ***prefixe iterative*** (plus semantic = ideea de repetiție/ acțiune percepută ca repetitivă): *recrea, răscroi, răzgândi* etc.;
- ***prefixe neologice*** (introduse mai recent în sistemul limbii): *comesean, consătean, compatriot, hiperglicemie, hipoglicemie, intersemestrial, intrasemestrial, anticameră*[1]*/ antecameră, ultramodern, megapetrecere, ex-prim-ministru, pretext, postcalcul* etc.

[1] Conform *DOOM*, 2005.

- ***prefixe de reversibilitate*** (plus semantic = perceperea acţiunii ca inversă – Zugun, 2000, p. 120): *dezrădăcina, desface, demonta, decoda* etc.

(b) Compunerea constă în formarea de cuvinte noi, pe teritoriul limbii române, prin alăturarea (cu sau fără cratimă), contopirea sau abrevierea[1] unor lexeme deja existente în limbă. Se disting, astfel, următoarele tipuri[2] de compunere:

- **compunerea prin alăturare fără cratimă**: *Ionel Popescu, Ştefan cel Mare, Prâslea cel Voinic, de pe, ca să, o sută trei, cei ce, Luminăţia Voastră, câte trei, de trei ori* etc.;
- **compunerea prin alăturare cu cratimă:** *Făt-Frumos, dulce-acrişor, instructiv-educativ, ici-colo, tic-tac, haida-de, Măria-Ta, după-amiază, trei-fraţi-pătaţi, bună-credinţă, bun-gust, bun-simţ, rea-voinţă, rămas-bun, an-lumină* etc.;
- **compunerea prin contopire/ alipire/ sudare**: *binemeritat, clarvăzător, pursânge, cuminte, despre, înspre, deoarece, fiindcă, cumsecade, untdelemn, nord-est, parcă, desigur, bineînţeles, deloc, altfel, devreme, niciodată, a binevoi, dumneata, oricine, oriunde, fiecare, orişicare, treisprezece, douăzeci, behehe, heirup*[3] etc.;
- **compunerea prin abreviere**[4]: *C.F.R., TAROM, plafar, aprozar, bac, O.Z.N., CEDO* etc.

După cum reiese şi din exemplele de mai sus, cuvintele compuse pot fi: substantive (*Ştefan cel Mare, Făt-Frumos, an-lumină, bună-credinţă, untdelemn, fărădelege* etc.), adjective (*dulce-acrişor,*

[1] Abrevierea nu este acceptată, în toate lucrările de specialitate, ca modalitate de realizare a compunerii.
[2] Cf. Zugun, 2000, pp. 131-134; *DŞL*, 1997, pp. 124-125 etc.
[3] Ultimele forme, conform *DOOM*, 2005.
[4] În clasa cuvintelor formate prin abreviere, se realizează distincţia între acronime (*Tarom, Romtelecom*), sigle (*C.F.R., O.Z.N.*) şi trunchieri (*bac, mini, afro* etc.) – Stoichiţoiu-Ichim, 2005, p. 21.

gri-bleu, alb-negru, instructiv-educativ, cumsecade, binemeritat, clarvăzător, cuminte), pronume (*Luminăția Voastră, ceea ce, Măria-Ta, oricine, fiecare, orișicare, dumneata, dumnealui*), numerale (*o sută trei, câte trei, de trei ori, douăzeci, unsprezece, câteșipatru*), verbe (*a binedispune, a binevoi, a scurtcircuita, a binecuvânta*), adverbe (*ici-colo, desigur, bineînțeles, deloc, altfel, devreme, niciodată*), prepoziții (*de pe, de la, despre, înspre*), conjuncții (*ca să, deoarece, fiindcă*), interjecții (*tic-tac, haida-de, behehe*).

În ceea ce privește posibilitatea identificării, de către vorbitorul comun (nespecialist) de limbă română, a elementelor lor componente, cuvintele compuse se diferențiază (după Zugun, 2000, pp. 132-133) în următoarele subclase:

- cuvinte compuse analizabile (cu toate componentele recognoscibile): *Ștefan cel Mare, Făt-Frumos, binemeritat, de la, înspre* etc.;
- cuvinte compuse semianalizabile (cu o singură componentă ușor de reperat): *cineva (< cine vrea), undeva (< unde vrea)* etc.;
- cuvinte compuse neanalizabile (ale căror componente nu sunt identificabile, în limba română actuală, de către vorbitorul nespecialist): *mujdei (< must de ai), destul (< de sătul)* etc.

(c) Conversiunea constă în formarea de cuvinte noi prin schimbarea clasei sau a valorii gramaticale, adică prin încadrarea unor cuvinte deja existente în limbă în alte clase semantico-gramaticale decât cea de origine (**conversiune intermorfologică**) sau în alte diviziuni ale aceleiași clase semantico-gramaticale (**conversiune intramorfologică**[1]).

Exemple de cuvinte formate prin conversiune intermorfologică (prin trecerea dintr-o clasă semantico-gramaticală în alta):

- *ghidușul, un ghiduș, cel ghiduș, pe ghiduș, doi ghiduși, celălalt ghiduș* etc. = substantiv < adjectivul *ghiduș*;
- *of-ul, un of* = substantiv < interjecția *of*;

[1] Zugun, 2000, p. 138.

- *un intrând* = substantiv < verbul la gerunziu *intrând*;
- *nişte nimicuri* = substantiv < pronumele negativ *nimic*;
- *[copac] înflorit* = adjectiv < verbul la participiu *înflorit*;
- *[mână] tremurândă* = adjectiv < verbul la gerunziu *tremurând*;
- *[copiii] aceştia* = adjectiv pronominal demonstrativ < pronumele demonstrativ *aceştia*;
- *ajutor!* = interjecţie < substantivul *ajutor*;
- *a hăi* = verb < interjecţia *hăi*;
- *[desenează] atent* = adverb < adjectivul *atent*;
- *deasupra [cărţii]* = prepoziţie < adverbul *deasupra*;
- *graţie [lor]* = prepoziţie < substantivul *graţie* etc.

Exemple de cuvinte formate prin conversiune intramorfologică (prin trecerea unui cuvânt dintr-o anumită clasă semantico-gramaticală de la o valoare morfologică la alta):

- *Poiana* = substantiv propriu (nume de localitate) < substantivul comun *poiană*;
- *Olandă* = substantiv comun („ţesătură”) < substantivul propriu *Olanda* etc.

Mijloacele externe de îmbogăţire a vocabularului sunt reprezentate de **împrumuturile**[1] din alte limbi, împrumuturi reperabile:

- la nivel fonetic/ fonologic: sunetul *Φ* din cuvântul *sufleur*, sunetul *ü* din cuvântul *tul* etc.;
- la nivel lexical: *hamburger, mouse, reverie, a face knock-out* etc.;
- la nivel morfologic: terminaţia *a* în cuvinte precum *coca-cola, agora* etc.;
- la nivel sintactic: apoziţia în nominativ (în locul structurilor cu genitivul, specifice limbii române) – *Bulevardul Ştefan cel Mare* (< *Bulevardul lui Ştefan cel Mare*).

Familia lexicală a unui cuvânt (Zugun, 2000, p. 154) cuprinde toate unităţile lexicale formate de la cuvântul respectiv, constituit în

[1] Cf. Zugun, 2000; Iordan & Robu, 1978 etc.

cuvânt de bază: *bun – bunătate, bunicel, bunişor, bunicică, bunişoară, nebun, bunic, a îmbunătăţi, nebuneşte, a îmbuna* etc.

NOTĂ. În literatura de specialitate se consideră că mijloacelor interne şi externe de îmbogăţire a vocabularului li se pot adăuga şi aşa-numitele „procedee lexicale formative secundare", exemplificate prin: specializarea lexical-semantică a unor variante fonetice, morfologice sau derivative ale unor cuvinte: *pitic/ chitic, titirez/ chichirez* etc.; contaminarea[1], combinarea într-un cuvânt a părţi de cuvinte independente sinonime: *impuls < im-bold + puls; milog < milă + olog* etc.; abrevierea unor denumiri: *[tren] accelerat, [tren] rapid* etc.; „onomatopeizarea" (crearea de onomatopee): *câr-mâr*; „crearea de delocutive" (substantive provenite din locuţiuni verbale): *dare de seamă (< a da seamă), lansare la apă (< a lansa la apă)* etc. (Zugun, 2000, pp. 148-151).

II.4. Relaţii semantice

Între sensurile anumitor unităţi lexicale se pot stabili o serie de relaţii semantice printre care: sinonimia, antonimia, omonimia, paronimia, polisemia şi pleonasmul (ultima, considerată greşeală în exprimare, explicabilă, însă, prin sensurile unor unităţi actualizate consecutiv în cadrul enunţului).

(a) Sinonimia implică o relaţie de echivalenţă semantică stabilită între unităţi lexicale (cuvinte şi expresii) cu formă diferită; cuvintele/ expresiile dintr-o serie sinonimică, substituite într-un anumit context (Zugun, 2000, p. 231), nu denaturează, în principiu, sensul mesajului, decodarea acestuia putându-se realiza conform intenţiei comunicative a vorbitorului.

[1] Vezi şi Iordan & Robu, 1978, p. 309.

După tipul şi caracteristicile unităţilor lexicale între care se stabileşte relaţia de echivalenţă (sau de „asemănare"[1]) semantică, se disting[2]:

- **la nivel fonetic/ fonologic** – sinonime fonetice: *bravo! = Braavo! = Bravo! = Bravoo!*;
- **la nivel lexical:**
  - sinonime lexicale: *reverie – visare, tineresc – juvenil, a fugi – a alerga* etc. (sinonimie stabilită între două sau mai multe cuvinte);
  - sinonime frazeologice: *a scoate din sărite – a scoate din pepeni; a o tuli – a o şterge – a spăla putina – a da bir cu fugiţii* etc. (sinonimie stabilită între două sau mai multe expresii);
  - sinonime lexico-frazeologice: *băgare de seamă – atenţie, din cauză că – deoarece* (sinonimie stabilită între un cuvânt şi o expresie);
  - sinonime prefixale: *a reciti – a răsciti, necompetent – incompetent* (sinonimie stabilită între componente ale cuvintelor – aici, prefixe);
  - sinonime sufixale: *floricică – floricea* (sinonimie stabilită între componente ale cuvintelor – aici, sufixe).
- **la nivel morfologic** – sinonime morfologice: *va pleca – o să plece – are să plece – o pleca – a pleca; foarte rar – rarisim* etc.;
- **la nivel sintactic** – sinonime sintactice: *A votat favorabil pentru el/ favorabil lui.*; *Este bine de ştiut/ să ştii.* etc.

Cu excepţia clasei articolelor, în cadrul tuturor celorlalte clase semantico-gramaticale sunt reperabile serii sinonimice: substantivale (*băgare de seamă – atenţie*), adjectivale (*cu capul în nori – distrat –*

[1] Diferenţa echivalenţă – asemănare devine relevantă în cazul diferenţierii sinonimelor totale (*sodiu – natriu, aspirină – acid acetilsalicilic*) de cele parţiale (*trist – supărat – mâhnit – posomorât – morocănos*).

[2] Cf. Dănilă, 2011, pp. 141-195; Zugun, 2000, p. 231; Hoarţă Lăzărescu, 1999; Hristea, 1984, p. 30 etc.

neatent), pronominale (*cine ştie ce – ceva*), numerale (*tuscinci – câteşicinci*), verbale (*a-şi lua zborul – a se înălţa – a se ridica*), adverbiale (*din când ân când – uneori*), prepoziţionale (*în faţa – înaintea*), conjuncţionale (*măcar că – măcar să – cu toate că – deşi*), interjecţionale (*vai – Doamne fereşte!*).

(b) Antonimia reflectă opoziţia semantică dintre unităţi lexicale care au formă diferită, trimiţând, în context, către referenţi contrari (Hobjilă, 2009; cf. Bidu-Vrănceanu, Forăscu, 1988, p. 165).

Antonimele se plasează în clase diferite atât prin raportare la criteriul formei, cât şi la cel al conţinutului[1]. Astfel, din perspectiva formei, se disting antonimele cu radical diferit (*frumos – urât, nocturn – diurn*) de antonimele cu acelaşi radical, dintre care unul actualizează prefixarea negativă (*competent – incompetent, atent – neatent*), iar în funcţie de unităţile lexicale între care se stabileşte relaţia de antonimie:

- antonime lexicale: *da – nu* (cuvânt – cuvânt);
- antonime frazeologice: *a nu ridica ochii din pământ – a-şi lua nasul la purtare* (expresie – expresie);
- antonime lexico-frazeologice: *a sta – a o lua la goană* (cuvânt – expresie).

Planul conţinutului, raportat la context, permite diferenţierea antonimelor totale (cu sensuri opuse, indiferent de context: *sus – jos, bine – rău*) de antonimele aproximative (cu sensuri opuse contextualizate: *[băiat] înalt – scund; [sunet] înalt – jos* etc.).

Ca şi în cazul sinonimelor, se remarcă prezenţa perechilor antinomice în cadrul majorităţii claselor semantico-gramaticale; se disting, astfel: substantive antonime (*bunătate – răutate*), adjective antonime (*bun – rău*), verbe antonime (*a veni – a pleca*), pronume antonime (*toţi – nici unul*), adverbe antonime (*bine – rău*), interjecţii

[1] Cf. Zugun, 2000; Bidu-Vrănceanu & Forăscu, 1988; Iordan & Robu, 1978; Şerban & Evseev, 1978 etc.

antonime (*ura!* – *vai!*), conjuncţii antonime (*şi* – *nici*), prepoziţii antonime (*cu* – *fără*).

(c) Omonimia este relaţia dintre unităţi lexicale caracterizate prin identitate la nivelul formei şi diferenţă în plan etimologic şi la nivel semantic (cf. Zugun, 2000, p. 248; Şerban & Evseev, 1978, pp. 172, 175).

În funcţie de valenţele lexical-sematice şi gramaticale ale cuvintelor între care se stabileşte această relaţie, se disting[1]:

- **omonime lexicale** (aparţinând aceleiaşi clase semantico-gramaticale): *han* [„conducător mongol"] – *han* [„în vechime, echivalentul pensiunii"], ambele – substantive;
- **omonime lexico-gramaticale** (aparţinând unor clase semantico-gramaticale diferite): *ai* („usturoi" – substantiv) – *ai [un frate]* (verb predicativ) – *ai [citit]* (verb auxiliar) – *ai [lui]* (articol posesiv genitival) – *ai [ai, ai!]* (interjecţie);
- **omonime morfologice** (având valori morfologice diferite): *[el] scrie* (verb, indicativ prezent, persoana a III-a, singular) – *scrie!* (verb, modul imperativ, persoana a II-a, singular) – *[poate] scrie* (verb, modul infinitiv, timpul prezent); acestora li se subordonează şi aşa-numitele **omonime afixale**, care marchează categorii gramaticale diferite: *[a] spera* (*a* – sufix pentru modul infinitiv) – *sperași* (*a* – sufix pentru timpul perfect simplu) – *sperau* (*a* – sufix pentru timpul imperfect);
- **omonime sintactice** (structuri având valori/ funcţii sintactice diferite): *îi întoarce spatele* (complement indirect + predicat verbal exprimat prin locuţiune verbală: „îl respinge") – *îi întoarce spatele [pentru a-i lua măsurile]* (complement indirect + predicat verbal + complement direct);

Deşi au fost invocate anterior în cadrul reperelor teoretice subsumate nivelului fonetic/ fonologic, **omofonele** şi **omografele** sunt

[1] Cf. Zugun, 2000, p. 252; Hristea, 1984, p. 7 etc.

prezentate, în general, în literatura de specialitate, în asociere cu omonimele.

Omofonele se caracterizează prin identitate formală orală/ sonoră şi prin diferenţiere în planul formei scrise şi al conţinutului (sensului): *sar [coarda] – s-ar [putea], neam de-al [mamei] – ne-am [dus pe] deal, ce le [spui] – cele [două]* etc.

Omografele se caracterizează prin identitate formală scrisă şi prin diferenţiere (prin accent) a formei orale, respectiv a sensului: *copii [veseli] – copii [xerox], mobilă [de fag] – [masă] mobilă, zări [albastre] – zări [pasărea]* etc.

(d) Paronimia[1] se stabileşte, ca relație semantică, între cuvinte asemănătoare la nivelul formei orale/ scrise, diferenţiate însă în planul conţinutului: *a evalua [situaţia] – a evolua [pe plan personal], sar – par – car – dar – far – har – iar – jar – rar – ţar – zar* etc. Primul exemplu ilustrează paronimia reperabilă în cadrul unei anumite clase semantico-gramaticale[2] (aici, cea a verbelor) vs. al doilea exemplu cumulează, în seria paronimică, unităţi aparţinând unor clase semantico-gramaticale diferite (într-una dintre interpretările posibile: verb predicativ – *sar, car*, verb copulativ – *par*, substantive – *far, har, jar, ţar, zar*, adjectiv – *rar*, conjuncţie – *dar*, adverb – *iar*).

Seriile paronimice pot fi construite, în limba română, prin:

- substituirea unei vocale iniţiale: *eminent – iminent*;
- substituirea unei vocale mediane: *sar – ser – sur;*
- substituirea unei vocale finale: *a citi – a cita*;
- substituirea unei consoane iniţiale: *soc – poc – loc – ioc – toc – joc – boc – coc – doc – foc – şoc*;
- substituirea unei consoane mediane: *a visa – a viza*;
- substituirea unei consoane finale: *literar – literal*;
- adăugarea unei vocale iniţiale: *prinde – aprinde*;

[1] Cf. Zugun, 2000, p. 273 ş.u.
[2] Cf. Hristea, 1984, p. 24.

- adăugarea unei vocale mediane: *crunt – cărunt*;
- adăugarea unei vocale finale: *ar – are/ Aro;*
- adăugarea unei consoane iniţiale: *astronomie – gastronomie*;
- adăugarea unei consoane mediane: *ruină – rutină*;
- adăugarea unei consoane finale: *ar – arc/ ars*;
- dublarea unei vocale: *muze – muzee*;
- repetarea unei vocale: *cant – canat*;
- interschimbarea unor sunete: *perfect – prefect*.

(e) Polisemia caracterizează unităţile lexicale care, contextual, actualizează sensuri diferite[1]; unităţile lexicale multifaţetate la nivelul conţinutului (unei singure forme îi corespund mai multe sensuri) sunt numite, în literatura de specialitate, ***cuvinte polisemantice*** sau „polisemanteme", iar în cazul existenţei unui număr foarte mare de sensuri derivate polisemia este asimilată unei „pletore semantice" (Şerban & Evseev, 1978, p. 149). Vezi sensurile din dicţionar ale cuvintelor: *a apuca, articol, a bate, cameră, a cădea, a citi, a da, a duce, dulce, etapă, foc, glas, hop, a ieşi, a înainta, joc, a lega, nod, a porni, a prinde, profund, a răspunde, a ridica, semn, a strânge, a şti, a topi, a ţine, a uita, a vedea, a zice* etc. şi utilizările lor contextuale, în diferite enunţuri. De exemplu, sensurile verbului *a citi*:

Copilul citeşte lecţia din abecedar. („parcurge")

Îi citeşte şi lui articolul. („prezintă/ comunică")

La ora de Educaţie muzicală citeşte partitura. („descifrează şi reproduce notele, vocal sau instrumental")

Citeşte cu atenţie harta pentru a-i da cele mai bune indicaţii. („interpretează datele/ reconstituie traseul")

Citeşte apometrul. („înregistrează informaţiile oferite de un aparat/ indicator")

[1] Pentru cauzele de ordin lingvistic, socio-cultural, logic etc. ale polisemiei, vezi Şerban & Evseev, 1978, pp. 152-153; Iordan & Robu, 1978, p. 256; Iordan, 1975, p. 314; Iordan, 1956, p. 39; Zugun, 2000, p. 219 ş.u. etc.

Îi citeşte speranţa din privire. („descoperă/ sesizează/ observă")
Citeşte mult. („se instruieşte")
I-a citit că va reuşi să câştige premiul râvnit. („a prezis")

NOTĂ. În dicţionar, cuvântului polisemantic i se prezintă sensurile în cadrul aceluiaşi articol. De exemplu, *articol, articole,* s. n. 1. Expunere scrisă (de proporţii mai reduse) cu caracter publicistic [...] *Articol de fond* [...] *Articol-program* [...] 2. Diviziune într-un document oficial, marcată de obicei printr-un număr de ordine sau printr-o literă. Diviziune într-un buget, într-un plan financiar etc., care conţine denumirea sursei de venit sau a motivului de cheltuieli. 3. Obiect care se vinde în comerţ. 4. Parte de vorbire flexibilă [...]. – Din fr. *article*, lat. *articulus* (*DEX*, 1998, p. 61).
Spre deosebire de polisemie, omonimia este reflectată în articole diferite de dicţionar. De exemplu, *mină*[1], *mine*, s. f. 1. Loc subteran cu zăcăminte de substanţe minerale utile [...]. 2. Armă explozivă [...]. 3. Bucată subţire cilindrică sau prismatică din grafit sau din alt material, folosită la confecţionarea creioanelor. vs. *mină*[2], *mine*, s. f. Expresie a feţei [...] vs. *mină*[3], *mine*, s. f. Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu o sută de drahme (*DEX*, 1998, p. 635). Se observă, în interiorul primul articol, sensurile cuvântului polisemantic *mină* (sensuri între care există o legătură semantică – toate se subsumează câmpului substanţelor minerale/ materialelor cu anumite caracteristici), în opoziţie cu omonimele acestui cuvânt: *mină*[2] şi *mină*[3] (între cele trei valori nu se mai poate vorbi de apropiere semantică).

(f) Pleonasmul reprezintă o greşeală de exprimare generată de actualizarea consecutivă, în context, a unor forme echivalente la nivelul conţinutului (sensului); de exemplu, verbul *a coborî* + adverbul *jos* (ambele conţinând aceeaşi indicaţie spaţială) se concretizează în pleonasmul *coboară jos*; forma numerică *25%* + substantivul *procent* conţin aceeaşi invocare a raportării la sută a unei părţi şi formează pleonasmul *procent de 25%*; conjuncţiile coordonatoare adversative *dar* şi *însă*, sinonime, actualizate consecutiv în acelaşi enunţ se constituie într-un pleonasm: *dar însă*; folosirea unui cuvânt împru-

mutat, urmat de „traducerea” acestuia *after-party după petrecere* reprezintă un pleonasm; un cuvânt derivat cu prefix urmat de un altul care reia sensul adus de prefix cuvântului iniţial generează, de asemenea, un pleonasm: *comesean cu mine* etc. Unele structuri pleonastice au căpătat, în uz, valoare stilistică, nemaifiind considerate de vorbitorii obişnuiţi (nespecialişti) de limbă română drept greşeli de exprimare; este vorba despre aşa-numitele „pleonasme tolerate” (Crăciun & Bădărău, 2003, p. 108) de tipul: *să creşti mare, babă bătrână, moş bătrân* etc.

Aplicaţii

🗐 Structura vocabularului

🕮 Identificaţi cuvinte aparţinând diferitelor clase ale vocabularului:

(a) „Auzise şi Dănuţ / Că un ou e cu «bănuţ» / Şi credea că oul moale-i / Puşculiţă cu parale. / Avea ca vreo şase ani / Şi visa să strângă bani, / Socotind pe uşi, cu cretă, / Cât costa o bicicletă.” (Tudor Arghezi, *Bănuţul*)

(b) „Ştiam bine că în afară de planetele mari ca Terra, Jupiter, Marte, Venus, cărora li s-au dat nume, mai există alte sute de planete care sunt uneori atât de mici, încât cu mare greutate le poţi zări cu telescopul. Atunci când un astronom o descoperă pe vreuna dintre ele, o numeşte dându-i un număr. Îi spune, de pildă, «asteroidul 3251»” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(c) „Soarele, cu ochiul roşu, cobora după Dealul Nemţilor, da eu, când vedeam că mama ia doniţa, hai din urma ei cu o cană mare în mână. Aşa mă apuca seara: «ţjj! ţjj!» sărea laptele când în doniţă, când în cana mea, până se umplea ochi.” (Spiridon Vangheli, *Mama*)

(d) „Vioiciunea agresivă a lui Dănuţ şi graba lui Mircea după el contrastau atât de categoric cu ritmul lânced al străzii, încât un trecător triplat de pântec, cu un carton de îngheţată într-o mână, umbrela

deschisă în cealaltă şi o popească batistă atârnată de guler ca o bavetă, se întoarse după ei, exclamând suav:

- Oh! Tinereţe! Tinereţe!..." (Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*)

(e) „Mireasa ceriului albastru / Îşi împânzeşte-n ape chipul, / De vraja ei tresare unda / Şi-nfiorează-se nisipul. // S-aştern bobiţele de rouă / Pe-ntinsul luncii patrafir: / Din mâna ceriului, părinte, / Se cerne preacuratul mir..." (Octavian Goga, *Pe înserate*)

(f) „*Crainicul* (de pe trepte, face semn trâmbiţaşilor să înceteze) Trâmbiţaşi! Cinstită curte, oaspeţi mari din ţări străine! / Preaslăvitul domn al nostru – fie-i zilele senine – / Va grăi-nţelepte vorbe... Se cuvine-a-l asculta / Cu smerenie şi grijă! Ascultăm, măria-ta!" (Victor Eftimiu, *Înşir-te, mărgărite!*)

(g) „- Ce-i, ma chere? se întoarse cu mirare doamna Vasilian.

Dar când văzu despre ce era vorba, când înţelese ce contrast şi ce sacrilegiu s-a produs în salonaşul său grenat, sângele i se ridică brusc în obraji şi-i fulgeră în ochi.

- Ce înseamnă asta, Eleno? vorbi ea apăsat, c-o voce scăzută, dramatic." (Mihail Sadoveanu, *Dumbrava minunată*)

(h) „Şi mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării; ori mai în grabă lua funingenă de la gura sobei, zicând: «Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!» şi-mi făcea apoi câte un benchi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!... Şi altele multe încă făcea." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

Mijloace de îmbogăţire a vocabularului

Precizaţi modul de formare a cuvintelor:

- *înnobilare, untdelemn, micuţ, Tarom, cojocar, imprevizibil, de pe, un fâş, zgârie-brânză, dezaprobator;*
- *inutilitate, cotext, Mircea Eliade, măreţie, tic-tac, despre, Plafar, cizmar, un zece, nici un efort;*

- *pe lângă, modalitate, PSD, bineînţeles, certăreţ, inutil, un nimic, Mihai Viteazul, deoarece, nou-născut;*
- *senator, înspre, PNL, apolitic, despădurire, toc-toc, de pe la, a hăi, Nichita Stănescu, treizeci;*
- *personalitate, un of, nemulţumire, rea-credinţă, deasupra, câte doi, PD, ignoranţă, comesean, visător;*
- *alianţă, trosc-pleosc, un tânăr, ineficienţă, intrajudeţean, Înălţimea-Voastră, dumnealui, răţoi, DEX, Ion Barbu;*
- *democraţie, ham-ham, UDMR, neinvitat, fiindcă, de trei ori, acest copil, băieţel, ca să, descreştere;*
- *pădurar, FRF, hip-hop, irezistibil, neatent, minunăţie, binecuvântare, noroc!, Lucian Blaga, ID;*
- *scriitoraş, desigur, un leneş, noul, înfrumuseţare, PRM, incorect, alb-negru, ciudăţenie, informatician;*
- *cultural, BNR, nepreţuit, fetiţă, pa-pa, amoral, Ion Minulescu, orice idee, impropriu, oricare;*
- *bătălia, BRD, atipic, despre, Alexandru cel Bun, zgârie-nori, fotbalist, unui aproape, prim-ministru, orice;*
- *frunze veştejite, răul, poc-poc, bucurie, înfloritor, BCR, ca şi, precum, Ion Creangă, dezamăgire;*
- *cip-cirip, cutărică, speranţă, jucător, LRC, nereprezentativ, hodoronc-tronc, frumosul, aşadar, pe la;*
- *dramatic, PS, un „Ura!”, mătăluţă, inexactitate, lipa-lipa, chitarist, două sute, cumsecade, speranţă;*
- *copilărie, zdronca-zdronca, Măria-ta, nişte nimicuri, NATO, cerceluş, premergător, incert, de la, orişicând;*
- *neatenţie, Dimitrie Anghel, un oarecare, dăunător, Luminăţia-Sa, dezgust, UEFA, dumneata, nefolositor, rescrie;*
- *deziluzie, de vrei..., dumneavoastră, sud-vest, subiectiv, ba da, PD, conformism, ilegalitate, oscior;*
- *îmbunătăţire, cumva, obiectiv, nord-est, dedesubtul cărţii, ba nu, bunătate, elitist, neclar, plafar;*

- *realism, realizabil, <u>grație</u> ajutorului ei, cândva, sud-est, dreptunghi, dezarmare, tractorist, aprozar, plafar;*
- *omenos, undeva, nord-vest, subordonare, curând, atotştiutor, <u>datorită</u> lui, C.E.C., (a) compromite, inegal;*
- *nemăsurat, gri-bleu, ND, nicicând, coordonare, <u>poate</u> va veni, Munții Bucegi, comesean, SV, un intrând;*
- *automobil, bună-credință, oricând, a însuşi, al treilea, <u>ce</u> frumos!, înțelegător, soldățime, militărește, ONU;*
- *internațional, bunăvoință, rochița-rândunicii, a zecea, bărbat <u>bine</u>, compatriot, ineluş, PNL, făget, lupoaică;*
- *regulament, ceea ce, oriunde, înviere, director-adjunct, „câni mai <u>bărbați</u>", câine-lup, MTV, curcan, limpezime;*
- *tehnician, inelar, cel ce, oricum, redescoperire, vice-primar, lampă <u>fumegândă</u>, ghiocel, CNCS, lupoaică;*
- *două mii, nici una, extraordinar, perfecțiune, scrie <u>frumos</u>, aşa-zis, Ioan Slavici, interjudețean, răzgândi, DN;*
- *cinci sute, nici unul, nepromovat, orişicum, comunicare, spune <u>verde</u>, nesigur, papă-lapte, concetățean, coşar;*
- *patruzeci, despădurit, fiecare, de prin, doctorat, vice-prim-ministru, doarme <u>buștean</u>, copăcel, pieptiş, inuman;*
- *treisprezece, careva, dezamăgit, Cluj-Napoca, chirurgie, al patrulea, tace <u>chitic</u>, Prâslea cel Voinic, încetinel, de pe la;*
- *cărticică, PC, cineva, hard-disk, medicinist, inspector-adjunct, se ține <u>scai</u>, antecameră, atotştiutor, de pe lângă;*
- *înaripat, SRL, niciodată, revenire, matematician, vice-preşedinte, a cârmi, a binevoi, milanez, înălțuț;*
- *mărişor, descrețit, oricine, brădet, ex-preşedinte, ineluş, <u>conform</u> planului, a binecuvânta, SC, Ion Marin;*
- *sensibilitate, dis-de-dimineață, orice, TV, nucet, a cincea, inimioară, a țărmuri, moldovean, osos;*
- *nouăzeci, spectaculos, BT, înjumătățit, după-amiază, o dată, un „o", anorganic, căpităneasă, făget;*

- *binişor, ajutor!, nediferenţiat, galben-pai, aşadar, de prin, aprozar, C.F.R., imoral, Ştefan Gheorghidiu.*

📖 Exemplificaţi:

- un substantiv format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul **-iş**;
- un substantiv provenit din pronume prin conversiune;
- un cuvânt format prin derivare cu un prefixul negativ **a-**;
- un cuvânt format prin compunere prin abreviere;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul de agent **-ar**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul **-dez**;
- un verb format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică;
- un cuvânt format prin conversiune de la adjectivul **util**;
- un adjectiv format prin compunere prin alăturare cu cratimă;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul diminutival **-iţă**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul **de-**;
- un cuvânt format prin conversiune de la interjecţia **of**;
- un cuvânt format prin compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, pornind de la radicalul **bun**;
- un adverb provenit din adjectiv prin conversiune;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **in-**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **intra-**;
- un substantiv provenit din adjectiv prin conversiune;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul **-eşte**;
- un cuvânt format prin compunere prin alăturare cu cratimă;
- un cuvânt format prin conversiune, din adjectivul **leneş**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul colectiv **-ime**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, pornind de la radicalul **nor**;

- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **des-**;
- un adverb format prin compunere prin alăturare cu cratimă;
- un substantiv provenit din interjecție prin conversiune;
- un cuvânt format prin compunere prin contopire;
- o prepoziție formată prin compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **inter-**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul **-ar**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele **nimeni**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **frunză**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul iterativ **re-**;
- o conjuncție formată prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin conversiune, de la adverbul **bine**;
- un pronume personal de politețe format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică de la cuvântul de bază **atent**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele **acesta**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul moțional **-an**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică de la cuvântul de bază **pământ**;
- un numeral format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin conversiune, de la prepoziția **de**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **im-**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul augmentativ **-ărie**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la substantivul **ajutor**;
- o interjecție formată prin compunere prin alăturare cu cratimă;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **i-**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul moțional **-oaică**;
- un adverb format prin compunere prin contopire;

- un cuvânt format prin derivare parasintetică de la cuvântul de bază **lacrimă**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul colectiv **-işte**;
- un substantiv format prin compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin conversiune, de la numeralul **zece**;
- un pronume format compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin conversiune, de la verbul **mers;**
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul colectiv **-et**;
- o conjuncţie formată prin compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul colectiv **-ăriş**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la interjecția **fâş**;
- o prepoziție formată prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele personal **eu;**
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **co-**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la adverbul **aproape**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul diminutival **-ic**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la adjectivul **tânăr**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul diminutival **-el**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele **oarecare**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **ne-**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul diminutival **-uliță.**
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul diminutival **-ice;**
- un cuvânt format prin conversiune, de la substantivul **sănătate**;
- un adjectiv format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin conversiune, de la substantivul **noroc**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul care indică o noţiune abstractă **-ie;**
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul care indică o însuşire **-esc;**
- un cuvânt format prin conversiune, de la adverbul **contra**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la substantivul **grație**;

- un cuvânt format prin derivare cu sufixul care indică o însuşire **-os;**
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul privativ **des-**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la verbul **a intra** la gerunziu;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **hiper-**;
- un adverb format prin compunere prin alăturare cu cratimă;
- un cuvânt format prin conversiune, de la verbul **a putea** la indicativ prezent;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **frumos**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la interjecţia **hăi**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **ultra-**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la adjectivul **bun**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul de agent **-ian**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **-i**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **onoare**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele relativ **care**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **com-**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **eficient**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele nehotărât **toţi**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele de întărire **însuşi**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **util;**
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul moţional **-oi;**
- un cuvânt format prin conversiune, de la verbul la gerunziu **tremurând**;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **egal;**

- un pronume format prin compunere prin contopire;
- un cuvânt format prin derivare parasintetică, de la cuvântul de bază **gust;**
- un cuvânt format prin conversiune, de la adverbul **înainte**;
- un cuvânt format prin derivare cu sufixul care indică modalitatea **-âş**.
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul neologic **con-**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la pronumele demonstrativ **acela**;
- un cuvânt format prin conversiune, de la adjectivul **bătrân**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul iterativ **răs-**.
- un numeral format prin compunere prin alăturare fără cratimă;
- un cuvânt format prin conversiune, de la prepoziţia **de**;
- un cuvânt format prin derivare cu prefixul negativ **im-**.

📖 Transcrieţi, din textele de mai jos, cuvintele formate prin derivare, compunere, respectiv conversiune:

(a) „Făt-Frumos se sui-n luntre şi vâslind, ajunse până la scările de marmură ale palatului. Pătruns acolo, el văzu în boltele scărilor candelabre cu sute de braţe, şi-n fiecare braţ ardea câte o stea de foc. Sala era înaltă, susţinută de stâlpi şi de arcuri, iar în mijlocul ei stătea o mândră masă acoperită cu alb, talgerele toate săpate din câte un singur mărgăritar mare; iar boierii ce şedeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roşie, erau frumoşi ca zilele tinereţii şi voioşi ca horele" (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din Lacrimă*)

(b) „Din belşugul de verdeaţă / Cărăbuşul de aramă / vine din turnătoria / verii, să-l luam în seamă. // Zgomotos ca o reptilă / Printre vreascuri se avântă, / să arate că-i din lumea / celor ce nu prea cuvântă." (Lucian Blaga, *Cărăbuşul de aramă*)

(c) „O tânără rotofeie şi drăgălaşă ţâşni deodată din căsuţa cu pricina şi li se alătură drumeţelor noastre. Fetiţa se ridică şi porni în urma femeilor, care se apucară să discute cu însufleţire, forfecând pe toţi locuitorii cătunului şi pe cei din împrejurimi." (Yohanna Spyri, *Heidi, fetiţa munţilor*)

(d) „Deschide pliscul. Prada cade. / Şi vulpea, înghiţind-o, îl dăscăleşte: / Bade, linguşitorii – nu ştiai – se pare – / trăiesc pe seama cui le dă crezare... / Dar lecţia aceasta, pe care o-nvăţaşi, / e mai de preţ ca boţul tău de caş!...” (Jean de La Fontaine, *Corbul şi vulpea*)

(e) „Apoi, cum se dă jos din pod cu lada, nu se mai duce să-şi ieie ziua bună şi binecuvântare de la Sfânta Duminică, ci porneşte ca de la o casă pustie şi se duce tot înainte; şi merge de-i pârâiau călcâile, de frică să nu se răzgândească Sfânta Duminică să pornească după ea, s-o ajungă şi să-i ieie lada.” (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(f) „Semăna cu un / Curcubeu / Apărut pentru mine; / Un graţios / Şi zburător astru / Colorat / Pe margini cu albastru / Întunecat, / Iar în mijlocul aripilor / Pe fiecare / Era scrisă o literă mare / Cu auriu / Şi roşu împărătesc / Cât aş fi vrut să ştiu / S-o citesc!” (Ana Blandiana, *Fluturele în oglindă*)

(g) „- Cine nu ştie că iepurele e cel mai fricos animal? De când s-a pomenit lumea se zice: «Fricos ca un iepure». Numele ăsta de batjocură s-a legat de el şi nu-l mai poate lepăda! Şi totuşi i se face o mare nedreptate, domnule doctor, vorbi mai departe pădurarul Nicodim. Din câte am văzut aş putea să zic că iepurele nu e mai fricos decât alte sălbăticiuni. Dar el nu are nici ghiare puternice, nici colţi, nici mare putere în trup. El are o singură armă de apărare în primejdii: fuga.

- Da, zic eu, fuga-i ruşinoasă, dar e sănătoasă.

- Pentru iepure nu e ruşinoasă, căci se foloseşte de ea în chip firesc.” (Ion Agârbiceanu, *Fricosul*)

(h) „Femeia urcă anevoie cele trei trepte, din pricină să avea un coş tare greu, şi când ajunse în camera croitorului, acesta o puse să dezlege şi să-i arate toate oalele cu magiun. Le cercetă cu atenţie, nu cumva să se înşele, le cântări în mână, pe rând, îşi vârî nasul în fiecare, şi-n cele din urmă îi spuse:

- Da, da, nu-i tocmai rău!... Ia cântăreşte-mi, dragă mătuşică, aşa, ca la vreo patru uncii.” (Fraţii Grimm, *Croitoraşul cel viteaz*)

📖 Realizaţi familia lexicală a cuvintelor: *floare, lumină, iubire, soare, vină, a trece, alb, carte, eficient, folos, harnic, şcoală, rar.*

📖 Indicaţi elementele câmpurilor lexicale ale următoarelor cuvinte: *culoare, toamnă, floare, fiinţă, maşină, calitate, defect, rechizite, grădiniţă.*

📖 Indicaţi câte patru expresii care să conţină fiecare dintre cuvintele: *inimă, drag, gură, picior, ochi, dor, foc.*

Relaţii semantice

📖 Alcătuiţi enunţuri în care să ilustraţi:

- paronimia **eminent – iminent**; omonimia cuvântului **care**; polisemia cuvântului **a ţine**;
- paronimia **literar – literal**; omonimia cuvântului **mare**; polisemia cuvântului **a veni**;
- paronimia **familiar – familial**; omonimia cuvântului **sare**; polisemia cuvântului **a pleca**;
- paronimia **vituos – vituoz**; omonimia cuvântului **pare**; polisemia cuvântului **a pune**;
- paronimia **maestru – maistru**; omonimia cuvântului **ochi**; polisemia cuvântului **a opune**;
- paronimia **a evolua – a evalua**; omonimia cuvântului **toc**; polisemia cuvântului **a oglindi**;
- paronimia **a scurta – a scruta**; omonimia cuvântului **broască**; polisemia cuvântului **a observa**;
- paronimia **alineat – aliniat**; omonimia cuvântului **ce**; polisemia cuvântului **a muta**;
- paronimia **a investi – a învesti**; omonimia cuvântului **o**; polisemia cuvântului **a mări**;

- paronimia **a visa – a viza**; omonimia cuvântului **a**; polisemia cuvântului **a marca**;
- paronimia **a se ivi – a se iţi**; omonimia cuvântului **ai**; polisemia cuvântului **a lăsa**;
- paronimia **bizar – binar**; omonimia cuvântului **au**; polisemia cuvântului **a (se) învârti**;
- paronimia **investire – învestire**; omonimia cuvântului **un**; polisemia cuvântului **a (se) întuneca**;
- paronimia **a releva – a revela**; omonimia cuvântului **unde**; polisemia cuvântului **a lumina**;
- paronimia **cras – caras**; omonimia cuvântului **cer**; polisemia cuvântului **a interpreta**;
- paronimia **solitar – solidar**; omonimia cuvântului **coş**; polisemia cuvântului **a juca**;
- paronimia **aluzie – iluzie**; omonimia cuvântului **corn**; polisemia cuvântului **a învia**;
- paronimia **a făgădui – a tăgădui**; omonimia cuvântului **cât**; polisemia cuvântului **a învinge**;
- paronimia **complement – compliment**; omonimia cuvântului **cine**; polisemia cuvântului **a lupta**;
- paronimia **bard – brad**; omonimia cuvântului **şah**; polisemia cuvântului **a (se) descurca**;
- paronimia **reflecţie – reflexie**; omonimia cuvântului **e**; polisemia cuvântului **a încurca**;
- paronimia **temporal – temporar**; omonimia cuvântului **la**; polisemia cuvântului **a împleti**;
- paronimia **original – originar**; omonimia cuvântului **mi**; polisemia cuvântului **a pierde**;
- paronimia **enervat – inervat**; omonimia cuvântului **mie**; polisemia cuvântului **a câştiga**;
- paronimia **inelar – inelat**; omonimia cuvântului **nouă**; polisemia cuvântului **a (se) îmbogăţi**;

- paronimia **inegalitate – ilegalitate**; omonimia cuvântului **noi**; polisemia cuvântului **a găsi**;
- paronimia **numeral – numerar**; omonimia cuvântului **mine**; polisemia cuvântului **a ghici**;
- paronimia **a emigra – a imigra**; omonimia cuvântului **cap**; polisemia cuvântului **a izbucni**;
- paronimia **glaciară – glacială**; omonimia cuvântului **cot**; polisemia cuvântului **a face**;
- paronimia **a blama – a (se) blaza**; omonimia cuvântului **cea**; polisemia cuvântului **a crede**;
- paronimia **integral – integrat**; omonimia cuvântului **venit**; polisemia cuvântului **a căuta**;
- paronimia **petrolier – petrolifer**; omonimia cuvântului **dată**; polisemia cuvântului **a prinde**;
- paronimia **revizor – regizor**; omonimia cuvântului **stat**; polisemia cuvântului **a descoperi**;
- paronimia **astronomie – gastronomie**; omonimia cuvântului **dar**; polisemia cuvântului **a acoperi**;
- paronimia **petrolier – petrolifer**; omonimia cuvântului **mai**; polisemia cuvântului **a atinge**;
- paronimia **companie – campanie**; omonimia cuvântului **ei**; polisemia cuvântului **a aprinde**.

🕮 Formulaţi enunţuri cu omonimele cuvintelor subliniate din textele de mai jos:

(a) „**Şi** Hänsel se grăbi s-**o** liniştească, spunându-i:

- **Mai ai** răbdare oleacă, până ce răsare **luna**, şi atunci **o** să găsim **noi** drumul, n-avea grijă!” (Fraţii Grimm, *Hänsel şi Gretel*)

(b) „Mai ales **una**, chiar în grădină **la mine**, într-o salcie pletoasă, cânta… Doamne, Dumnezeule!... De **câte** ori începea, făcea într-un fel nou.” (I. Al. Brătescu-Voineşti, *Privighetoarea*)

(c) „- **Zi** frăţâne-tău, zise Făt-Frumos calului său, să-şi arunce stăpânu-n nori, şi l-oi hrăni cu jaratec şi l-oi adăpa cu **pară de** foc.” (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din Lacrimă*)

(d) „Tânărul Goe **poartă** un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *Le Formidable*, şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că «aşa ţin bărbaţii biletul».

- Vezi **ce bine**-i şade **lui** – zice mam'mare – cu costumul de marinel?” (I. L.Caragiale, *D-l Goe...*)

(e) „Iat-**o** sanie uşoară **care** trece peste văi... / În văzduh **voios** răsună clinchete de zurgălăi.” (Vasile Alecsandri, *Iarna*)

(f) „Cucoana atunci, cu toată bunăvoinţa **ce** avea, se lehămeteşte şi de binefacere şi de **tot**, zicând:

- Oameni buni, faceţi **dar** cum v-a lumina Dumnezeu!” (Ion Creangă, *Povestea unui om leneş*)

(g) „Şi **mare** fu uimirea celor două surori, când Cenuşăreasa scoase dintr-un buzunar un al doilea condur pe care-l puse în picior. În **aceeaşi** clipă sosi şi naşa fetei.” (Charles Perrault, *Cenuşăreasa*)

(h) „- Noi – **a** zis fratele **cel** mai mare – suntem lebede numai **cât** stă soarele pe **cer**; îndată ce soarele apune **ne** căpătăm iar înfăţişarea omenească. [...]

- N-**aş** putea oare să vă mântui de vrajă?, i-a întrebat ea.” (Hans Christian Andersen, *Lebedele*)

🕮 Indicaţi omofonele cuvintelor următoare şi plasaţi-le în enunţuri: *ce-ai, vor, niciodată, o dată, de-al, neam, s-a, cam, cor, dea, i-au, ia, l-a, m-ai, nai, n-a, nor, cea, al, ai, s-ar, tei.*

🕮 Formulaţi enunţuri cu omografele cuvintelor subliniate în textele de mai jos:

(a) „- Vai, bunicuţa, da' de ce ai urechi atât de mari?

- Ca să te pot **auzi** mai bine.” (Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*)

(b) „Dănuţ avea în schimb o faţă copilăroasă, cu toate că în jurul ochilor i se inelau, **viorii**, cearcănele dragostii.” (Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*)

(c) „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă, / **Lungi** troiene călătoare adunate-n cer grămadă; / Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi **albi**, / Răspândind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi." (Vasile Alecsandri, *Iarna*)

(d) „Când, iaca!... ce să vadă? Ş-apoi mai are când vede?... căci lupului îi scăpărau ochii şi-i sfârâia gâtlejul de flămând ce **era**." (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(e) „- Zi frăţâne-tău, zise Făt-Frumos calului său, să-şi arunce stăpânu-n nori, şi l-oi hrăni cu jaratec şi l-oi adăpa cu **pară** de foc." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din Lacrimă*)

(f) „- Apoi de! n-a învăţat toată lumea carte ca d-ta! Zice mam'mare şi iar **sărută** pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner." (I. L.Caragiale, *D-l Goe...*)

(g) „**Ieşi**, Soare, din'chisoare / Că te-aşteaptă-o fată mare / Cu cercei de ghiocei / Cu salbă de nouă lei."

(h) „Ea vede sburătorul cu **ochii** mari de foc / Ce vine ş-o cuprinde cu braţele-ntr-o clipă." (Vasile Alecsandri, *Legenda rândunicăi*)

🕮 Indicaţi:

- sinonimele cuvintelor **ciudat, îndemânatic**; antonimele cuvintelor **egoist, diurn;**
- sinonimele cuvintelor **copilăresc, bizar**; antonimele cuvintelor **hărnicie, generos;**
- sinonimele cuvintelor **straniu, pueril**; antonimele cuvintelor **ceresc, egal;**
- sinonimele cuvintelor **stea, binevoitor**; antonimele cuvintelor **vorbăreţ, a opri;**
- sinonimele cuvintelor **astru, amabil**; antonimele cuvintelor **statornic, mobil;**
- sinonimele cuvintelor **a opri, cerere**; antonimele cuvintelor **părtinitor, pozitiv;**

- sinonimele cuvintelor **a opri, solicitare**; antonimele cuvintelor **imperfecțiune, impar**;
- sinonimele cuvintelor **celest, a cere**; antonimele cuvintelor **a începe, tăcut**;
- sinonimele cuvintelor **ceresc, a solicita**; antonimele cuvintelor **nestatornic, imobil**;
- sinonimele cuvintelor **terestru, motric**; antonimele cuvintelor **static, confuz**;
- sinonimele cuvintelor **teluric, conciliere**; antonimele cuvintelor **atenție, a involua**;
- sinonimele cuvintelor **împăcare, a testa**; antonimele cuvintelor **perfecțiune, par**;
- sinonimele cuvintelor **naivitate, a experimenta**; antonimele cuvintelor **nepărtinitor, negativ**;
- sinonimele cuvintelor **credulitate, lacom**; antonimele cuvintelor **altruist, nocturn**;
- sinonimele cuvintelor **avar, juvenil**; antonimele cuvintelor **lene, a evolua**;
- sinonimele cuvintelor **tineresc, visare**; antonimele cuvintelor **dinamic, clar**;
- sinonimele cuvintelor **reverie, devotament**; antonimele cuvintelor **neatenție, opac**;
- sinonimele cuvintelor **dăruire, a evalua**; antonimele cuvintelor **banal, organic**;
- sinonimele cuvintelor **melancolie, a sista**; antonimele cuvintelor **divergent, calitate**;
- sinonimele cuvintelor **conciliant, a pretinde**; antonimele cuvintelor **a onora, banal**;
- sinonimele cuvintelor **împăciuitor, melancolie**; antonimele cuvintelor **succes, a dezarma**;
- sinonimele cuvintelor **sfătuitor, cooperare**; antonimele cuvintelor **inconsecvent, creație**;

- sinonimele cuvintelor **consilier, colaborare**; antonimele cuvintelor **adecvat, complexitate**;
- sinonimele cuvintelor **a îmbina, podoabă**; antonimele cuvintelor **a infirma, transparenţă**;
- sinonimele cuvintelor **a împleti, reprezentativ**; antonimele cuvintelor **dificultate, răspuns**;
- sinonimele cuvintelor **a alterna, convingător**; antonimele cuvintelor **prolog, unilateral**;
- sinonimele cuvintelor **a tinde, elocvent**; antonimele cuvintelor **a dezrădăcina, altruism**;
- sinonimele cuvintelor **a ţinti, a ilustra**; antonimele cuvintelor **convergent, viciu**;
- sinonimele cuvintelor **a viza, a prezenta**; antonimele cuvintelor **anorganic, dezonora**;
- sinonimele cuvintelor **eminent, a relata**; antonimele cuvintelor **consecvent, imitaţie**;
- sinonimele cuvintelor **solidar, a povesti**; antonimele cuvintelor **eşec, a înarma**;
- sinonimele cuvintelor **singuratic, a nara**; antonimele cuvintelor **a înrădăcina, egoism**;
- sinonimele cuvintelor **etate, a stopa**; antonimele cuvintelor **epilog, multilateral**;
- sinonimele cuvintelor **vârstă, învăţat**; antonimele cuvintelor **a confirma, opacitate**;
- sinonimele cuvintelor **erudit, viziune**; antonimele cuvintelor **neadecvat, simplitate**;
- sinonimele cuvintelor **teluric, conciliere**; antonimele cuvintelor **dinamic, clar**.

🕮 Precizaţi sinonimele contextuale ale cuvintelor subliniate în textele de mai jos:

(a) „Cică era **odată** într-un sat un om **grozav de** leneş; de leneş ce era, nici îmbucătura din gură nu şi-o mesteca. Şi satul văzând că acest om nu se dă la muncă **nici în ruptul capului, hotărî** să-l spânzure pentru a nu mai da **pildă** de lenevie şi altora.” (Ion Creangă, *Povestea unui om leneş*)

(b) „Ea îşi **înfigea** furca cu caierul de in în brâu şi începea să tragă şi să răsucească un fir lung şi **subţire**. Eu mă culcam pe spate şi lăsam **alene** capul în poala ei. Fusul îmi sfârâia pe la urechi. [...] De sus mi se părea că **se scutura** o ploaie albastră.” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*)

(c) „**Izgonită** din trup, copilăria **stăruia** delicat în rotunjimea **lină** a obrajilor, în puritatea feminină a bărbiei şi a gâtului, şi în **entuziasmul fraged** al mâniei cu reflexe de violetă pe fruntea cu o vână răzvrătită.” (Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*)

(d) „Un singur lucru **nu izbutea** băieţelul în toamna aceea: **să se urce** până la creanga cea verde a mărului şi să culeagă singurul fruct rămas acolo: mărul cel roşu cu dungi aurii. **Încerca** să se apropie **să zvârle** cu beţe şi şipci. Dar parcă era un făcut. Nu-l nimerea deloc. **Azvârlea** cu pietre. **Zadarnic**. Doar una, în cădere, **fărâmase** pipa piticului. Şi asta îl **întărâta** şi mai mult pe băiat.” (Mircea Sântimbreanu, *Mărul*)

(e) „**Jupânul** corb, pe-o creangă **cocoţat**, / ţinea în **clonţ** un **boţ** de caş furat. / **Ademenită-ndată** de miros, / cumătra-i spuse pe un ton **mieros**: / - Să ne trăiţi multi ani, Măria Voastră, / că sunteţi, zău, ca din cutie scos! / Iar de-aţi avea şi glasul mlădios / pe cât v-arată penele frumos, / aţi fi **curat** o Pasăre Măiastră!” (Jean de la Fontaine, *Corbul şi vulpea*)

(f) „Colinde, colinde! / E **vremea** colindelor, / Căci gheaţa se-ntinde / **Asemeni** oglinzilor / Şi tremură brazii / Mişcând rămurelele, / Căci noaptea de azi-i / Când **scânteie** stelele.” (Mihai Eminescu, *Colinde, colinde!*)

(g) „Pe **poliţa** din dreapta, pe o farfurie, stă uitată o bucată de caşcaval. Mirosul de brânză proaspătă **a străbătut** până la cel mai **îngust** colţişor al casei. Şi din gaura lui, din gaura de după sobă,

şoricelul nu-şi mai găseşte locul. Parcă-l trage cineva de mustaţă afară. Să iasă, să nu iasă? Mai bine **să se astâmpere**." (Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*)

(h) „D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru **pedagog** absolut, şi-a început cariera printr-o **memorabilă** conferenţă didactică. Vom da aci mai la vale conferenţa în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în praxă a eminentului pedagog. **Trebuie prealabil** să spunem că d-sa, totdeauna înainte de e şi i, pronunţă pe: n ca gn franţuzesc, t ca k, d ca gh, g ca j, c ca ş." (I. L. Caragiale, *Un pedagog de şcoală nouă*)

🕮 Formulaţi enunţuri cu următoarele neologisme: *avatar, inopinat, celest, teluric, feeric, euforie, reverie, a dili, fulminant, ierarhie, solilocviu.*

🕮 Corectaţi enunţurile, precizând tipul erorii identificate:

- *Avansaţi înainte pe coridor!*
- *Un procent de 20% dintre copii participă la concurs.*
- *Coboară jos mai repede!*
- *E compatriot cu el?*
- *Urcă sus până la etajul al doilea!*
- *Punctul meu de vedere personal este acesta...*
- *A greşit, dar nu s-a gândit însă la consecinţe.*
- *Iar din nou a întârziat!*
- *A greşit iar încă o dată.*
- *Şi-a scris biografia sa în câteva zile.*
- *Părerea mea personală este aceasta...*
- *E consătean cu tine?*
- *Despăgubirea păgubiţilor era prioritară.*
- *Au colaborat împreună la realizarea lucrării.*
- *Au subliniat dedesubt cuvintele-cheie cele mai importante ale textului.*

- *Preferă să meargă mai bine la munte decât la mare.*
- *Au conviețuit împreună în înțelegere.*
- *Planificarea cu mare atenție a proiectului era absolut necesară.*
- *Rezultatele obținute de colegul său au fost net mai superioare.*
- *Filmul se încheie cu happy-end.*
- *A debutat prima oară la 15 ani.*
- *Au conlucrat împreună la realizarea proiectului.*
- *A început inițial cu exerciții mai simple, apoi a crescut gradul de dificultate.*
- *A vorbit persuasiv, cu mare convingere, despre proiectele sale.*
- *Proiectele sale de viitor erau dintre cele mai frumoase.*
- *La petrecere a fost comesean cu tine?*
- *A înconjurat figura cu un contur care să atragă atenția asupra ei.*
- *Am vorbit cu un moş bătrân, însă foarte înțelept.*
- *Nu e bine să te întorci înapoi din drum? Deci eşti superstițios.*
- *Inamicul îl dezarmase de toate armele pe care le avea asupra sa.*
- *Bunica pusese oala de lut cu chişleag la prins, deasupra pe sobă.*
- *Este o publicație bilunară care apare o dată la două săptămâni.*

III. Nivelul morfologic al limbii române

Repere teoretice

III.1. Concepte operaționale

Morfologia este partea gramaticii care studiază forma cuvintelor şi regulile care guvernează modificarea, în cadrul flexiunii[1] (acolo unde este cazul), a acestei forme prin raportare la categoriile gramaticale.

Conceptele centrale ale nivelului morfologic al limbii române sunt, aşadar:

- **cuvântul** (sintetic sau perifrastic, altfel spus, cuvântul propriu-zis şi expresia/ locuțiunea) subsumat unei clase cu anumite caracteristici de ordin semantic, morfologic şi sintactic – clasa semantico-gramaticală[2] (altfel spus, cuvântul ca „parte de vorbire"); în

[1] Cf. Irimia, 2008, p. 21; Dimitriu, 1999, p. 4 etc. Ca şi în cazul celorlalte componente ale lucrării de față, accentul este pus, şi la nivel gramatical (morfologic şi sintactic), pe accepțiunile „clasice" ne- sau mai puțin controversate în literatura de specialitate, prezente în programele în vigoare pentru examenele de Limba română ale viitorilor/ actualilor profesori pentru învățământul preşcolar şi primar.

[2] Dimitriu, 1999, p. 44. Vezi şi *Gramatica I*, 2005, p. 37 – „clase (lexico)-gramaticale".

această accepţiune, cuvântul – ca unitate dintre sens (lexical/ gramatical/ logic/ stilistic), formă (variabilă sau nu) şi funcţie (sintactică, de marcă de tip categorial şi/ sau raportual, stilistică) – face parte dintr-o clasă de cuvinte care au caracteristici similare; de exemplu, cuvântul *repede* este inclus în clasa semantico-gramaticală a adverbelor, având – la nivel semantic – un anumit sens – caracteristică a unei acţiuni sau însuşiri, la nivel morfologic – o formă variabilă (numai în cazul unora dintre adverbe) doar prin raportare la categoria gramaticală a gradelor de comparaţie (*repede, mai repede, la fel de repede, cel mai repede, foarte repede* etc.), iar funcţional, la nivel sintactic – funcţia sintactică-tip de complement circumstanţial;

- **categoria gramaticală** – concretizare a raporturilor stabilite de către locutor între noţiuni/ caracteristici ale acestora (cf. *Gramatica*, 2005; Irimia, 2008; Dimitriu, 1999 etc.), raporturi reflectate în planul comunicării prin anumite **mărci/ flective**[1] – **cuvinte-flectiv** (articole, prepoziţii, conjuncţii, verbe, adverbe) **flective propriu-zise** (desinenţe, sufixe), **marcă Ø** şi **flective contextuale** (context, topică):
  - desinenţele – mărci pentru categoriile gramaticale de persoană, gen, număr, caz: *scri<u>i</u>* (*-i* = desinenţă pentru persoana a II-a, numărul singular), *atent<u>ă</u>* (*-ă* = desinenţă pentru cazul nominativ/ acuzativ, genul feminin, numărul singular);
  - sufixele – mărci pentru categoriile gramaticale ale modului şi ale timpului, respectiv auxiliare în flexiune: *cit<u>ind</u>* (*-ind* = sufix modal pentru gerunziu), *cit<u>i</u>sem* (*-i* = sufix temporal pentru perfectul simplu, *-se-* = sufix temporal pentru mai mult ca perfect), *copilul* (*-u-* = sufix flexionar, facilitând asocierea radicalului *copil* cu articolul hotărât enclitic *-l*);

[1] Vezi, pentru diferitele tipuri de flective care se constituie în mărci ale categoriilor gramaticale în limba română, Dimitriu, 1999, pp. 14-35; *Gramatica I*, 2005, pp. 10-17 (pentru „morfemele gramaticale"); Iordan & Robu, 1978, p. 350 ş.u. (pentru „clasele de morfeme") etc.

- articole de diferite tipuri – mărci pentru genul, numărul şi cazul cuvintelor pe care le însoţesc: *copiilor* (*-lor* = articol hotărât enclitic, marcă pentru cazul genitiv/ dativ, genul masculin, numărul plural), *a lui* (*a* = articol posesiv-genitival, marcă pentru cazul genitiv al cuvântului care indică posesorul, respectiv pentru genul feminin, numărul singular în cazul cuvântului care denumeşte obiectul posedat); articolele demonstrative-adjectivale au rol de marcă pentru categoria gramaticală a gradelor de comparaţie: *cel mai util* (*cel* + adv. *mai* = marcă pentru gradul de comparaţie superlativ relativ de superioritate);
- prepoziţiile – mărci pentru categoria gramaticală a modului, respectiv a cazului: *a spera* (*a* = marcă a modului infinitiv), *de citit* (*de* = marcă pentru modul supin); *datorită lor* (*datorită* = marcă pentru cazul dativ), *în faţa celorlalţi* (*în faţa* = locuţiune prepoziţională, marcă pentru cazul genitiv), *pe masă* (*pe* = marcă pentru cazul acuzativ);
- conjuncţia *să* – marcă pentru modul conjunctiv;
- verbele auxiliare – mărci pentru categoriile gramaticale de diateză, mod şi timp ale verbelor: *Textul este citit de către toţi elevii.* (*este* = marcă pentru diateza pasivă), *ar vrea* (*ar* = marcă pentru modul condiţional-optativ), *Să fi încercat, ar fi reuşit.* (*fi* = marcă pentru timpul perfect), *va fi scris* (*va* = marcă pentru timpul viitor I, *fi* = marcă pentru timpul viitor anterior), *au scris* (*au* = marcă pentru timpul perfect compus);
- adverbele – mărci pentru categoria gramaticală a gradelor de comparaţie: *foarte util* (*foarte* = marcă pentru gradul de comparaţie superlativ absolut), *mai util* (*mai* = marcă pentru gradul de comparaţie comparativ de superioritate);
- marca Ø – în opoziţie cu mărci concrete: *frumosØ* (desinenţa *Ø* = marcă pentru genul masculin, numărul singular) vs. *frumoşi* (*-i* = desinenţa pentru masculin, plural);
- contextul: *Cântă şi tu! Cântă [şi el + eventual, gest indicativ către autorul acţiunii].* (contextul este cel care face diferenţa

între persoana a II-a a verbului la modul imperativ şi persoana a III-a a verbului la modul indicativ prezent);
- topica: *Lupul atacă câinele. Câinele atacă lupul*[1]. (topica diferenţiază cazurile acuzativ şi nominativ ale celor două substantive);

- categoriile gramaticale din limba română sunt: **persoana, genul, numărul, cazul, gradele de comparaţie, diateza, modul** şi **timpul** – comune mai multor clase semantico-gramaticale (persoana, genul, numărul, cazul, gradele de comparaţie) sau specifice[2] unei anumite clase semantico-gramaticale (diateza, modul şi timpul – specifice verbului);

NOTĂ. Fiecare categorie gramaticală reflectă unitatea dintre conţinut şi formă[3]. Forma este reprezentată prin mărcile prezentate *supra*, în timp ce conţinutul diferenţiază maniera de raportare a locutorului la realităţi/ caracteristici ale acestora. Astfel, categoria gramaticală a persoanei presupune raportarea la instanţele/ rolurile din comunicare: persoana I (instanţa locutorială/ rolul locutorului/persoana care vorbeşte), persoana a doua (instanţa interlocutorială/ rolul interlocutorului/ persoana cu care se vorbeşte), persoana a treia (instanţa tematică reflectată în actul comunicativ respectiv/ persoana despre care se vorbeşte); genul face trimitere către genul natural şi analogiile cu acesta (masculin – feminin – neutru); numărul presupune opoziţia unicitate – multitudine (singular – plural); cazul reflectă raportul subiect – obiect, determinat – determinant (nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ); gradele de comparaţie presupun indicarea gradului în care apare o însuşire la diferite obiecte sau la acelaşi obiect în contexte diferite sau în care apar însuşiri diferite la acelaşi obiect sau la obiecte diferite (pozitiv, comparativ de superioritate/ egalitate/

[1] Iordan, 1956, p. 521.
[2] Vezi Dimitriu, 1999, p. 13.
[3] Prezentare realizată după Dimitriu, 1999, pp. 12-28 (pagini în care apar ilustrări, pentru fiecare categorie gramaticală, ale „conţinutului categorial" şi ale „formei categoriale").

inferioritate, superlativ relativ de superioritate/ inferioritate, superlativ absolut); diateza reflectă raportul subiect – acţiune – obiect (activ, pasiv, reflexiv); modul presupune raportarea – într-o anumită manieră – a locutorului la acţiune (indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, imperativ, infinitiv, gerunziu, participiu, supin); timpul presupune indicarea raportului dintre momentul derulării acţiunii exprimate prin verb şi momentul realizării actului comunicativ în care este actualizat un verb la un anumit timp (prezent, perfect simplu, imperfect, perfect compus, mai mult ca perfect, perfect, viitor, viitor anterior);

- **flexiunea**[1] – modificarea formei cuvintelor prin raportare la categoriile gramaticale; flexiunea reflectă planul paradigmatic al limbii; de exemplu, în paradigma cuvântului *copil* se regăsesc forme flexionare precum *copii, un copil, copilului, copiilor, nişte copii, copile!* etc.; în funcţie de existenţa sau nu a categoriilor gramaticale, respectiv de modificarea după formă a cuvintelor, se disting *clase semantico-gramaticale/ părţi de vorbire flexibile*: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul şi unele elemente din clasa adverbului (cele care au categoria gramaticală a gradelor de comparaţie), respectiv *clase semantico-gramaticale/ părţi de vorbire neflexibile*: adverbul, interjecţia, prepoziţia şi conjuncţia (elemente care nu-şi modifică forma atunci când sunt actualizate într-un enunţ, neraportându-se la categorii gramaticale);
- **structură morfologică sau morfematică a cuvântului**[2] – unitatea radical (purtător al sensului lexical) + flectiv (purtător al informaţiei gramaticale); de exemplu, structura morfematică a cuvântului *cu băieţii* cuprinde: radicalul cu alternanţă vocalică şi cu alternanţă consonantică *băieţ-* (raportat la cuvântul de bază *băiat*), cuvântul flectiv *cu* (marcă a cazului acuzativ) şi flectivele

[1] Cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 39-49; Dimitriu, 1999, pp. 28-36 etc.
[2] Vezi, de exemplu, Dimitriu, 1999, p. 36 (unde se diferenţiază cuvintele flexibile de cele neflexibile prin raportare la structura lor morfologică); Iordan & Robu, 1978, pp. 348-350 etc.

propriu-zise de tip desinenţă *-i-* şi tip articol hotărât enclitic *-i* (mărci pentru genul masculin, numărul plural, cazul acuzativ).

III.2. Părţile de vorbire/ clasele semantico-gramaticale – elemente de specificitate

În literatura de specialitate (cf. *Gramatica*, 2005; *Gramatica*, 1966; Irimia, 2008; Popescu, 2007; Iliescu, 2003; Dimitriu, 1999; Avram, 1997; Coteanu, 1995; Iordan & Robu, 1978 etc.), părţile de vorbire/ clasele semantico-gramaticale sunt prezentate prin raportare, pe de o parte, la caracteristicile care le diferenţiază pe cele flexibile de cele neflexibile (aşadar, prin prisma categoriilor gramaticale) şi, pe de altă parte, din perspectiva valorilor lor lexical-semantice şi sintactice.

În lucrarea de faţă, accentul va fi pus pe definirea părţilor de vorbire/ a claselor semantico-gramaticale prin raportare la criteriile semantic, morfologic şi sintactic[1], aceleaşi criterii permiţând identificarea elementelor de specificitate ale fiecărei clase – tipologie, categorii gramaticale comune sau specifice, funcţionalitate la nivelul enunţului – funcţii sintactice/ de marcă/ stilistice.

III.2.1. Substantivul se defineşte, prin raportare la criteriul semantic, drept o clasă de cuvinte noţionale care denumesc fiinţe, lucruri, fenomene ale naturii, acţiuni, stări etc. (sau care exprimă nume/ nume ale numelor elementelor)[2]; morfologic, substantivul are categoriile gramaticale de gen[3], număr şi caz; prin raportare la criteriul

[1] După Dimitriu, 1999.
[2] *Gramatica I*, 2005, p. 61; Dimitriu, 1999, p. 45; Iordan & Robu, 1978, pp. 364-367 etc.
[3] În *Gramatica I*, 2005, p. 61, se consideră că „genul nu este un criteriu de flexiune pentru substantiv, ci o trăsătură inerentă, fixă, în funcţie de care categoriile gramaticale se manifestă în mod specific”.

sintactic, clasei substantivului i se asociază funcţia sintactică-tip de subiect.

Substantivele din limba română se diferenţiază[1] în funcţie de:

- capacitatea de a individualiza (într-o măsură mai mică sau mai mare) elementele denumite: **substantive comune** (cele care denumesc un element oarecare dintr-o clasă de elemente: *copil, speranţă, iubire* etc.) vs. **substantive proprii** (cele care denumesc un anumit element dintr-o clasă de elemente: *Matei, Austria, Munţii Bucegi* etc.;
- formă/ structură: **substantive sintetice** (concretizate într-un singur cuvânt, simplu sau compus: *copil, Tudor, Ana-Maria, atent*) vs. **substantive perifrastice (locuţiuni substantivale)** – concretizate în expresii care transmit o anumită informaţie semantică şi se comportă gramatical ca substantive: *băgare de seamă, luare în râs, învăţătură de minte, părere de rău* etc.;
- origine/ provenienţă: **substantive moştenite** din latină (*pâine, om, casă* etc.) vs. **substantive împrumutate** din alte limbi (*computer, mouse* etc.) vs. **substantive formate pe teritoriul limbii române**, prin derivare (*prietenie, tineret*), compunere (*Ştefan cel Mare, câine-lup*) sau conversiune (*frumosul, un intrând, mersul*) etc.;
- capacitatea de a trimite către un element considerat izolat sau ca mulţime de elemente şi reflectarea acestei capacităţi la nivelul formei: **substantive propriu-zise** (cu forme distincte pentru singular şi plural: *copil – copii*) vs. **substantive defective de singular/ pluralia tantum** (substantive care au formă doar pentru plural: *icre, zori, Carpaţi* etc.) vs. **substantive defective de plural/ singularia tantum** (substantive care au formă doar pentru singular: *şah, foame, sete, aur, rouă* etc.);
- capacitatea de a trimite către un referent masculin/ feminin şi reflectarea acestei capacităţi la nivelul formei: **substantive**

[1] Cf. Dimitriu, 1999, pp. 58-121; *Gramatica I*, 2005, pp. 62-93; Iordan & Robu, 1978, pp. 365-392 etc.

mobile (substantive care au forme distincte pentru genurile masculin şi feminin: *student – studentă* – diferenţă de gen marcată prin desinenţe, *urs – ursoaică, vulpe – vulpoi* – diferenţă de gen marcată prin sufixe moţionale, *fată – băiat* – diferenţă de gen marcată prin radicali diferiţi) vs. **substantive epicene** (substantive în cazul cărora distincţia masculin – feminin nu este concretizată în planul formei: *privighetoare, crocodil, uliu, ciocănitoare* etc.);

Categoriile gramaticale ale substantivului sunt:

- **genul**: *copil* (genul masculin), *primăvară* (genul feminin), *stilou* (genul neutru);
- **numărul**: *copil* (numărul singular) – *copii* (numărul plural);
- **cazul**: *Copilul este vesel.* (cazul nominativ); *Merge la bunici.* (cazul acuzativ); *Dorința mamei era importantă pentru el.* (cazul genitiv); *I-a dăruit mamei o carte.* (cazul dativ); *Mamă, mă ajuți, te rog?* (cazul vocativ).

Prin raportare la criteriul sintactic, pe lângă funcţia sintactică-tip de subiect, substantivul îndeplineşte şi alte **funcţii sintactice**[1] la nivelul propoziţiei:

- subiect: *Copilul zâmbeşte.* (substantiv în cazul nominativ); *Au mai plecat dintre copii.* (substantiv în cazul acuzativ); *Ai casei au plecat în vacanţă.* (substantiv în cazul genitiv);
- nume predicativ: *Câştigătorul este Gabriel.* (substantiv în cazul nominativ); *Volumul este de poezii.* (substantiv în cazul acuzativ); *Volumul este al bunicii.* (substantiv în cazul genitiv); *Construcţia pare conform planului iniţial.* (substantiv în cazul dativ);
- atribut substantival genitival: *Cadoul bunicilor a fost cel mai inspirat.*;
- atribut substantival prepoziţional: *Volumul de poezii era preferatul lui.*; *Lupta împotriva nedreptăţii îi dă curaj.*; *Reuşita mulţumită ajutorului primit de la prieteni îl bucura.*;

[1] Vezi gramaticile citate anterior.

- apoziție[1]: *Ea, mama, te sprijină necondiționat.* (substantiv în cazul nominativ); *Pe ea, pe mama, o ai mereu în suflet.* (substantiv în cazul acuzativ); *Volumul este al dumneaei, al mătușii.* (substantiv în cazul genitiv); *Celuilalt, copilului din banca întâi, i s-a dat premiul.* (substantiv în cazul dativ); *Tu, băiatul din prima bancă, vino aici!* (substantiv în cazul vocativ);
- complement direct: *L-a lăudat pe nepoțel și i-a dăruit o carte.*;
- complement de agent: *Compunerea cea mai apreciată a fost scrisă de prietena sa.*;
- complement indirect: *Spune mamei vestea.* (substantiv în cazul dativ); *Se gândește la dorințele cele mai dragi.* (substantiv în cazul acuzativ) *Ea luptă contra incorectitudinii.* (substantiv în cazul genitiv);
- complement circumstanțial de loc: *Merge la munte.* (substantiv în cazul acuzativ); *Cartea a fost pusă deasupra caietului.* (substantiv în cazul genitiv); *Stai locului!* (substantiv în cazul dativ);
- complement circumstanțial de timp: *A sosit după colegul său cu două minute.* (substantiv în cazul acuzativ), *A sosit înaintea colegului său cu două minute.* (substantiv în cazul genitiv);
- complement circumstanțial de mod: *Este vesel ca soarele.* (substantiv în cazul acuzativ); *Este vesel asemenea soarelui.* (substantiv în cazul dativ), *A votat împotriva colegului său.* (substantiv în cazul genitiv);
- complement circumstanțial de cauză: *Din grabă, a răsturnat vaza.* (substantiv în cazul acuzativ); *Din pricina grabei, a răsturnat vaza.* (substantiv în cazul genitiv); *A câștigat mulțumită susținerii colegilor.* (substantiv în cazul dativ);
- complement circumstanțial de scop: *Muncește mult pentru promovare.* (substantiv în cazul acuzativ); *Muncește mult în vederea suplimentării venitului.* (substantiv în cazul genitiv);

[1] Prezentată, în literatura de specialitate, și ca atribut substantival/ apozițional.

- complement circumstanţial concesiv: *Cu toată bogăţia, nu e fericit.* (substantiv în cazul acuzativ); *În ciuda avertismentului primit, a plecat totuşi.* (substantiv în cazul genitiv); *Contrar prezicerilor optimiste, a pierdut trenul.* (substantiv în cazul dativ);
- complement circumstanţial condiţional: *În locul colegei, el ar fi reacţionat altfel.*;
- complement circumstanţial consecutiv: *A câştigat premiul, spre bucuria prietenilor.* etc,.

III.2.2. Articolul se defineşte, prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte nenoţionale şi segmente de cuvânt care însoţesc un substantiv şi arată în ce măsură este individualizat elementul denumit prin acesta; din punct de vedere morfologic, articolele au formal categoriile gramaticale de gen, număr şi caz; din perspectiva celui de-al treilea criteriu, articolele nu îndeplinesc funcţii sintactice în cadrul propoziţiei, ci îndeplinesc funcţie de marcă a categoriilor gramaticale de gen, număr şi caz pentru părţile de vorbire însoţite[1]; de asemenea, au capacitatea de a substantiviza alte părţi de vorbire (*un of, leneşul, un bine, nişte nimicuri, eul, mersul, un intrând* etc.).

În limba română sunt diferenţiate[2], după conţinut şi formă, următoarele **tipuri de articole**:

- **articol hotărât** – care individualizează în mare măsură referentul către care trimite substantivul însoţit: *copilul, fetiţa, fetiţei, copiii, copiilor, fetelor, lui Alex* etc.; în funcţie de plasarea sa faţă de substantivul însoţit, articolul hotărât poate fi **proclitic** (*lui Alex*) sau **enclitic** (aglutinat substativului: *fetiţei*);

[1] După Dimitriu, 1999, p. 159. Vezi, în Dimitriu, 1999, *Gramatica I*, 2005; Iordan & Robu, 1978 etc. şi asocierea acestei clase cu aşa-numita categorie a determinării.

[2] Cf. Dimitriu, 1999, p. 162, *Gramatica I*, 2005, p. 74; Iordan & Robu, 1978, pp. 355-363 etc.

- **articol nehotărât** – care individualizează într-o măsură mai mică referentul către care trimite substantivul însoţit, faţă de care se plasează întotdeauna **proclitic**: *un copil, o fetiţă, nişte copii, unui coleg, unei colege, unor colegi*;
- **articol posesiv-genitival** – care marchează cazul genitiv al posesorului şi „substituie" obiectul posedat, indicând genul, numărul şi cazul acestuia: *[tată] al copilului, [mamă] a copilului, ai fiilor, ale rudelor* (întotdeauna cu valoare proclitică);
- **articol demonstrativ-adjectival** – care marchează, în principiu, relaţia substantiv determinat – adjectiv determinant, fiind plasat între acestea: *fata cea cuminte, fetele cele cuminţi, fetei celei cuminţi, fetelor celor cuminţi.*

Alte valori funcţionale ale articolelor:

- se constituie în elemente formative în cadrul unor numerale (*primul, cel dintâi, al doilea, cel de-al treilea*), pronume (*unul, altul, ai tăi*) sau al structurilor care marchează gradele de comparaţie (*cel mai bun*);
- au capacitatea de a substantiviza alte părţi de vorbire (vezi exemplele de conversiune intermorfologică): *un intrând, oful, eul, un 10, binele, cel leneş, un leneş* etc.

Categoriile gramaticale ale articolului sunt cele preluate de la clasa semantico-gramaticală a substantivelor, pe care articolele le însoţesc:

- **genul**: *un copil / un stilou* (masculin/ neutru)/ *o fată* (feminin), *-l/ -a, al/ a, cel/ cea* etc.;
- **numărul**: *un om/ nişte oameni, -l/ -i, al/ ai, cel/ cei, cea/ cele* etc.;
- **cazul**: *un coleg/ unui coleg, -l/ -lui, ai/ alor, cel/ celui* etc.

Articolul nu îndeplineşte funcţii sintactice, având doar rol de marcă a diferitelor categorii gramaticale ale substantivelor/ elementelor pe care le însoţeşte: *A luat-o de soţie pe fata cea mică a împăratului, pe cea care era cea mai frumoasă.* – articolul hotărât

enclitic *-a* = marcă pentru genul feminin, numărul singular, cazul acuzativ; articolul demonstrativ-adjectival *cea* = marcă pentru genul feminin, numărul singular, cazul acuzativ; articolul posesiv-genitival *a* = marcă pentru cazul genitiv al substantivului *împăratului* şi pentru genul şi numărul substantivului *fata*; articolul hotărât enclitic *-lui* = marcă pentru genul masculin, numărul singular, cazul genitiv; articolul demonstrativ-adjectival *cea* = marcă, alături de adverbul *mai*, a gradului de comparaţie superlativ relativ de superioritate (*cea mai frumoasă*).

III.2.3. Adjectivul se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte noţionale care exprimă însuşiri ale unor elemente (fiinţe, lucruri, fenomene ale naturii, nume de acţiuni, nume de stări etc.); morfologic, prezintă categoriile gramaticale de gen, număr şi caz preluate de la substantivul determinat şi categoria gramaticală a gradelor de comparaţie; sintactic, îndeplineşte funcţia sintactică-tip de atribut adjectival.

Adjectivele din limba română se diferenţiază[2] în funcţie de:

- formă/ structură: **adjective sintetice**: simple (*frumos, politicos* etc.) şi compuse (*gri-bleu, alb-negru* etc.) vs. **adjective perifrastice (locuţiuni adjectivale)**: *dintr-o bucată, cu picioarele pe pământ, cu capul în nori, în floarea vârstei* etc.;
- raportarea la flexiune: **adjective invariabile** (cu o singură formă pentru toate categoriile gramaticale): *cumsecade, roz* etc. vs. **adjective variabile cu o terminaţie/desinenţă la nominativ singular** (având aceeaşi formă pentru genul masculin şi pentru genul feminin: *tare*) sau **cu două terminaţii/desinenţe la nominativ singular** (*lung – lungă*);
- numărul formelor flexionare: **adjective cu o formă flexionară**: *roz* vs. **adjective cu două forme flexionare**: *dulce – dulci* vs.

[1] După modelul din Dimitriu, 1999, p. 184.
[2] Cf. Dimitriu, 1999, pp. 186-222; *Gramatica I*, 2005, pp. 142-153; Iordan & Robu, 1978, pp. 397-400 etc.

adjective cu trei forme flexionare: *lung – lungă – lungi* vs. **adjective cu patru forme flexionare**: *alb – albă – albi – albe*;

- proveniență: **adjective moștenite** din limba latină (*frumos, mare*) vs. **adjective împrumutate** din alte limbi (*util, cool*) vs. **adjective formate pe teritoriul limbii române**, prin derivare, compunere sau conversiune (*frumușel, inegal, gri-bleu, tremurândă*); în categoria adjectivelor formate prin conversiune intră și toate adjectivele pronominale: adjectiv pronominal demonstrativ: *<u>această</u> idee*; adjectiv pronominal posesiv: *ideea <u>sa</u>*; adjectiv pronominal nehotărât: *<u>altă</u> idee*; adjectiv pronominal negativ: *<u>nici o</u> idee*; adjectiv pronominal de întărire: *el/ copilul <u>însuși</u>*; adjectiv pronominal relativ: *știe <u>care</u> idee...*; adjectiv pronominal interogativ: *<u>care</u> idee?*.

Categoriile gramaticale ale adjectivului sunt **genul, numărul și cazul** (preluate de la substantivul determinat și marcate prin desinențe și prin cuvinte-flectiv: *fata <u>cea</u> frumoasă* – genul feminin, numărul singular, cazul nominativ/ acuzativ sunt marcate prin cuvântul-flectiv *cea* și prin desinența *-ă*), precum și **categoria gramaticală a gradelor de comparație**[1], care implică următoarele distincții:

- **gradul pozitiv**: *frumos*;
- **gradul comparativ** – de superioritate: *mai frumos*; de egalitate: *la fel de frumos, tot atât de frumos*; de inferioritate: *mai puțin frumos*;
- **gradul superlativ relativ** – de superioritate: *cel mai frumos*; de inferioritate: *cel mai puțin frumos*;

[1] Nu toate adjectivele au categoria gramaticală a gradelor de comparație. Vezi, de exemplu, adjectivele care conțin deja în radical ideea de comparativ (*superior, inferior* etc.) sau de superlativ (*minim, maxim, suprem, extrem*), respectiv adjectivele care exprimă însușiri ce nu pot fi puse într-o relație comparativă: *perfect, colosal, etern, unic, triunghiular* etc. – cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 164-165; Iordan & Robu, 1978, p. 405 etc.

- **gradul superlativ absolut**: *foarte frumos*; acest grad de comparaţie poate fi realizat în limba română şi printr-o serie de mijloace expresive, precum: folosirea unor adverbe de tipul: *grozav/ extraordinar/ nemaipomenit de frumos*; folosirea unor substantive (sintetice sau perifrastice): *frumoasă foc, frumos de mama focului* etc.; folosirea unor substantive în cadrul unor comparaţii: *frumos ca soarele*; repetarea adjectivului: *frumos-frumos*; lungirea unui sunet (consoană sau vocală) din componenţa adjectivului: *frumooos*; folosirea unui enunţ exclamativ: *ce frumos!*; prefixarea neologică: *super-/ hiper-/ ultra-/ mega-/.../ frumos*; asocierea cu diminutive: *frumos-frumuşel* etc.

În afara funcţiei sintactice-tip de atribut adjectival (*Admira florile frumoase.*), adjectivul mai poate îndeplini, la nivelul propoziţiei, următoarele **funcţii sintactice**[1]:

- nume predicativ: *Viaţa este frumoasă.*
- complement indirect: *Din cauza prafului, din alb s-a făcut negru.*
- complement circumstanţial de mod/ atribut circumstanţial[2]: *Ea mergea hotărâtă.*
- complement circumstanţial de timp: *De mică spera să zboare.*
- complement circumstanţial de cauză: *Neatentă, fetiţa a greşit la exerciţiu.*
- complement circumstanţial condiţional: *Atentă, ar fi evitat greşeala din finalul exerciţiului.*
- complement circumstanţial concesiv: *Neatentă, şi totuşi a rezolvat corect exerciţiul.* etc.

III.2.4. Pronumele se defineşte[3], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte-substitut şi de cuvinte cu funcţie de

[1] Vezi, pentru nuanţări, Dimitriu, 1999, pp. 222-223.
[2] Cf. Dimitriu, 1999.
[3] După *Gramatica I*, 2005, p. 182 (ca „proforme"); Dimitriu, 1999, p. 224; Iordan & Robu, 1978, p. 409 etc.

marcă; morfologic, prezintă (variabil, de la o subclasă la alta) categoriile gramaticale de persoană, gen, număr şi caz; pronumele concretizate în cuvinte-substitut îndeplinesc funcţia sintactică-tip de subiect, în timp ce cuvintele-flectiv – rol de marcă de tip categorial.

În limba română, pronumele sunt diferenţiate[1], în general, după:

- plusul semantic adus în cazul substituirii unor elemente nominale: **pronume personal propriu-zis** (*eu, tu, noi, dânsul* etc.) vs. **pronume personal de politeţe** (*dumneata, matale, dumnealui, Măria-Ta*) vs. **pronume reflexiv** (*pe sine, se, s-, sieşi, sie, îşi, şi-* + formele neaccentuate de acuzativ şi dativ împrumutate de la pronumele personal propriu-zis) vs. **pronume nehotărât** (*unul, altul, toţi, fiecare, oricine, cineva* etc.) vs. **pronume negativ** (*nimeni, nimic, nici unul* etc.) vs. **pronume relativ** (*care, cine, ce, ceea ce* etc.) vs. **pronume interogativ** (*care, cine ce, cât...?* – în construcţii interogative) vs. **pronume demonstrativ** (de apropiere – *acesta*; de depărtare – *aceea*; de identitate – *aceeaşi*; de diferenţiere de depărtare sau de apropiere – *celălalt/ cestălalt* etc.) vs. **pronume de întărire** (*însuşi, însăţi* etc.) vs. **pronume posesiv** (*ai mei, al său, ale noastre* etc.);
- formă/ structură: **pronume sintetice** – simple (*el, voi, unul, care, ce, acesta*) şi compuse (*dumneavoastră, ceea ce, nici unul*) vs. **pronume perifrastice** / locuţiuni pronominale: *cine ştie cine, cine ştie ce*;
- raportarea sau nu la categoria persoanei: **pronumele personale** – pronumele personal propriu-zis (*el, voi*); pronumele personal de politeţe (*dumneaei, Înălţimea Ta*); pronumele reflexiv (*pe sine, se, îşi*); pronumele de întărire (*înşişi, însăţi*); pronumele posesiv (*ai voştri, a sa*) vs. **pronumele nepersonale**: pronumele demonstrativ (*aceasta, ceilalţi*); pronumele nehotărât (*toţi, cineva*); pronumele negativ (*nimeni, nici una*); pronumele interogativ (*care? cine?*); pronumele relativ (*ce, ceea ce*);

[1] Cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 191-194; Dimitriu, 1999, pp. 235-303; Iordan & Robu, 1978, pp. 410-429 etc.

Dintre cele zece subclase de pronume prezentate *supra*, şapte pot căpăta, contextual, valoare de adjective pronominale: *acest copil* (adjectiv pronominal demonstrativ), *fiecare copil* (adjectiv pronominal nehotărât), *nici un copil* (adjectiv pronominal negativ), *copilul însuşi/ ele însele* (adjectiv pronominal de întărire), *copilul meu* (adjectiv pronominal posesiv), *ştiu care copil* (adjectiv pronominal relativ), *care copil?* (adjectiv pronominal interogativ).

Categoriile gramaticale ale pronumelor sunt:

- **persoana** – numai în cazul pronumelor personale prezentate *supra*: persoana întâi (*eu, al meu, însămi* etc.) vs. persoana a doua (*tu, dumneata, însuţi, ai tăi* etc.) vs. persoana a treia (*ea, dânsul, dumnealui, pe sine, îşi, însuşi, a sa* etc.);
- **genul** – în cazul următoarelor tipuri de pronume: pronume personale (propriu-zise şi de politeţe) de persoana a treia (*el, dânsul, dumnealui* vs. *ea, dânsa, dumneaei*), pronume de întărire (*însumi* vs. *însămi*), pronume posesive (din perspectiva obiectului posedat: *al meu, ai săi* vs. *a mea, ale sale*), pronume demonstrative (*acesta* vs. *aceasta*), pronume nehotărâte (*altul* vs. *alta* etc.), pronume negative (*nici unul* vs. *nici una*), pronume relative (*cel ce* vs. *ceea ce*);
- **numărul** – *tu, dumnealui, însăşi, acesta, tot, nici una, câtă* vs. *voi, dumnealor, înseşi, aceştia, toţi, nici unele, câte* etc.;
- **cazul** – *Nimeni nu a aflat vestea.* (cazul nominativ); *Lauda de sine nu miroase-a bine.* (cazul acuzativ[1]); *Părerea alor săi este importantă.* (cazul genitiv); *Spune-le celorlalţi vestea.* (cazul dativ); *Voi, veniţi aici!* (cazul vocativ).

Prin raportare la criteriul sintactic, se diferenţiază pronumele care, contextual, îndeplinesc rol de **marcă de tip categorial** (*se gândeşte* – pronumele reflexiv *se* = marcă pentru diateza reflexivă, persoana a III-a) de cele care îndeplinesc funcţie sintactică (*Se vede*

[1] Pronumele reflexiv are forme numai pentru cazurile acuzativ şi dativ.

zilnic în oglindă. [pe sine] – pronumele reflexiv *se* îndeplineşte funcţia sintactică de complement direct), respectiv de cele care îndeplinesc dublu rol[1] – în propoziţie (funcţie sintactică) şi în frază (**marcă de tip raportual**): *Ştie ce face.* (pronumele relativ *ce* = complement direct în propoziţie şi element de relaţie, marcă a raportului de subordonare, în frază).

Funcţia sintactică-tip a pronumelor în calitatea lor de cuvinte-substitut este funcţia de subiect, alături de care sunt reperabile, în comunicare, şi alte **funcţii sintactice**[2]:

- subiect: *Celălalt a câştigat.* (pronume în cazul nominativ); *Au mai plecat dintre ei.* (pronume în cazul acuzativ); *Ai lui au plecat.* (pronume în cazul genitiv); *Dau acest volum cui are nevoie de el.* (pronume în cazul dativ);
- nume predicativ: *Câştigătorul este acesta.* (pronume în cazul nominativ); *Cadourile sunt pentru ai săi.* (pronume în cazul acuzativ); *Ale cui sunt cărţile?* (pronume în cazul genitiv); *Planul era bine realizat, iar construcţia pare conform lui.* (pronume în cazul dativ);
- atribut pronominal genitival: *Opţiunea fiecăruia era importantă.*;
- atribut pronominal prepoziţional: *Lauda de sine nu este apreciată.; Revolta împotriva lor nu l-a ajutat.; Reuşita graţie celorlalţi l-a motivat în continuare.*;
- atribut pronominal în dativ posesiv: *Ochii-ţi sunt ca două stele. Şi-a scris tema.*;
- complement direct: *Pe cine ai invitat? Scrie ceva.*;
- complement de agent: *Premiul a fost adjudecat de ai tăi.*;
- complement indirect: *Spune-i şi lui vestea.* (pronume în cazul dativ); *Lupta contra tuturor.* (pronume în cazul genitiv); *Se gândeşte mereu la ai săi.* (pronume în cazul acuzativ);

[1] Vezi Dimitriu, 1999, p. 290.

[2] Cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 211, 250, 265-266, 271, 278, 285-286 etc.; Dimitriu, 1999, pp. 242-303 etc.

- complement circumstanţial de loc: *Se duce săptămânal la ai săi.* (pronume în cazul acuzativ); *S-a aşezat la rând în faţa alor săi.* (pronume în cazul genitiv);
- complement circumstanţial de timp: *A ajuns după dumnealui cu două minute.* (pronume în cazul acuzativ); *A ajuns înaintea tuturor cu zece minute.* (pronume în cazul genitiv);
- complement circumstanţial de mod: *Se îmbrăca întocmai ca el.* (pronume în cazul acuzativ); *Se îmbrăca aidoma lui.* (pronume în cazul dativ); *A votat contra celorlalţi.* (pronume în cazul genitiv);
- complement circumstanţial de cauză: *Pentru ei, au avut toţi de suferit.* (pronume în cazul acuzativ); *Din cauza lor au avut toţi de suferit.* (pronume în cazul genitiv); *A reuşit şi graţie celorlalţi.* (pronume în cazul dativ);
- complement circumstanţial de scop: *Are două examene importante şi învaţă mult pentru ele.* (pronume în cazul acuzativ); *Are două examene importante, însă nu se pregăteşte în vederea nici unuia.* (pronume în cazul genitiv);
- complement circumstanţial concesiv: *A acţionat astfel, în pofida alor săi.*;
- complement circumstanţial condiţional: *În locul lor, ar fi procedat diferit.* etc.

III.2.5. Numeralul se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte noţionale şi de cuvinte-substitut care transmit direct sau indirect informaţii semantice referitoare la numărul, ordinea obiectelor prin numărare, o parte/ fracţiune dintr-un întreg, proporţia în care se măreşte o acţiune, însuşire etc.; morfologic, numeralele au, contextual, valori diferite (valoare substantivală, valoare adjectivală şi/ sau valoare adverbială) şi, implicit, categorii gramaticale diferite; funcţiile sintactice specifice numeralelor corespund

[1] După modelul din Dimitriu, 1999, p. 307. În *Gramatica I*, 2005, p. 289, numeralul este inclus în „clasa semantică a *cantitativelor*".

celor trei valori morfologice: funcţia sintactică-tip de subiect (în cazul numeralelor cu valoare substantivală), funcţia sintactică-tip de atribut adjectival (în cazul numeralelor cu valoare adjectivală), funcţia sintactică-tip de complement circumstanţial (în cazul numeralelor cu valoare adverbială).

În limba română se disting[1] diferite subclase de numerale, prin raportare la:

- informaţia semantică transmisă direct sau indirect: **numerale cardinale** (indicând numărul elementelor: *trei, unsprezece, o sută douăzeci şi cinci, mie, milion* etc.) vs. **numerale ordinale** (indicând ordinea elementelor, respectiv locul ocupat de un element într-o înşiruire: *cel dintâi, a doua, al treilea* etc.) vs. **numerale colective** (trimiţând către o mulţime de elemente: *ambii, tuscinci, câteşipatru* etc.) vs. **numerale fracţionare** (indicând o parte/ o fracţiune dintr-un întreg: *treime, sfert, zecime, sutime* etc.) vs. **numerale multiplicative** (indicând măsura în care se modifică o acţiune/ o însuşire: *dublu, întreit, însutit* etc.) vs. **numerale distributive** (exprimând ideea de împărţire/ distribuire a elementelor unei mulţimi în părţi egale numeric: *câte doi, câte cinci* etc.) vs. **numerale adverbiale/ iterative** (arătând de câte ori se realizează o acţiune/ în ce măsură se diferenţiază o acţiune/ însuşire de alte acţiuni/ însuşiri: *o dată, de şapte ori* etc.);
- formă/ structură – **numerale sintetice**, simple (*doi, dublu, treime*) şi compuse (*unsprezece, o sută treizeci, al doilea, câte trei*) vs. **numerale perifrastice**: *prima oară*;
- origine/ provenienţă: **numerale moştenite** sau **împrumutate** din alte limbi (*doi, mie, milion, cvadruplu* etc.) vs. **numerale formate pe teritoriul limbii române** prin derivare (*înmiit*) sau compunere (*treizeci, a doua, câte trei, tustrei, câteşipatru*);
- valoarea morfologică – **numeral cu valoare exclusiv substantivală**: numeralul fracţionar (*doime, sfert*) vs. **numeral cu va-**

[1] Cf. Iordan & Robu, 1978, pp. 431-436; Dimitriu, 1999, p. 307 ş.u.; *Gramatica I*, 2005, pp. 289-322 etc.

loare exclusiv adverbială: numeralul adverbial/ iterativ (*de trei ori*) vs. **numerale cu valoare substantivală şi adjectivală**: numeralul cardinal (*două, două stilouri*), numeralul ordinal (*a treia, a treia încercare*), numeralul colectiv (*tustrei, tustrei copiii*) vs. **numeral cu valoare adjectivală şi adverbială**: numeralul multiplicativ (*câştig dublu, câştigă dublu*) vs. **numeral cu valoare substantivală, adjectivală şi adverbială**: numeralul distributiv (*câte două, câte două cărţi, merg câte două*).

Categoriile gramaticale ale numeralelor sunt asociate valorilor morfologice pe care acestea le capătă în context. Astfel, numeralele cu valoare substantivală au, în principiu, categoriile gramaticale de gen şi caz (numărul este implicit în însăşi informaţia semantică transmisă): *Amândoi au procedat asemenea celui de-al doilea dintre fiii împăratului.* (numeral colectiv *amândoi* = genul masculin, cazul nominativ; numeralul ordinal *celui de-al doilea*, precedat de prepoziţie = genul masculin, cazul dativ). Numeralele cu valoare adjectivală preiau categoriile gramaticale ale substantivelor determinate, cu care se acordă, de altfel, în gen, număr şi caz: *A făcut eforturi întreite pentru a fi pe măsura aşteptărilor celor două colege.* (numeralul multiplicativ *întreite* = genul neutru, numărul plural, cazul acuzativ – preluate de la substantivul determinat, *eforturi*; numeralul cardinal *celor două* = genul feminin, cazul genitiv – preluate de la substantivul determinat, *colege*). Numeralul cu valoare adverbială nu prezintă nici o categorie gramaticală: *A citit de trei ori acelaşi rând.*

Prin raportare la aceleaşi trei valori morfologice, numeralele pot îndeplini următoarele **funcţii sintactice**[1]:

- subiect: *Amândoi au avut de câştigat.* (numeral în cazul nominativ); *Au participat la concurs elevii a doi profesori şi ai amândurora au câştigat premii.* (numeral în cazul genitiv);
- nume predicativ: *Premianţii sunt doi dintre participanţii din clasa lui.* (numeral în cazul nominativ); *Hotărârea este a amândurora.*

[1] Vezi şi Dimitriu, 1999, pp. 314-316, 319, 320, 322-323 etc.

(numeral în cazul genitiv); *Cărţile sunt pentru o treime dintre elevii clasei.* (numeral în cazul acuzativ); *Au fost doi arhitecţi care au lucrat, iar reuşita construcţiei este graţie amândurora.* (numeral în cazul dativ);

- apoziţie: *El, al doilea din rând, va fi perechea ta în acest joc.* (numeral în cazul nominativ); *A lăudat-o tocmai pe ea, pe a doua dintre intervievate.* (numeral în cazul acuzativ); *Părerea ei, a celei de-a doua dintre invitate, a făcut diferenţa.* (numeral în cazul genitiv); *Le-a spus şi lor, amândurora, vestea.* (numeral în cazul dativ), *Tu, primul din şir, preia ştafeta!* (numeral în cazul vocativ);
- atribut substantival genitival: *Diferenţa a fost făcută de ideile a doi dintre ei.* (numeral cu valoare substantivală în cazul genitiv);
- atribut substantival prepoziţional: *Cărţile de la al doilea dintre invitaţi au fost cele mai aşteptate.; Înverşunarea împotriva amândurora i-a adus numai probleme.; Reuşita graţie amândurora i-a unit şi mai mult.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ/ genitiv/ dativ);
- atribut adjectival: *Au cumpărat câte zece pixuri.* (numeral cu valoare adjectivală);
- atribut adverbial: *Recitarea de două ori a poeziei i-a ajutat.* (numeral cu valoare adverbială);
- complement direct: *I-a lăudat pe amândoi.* (numeral cu valoare substantivală);
- complement de agent: *Premiul a fost câştigat de doi dintre invitaţii din străinătate.* (numeral cu valoare substantivală);
- complement indirect: *Le-a spus amândurora.* (numeral cu valoare substantivală în cazul dativ); *A luptat împotriva celor trei.* (numeral în cazul genitiv); *Se gândeşte la tustrei.* (numeral în cazul acuzativ);
- complement circumstanţial de loc: *A fost plecat în vacanţă la amândoi.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ); *S-a aşezat pe scaun în faţa celor doi.* (numeral în cazul genitiv);

- complement circumstanţial de timp: *A ajuns după un sfert dintre colegii săi, cu zece minute.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ); *A ajuns înaintea a trei dintre colegii săi cu două minute.* (numeral în cazul genitiv);
- complement circumstanţial de mod: *Munceşte triplu.*; *Mergeau câte trei.* (numerale cu valoare adverbială); *S-a îmbrăcat ca cel de-al doilea dintre fiii împăratului.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ); *S-a îmbrăcat aidoma celui de-al doilea dintre fiii împăratului.* (numeral în cazul dativ); *A votat împotriva amândurora.* (numeral în cazul genitiv);
- complement circumstanţial de cauză: *Pentru trei din clasă, au fost toţi sancţionaţi pentru indisciplină.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ); *Din cauza celor trei, au fost toţi sancţionaţi.* (numeral în cazul genitiv); *A reuşit mulţumită a doi dintre colegii săi.* (numeral în cazul dativ);
- complement circumstanţial de scop: *Are două examene importante săptămâna aceasta, dar acum învaţă mai mult pentru primul.* (numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ); *Are două examene importante săptămâna aceasta, dar acum învaţă mai mult în vederea primului.* (numeral în cazul genitiv);
- complement circumstanţial condiţional: *În locul celor doi, ei ar fi ştiut răspunsul corect.* (numeral cu valoare substantivală) etc.

III.2.6. Verbul se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte noţionale (care exprimă acţiunea, starea, existenţa, posibilitatea, necesitatea etc.) şi de cuvinte nenoţionale; morfologic, prezintă categoriile gramaticale specifice de diateză, mod, timp şi categoriile gramaticale comune de persoană şi număr; sintactic, îndeplineşte – contextual – fie funcţia sintactică-tip de predicat verbal, fie funcţia de marcă de tip categorial.

[1] După Dimitriu, 1999, p. 326.

Verbele din limba română se diferențiază[1] în funcție de:

- formă/ structură: **verbe sintetice** (*a împlini, a vrea, a iubi* etc.) *vs.* **verbe perifrastice**/ locuțiuni verbale (*a o pune de mămăligă, a face pe niznaiul, a-și lua picioarele la spinare* etc.); în cadrul clasei verbelor sintetice, se diferențiază **verbe de conjugarea I** (terminate în *-a*: *a spera, a comunica* etc.) *vs.* **verbe de conjugarea a II-a** (terminate în *-ea*: *a vrea, a avea, a părea, a durea* etc.) *vs.* **verbe de conjugarea a III-a** (terminate în *-e*: *a prinde, a ajunge* etc.) *vs.* **verbe de conjugarea a IV-a** (terminate în *-i*/ *-î*: *a iubi, a coborî* etc.)
- capacitatea de a forma singure predicatul propoziției/ predicativitate: **verbe predicative** (verbe care au înțeles de sine stătător și care, folosite la un mod personal, predicativ, pot forma singure predicatul unei propoziții: *a iubi, a cere, a spera, a exista, a trăi* etc.) *vs.* **verbe nepredicative** (verbe care nu pot forma singure predicatul unei propoziții) – **auxiliare** (care au rol de marcă a categoriilor gramaticale de diateză, mod și timp: *a fi, a avea, a vrea/ a voi – [el] este [ajutat]*, diateza pasivă; *ar [vrea]*, modul condițional-optativ; *au [citit]*, timpul perfect compus), respectiv **copulative** (componente ale predicatului nominal, în cadrul căruia sensul verbului este completat de cel al elementului cu rol de nume predicativ: *a fi, a deveni, a rămâne, a părea, a însemna, a ajunge, a ieși, a se face, a se numi* etc.);

> NOTĂ. 1. Același verb poate avea, contextual, valori diferite prin raportare la criteriul predicativității. De exemplu, verbul *a fi* este: verb predicativ – *El este acasă.* [„se află"]; verb auxiliar – *El este ajutat de părinți.* (marcă pentru diateza pasivă); verb copulativ – *El este foarte atent.* (componentă a predicatului nominal *este foarte atent*). 2. Un verb își păstrează caracterul predicativ/ nepredicativ, indiferent de modul la care este folosit; de exemplu: în *E ușor a-i ajuta pe cei dragi.*, verbul *a ajuta* este verb predicativ, însă la un

[1] Cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 326-358; Dimitriu, 1999, p. 326 ș.u.; Iordan & Robu, 1978, pp. 439-460 etc.

mod nepersonal, nepredicativ (modul infinitiv), îndeplinind aici funcţia sintactică de subiect; trecut la un mod personal, predicativ – *L-a ajuta [îl va ajuta]şi pe el...; Ar ajuta pe oricine ar avea nevoie.* – , acest verb îndeplineşte funcţia de predicat verbal.

- raportarea la persoană: **verbe personale** (care, în planul conţinutului, pot fi asociate unui nominativ – persoană, iar în planul formei – au forme pentru persoane diferite: *a cânta, a reuşi, a solicita* etc.) *vs.* **verbe impersonale/ unipersonale prin formă, impersonale prin conţinut** (verbe care au formă numai pentru persoana a III-a şi care nu pot fi asociate unui nominativ-persoană: *a ploua, a ninge, a trebui, a se cuveni* etc. – în propoziţii, acestor verbe li se asociază fie un subiect nedeterminat: *Plouă.*, fie un subiect exprimat printr-un substantiv-non-persoană: *Îmi trebuie asta.*, fie o propoziţie subiectivă: *Se cuvenea să procedeze altfel.*);
- capacitatea de a se asocia unui complement direct: **verbe tranzitive** (simple tranzitive: *a comunica, a dori, a spune* etc. sau dublu tranzitive: *a învăţa – Tata îl învaţă pe copil o poezie.*) *vs.* **verbe intranzitive** (*a pleca, a veni, a merge* etc.);

Clasa semantico-gramaticală a verbului se raportează la **categorii gramaticale** specifice (diateza, modul şi timpul) şi la categorii gramaticale comune cu alte clase semantico-gramaticale (persoana şi numărul):

- **diateza**: activă (*trăieşte*) vs. pasivă (*este apreciat*) vs. reflexivă[1] (*se cuvine*);
- **modul – modurile personale, predicative** (indicativ – *vii*, conjunctiv – *să vii*, condiţional-optativ – *aş veni*, imperativ – *vino!*[1]);

[1] În literatura de specialitate (pentru o ilustrare sintetică, vezi, de exemplu, Dimitriu, 1999, p. 497) sunt prezentate şi alte diateze: diateza impersonală, diateza reciprocă, diateza dinamică etc., care nu fac însă subiectul prezentării de faţă.

modurile nepersonale, nepredicative (infinitiv – *a veni*, gerunziu – *venind*, participiu – *venit*, supin – *de venit*);

- **timpul**, asociat modurilor verbale: pentru modul indicativ – timpul prezent (*vin*) vs. timpul trecut (imperfect – *veneam*, perfect simplu – *venii*, mai mult ca perfect – *venisem*, perfect compus – *am venit*) vs. timpul viitor (viitor I literar – *voi veni*, viitor I popular – *oi veni/ o să vin/ am să vin*, viitor II/ anterior – *voi fi venit*); pentru modurile conjunctiv, condițional-optativ și infinitiv – timpul prezent (*să vin, aș veni, a veni*) vs. timpul perfect (*să fi venit, aș fi venit, a fi venit*);
- **persoana** (prin raportare la persoanele care realizează acțiunea): persoana întâi (*vin, venim*) vs. persoana a doua (*ai venit, ați venit, vino*) vs. persoana a treia (*vine, ar veni*);
- **numărul** (prin raportare, de asemenea, la persoanele care realizează acțiunea): singular (*vii, vino, vine, a venit* etc.) vs. plural (*venim, au venit, vor veni, veniți* etc.);

Funcțiile sintactice ale verbelor sunt condiționate, în primul rând, de caracterul predicativ sau nepredicativ al acestora, respectiv de modul (predicativ sau nepredicativ) la care sunt folosite. Astfel, un verb predicativ aflat la un mod personal, predicativ îndeplinește funcția sintatică-tip de predicat verbal: *Vino repede!*, în timp ce verbele predicative care se află la un mod nepersonal, nepredicativ pot îndeplini alte funcții sintactice[2], precum:

- subiect: *E ușor a-i ajuta pe ceilalți.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Se aude ciripind.* (verb predicativ la modul gerunziu); *Era simplu de rezolvat.* (verb predicativ la modul supin);
- nume predicativ: *Dorința sa este de a ajunge la timp.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Eșarfa era fluturând.* (verb predi-

[1] În unele lucrări apare și modul prezumtiv, însă acesta nu mai este reperabil în limba română vorbită actuală.

[2] Vezi, de exemplu, *Gramatica I*, 2005, pp. 490, 531; Iordan & Robu, 1978, p. 477 etc.

cativ la modul gerunziu); *Maşina este de spălat.* (verb predicativ la modul supin);

- atribut verbal: *Speranţa de a reuşi îl motiva.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Eşarfa fluturând a fetei i-a atras atenţia.* (verb predicativ la modul gerunziu); *Ajutorul primit de tine a fost oportun.* (verb predicativ la modul participiu[1]); *A cumpărat o maşină de spălat.* (verb predicativ la modul supin);
- complement direct: *Voia mereu a-l determina să se implice.; Poate face orice.*[2] (verb predicativ la modul infinitiv); *El aude clipocind.* (verb predicativ la modul gerunziu); *Terminase de desenat.* (verb predicativ la modul supin);
- complement indirect: *Nu-şi amintea a-i fi spus aşa ceva.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Se apucase de tehnoredactat.* (verb predicativ la modul supin);
- complement circumstanţial de loc: *Au plecat la vânat.* (verb predicativ la modul supin);
- complement circumstanţial de timp: *Înainte de a scrie răspunsul, a mai citit o dată cerinţa.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Lucra ascultând muzică.* (verb predicativ la modul gerunziu);
- complement circumstanţial de mod: *A ieşit din cameră fără a saluta.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Mergea ţopăind de bucurie.* (verb predicativ la modul gerunziu); *A urcat în autobuz din mers.* (verb predicativ la modul supin);
- complement circumstanţial de cauză: *Se plictisise a-l tot aştepta.* (verb predicativ la modul infinitiv); *Răcise stând în ploaie.* (verb predicativ la modul gerunziu); *Se plictisise de scris la calculator.* (verb predicativ la modul supin);

[1] În unele gramatici se consideră că în astfel de contexte forma *primit* reprezintă un adjectiv provenit din verb la participiu prin conversiune.

[2] În astfel de contexte, unui specialişti consideră că structura *poate face* reprezintă un predicat verbal compus, în care verbul *a putea* are valoare de verb semiauxiliar (cf. Dimitriu, 1999, p. 445; Iordan & Robu, 1978, p. 449 ş.u. etc.).

- complement circumstanţial de scop: *Se străduieşte atât de mult pentru a-i convinge pe angajatori.* (verb predicativ la modul infinitiv);
- complement circumstanţial condiţional: *Alergând, ar fi reuşit să prindă autobuzul.* (verb predicativ la modul gerunziu);
- complement circumstanţial concesiv: *Alergând, şi tot nu ar fi putut să prindă autobuzul.* (verb predicativ la modul gerunziu) etc.

Verbele nepredicative copulative aflate la moduri personale, predicative intră în componenţa predicatelor nominale, sensul verbelor copulative fiind completat de cel al părţilor de vorbire prin care este exprimat numele predicativ:

- *Vremea este frumoasă.* (vs. *El este acasă. – este* = predicat verbal, „se află");
- *Vremea rămâne frumoasă.* (vs. *El rămâne acasă. – rămâne* = predicat verbal, „stă");
- *Vremea pare frumoasă.* (vs. *Se pare că va ploua. – se pare* = predicat verbal, „probabil/ cred că");
- *Vremea devine frumoasă.* (*a deveni* este singurul dintre verbele copulative care are doar această valoare);
- *El va ajunge medic.* (vs. *El ajunge acasă. – ajunge* = predicat verbal, „soseşte");
- *La sfârşitul facultăţii, el va ieşi medic.* (vs. *El va ieşi din casă. – va ieşi* = predicat verbal, „va pleca");
- *El se va face medic.* (vs. *El se face că plânge. – se face* = predicat verbal, „se preface");
- *Ea se numeşte Ioana.* (vs. Liderul echipei *se numeşte, în anumite cazuri, de către profesor. – se numeşte* = predicat verbal, „se desemnează");
- *Viaţa înseamnă energie.* (vs. *El a însemnat în calendar toate zilele de naştere ale prietenilor. – a însemnat* = predicat verbal, „a notat/ a marcat").

Verbele nepredicative auxiliare îndeplinesc funcţie de marcă a unei categorii gramaticale a verbului predicativ pentru a căror conjugare au rol de adjuvant: *ar fi reuşit* – verbul predicativ *a reuşi* este la modul condiţional-optativ, timpul perfect, modul şi timpul fiind marcate prin verbele auxiliare *ar* şi *fi* (pentru alte exemple de verbe-mărci ale categoriilor gramaticale, vezi *supra*).

III.2.7. Adverbul se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte noţionale care exprimă o caracteristică a unei acţiuni, stări sau însuşiri, cărora li se adaugă acele cuvinte care transmit doar informaţie logică, informaţie stilistică sau informaţie gramaticală; morfologic, eterogenitatea acestei clase este dată de faptul că o parte dintre componentele ei prezintă categoria gramaticală a gradelor de comparaţie, în timp ce restul nu prezintă nici o categorie gramaticală; prin raportare la criteriul sintactic, adverbul îndeplineşte funcţia sintactică-tip de complement circumstanţial sau, în funcţie de valoarea sa, fie cumulativ funcţie sintactică şi funcţie de marcă de tip raportual, fie funcţie de marcă de tip categorial, funcţie exclusiv stilistică sau se constituie în unitate sintactică de sine stătătoare (de exemplu, în substitut de propoziţie sau frază[2]).

Adverbele din limba română se diferenţiază[3] în funcţie de:

- formă/ structură: **adverbe sintetice, simple** (*mâine, sus, cum* etc.) sau **adverbe compuse** (*după-amiază, ici-colo* etc.) vs. **adverbe perifrastice**/ locuţiuni adverbiale (*pe neaşteptate, din zi în zi, de jur împrejur, din când în când, nici pe departe* etc.);
- origine/ provenienţă: **adverbe primare**, moştenite (*unde, sus* etc.) sau împrumutate (*basta, barem, crescendo* etc.) vs. **adverbe formate pe teritoriul limbii române** prin derivare (*şcolăreşte, târâş* etc.), compunere (*niciodată, cândva, dis-de-dimineaţă* etc.),

[1] După Dimitriu, 1999, p. 696. Vezi şi *Gramatica I*, 2005, p. 595.
[2] Vezi şi „profrazele" *da, nu* – *Gramatica I*, 2005, p. 591.
[3] Cf. *Gramatica I*, 2005, pp. 588-602; Dimitriu, 1999, pp. 699-735; Iordan & Robu, 1978, pp. 504-508 etc.

respectiv conversiune intermorfologică (*Vorbeşte clar.* – adverb provenit din adjectiv; *Poate că va reuşi.* – adverb provenit din verb; *Vara este cald.* – adverb provenit din substantiv);

- tipul informaţiei transmise: **adverbe propriu-zise** (care transmit direct informaţie semantică: *sus, deasupra* etc.) vs. **adverbe-substitut** (adverbe deictice, care transmit indirect informaţie semantică, trimiţând, în contexte diferite, către referenţi diferiţi: *aici, acolo, azi* etc.) vs. **adverbe logice/ de afirmaţie sau de negaţie** (care transmit informaţie logică: *da, nu, ba, ba da, ba nu* etc.) vs. **adverbe emfatice** (care transmit exclusiv informaţie stilistică: *doar, numai, şi, chiar, tocmai* etc.) vs. **adverbe-flectiv** (mărci ale categoriei gramaticale a gradelor de comparaţie: *mai, foarte* etc.); în clasa adverbelor care transmit informaţie semantică se diferenţiază, după sens: **adverbe de mod** (*bine, încet, cum, aşa* etc.) vs. **adverbe de loc** (*departe, aici, acolo, unde, oriunde* etc.) vs. **adverbe de timp** (*când, acum, ieri, azi, mâine, devreme, oricând, cândva, niciodată* etc.) vs. **adverbe de cauză** (*De aceea a greşit, pentru că s-a grăbit.*) vs. **adverbe de scop/ finale** (*De aceea munceşte, pentru a reuşi ce şi-a propus.*) vs. **adverbe condiţionale** (*altfel, altminteri*) vs. **adverbe concesive** (*tot, totuşi*); acestora li se adaugă, în literatura de specialitate, tipuri de adverbe care aduc, pe lângă informaţiile exemplificate mai sus, un plus semantic sau funcţional: **adverbe interogative** (*cum, unde când, cum, cât, încotro* – în construcţii interogative) vs. **adverbe relative** (*cum, unde, când, cât, încotro* – având şi rol de element de relaţie în frază) vs. **adverbe nehotărâte** (*oricum, oriunde, oricând, oricât, orişicum, cumva, undeva, cândva, câtva, fiecum, fieunde, altundeva, altcândva, altcumva, altfel* etc. – unele având, de asemenea, rol de element de relaţie în frază) vs. **adverbe negative** (*niciodată, nicicând, nicăieri, niciunde, nicicum* etc.) vs. **adverbe predicative** (*probabil, bineînţeles, desigur, poate, fără îndoială, fără doar şi poate*) etc.; practic, aceste ultime subclase de adverbe le actualizează şi pe cele de mai sus – de exemplu, în *Ştiu unde pleci.*, *unde* = adverb relativ de loc.

Din punct de vedere morfologic, clasa adverbelor se caracterizează, de asemenea, prin eterogenitate, subsumându-şi atât adverbe neflexibile (care nu-şi modifică forma prin raportare la categorii gramaticale: *aici, astăzi, niciodată, undeva, unde, când, cum* etc.), cât şi adverbele care au **categoria gramaticală a gradelor de comparaţie** – mai ales adverbe de mod, unele provenite din adjective prin conversiune: *repede, încet* (adverbe primare); *frumos, calm, clar* (adverbe formate prin conversiune intermorfologică) etc. şi unele adverbe de loc şi de timp: *departe, aproape, devreme, târziu* etc.

Ca şi în cazul adjectivului, adverbul prezintă, prin raportare la categoria gramaticală a gradelor de comparaţie, aceleaşi variabile:

- gradul pozitiv: *departe*;
- gradul comparativ – de superioritate: *mai departe*; de egalitate: *la fel de departe, tot atât de departe*; de inferioritate: *mai puţin departe*;
- gradul superlativ relativ – de superioritate: *cel mai departe*; de inferioritate: *cel mai puţin departe*;
- gradul superlativ absolut – *foarte departe, extraordinar de departe, îngrozitor de departe, depaaarte, ce departe!, departe-departe* etc.

Funcţional[1], adverbele care transmit direct sau indirect informaţie semantică îndeplinesc funcţia sintactică-tip de complement circumstanţial:

- complement circumstanţial de loc: *Pleacă <u>undeva</u>.*,
- complement circumstanţial de timp: *<u>Când</u> te întorci?*;
- complement circumstanţial de mod: *A procedat <u>corect</u>.*;
- complement circumstanţial de cauză: *<u>De aceea</u> a greşit, pentru că s-a grăbit.*;
- complement circumstanţial de scop: *<u>De aceea</u> munceşte, pentru a reuşi ce şi-a propus.*;

[1] Cf. Dimitriu, 1999, pp. 740-746.

- complement circumstanţial condiţional: *Altminteri, ar fi fost, probabil, mai bine.*;
- complement circumstanţial concesiv: *Tot nu a obţinut rezultatul dorit.*;

dar şi alte funcţii sintactice:
- atribut adverbial: *Venirea ta aici l-a bucurat.*;
- apoziţie: *Luase cartea de acolo, de sus.*;
- nume predicativ: *Cum este vremea?*;
- predicat verbal (adverbial): *Desigur că va reuşi.*.

Adverbele-flectiv nu îndeplinesc funcţie sintatcică, ci au rol de marcă pentru categoria gramaticală a gradelor de comparaţie: *mai atent, foarte bine.*

Unele adverbe (relative/ nehotărâte) au dublu rol într-un enunţ: îndeplinesc o anumită funcţie sintactică în propoziţia din care fac parte şi rol de element de relaţie în frază, fiind astfel mărci de tip raportual: *(Ori)unde ar pleca/, se vor simţi bine împreună. – (ori)unde* = complement circumstanţial de loc în prima propoziţie şi marcă a raportului de subordonare în frază (element de relaţie).

Adverbele care transmit informaţie stilistică nu îndeplinesc, în enunţul din care fac parte, nici o funcţie sintactică; ele au doar funcţie stilistică/ emfatică: *Chiar el a făcut asta.*, respectiv valoare incidentă: *Mâine, probabil, va fi frumos.*

Adverbele de afirmaţie/ negaţie, care transmit informaţie logică, se constituie în unităţi sintactice de sine stătătoare, de exemplu, în:

- Ai citit cartea?

- Da.

adverbul de afirmaţie *da* este substitut de propoziţie („Am citit cartea."); dacă răspunsul la întrebare este *Nu.*, acest adverb de negaţie devine rest din propoziţia „Nu am citit cartea." (distincţie reperabilă în Dimitriu, 1999; Dimitriu, 2002 etc.).

III.2.8. Interjecţia se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte care exprimă sentimente/ stări emoţionale[2], acte de voinţă, imită sunete produse de vieţuitoare, zgomote din natură sau exteriorizează senzaţii; morfologic, nu prezintă categorii gramaticale, forma interjecţiilor fiind, în principiu, invariabilă; funcţional, interjecţiile nu au o funcţie sintactică-tip la nivelul propoziţiei, putându-se constitui şi în unităţi sintactice de sine stătătoare (substitute de propoziţii/ fraze).

Interjecţiile din limba română se diferenţiază[3] în funcţie de:

- formă/ structură: **interjecţii sintetice, simple** (*ura, bravo, miau, bis, halt, wow* etc.) sau **compuse** (*hodoronc-tronc, tic-tac, cip-cirip, lipa-lipa* etc.) vs. **interjecţii perifrastice**/ locuţiuni interjecţionale (*Doamne fereşte!; ei, asta-i!*);
- informaţia transmisă/ redată: **interjecţii propriu-zise** (care transmit sentimente/ acte de voinţă: *o, of, wow, hai* etc.) vs. **interjecţii onomatopee** (care imită zgomote din natură – *trosc, vâj, pic-pic* etc., sunete produse de vieţuitoare – *cip-cirip, miau, mor-mor* etc. sau exteriorizează senzaţii – *hapciu* etc.);
- origine/ provenienţă: **interjecţii primare** (moştenite: *of, au, hai* etc. sau împrumutate: *wow, halt, bis, olala* etc.) vs. **interjecţii formate pe teritoriul limbii române** prin derivare *(aolică)*, compunere (*ham-ham, pic-pic* etc.), respectiv conversiune (*ajutor!, foc!* etc.).

Din punct de vedere morfologic, interjecţiile nu se raportează la categorii gramaticale, fiind, în principiu, invariabile – cu excepţia exemplelor de tipul *haidem, haideţi*, asimilabile unor forme verbale

[1] Cf. Dimitriu, 1999, p. 808; *Gramatica I*, 2005, p. 657; Iordan & Robu, 1978, p. 532 etc.

[2] Vezi, în *Gramatica I*, 2005, p. 665 ş.u., interjecţiile „cu valoare emotivă/ expresivă" (*of, vai, ah* etc.) vs. „interjecţiile cu valoare prezentativă/ ostensivă" (*iată, uite* etc.) vs. „interjecţiile injonctive/ persuasive" (*zât, poftim* etc.) vs „interjecţiile adresative/ apelative" (*mă, măi, băi* etc.) etc.

[3] Conform autorilor citaţi *supra*.

imperative şi asociate unor subiecte-pronume în nominativ, persoana I sau a II-a.

Prin raportare la criteriul sintactic, se remarcă eterogenitatea clasei interjecţiilor. Deşi nu au o funcţie sintactică-tip, interjecţiile pot îndeplini, contextual, funcţia[1] de:

- subiect: *Se aude cip-cirip.*;
- predicat verbal/ interjecţional: *Hai cu noi!*; *Ploaia pic-pic pe pervaz.*;
- nume predicativ: *Este vai de ei.*; *Sunetul aşteptat de copii era clinc-clinc.*;
- atribut interjecţional: *Sunetul clinc al clopoţelului era aşteptat de toţi copiii.*; *A mâncat o prăjitură yummy.*;
- complement direct: *El a auzit deodată trosc în spatele lui.*;
- complement circumstanţial de mod: *Mergea lipa-lipa ca să nu facă zgomot* etc.

În alte contexte, interjecţiile se constituie în substitute de propoziţii/ fraze: *Of!* = *„Iar a întârziat...”/ „Iar a întârziat, când era atât de important să fie punctual...”*.

III.2.9. Prepoziţia se defineşte[2], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte nenoţionale invariabile/ neflexibile, îndeplinind rol de marcă de tip categorial, respectiv raportual.

Prepoziţiile din limba română se diferenţiază[3] în funcţie de:

- formă/ structură: **prepoziţii sintetice, simple** (*cu, în, spre, pe, sub, contra, conform* etc.) sau **compuse** (*de la, de pe, de pe la, până la* etc.) vs. **prepoziţii perifrastice**/ locuţiuni prepoziţionale (*alături de, în mijlocul, de-a lungul, de jur împrejurul, în dreapta* etc.);

[1] Vezi, de exemplu, Iordan & Robu, 1978, p. 537; *Gramatica I*, 2005, p. 676 etc.
[2] Vezi Dimitriu, 1999, p. 745; *Gramatica I*, 2005, p. 607; Iordan & Robu, 1978, p. 510 etc.
[3] Conform autorilor citaţi *supra*.

- origine/ provenienţă: **prepoziţii primare** (*pe, la, de, cu* etc.) vs. **prepoziţii formate pe teritoriul limbii române** prin compunere (*din = de + în, de pe, de la, de pe la, despre, înspre* etc.), respectiv prin conversiune (*graţie, datorită, mulţumită, conform, potrivit, contrar, deasupra* etc.);
- regimul cazual impus părţilor de vorbire pe care le precedă: **prepoziţii care impun cazul acuzativ** (*de, la, pe, spre, cu, în* etc.) vs. **prepoziţii care impun cazul genitiv** (*înaintea, în faţa, în mijlocul, de-a lungul* etc.) vs. **prepoziţii care impun cazul dativ** (*graţie, datorită, mulţumită, conform, potrivit, contrar, aidoma, asemenea*).

Morfologic, prepoziţiile sunt invariabile, neraportându-se la nici o categorie gramaticală.

Funcţional, prepoziţiile îndeplinesc rol de marcă de tip categorial – pentru categoriile gramaticale de caz (*de matematică* – cazul acuzativ, *deasupra cărţii* – cazul genitiv, *graţie celorlalţi* – cazul dativ) şi de mod (*a citi* – modul infinitiv, *de citit* – modul supin) – , respectiv de marcă de tip categorial – pentru raportul de subordonare în cadrul propoziţiei: *cartea de acolo* – raportul de subordonare dintre atributul adverbial şi termenul său regent; în unele contexte, prepoziţia îndeplineşte cumulativ cele două roluri – de marcă de tip categorial şi raportual: *volum de poezii* (prepoziţia *de* marchează cazul acuzativ şi raportul de subordonare dintre atributul substantival şi termenul său regent).

III.2.10. Conjuncţia se defineşte[1], prin raportare la criteriul semantic, ca o clasă de cuvinte nenoţionale, invariabile/ neflexibile, îndeplinind rol de marcă preponderent de tip raportual.

Conjuncţiile din limba română se diferenţiază[2] în funcţie de:

[1] Vezi Dimitriu, 1999, p. 769; Iordan & Robu, 1978, p. 523; *Gramatica I*, 2005, p. 631 etc.

[2] Conform autorilor citaţi *supra*.

- formă/ structură: **conjuncţii sintetice, simple** (*şi, că, să* etc.) sau **conjuncţii compuse** (*ca să*) vs. **conjuncţii perifrastice**/ locuţiuni conjuncţionale (*din pricină că, cu toate că, măcar că, măcar să, cum că* etc.);
- origine/ provenienţă: **conjuncţii primare** (*că, să, şi* etc.) vs. **conjuncţii formate pe teritoriul limbii române** prin compunere (*deci = de + aci, ca să, fiindcă, deoarece* etc.), respectiv prin conversiune (*De vrei, poţi. – de* = conjuncţie provenită din prepoziţie prin conversiune; *Până vei ajunge acasă, eu voi fi terminat deja lucrul. – până* = conjuncţie provenită din prepoziţie prin conversiune);
- raportul sintactic marcat: **conjuncţii cooordonatoare – copulative** (*şi, precum şi, nici*) vs. **adversative** (*însă, dar, ci, iar* etc.) vs. **disjunctive** (*sau, ori, fie...fie, ori... ori* etc.) vs. **conclusive** (*deci, aşadar, prin urmare, în concluzie* etc.) vs. **conjuncţii subordonatoare** (*dacă, deşi, să, că, căci, din cauză că, măcar că* etc.).

Morfologic, conjuncţiile nu se raportează la nici o categorie gramaticală, fiind invariabile.

Funcţional, conjuncţiile îndeplinesc exclusiv rol de marcă pentru:

- raportul de coordonare în propoziţie şi în frază: *Mama şi tata au venit la şedinţa cu părinţii.*; *Scrie / şi citeşte cu spor.*;
- raportul de subordonare în frază: *Speră / că va reuşi.*,
- modul conjunctiv: *Să citeşti articolul, merită!*,
- cumulativ, modul conjunctiv şi raportul de subordonare în frază: *Speră / să reuşească.*

Aplicaţii

🗐 Valori morfologice

🕮 Formulaţi enunţuri cu diferitele valori morfologice ale următoarelor cuvinte: *care, ce, o, un, a, ai, tot, cât, mă, au, cea, cel.*

🗐 Structura morfematică a cuvântului

🕮 Realizaţi analiza morfematică a cuvintelor subliniate în textele de mai jos:

(a) „- **Cui** îi **place zăhărelul**?...

Bubico (**făcând** pe **bancă** sluj **frumos**, cu **toată cletinătura vagonului**): Ham!" (I. L. Caragiale, *Bubico*)

(b) „**Într-o bună zi**, fiul regelui **puse** la cale **o mare petrecere** la care fură **poftite** toate fetele frumoase **din** împărăţie, ca şi surorile **Cenuşăresei**, vestite prin frumuseţea lor." (Charles Perrault, *Cenuşăreasa*)

(c) „**Măr** de aur, măr de aur, **cine** îmi va fi **alesul**? / Mi-**ai crescut** pe-o creangă-n suflet, frate bun cu nenţelesul / Dor **al clipelor** de seară şi-al visărilor de mai… / Toate dorurile mele, toate visele-mi **chemai**… / Măr de aur, măr de aur, cui o **să** te-azvârlu oare?" (Victor Eftimiu, *Înşir'te, mărgărite!*)

(d) „Într-o **împărăţie** cam **ploioasă**, / **trăiau** un împărat şi **o împărăteasă** / ce-aveau, **cum** se cuvine, şi un prinţ, / **singur** la părinţi" (Nina Cassian, *Prinţul Miorlau*)

🗐 Substantiv

🕮 Formulaţi cinci enunţuri în care substantivul *viaţă* să fie în cazuri diferite.

🕮 Exemplificaţi patru substantive singularia tantum şi patru substantive pluralia tantum.

🕮 Realizaţi analiza morfologică a substantivelor din textele de mai jos:

(a) „A plecat Iliuţă. S-a făcut că munceşte un timp. Apoi i-a cerut mamei sale un galben.

- Iată, tată, banul muncit!

Părintele a luat banul şi l-a aruncat în foc spunând:

- Acesta nu e ban câştigat de tine!" (Alexandru Mitru, *Banul muncit*)

(b) „Nici-o floare: / Numai pete mari, de soare... / Doar din frunza cafenie / Putrezită-n umbra rară, / Iese-un pui de păpădie / Să mai vadă ce-i pe-afară." (Otilia Cazimir, *A-nflorit o păpădie*)

(c) „Într-o zi de vară, când razele soarelui erau mai stâmpărate, cele trei surori se duseră să culeagă căpşune în marginea codrilor. Pe când ele culegeau căpşunele, îndată se aude un şir de tropote, ca şi când ar veni şi s-ar apropia o ceată de călăreţi." (Ioan Slavici, *Doi feţi cu stea în frunte*)

(d) „Iar când gâştele stau gloată / Şi prin dreptul lor te duci, / Sare tabăra lor roată / Şi te-ntreabă: «Ce ne-aduci? / Ai găsit papucii? Spune!» / Şi la fug-atunci s-apuci!" (George Coşbuc, *Povestea gâştelor*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care substantive aflate în cazurile nominativ, acuzativ, respectiv genitiv să îndeplinească funcţiile sintactice de: subiect, atribut, nume predicativ.

🕮 Motivaţi scrierea cu *ii*, respectiv *iii* a următoarelor substantive: *copii, copiii, fii, fiii, elevii, codrii.*

🕮 Formulaţi enunţuri în care substantivul *neatenţie* în cazul acuzativ, respectiv genitiv să îndeplinească funcţia sintactică de complement circumstanţial de cauză.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, schimbarea valorii gramaticale a substantivelor: *graţie, sănătate, ajutor, foc.*

🕮 Exemplificaţi câte trei substantive formate prin derivare, prin compunere (cu cratimă, fără cratimă, prin contopire), prin conversiune (intermorfologică şi intramorfologică), respectiv împrumutate din alte limbi.

Articol

🕮 Formulaţi enunţuri în care cuvintele subliniate să aibă alte valori morfologice decât cele din textele de mai jos:

(a) „Atunci feciorul **cel** mare zise cu hotărâre:

- Luntre şi punte m-oi face şi tot **o** să-l găsesc.

Se duse la căpătâiul împăratului şi-i ceru îngăduinţă să pornească în lume pentru **a** găsi apa vieţii, căci, spuse el, numai ea o să-l înzdrăvenească din nou pe împărat.” (Fraţii Grimm, *Apa vieţii*)

(b) „Spre apusul de jăratic / Cu livezi scăldate-n aur, / Trece-**un** nour singuratic / Alb şi mare cât **un** taur.” (George Topârceanu, *Aeroplanul*)

(c) „Uriaşul se întoarse cu dispreţ spre croitoraş şi n-avu decât **un** singur răspuns:

- Ţi-**ai** şi găsit cu cine să mă-nsoţesc! C-**un** ţâşti-bâşti, c-**un** coate-goale!...” (Fraţii Grimm, *Croitoraşul cel viteaz*)

(d) „Cică erau odată **o** babă şi **un** moşneag: moşneagul de-**o** sută de ani, şi baba de nouăzeci; şi amândoi erau albi ca iarna şi posomorâţi ca vremea **cea** rea din pricină că nu aveau copii.” (Ion Creangă, *Povestea porcului*)

Adjectiv

🕮 Exemplificaţi câte trei adjective formate prin derivare, prin compunere (cu cratimă, prin contopire), conversiune, respectiv împrumutate din alte limbi.

🕮 Analizaţi morfologic adjectivele din textele de mai jos:

(a) „- Tată, am crescut în palaturile tale, m-am plimbat prin astă grădină de atâtea ori şi am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinii, dar n-am putut gusta niciodată din ele." (Petre Ispirescu, *Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „Peste dealuri zgribulite, / Peste ţarini zdrenţuite, / A venit aşa, deodată, / Toamna cea întunecată. // Lungă, slabă şi zăludă, / Botezând natura udă / C-un mănunchi de ciumăfăi, / Când se scutură de ciudă. [...] Cri-cri-cri, / Toamnă gri, / Tare-s mic şi necăjit." (George Topârceanu, *Balada unui greier mic*)

(c) „Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul – şi nu stă mult. Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg până la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame." (I. L. Caragiale, *D-l Goe...*)

(d) „- Cum mă iubeşti tu, fata mea?

- Ca sarea în bucate, tată! răspunse şi ea cu faţa senină, zâmbind cu dragoste firească şi lăsându-şi ochii în jos, de ruşine că vorbi şi ea. Ea se ruşina văzând că tată-său o băgase şi pe ea în seamă, ca o mai mică ce era." (Petre Ispirescu, *Sarea în bucate*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care să ilustraţi diferitele grade de comparaţie ale adjectivului *harnic*.

🕮 Alcătuiţi două enunţuri în care adjectivul *frumoasă* în cazul vocativ să îndeplinească funcţia de atribut adjectival şi acelaşi adjectiv, în cazul nominativ, să îndeplinească funcţia sintactică de nume predicativ.

🕮 Formulaţi cinci enunţuri în care adjectivul *mare* să fie în cazuri diferite.

Pronume

Realizaţi analiza morfologică a pronumelor şi a adjectivelor pronominale din textele de mai jos:

(a) „Greuceanu luă cu dânsul şi pe fratele său şi merse, merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul-pământului, cu care era frate de cruce. Acest faur, fiind cel mai mare meşter de pe pământ, era şi năzdrăvan. Aici se opriră şi poposiră." (Petre Ispirescu, *Greuceanu*)

(b) „Ia te uită! S-a terminat!... şi doar alaltăieri l-am cumpărat?!

Uimirea băieţelului din clasa a III-a era neprefăcută. Nu, nu aveam de-a face cu unul din aceia care pitesc caietul în ghiozdan şi zic cu nevinovăţie:

- Mi s-a terminat caietul, domnule învăţător. N-am putut scrie tema, n-am avut pe ce..." (Mircea Sântimbreanu, *Mi s-a terminat caietul*)

(c) „El degrabă-n jur chiteşte / Vrun ocol, căci e pierdut, / Dar copiii l-au văzut! / Toată ceata năvăleşte / Pe-ntrecut." (George Coşbuc, *Iarna pe uliţă*)

(d) „După zilele acestea, lipsite de scânteiere, Soarele răsări într-o dimineaţă înfocat, vărsând parcă flăcări, încălzind totul în câteva clipe. Raza o fripse. În după-amiaza zilei acesteia, o păsărică cu pene verzi şi galbene, un scatiu, veni, moleşit de căldură, de se furişă sub dânsa, la umbră, la adăpost. [...] Şi în fiecare zi pasărea venea să se ascundă de căldura cotropitoare, în fiecare zi frunza o ferea şi cântecul se împrăştia vesel." (Emil Gârleanu, *Frunza*)

(e) „Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa şi le zise:

- Iaca ce-mi scrie frate-meu şi moşul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare şi bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voinţa cea mai de pe urmă a moşului vostru." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

🕮 Completaţi, cu adjectivele pronominale de întărire potrivite, structurile următoare: *fetiţa...; noi, fetele, ...; voi, băieţii, ...; mamei...; vouă...; ele...; voi, fetele, ...; tu..., Andrei; nouă... (colegelor); ei... .*

🕮 Formulaţi enunţuri în care cuvintele *mă, te, îmi, ne, v-, ţi-* să aibă valoare de pronume personal propriu-zis, respectiv de pronume reflexiv.

🕮 Completaţi, cu articolele posesive-genitivale şi cu pronumele relative potrivite, următoarele structuri: *cartea... ... capitole; copilul... ... părinţi; tablouri ... ... valoare; elevi... ... rude; zi... ... începuturi; elevi ... ... părinţi.*

🕮 Precizaţi felul, cazul şi funcţia sintactică a pronumelor şi a adjectivelor pronominale reperabile în textele de mai jos:

(a) „- Nică, dragul mamei! Vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăzul cela pe jos; şi eu asemene nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile şi stai lângă mămuca, de-i fă ţevi şi leagănă copilul; c-apoi şi eu ţi-oi lua de la Fălticeni o pălăriuţă cu tăsma ş-o curăluşă de cele cu chimeri, ştii cole, ca pentru tine!” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „Când una dintre surori ieşea pentru întâia oară la suprafaţa apei, ea rămânea întotdeauna fermecată de lucrurile noi ce le vedea; dar după ce se făcea mare şi putea oricând să iasă în lumina de afară, nu mai simţea nimic din farmecul dintâi. [...] Adeseori seara câteşicinci surorile, ţinându-se de mâini, se ridicau astfel la suprafaţa apei. Aveau glas fermecător, ca nici o altă fiinţă de pe lume” (Hans Christian Andersen, *Mica sirenă*)

(c) „Ei, dacă se adunară la un loc, aduseră vorba iarăşi despre broasca fratelui lor celui mai mic, şi începură împreună cu logodnicele lor a grăi despre dânsul cam în dodii.

Îi ţinu de rău tatăl lor, căci de, orice s-ar zice, fiu îi era şi ăl mic, şi îl durea la inimă când îl luau în râs, dară toate fură în deşert.” (Petre Ispirescu, *Broasca ţestoasă cea fermecată*)

(d) „Iar în urma-i, din tufişuri, / De prin tainice-ascunzişuri, / Se ivesc pe jumătate / Păsărele ciufulite, / Alarmate / Şi-ngrozite: Cine-i? Ce-i? Ce-a fost pe-aici?" (George Topârceanu, *Acceleratul*)

(e) „Pasămite, înainte de-a se porni nunta, croitoraşul trebuia să-i mai prindă un porc mistreţ, care făcea mari stricăciuni într-una din pădurile sale. [...]

- Bucuros o fac, Măria ta, răspunse croitoraşul, că pentru mine asta-i o joacă de copil!" (Fraţii Grimm, *Croitoraşul cel viteaz*)

(f) „- Cu ruşinea iacă aşa rămâne, moş Ioane, zise Cuza-vodă, sărutându-l pe un obraz şi pe altul, în faţa mulţimii adunate acolo. Du-te şi spune sătenilor dumitale, moş Ioane, că pe unde te-a scuipat boierul te-a sărutat domnitorul ţării şi ţi-a şters ruşinea" (Ion Creangă, *Moş Ion Roată şi Vodă-Cuza*)

(g) „- Am văzut şi eu cum se citeşte, zisei, fudulindu-mă ca un om care ţine morţiş să arate că nu e prost şi că ştie foarte bine despre ce i se vorbeşte!

- Ceea ce se face cu rugăciunile, se poate face şi cu orice alt lucru. Într-o carte pe care ţi-o voi arăta la primul nostru popas, vom găsi numele şi povestea locurilor pe unde trecem" (Hector Mallot, *Singur pe lume*)

(h) „Copil ca tine sunt şi eu, / Şi-mi place să mă joc şi mie, / Şi milă trebuie să-ţi fie / De spaima şi de plânsul meu." (Elena Farago, *Gândăcelul*)

(i) „Dar nu se poate apropia nimene de cerb, căci este solomonit şi nici un fel de armă nu-l prinde; însă el, pe care l-a zări, nu mai scapă cu viaţă. De-aceea fuge lumea de dânsul de-şi scoate ochii; şi nu numai atâta, dar chiar când se uită la cineva, fie om sau orice dihanie a fi, pe loc rămâne moartă. Şi cică o mulţime de oameni şi de sălbătăciuni zac fără suflare în pădurea lui numai din astă pricină: se vede că este solomonit, întors de la ţâţă, sau dracul mai ştie ce are de-i aşa de primejdios. Dar cu toate aceste, trebuie să ştii, nepoate, că unii oameni îs mai al dracului decât dracul; nu se astâmpără nici în ruptul capului; măcar că au păţit multe, tot cearcă prin pădurea lui, să vadă, nu l-or putea găbui cumva? Şi care dintre ei

are îndrăzneala mare şi noroc şi mai mare, umblând pe acolo, găseşte din întâmplare câte o piatră de aceste, picată de pe cerb, când se scutură el la şapte ani o dată, şi apoi aceluia om nu-i trebuie altă negustorie mai bună. Aduce piatra la mine şi i-o plătesc cât nu face; ba încă sunt bucuros că o pot căpăta. Şi află, nepoate, că asemene pietre fac podoaba împărăţiei mele, nu se găsesc altele mai mari şi mai frumoase decât aceste la nici o împărăţie, şi de-aceea s-a dus vestea despre ele în toată lumea. Mulţi împăraţi şi crai înadins vin să le vadă, şi li-i de-a mirarea de unde le am." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Numeral

Exemplificaţi câte trei tipuri diferite de numerale formate prin compunere prin alăturare fără cratimă, respectiv prin contopire.

Precizaţi valoarea morfologică a numeralelor din textele de mai jos, categoriile lor gramaticale (acolo unde este cazul) şi funcţia sintactică:

(a) „Copacii s-au strâns în Codru, că lor li-e urât câte unul." (Spiridon Vangheli, *În codru*)

(b) „Flămânzilă atunci se ia după Harap-Alb şi pornesc tustrei înainte. Şi mai mergând ei o postată, numai iaca Harap-Alb vede altă minunăţie şi mai mare: o arătare de om băuse apa de la 24 de iazuri şi o gârlă pe care umblau numai 500 de mori şi tot atunci striga în gura mare că se usucă de sete." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(c) „A zis-o, a şi făcut-o! Petru nu zicea nimic de două ori.

– Fătul meu, Petre! zise împăratul, acuma mai blând şi râzând cu amândoi ochii. Eu văd că ţie nu-ţi iese grija din cap; ţi-oi spune dar treaba cu ochii mei. Vezi, ochiul acesta râde de bucurie, când văd că am aşa trei feciori ca voi; iar celălalt plânge pentru că mă tem că voi nu veţi fi în stare să împărăţiţi în pace şi să apăraţi ţara de vecinii cei vicleni." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(d) „Luă un troc mare, îl umplu de jăratec şi se duse ca să hrănească caii. După ce Murgul mâncă câte de trei ori trei, iară ceilalţi cai câte trei trocuri pline de jar.” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(e) „Amândoi împricinaţii se întoarseră la casele lor. Bogătaşul, lăudându-se că el are să ghicească, fiindcă ce lucru poate fi mai uşor decât a spune că porcul său din ogradă este mai gras, deoarece stă slănina pe dânsul de o palmă; iară săracul plângea de potopea pământul, gândindu-se ca ce o să spuie el.” (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(f) „Împăratul avea trei fete: şi aşa multă grije îi dase trebile împărăţiei, încât uitase de fete că trebuie să le mărite.

Într-una din zile, fata cea mai mare se vorbi cu surorile ei ca să ducă fiecare câte un pepene ales de dânsa la masa împăratului.

După ce împăratul se puse la masă, veniră şi fetele şi aduse fiecare câte un pepene pe tipsii de aur şi îi puseră dinaintea împăratului.

Împăratul se miră de această faptă şi chemă sfatul împărăţiei să-i ghicească ce pildă să fie asta.

Adunându-se sfatul, tăiară pepenii şi, după ce văzură că unul se cam trecuse, al doilea era tocmai bun de mâncat şi al treilea dase în copt, zise:

– Împărate, să trăieşti mulţi ani; pilda asta însemnează vârsta fetelor măriei tale, şi că a sosit timpul ca să le dai la casa lor.” (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

(g) „De astă dată Genarul vâna departe cale de şapte zile. El o luă pe fată pe cal dinaintea lui. Ea-i cuprinse gâtul cu braţele ei şi-şi ascunsese capul în sânul lui, pe când poalele lungi ale hainei ei albe atingeau din zbor nisipul pustiei. Mergeau aşa de iute, încât i se părea că pustiul şi valurile mării fug, iar ei stau pe loc. Şi numai încet se auzea motanul mieunând din câte şapte capetele.” (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(h) „Ea lăsa fusul, râdea, îmi desfăcea părul cârlionţat în două şi mă săruta în creştetul capului. Câte-o frunză se desprindea din ramuri şi cădea legănându-se.” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*)

(i) „Şi copiii o şi despicară, cam repede, că bătrânul strânse din ochi.

- Jumătate mie.

- Şi jumătate mie. [...]

Şi băiatul întinse d-o mustaţă şi fata de alta, ba a lui, ba a ei să fie mai lungă.

Pe bunic îl trecură lacrămile, dar tăcu şi-i împăcă zicându-le:

- Amândouă sunt dopotrivă." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care numeralul distributiv *câte trei* să aibă valori morfologice diferite şi să îndeplinească funcţii sintactice diferite. Precizaţi valorile şi funcţiile exemplificate.

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, valoarea adjectivală şi valoarea adverbială a unui numeral multiplicativ.

🕮 Formulaţi enunţuri în care numeralul *trei* cu valoare adjectivală să fie în cazuri diferite.

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, valoarea substantivală şi valoarea adjectivală a unui numeral ordinal. Exemplificaţi, pentru valoarea substantivală a numeralului respectiv, funcţiile sintactice de subiect, nume predicativ, complement circumstanţial de mod, complement circumstanţial de timp şi complement circumstanţial de cauză.

🕮 Formulaţi enunţuri în care numeralul colectiv *amândoi*, în cazul genitiv, să îndeplinească funcţii sintactice diferite.

Verb

🕮 Exemplificaţi două verbe formate prin compunere prin contopire şi două verbe formate prin derivare parasintetică.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, valoarea predicativă, respectiv copulativă a verbelor *a fi, a rămâne, a ajunge, a ieşi, a se face, a însemna, a părea, a se numi.*

🕮 Formulaţi enunţuri în care verbul *a fi* să aibă valoare predicativă, copulativă, respectiv rol de verb auxiliar.

🕮 Exemplificaţi, într-un enunţ, valoarea dublu tranzitivă a verbului *a învăţa*.

🕮 Precizaţi diateza, modul, timpul şi funcţia sintactică a verbelor din textele de mai jos:

(a) „Tată-său, deznădăjduit, pusese în gând să-l taie; dar fiul său cel mic, Prâslea, veni cu rugăciune către tată-său, şi-i zise:

– Tată, atâţia ani l-ai ţinut, ai suferit atâtea necazuri după urma acestui pom, mai lasă-l, rogu-te, şi anul acesta, să-mi încerc şi eu norocul.

– Fugi d-aci, nesocotitule, zise împăratul. Fraţii tăi cei mai mari, atâţi şi atâţi oameni voinici şi deprinşi cu nevoile n-au putut face nimic, şi tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească? N-auzi tu ce prăpăstii spun fraţii tăi? Aici trebuie să fie ceva vrăji.

– Eu nu mă încumet, zise Prâslea, a prinde pe hoţi, ci zic că o încercare de voi face şi eu, nu poate să-ţi aducă nici un rău.

Împăratul se înduplecă şi mai lăsă pomul netăiat încă un an." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „Uitasem însă că soarele nu e alcătuit de Cel Atotputernic numai ca să-şi facă zilnica sa călătorie de la răsărit spre apus, ci că i s-a mai dat şi menirea de a însemna, din înaltul tăriilor, prânzul oamenilor de pe pământ şi, în popasurile sale cereşti, de a se mai opri câteodată şi drept inima cuiva, fără ceas hotărât... Astfel, când privirea mea pământeană se întâlni cu el în ceruri, mi-l găsii oprit «drept inimă». Şi iată cum, din ceruri mă văzui silit a mă scoborî iarăşi pe pământ; de astă dată însă drept în fundul desagilor mei..." (Calistrat Hogaş, *Părintele Ghermănuţă*)

(c) „- Încep să înțeleg, zise micul prinț. E undeva o floare...mi se pare că m-a îmblânzit [...]

Vulpea tăcu și se uită la micul prinț.

- Te rog... îmblânzește-mă, zise apoi.

- Bucuros aș vrea, răspunse micul prinț, numai că nu prea am timp. Am de căutat prieteni și o mulțime de lucruri de cunoscut." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

🕮 Realizați analiza morfologică a locuțiunilor verbale din textele de mai jos:

(a) „Era prima zi de primăvară. Jane și Michael își dădură imediat seama, căci îl auziră pe domnul Banks cântând în baie, și nu făcea acest lucru decât într-o singură zi pe an.

Toată viața își aduseră aminte de acea dimineață ciudată. Mai întâi, li se dădu pentru prima dată voie să vină jos, în sufragerie, la cafea." (P. L. Travers, *Mary Poppins*)

(b) „- Cine sunt? *Neghiniță*, gândul lumii. De mic ce sunt, pătrund în urechile oamenilor și-i ascult cum gândesc. Adineauri eram în urechea ta a dreaptă, apoi am trecut în a stângă, ș-am râs de m-am prăpădit când am văzut ce-ți trece prin minte..." (Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Neghiniță*)

(c) „- Da' bine, moșnege, când ai venit în cela rând, parcă erai în toată mintea; dar acum unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Și cine te-a pus la cale să mă iei tocmai pe mine în bătaie de joc?

- Ferească Dumnezeu, înălțate împărate, să cuget eu, om bătrân, la una ca asta! D-apoi, să avem iertare, luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul, despre care v-am spus mai deunăzi că m-a trimis la măria-voastră, dacă vă mai aduceți aminte." (Ion Creangă, *Povestea porcului*)

🕮 Precizați funcția sintactică a verbelor aflate, în textele de mai jos, la moduri nepersonale, nepredicative și realizați expansiunea acestora:

(a) „Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: Ce necaz pe capul meu!" (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „Deodată Pisicuţa, ca îngrozită parcă de o vedenie fioroasă, se opri ca trăsnită din mers, începu a sforăi şi a se smunci îndărăt, vădind dorinţa de a mă scutura jos de pe spatele sale şi a mă arunca cât colo la pământ, cu tot calabalâcul meu sentimental de visătoare filozofie... Toate îndemnurile şi silinţele mele de a hotărî să-şi urmeze calea fură zadarnice; iar când văzui, în cele din urmă, că echilibrul meu e aproape primejduit, descălecai şi, târând-o de dârlogi, cercai a o îndemna să păşească peste stavila nevăzută ce din senin parcă se ridicase în faţa ei; dar nici în ruptul capului nu se dădu urnită din loc cu un pas măcar înainte: ba, dimpotrivă, ea se încumeta să mă târască pe mine înapoi. O lăsai un minut să se liniştească; tremura cum îi varga şi, sforăind, se uita cu ochii speriaţi în toate părţile. Năzatică n-o ştiam şi, prin urmare, nu-mi puteam da cu socoteala ce se întâmplase cu dânsa... Mă mulţumii deci, deocamdată, să stau locului şi să mă lupt cu smunciturile ei, spre a n-o scăpa din mâini." (Calistrat Hogaş, *Părintele Ghermănuţă*)

(c) „Şi iată că erau cinci mii de flori, toate semănând între ele, într-o singură grădină!

«Ar fi foarte jignită, îşi spuse el, dacă ar vedea aşa ceva...[...] Iar eu aş fi silit să mă prefac c-o îngrijesc, căci, dacă n-aş face aşa, s-ar lăsa cu adevărat pradă morţii pentru a mă umili pe mine...»" (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Formulaţi trei enunţuri în care acelaşi verb să fie la diateze diferite.

🕮 Alcătuiţi enunţuri în care un verb la modul infinitiv să îndeplinească funcţiile sintactice de atribut verbal, complement circumstanţial de mod, complement circumstanţial de timp, respectiv complement circumstanţial concesiv.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, funcţiile sintactice diferite pe care le poate îndeplini un verb la modul supin.

🕮 Diferenţiaţi, prin raportare la context, funcţiile sintactice ale verbului la gerunziu *alergând* din enunţurile de mai jos:

Alergând, s-a împiedicat şi s-a lovit.
Alergând, va reuşi să prindă trenul.
Alergând, şi tot nu a reuşit să recupereze din timp.
Un copil alergând pe holurile şcolii poate fi un pericol pentru colegii săi.
Se deplasa alergând.

Adverb

🕮 Transcrieţi adverbele de mai jos, precizându-le felul (prin raportare la diferite criterii) şi funcţia sintactică:

(a) „Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, şi odată fac zup! în nişte cânepă, care se întindea de la cireş înainte şi era crudă şi până la brâu de naltă. Şi nebuna de mătuşa Mărioara, după mine, şi eu fuga iepureşte prin cânepă, şi ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinii, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, fugind tot iepureşte, şi ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de lături iar gard, şi hârsita de mătuşă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului!" (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „- Să-ţi spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educaţia. Şi nu ştiţi dv. bărbaţii cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrână." (I. L. Caragiale, *Vizită...*)

(c) „De aci până acolo, de acolo până aci, nu era alta decât iarbă şi flori... şi apoi nu era nici cald, nici rece nici luminos, nici întunerec, ci aşa cumva între ele... cum e colea pe la Sfântu Petru când te scoli ca

să mâni vitele la turmă... Petru numai de un drag umbla prin ţara asta plăcută...” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(d) „- Frate Petre! Lumea e vicleană! N-ar fi mai bine ca să ne dai nouă apa ca s-o ducem noi? grăi fratele. Ţie-ţi iese unul în cale, iară pe noi nimeni nu ne ştie, de unde venim, unde mergem şi ce ducem.

– Da! da! grăi Costan, Florea vorbeşte bine. Petru clatină o dată... de două ori din cap şi spuse fraţilor săi treaba cu năframa. Fraţii cei doi văzură acuma că pentru Petru nu este decât o moarte.” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(e) „Atunci fetei i se făcu milă şi, luând căţeluşa, o spălă şi-o griji foarte bine. Apoi o lăsă acolo şi-şi căută de drum, mulţumită fiind în suflet că a putut săvârşi o faptă bună.

Nu merse ea tocmai mult, şi numai iaca ce vede un păr frumos şi înflorit, dar plin de omizi în toate părţile. Părul, cum vede pe fată, zice:

- Fată frumoasă şi harnică, grijeşte-mă şi curăţă-mă de omizi, că ţi-oi prinde şi eu bine vrodată!” (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(f) „A fost odată ce-au fost; a fost un om şi-o femeie, bărbat şi muiere, oameni de treabă, el bun şi ea cuminte, încât li se dusese vestea că trăiesc bine şi toţi se bucurau când treceau pe la casa lor. Niciodată el nu zicea ba când ea zicea da, dar nici ea nu ieşea din voile lui, şi de aceea era linişte la casa lor şi toate le ieşeau bine şi cu spor.” (Ioan Slavici, *Spaima zmeilor*)

🕮 Exemplificaţi câte trei adverbe formate prin compunere prin alăturare cu cratimă, respectiv prin contopire.

🕮 Formulaţi enunţuri în care adverbul *departe* să îndeplinească funcţii sintactice diferite.

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, realizarea prin mijloace expresive a superlativului absolut al adverbului *repede*.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, sensurile adverbului *odată*.

📖 Exemplificați, în enunțuri, cinci locuțiuni adverbiale de loc, de timp, de mod, de cauză și de scop.

📖 Formulați două enunțuri în care adverbul *desigur* să aibă valoare de element incident, respectiv de termen regent al unei propoziții subordonate subiective.

📖 Exemplificați, într-un enunț, valoarea predicativă a unui adverb format prin conversiune.

🗐 **Interjecție**

📖 Exemplificați câte două interjecții formate prin compunere prin alăturare cu cratimă, respectiv prin conversiune.

📖 Precizați, pentru interjecțiile din textele de mai jos, felul și funcția sintactică:

(a) „– Hai! deschideți cu fuga, dragii mamei, cu fuga!

– Ia! Băieți, zise cel mai mare, săriți și deschideți ușa, că vine mama cu demâncare.

– Săracuțul de mine! zise cel mic. Să nu cumva să faceți pozna să deschideți, că-i vai de noi! Asta nu-i mămuca. Eu o cunosc de pe glas; glasul ei nu-i așa de gros și de răgușit, că-i mai subțire și mai frumos!" (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(b) „Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfâr-sfâr pe la urechi, ca un bondar, ca acele cântece din burienile în care adormisem de atâtea ori." (Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Bunica*)

(c) „- Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii, după câteva momente de tăcere; da' rău!

- Aș! nu e rău, zice cocoana; până se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește... [...]

- Cui îi place zăhărelul?...

Bubico (făcând pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului): Ham!" (I. L. Caragiale, *Bubico*)

🕮 Formulaţi două enunţuri în care două interjecţii predicative să se constituie în termeni regenţi pentru propoziţii subordonate diferite.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, funcţiile sintactice diferite pe care le poate îndeplini interjecţia *pleosc*.

Prepoziţie

🕮 Daţi câte trei exemple de prepoziţii formate prin compunere prin alăturare fără cratimă, prin contopire, respectiv prin conversiune intermorfologică.

🕮 Exemplificaţi, prin raportare la textele de mai jos, diferitele tipuri de prepoziţii, indicând regimul cazual al cuvintelor pe care le preced acestea:

(a) „Era odată o vulpe vicleană, ca toate vulpile. Ea umblase o noapte întreagă după hrană şi nu găsise nicăiri. Făcându-se ziua albă, vulpea iese la marginea drumului şi se culcă sub o tufă, gândindu-se ce să mai facă, ca să poată găsi ceva de mâncare. Şăzând vulpea cu botul întins pe labele de dinainte, îi vine miros de peşte. Atunci ea rădică puţin capul şi, uitându-se la vale, în lungul drumului, zăreşte venind un car tras de boi." (Ion Creangă, *Ursul păcălit de vulpe*)

(b) „...în mijlocul odăii se opreşte, adulmecă lacom mirosul de caşcaval, apoi, zărind motanul, se repede şi latră cu înverşunare" (Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*)

🕮 Formulaţi două enunţuri în care prepoziţia *înaintea* să preceadă un numeral colectiv cu funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc, respectiv de timp.

🕮 Alcătuiţi opt enunţuri în care prepoziţii care cer cazul dativ să preceadă pronume care îndeplinesc funcţii sintactice diferite.

🗐 Conjuncţie

🕮 Exemplificaţi o conjuncţie compusă prin alăturare fără cratimă, o conjuncţie compusă prin contopire şi una formată prin conversiune.

🕮 Precizaţi tipul şi rolul conjuncţiilor din textele de mai jos:

(a) „- Ba n-am viclenit asupra tatălui tău, ci totdeauna m-am luptat în luptă dreaptă. Dar cu tine nu m-oi bate. Ci mai bine-oi spune lăutarilor să zică şi cuparilor să umple cupele cu vin şi-om lega frăţie de cruce pe cât om fi şi-om trăi." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(b) „- Nu e adevărat, răspunse Neghiniţă râzând, omul spune mai puţin decât gândeşte. Dacă nu-ţi şopteam eu că copacul uscat nu mai dă de la rădăcină, cine ştie ce-ai mai fi spus...

Baba se făcu ca para focului.

- Zău aşa... nu te ruşina, mamă, nu zău... Aşa e omul. Când e mic face nebunii fiindcă e mic; când e la tinereţe face nebunii fiindcă e tânăr, iar la bătrâneţe se gândeşte la nebunii fiindcă nu le poate face..." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Neghiniţă*)

(c) „- Tată, eu cred că mie mi se cuvine această cinste, pentru că sunt cel mai mare dintre fraţi; de aceea te rog să-mi dai bani de cheltuială, straie de primeneală, arme şi cal de călărie, ca să şi pornesc, fără zăbavă." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(d) „Toate ca toate însă, dar treaba s-a-ngroşat când au ajuns acasă. Copiii aceia, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu, văzându-se fără de tată, numai cu biata lor de mamă, îşi făceau de cap: unul se târa pe jos, altul se dădea peste cap, iar altul se cobora-n puţ ca să caute cuiburi de vrabie, se urca-n copaci ori pe vârful casei, ca să adune miere de prin trestii. Diavolii de ei se hârjoneau prin garduri cu câinii vecinilor, trăgeau pisicile de coadă, ca să le miorlăie, furau ouăle de prin

cuibarele găinilor, sfâşiau cămăşi şi cearşafuri, ca să-şi facă coadă de zmeu, câte şi câte nu mai făceau, încât băgaseră spaima-n sat, — să le vie bieţilor de oameni să-şi ia lumea-n cap, şi nu alta!" (Ioan Slavici, *Spaima zmeilor*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care să valorificaţi conjuncţii coordonatoare copulative, disjunctive, adversative, respectiv conclusive.

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, diferitele tipuri de propoziţii subordonate pe care le pot introduce locuţiunile conjuncţionale: *cu toate că, din cauză că, măcar că*.

🕮 Precizaţi, prin raportare la enunţul: *E atât de înalt de se loveşte mereu de tocul uşii.*, tipul propoziţiei subordonate introduse prin conjuncţia *de* şi formulaţi enunţuri cu alte valori morfologice ale acestui cuvânt.

IV. Nivelul sintactic al limbii române

Repere teoretice

IV.1. Concepte operaționale

Sintaxa este partea gramaticii care studiază îmbinarea cuvintelor/ a anumitor elemente din planul paradigmatic al limbii, în planul sintagmatic al comunicării, în cadrul mesajului.

Conceptele centrale ale nivelului sintactic al limbii române sunt:

- **unitățile sintactice** – elemente/ structuri care îndeplinesc, contextual, anumite roluri/ funcții în cadrul unui mesaj, intrând în anumite raporturi sintactice între ele; în literatura de specialitate se prezintă un număr variabil de unități sintactice (cf. *Gramatica II*, 2005; *Gramatica*, 1966; Irimia, 2008; Timofte, 2005; Tamba Dănilă, 2005; Pană-Dindelegan, 2003; Nagy, 2002; Dimitriu, 2002; Avram 1997; Coteanu 1985 etc.), de la cele trei clasice – partea de propoziție, propoziția, fraza – la un număr mai mare, prin adăugarea, în clasa unităților sintactice, a textului, a substitutului de propoziție/ frază etc.;
- **raporturile sintactice** – relații stabilite între unitățile enunțului; vezi, prin raportare la trimiterile prezentate *supra* la literatura de specialitate: raportul de coordonare, raportul de subordonare, raportul de interdependenă/ inerență, raportul de incidență, raportul

de dublare, raportul mixt, raportul intermediar-explicativ, raportul apozitiv etc.;

- **funcţiile sintactice** – roluri asociate, la nivelul propoziţiei şi la nivelul frazei, unităţilor sintactice; vezi, de exemplu, funcţia sintactică de subiect în cadrul propoziţiei (funcţie realizată printr-o „parte de propoziţie", printr-o componentă a propoziţiei): *Cei veseli detensionează atmosfera.*, respectiv în frază, realizată printr-o propoziţie subordonată subiectivă: *Cine este vesel/ detensionează atmosfera.*

IV.2. Unităţi sintactice

(a) Partea de propoziţie[1] este cea mai mică unitate sintactică din limba română, componentă a unui enunţ propoziţional, caracterizată prin raportare, pe de o parte, la funcţiile sintactice reperabile la nivelul propoziţiei şi, pe de altă parte, la raporturile sintactice stabilite între componentele propoziţiei.

Părţile de propoziţie se diferenţiază, în cadrul enunţului, în funcţie de:

- importanţă: **părţi de propoziţie principale** – subiectul şi predicatul (nucleul propoziţiei logice: *Copilul aleargă. S + P; Ninge. P*) vs. **părţi de propoziţie secundare** – atributul şi complementul, care aduc enunţului simplu, alcătuit doar din (subiect şi) predicat, un plus de informaţie semantică: *Copilul vecinilor aleargă. S + A + C; Copilul vecinilor aleargă vesel prin curte. S + A + P + C + C; Copilul vecinilor aleargă prin curtea noastră. S + A + P + C + A; Ninge frumos. P + C* etc.;
- formă/ structură: **părţi de propoziţie simple** (concretizate într-o singură parte de vorbire: *Copilul desenează. – S simplu;*

[1] Vezi, pentru definire, tipologie, caracteristici – Iordan & Robu, 1978, p. 540; Dimitriu, 2002, pp. 983-1018;

Intervenția pare necesară în acest moment. – nume predicativ simplu) vs. **părți de propoziție multiple** (concretizate în două sau mai multe elemente coordonate, aparținând sau nu aceleiași clase semantico-gramaticale: *Fetița, băiețelul și doi dintre colegii lor de clasă desenează. – S multiplu; Informația este interesantă și utilă, în același timp. – nume predicativ multiplu*), în literatura de specialitate invocată *supra* se operează și cu alte tipuri de părți de propoziție – vezi, de exemplu, părțile dezvoltate de propoziție, părțile complexe de propoziție etc. (*Volumele de poezii și de povești sunt preferatele lui. – de poezii și de povești* = atribut complex sau, în accepțiunea clasică, două atribute simple coordonate: *de poezii; de povești*).

(b) Propoziția[1] este cea mai mică unitate sintactică ce transmite, de sine stătător, un mesaj logic; este cea mai simplă comunicare logică, având un singur predicat.

Propozițiile se diferențiază, în cadrul enunțului, în funcție de:

- structură: **propoziții simple** – S + P (*Spectacolul începe.*), P + S (*Începe spectacolul.*), P (*Se primăvărează.*) vs. **propoziții dezvoltate** – S + P + parte secundară/ părți secundare de propoziție (*Spectacolul copiilor de la grădiniță începe imediat. – S + A + A + P + C; Se primăvărează mai devreme decât în alți ani. – P + C + C + A*);
- scopul comunicării: **propoziții enunțiative** – prin care se transmite o informație: certă – **propoziții enunțiative propriu-zise** (*Pleacă devreme.*), dorită – **propoziții enunțiative optative** (*Ar vrea o prăjitură.*), incertă, nesigură – **propoziții enunțiative dubitative** (*[Vrea] să plece în vacanță.*), ca acțiune impusă – **propoziții enunțiative imperative** (*Scrie o cerere adresată direcțiunii!*) vs. **propoziții interogative** – prin care se solicită o informație: certă – **propoziții interogative propriu-zise** (*Ai citit*

[1] Vezi, pentru definire, tipologie, caracteristici: Dimitriu, 2002, pp. 902-983; 1023-1039; Iordan & Robu, 1978, pp. 564-572 etc.

articolul?), pusă sub semnul dorinţei/ al opţiunii – **propoziţii interogative optative** (*Ai face asta atât de repede?*), nesigură – **propoziţii interogative dubitative** (*Să scrie mai mult?*), la care nu se aşteaptă răspuns – **propoziţii interogative retorice** (*Unde-am pus cartea?, Unde eşti, copilărie?*);

- implicarea afectivă a locutorului: **propoziţii exclamative** – propoziţii enunţiative exclamative (*Plouă!*) şi propoziţii interogative exclamative (*Plouă?!*) vs. **propoziţii neexclamative** – propoziţii enunţiative neexclamative (*Plouă.*) şi propoziţii interogative neexclamative (*Plouă?*);
- aspectul logic al comunicării: **propoziţii afirmative** (*Va ajunge la timp.*) vs. **propoziţii negative** (*Nu va ajunge la timp.*); în planul formei, diferenţa este marcată de aspectul verbului;
- înţeles: **propoziţie principală** – având înţeles de sine stătător (*A citit articolul.*) vs. **propoziţie secundară** – al cărei înţeles depinde de înţelesul altei propoziţii (*...despre care amintisem la seminar/ când am discutat despre maniera de raportare a cititorilor de astăzi la literatura pentru copii.* – înţelesul propoziţiei *despre care amintisem la seminar* depinde de înţelesul propoziţiei *A citit articolul*, iar înţelesul propoziţiei *când am discutat despre maniera de raportare a cititorilor de astăzi la literatura pentru copii* depinde de înţelesul propoziţiei *despre care amintisem la seminar*);
- rolul în cadrul frazei: **propoziţie regentă** – căreia i se subordonează una sau mai multe propoziţii (în fraza *A plecat/ să cumpere legume/ şi să plătească facturile.* – propoziţia *A plecat* este regentă pentru propoziţiile *să cumpere legume* şi *să plătească facturile*; în fraza *A citit articolul/ despre care amintisem la seminar/ când am discutat despre maniera de raportare a cititorilor de astăzi la literatura pentru copii.*; propoziţia *A citit articolul* este regentă pentru propoziţia *despre care amintisem la seminar*, iar aceasta, la rândul ei, este regentă pentru propoziţia *când am discutat despre maniera de raportare a cititorilor de astăzi la literatura pentru copii*) vs. **propoziţie subordonată** –

determinând un termen din propoziția regentă (propoziția *despre care amintisem la seminar* este propoziție subordonată, având ca termen regent substantivul *articolul*; propoziția *când am discutat despre maniera de raportare a cititorilor de astăzi la literatura pentru copii* este propoziție subordonată, având ca termen regent verbul *amintisem*); după cum reiese din exemplele de mai sus, aceeași propoziție poate îndeplini rol de propoziție regentă și de propoziție subordonată într-o anumită frază (de exemplu, propoziția *despre care amintisem la seminar*).

(b) Fraza[1] reprezintă o unitate sintactică superioară propoziției, o structură pluripropozițională (*Gramatica II*, 2005, p. 16), alcătuită din minimum două propoziții, dintre care una este obligatoriu principală.

În limba română, frazele pot fi diferențiate[2] în funcție de raporturile sintactice stabilite între propozițiile componente:

- fraze cu raport de coordonare: *A scris/, dar nu a fost atent la toate detaliile.*;
- fraze cu raport de subordonare: *Vrea/ să reușească.*;
- fraze cu raport de incidență: *Hai și tu,/ zise băiatul.*;
- fraze cu raporturi de coordonare și de subordonare: *A scris/, dar nu a fost atent la toate detaliile/ pe care le semnalase profesorul.*;
- fraze cu raporturi de coordonare și de incidență: *Hai și tu,/ zise băiatul/ și zâmbi încurajator.* (coordonare în plan incident); *Hai și tu/ și dă o mână de ajutor,/ zise băiatul.* (coordonare în planul comunicării propriu-zise);
- fraze cu raporturi de subordonare și de incidență: *Hai și tu,/ zise băiatul,/ care zâmbi încurajator.* (subordonare în plan incident);

[1] Vezi, pentru definire, tipologie, caracteristici: Dimitriu, 2002, pp. 1018-1023; *Gramatica II*, 2005 etc.

[2] Nu am avut în vedere aici fraze cu raport mixt, cu raport explicativ, cu raport apozitiv etc., reperabile în unele lucrări de specialitate (de exemplu, Dimitriu, 2002).

Hai şi tu/ să dai o mână de ajutor,/ zise băiatul. (subordonare în planul comunicării propriu-zise);

- fraze cu raporturi de coordonare, de subordonare şi de incidenţă: *Hai şi tu/ şi dă o mână de ajutor, că ne cam presează timpul/ zise băiatul/ şi zâmbi încurajator,/ ca şi cum ceilalţi ar fi avut nevoie de o motivaţie în plus.* (coordonare în planul comunicării propriu-zise; subordonare în planul comunicării propriu-zise şi în plan incident).

(c) Substitutul de propoziţie/ frază[1] este o unitate sintactică ce reflectă, în planul comunicării, al vorbirii, aplicarea principiului economiei; sunt folosite, astfel, contextual, cu valoare de propoziţie sau frază, unităţi precum: adverbe de afirmaţie, interjecţii, vocative etc. De exemplu, adverbul de afirmaţie *da*[2] poate ţine locul propoziţiei sau frazei care se constituie în răspuns la o întrebare (*A început ploaia?/ A început/ să plouă?*): *da* (substitut de propoziţie) = „a început ploaia"; *da* (substitut de frază) = „a început/ să plouă"; interjecţia *Bravo!* poate substitui propoziţia „ai răspuns corect" sau fraza „ai răspuns corect mai repede/ decât mă aşteptam" etc.

(d) Textul[3] este o unitate ce şi le subsumează pe cele prezentate anterior, constituindu-se dintr-o succesiune logică de fraze, propoziţii şi substitute de propoziţii/ fraze, relaţionate sintactic (prin raporturi sintactice) şi semantic (nu poate fi considerată text succesiunea: frază din domeniul matematicii + frază dintr-un text literar).

De exemplu, textul:

„El se repezi după casă.

[1] Cf. Dimitriu, 2002, pp. 1066-1089; Tamba Dănilă, 2004, p. 35 ş.u. (lucrare în care este invocat şi *substitutul de text*) etc.

[2] Pentru antonimul *nu*, care nu mai are valoare de substitut, ci de rest de propoziţie, vezi Dimitriu, 2002.

[3] Cf. Dimitriu, 2002, pp. 1092-1105; Tamba Dănilă, 2004, pp. 63-85 (vezi, din aceeaşi lucrare, şi *supratextul*).

– Ce faci, babă? strigă el.

Baba, de venin, se smulse odată din piuă-n sus şi rupse lanţurile, lungindu-se slabă şi mare până-n nori.

– A, bine că mi-ai venit, Făt-Frumos! zise ea, făcându-se iar scurtă, ia acum hai la luptă, acu om vedea cine-i mai tare!

– Hai! zise Făt-Frumos.

Baba-l apucă de mijloc, se lungi repezindu-se cu el până-n nori, apoi îl izbi de pământ şi-l băgă în ţărână până-n glezne.

Făt-Frumos o izbi pe ea şi o băgă-n pământ până în genunchi."

(Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*), sunt reperabile propoziţii (*El se repezi după casă.*, propoziţiile din cadrul frazelor), fraze (*A, bine că mi-ai venit, Făt-Frumos! zise ea, făcându-se iar scurtă, ia acum hai la luptă, acu om vedea cine-i mai tare!*; *Baba-l apucă de mijloc, se lungi repezindu-se cu el până-n nori, apoi îl izbi de pământ şi-l băgă în ţărână până-n glezne.* etc.) şi un substitut de propoziţie (*A!*), unităţi sintactice între care se stabilesc raporturile de coordonare (*Baba, de venin, se smulse odată din piuă-n sus/ şi rupse lanţurile, lungindu-se slabă şi mare până-n nori.*), subordonare (*acu om vedea/ cine-i mai tare!*) şi incidenţă (*Ce faci, babă?/ strigă el.*) şi care sunt relaţionate în plan semantic (aici, episodul luptei dintre Făt-Frumos şi Mama-Pădurilor).

IV.3. Raporturi sintactice[1]

(a) Raportul de interdependenţă/ inerenţă se stabileşte între subiectul şi predicatul propoziţiei (în condiţiile în care subiectul este definit prin raportare la predicat, iar predicatul este definit prin raportare la subiect) şi este concretizat, în planul formei, în acordul dintre acestea, realizat din perspectiva categoriilor gramaticale co-

[1] Cf. Iordan & Robu, 1978, pp. 553-558; Dimitriu, 2002, p. 1122 ş.u.; *Gramatica II*, 2005, pp. 16-24; Tamba Dănilă, 2004, pp. 99-103; Timofte, 2005, pp. 68-70 etc.

mune claselor semantico-gramaticale prin care sunt exprimate subiectul şi predicatul propoziţiei: *Eu scriu.* (persoana I, numărul singular); *Eu şi Ioana scriem un articol.* (persoana I, numărul plural); *Caietele şi stilourile sunt noi.* (persoana a III-a, numărul plural; genul neutru, numărul plural, cazul nominativ) etc.

(b) Raportul de coordonare se stabileşte – la nivelul propoziţiei şi al frazei – între elemente de aceeaşi importanţă:

- între elementele subiectului multiplu: *Fetele şi băieţii din clasă intră în joc.*;
- între elementele numelui predicativ multiplu: *E util, dar costisitor.*;
- între atribute subordonate aceluiaşi termen regent: *E o idee interesantă, de reţinut.*;
- între complemente subordonate aceluiaşi termen regent: *Cumpără caiete şi pixuri.*;
- între propoziţii de aceeaşi importanţă, principale (*Vino/ şi ajută-mă!*) sau subordonate aceluiaşi termen regent: *Merge/ să cumpere fructe/ şi să plătească facturile.* (propoziţiile subordonate circumstanţiale finale *să cumpere fructe* şi *să plătească facturile* depind de acelaşi termen regent, verbul *merge*); *Merge/ unde vrea/ şi când vrea* (propoziţia circumstanţială de loc *unde vrea* şi propoziţia circumstanţială de timp *când vrea* depind de acelaşi termen regent, verbul *merge*, şi au aceeaşi importanţă în context).

Deşi toate elementele coordonate sunt de aceeaşi importanţă, raportul dintre ele poate căpăta valenţe specifice în funcţie de maniera de raportare a locutorului la unităţile respective; se diferenţiază, astfel:

- **coordonarea copulativă** – stabilită între elemente de aceeaşi importanţă prezentate succesiv, egalizant: *Este o idee interesantă şi utilă.*; *Este atent/ şi notează totul*;
- **coordonarea adversativă** – stabilită între elemente de aceeaşi importanţă, dar plasate – de către locutor – în raport de opoziţie, însă fără ca un element să-l excludă pe celălalt: *Este o idee interesantă, dar inaplicabilă.*; *Este atent,/ însă nu notează totul*;

- **coordonarea disjunctivă** – stabilită între elemente de aceeaşi importanţă, dar plasate – de către locutor – în raport de opoziţie, cu excluderea unui element de către celălalt: *Merge la bunici sau în tabără.*; *Fie scrii,/ fie te uiţi la film.*;
- **coordonarea conclusivă** – stabilită între elemente de aceeaşi importanţă, plasate însă de locutor într-o ordine care arată că un element se constituie în concluzie pentru cel anterior lui: *Este o idee interesantă, deci de dezvoltat.*; *E atent,/ prin urmare notează totul.*

Formal, acest raport sintactic este marcat prin:

- ***joncţiune*** – conjuncţii coordonatoare: *şi, nici, precum şi, iar, dar, însă, ci, sau, ori, fie... fie, sau... sau, deci, în concluzie, aşadar, prin urmare* etc.;
- ***juxtapunere*** – reprezentată, în planul comunicării scrise, prin diferite semne de punctuaţie; vezi (în I.6.) rolul virgulei, al punctului, al punctului şi virgulei, al semnelor întrebării/ exclamării, al punctelor de suspensie în marcarea raportului de coordonare în propoziţie, respectiv în frază.

(c) Raportul de subordonare se stabileşte – la nivelul propoziţiei şi al frazei – între un element subordonat şi regentul său, între determinant şi determinat; în *Vino aici/ să iei cartea de pe raft!*, raportul se subordonare este reperabil, pe de o parte, la nivelul fiecăreia dintre cele două propoziţii, între complementul circumstanţial de loc *aici* şi termenul regent verbal *vino*, între complementul direct *cartea* şi termenul regent – verbul tranzitiv *să iei*, între complementul circumstanţial de loc *de pe raft* şi regentul verbal *să iei* şi, pe de altă parte, la nivelul frazei, între propoziţia subordonată circumstanţială de scop/ finală *să iei cartea de pe raft* şi propoziţia regentă *Vino aici* (termen regent verbal: *vino*).

NOTĂ. Atributul se raportează la un regent de tip nominal[1] (substantiv, pronume, numeral):

[1] Cf. Dimitriu, 2002, p. 1341.

Privirea fetiţei exprima veselie şi curiozitate. (atributul substantival genitival *fetiţei* are ca termen regent substantivul *privirea*);
Fiecare dintre copii primeşte câte un premiu. (atributul substantival prepoziţional *dintre copii* are ca termen regent pronumele nehotărât *fiecare*);
Doi dintre ei au întârziat. (atributul pronominal prepoziţional *dintre ei* are ca termen regent numeralul cardinal *doi*).
Complementul se raportează la un regent de tip verbal[1] (verb, adverb, adjectiv, interjecţie):
Vino mâine! (complementul circumstanţial de timp *mâine* are ca termen regent verbul *vino*);
Mergea repede ca vântul. (complementul circumstanţial de mod *ca vântul* are ca termen regent adverbul *repede*);
Avea o faţă luminoasă ca soarele de primăvară. (complementul circumstanţial de mod *ca soarele* are ca termen regent adjectivul *luminoasă*);
El ţuşti pe uşă. (complementul circumstanţial de loc *pe uşă* are ca termen regent interjecţia *ţuşti*).

Formal, raportul de subordonare este marcat prin:

- joncţiune – realizată, în propoziţie, prin prepoziţii (*Cutia cu bomboane de pe masă fusese adusă de bunici.*), iar în frază, prin:
  - conjuncţii subordonatoare: *Vrea/ să plece la munte.*;
  - pronume relative: *Vine/ cine vrea.*;
  - adjective pronominale relative: *Se ştie/ care soluţie este preferată.*;
  - pronume nehotărâte: *Apelează/ la oricine îl poate ajuta.*;
  - adjective pronominale nehotărâte: *Apelează/ la orice prieten îl poate ajuta.*;
  - adverbe relative: *Pleacă în vacanţă/ unde îşi doreşte.*;
  - adverbe nehotărâte: *Pleacă în vacanţă/ oriunde îşi doreşte.*;
- juxtapunere (mai rar): *Ai carte,/ ai parte.* (prima propoziţie, circumstanţială condiţională, este subordonată celei de-a doua).

[1] Cf. Dimitriu, 2002, p. 1375.

(d) Raportul de incidență[1] reflectă, la nivelul conținutului, relația, în cadrul mesajului, dintre planul comunicării propriu-zise și planul comentariilor (plan incident). La nivelul formei, acest raport sintactic este marcat cu precădere prin izolarea, în context, a elementelor incidente, indiferent de realizarea acestora: cuvinte/ expresii incidente (*Mâine, probabil, va ploua.; Mâine, fără doar și poate, va primi răspunsul așteptat.*), propoziții principale incidente (*Hai și tu, o rugă băiatul.*), propoziții secundare incidente (*Mâine, după cum s-a spus la știri, va fi miting.*), fraze incidente (*Hai și tu/, o rugă băiatul pe sora lui, dorind/ să aibă companie.*) etc.

Construcțiile incidente sunt întotdeauna izolate prin virgule, prin linii de pauză sau prin paranteze de restul comunicării (de planul comunicării propriu-zise): *„Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu școlerului) ce ințăleji tu prin curbă, o linie curbă?*" (I. L. Caragiale, *Un pedagog de școală nouă*); *„Ah! Bubico – zic eu în sine-mi, mângâindu-l frumos – de capu-ți!...*" (I. L. Caragiale, *Bubico*).

IV.4. Funcții sintactice[2]

Atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei, funcțiile sintactice reflectă pozițiile pe care componentele enunțului le ocupă la un moment dat, în context, prin raportare, pe de o parte, la informația semantică transmisă și, pe de altă parte, la raporturile contractate cu celelalte componente.

Funcțiile sintactice reperabile la nivelul propoziției și al frazei ilustrează, în principiu, principiul corespondenței, și anume: aceeași funcție sintactică poate fi concretizată, în propoziție, printr-o parte de

[1] Vezi, pentru nuanțări în cazul acestui raport sintactic: Timofte, 2005; Tamba Dănilă, 2004; Dimitriu, 2002; Dănilă, 2011 etc.
[2] Cf. Dimitriu, 2002, p. 1243 ș.u.; Iordan & Robu, 1978, p. 572 ș.u.; *Gramatica II*, 2005, p. 238 ș.u. etc.

propoziţie, iar în frază – printr-o propoziţie subordonată. Se disting, astfel, perechi funcţionale precum:

- subiect – propoziţie subordonată subiectivă;
- nume predicativ – propoziţie subordonată predicativă;
- atribut – propoziţie subordonată atributivă;
- complement direct – propoziţie subordonată completivă directă;
- complement indirect – propoziţie subordonată completivă indirectă;
- complement circumstanţial de loc – propoziţie subordonată circumstanţială de loc;
- complement circumstanţial de timp – propoziţie subordonată circumstanţială de timp (temporală);
- complement circumstanţial de mod – propoziţie subordonată circumstanţială de mod;
- complement circumstanţial de cauză – propoziţie subordonată circumstanţială de cauză (cauzală);
- complement circumstanţial de scop – propoziţie subordonată circumstanţială de scop (finală);
- complement circumstanţial condiţional – propoziţie subordonată circumstanţială condiţională;
- complement circumstanţial concesiv – propoziţie subordonată circumstanţială concesivă;
- complement circumstanţial consecutiv – propoziţie subordonată circumstanţială consecutivă etc.

Nu intră în aceste serii de corespondenţe predicatul; acesta, ca nucleu al propoziţiei, nu are echivalent într-o propoziţie subordonată. În cazul predicatului nominal, numelui predicativ din componenţa acestuia îi poate corespunde o propoziţie subordonată predicativă.

Prezentarea schematică a funcţiilor sintactice şi a realizărilor acestora la nivelul propoziţiei şi al frazei va urma, mai jos, modelul din Hobjilă, 2009, revizuit şi completat.

Tabel cu elementele de specificitate ale funcţiilor sintactice reperabile la nivelul propoziţiei şi la nivelul frazei

Funcţii sintactice şi criterii de prezentare	**Concretizarea funcţiilor sintactice**	
	la nivelul propoziţiei	**la nivelul frazei**
SUBIECT	**subiect**	**propoziţie subordonată subiectivă**
Termeni regenţi	Nu pot fi identificaţi termeni regenţi, subiectul aflându-se în raport de interdependenţă/ inerenţă cu predicatul.	▪ verbe impersonale: ***Nu s-ar fi cuvenit***/ *să procedezi astfel*. ▪ verbe personale: *Cine se trezeşte de dimineaţă/ departe* ***ajunge***. ▪ adverbe predicative: ***Poate***/ *că va reuşi*., ***Fără îndoială***/ *că va ajunge la timp*. ▪ expresii verbale impersonale: ***Ar fi fost mai indicat***/ *să procedezi altfel*. ▪ forme impersonale (reflexive, active, pasive) ale unor verbe personale: ***Se aude***/ *că vor organiza o petrecere*. etc.; ***Rămâne***/ *să ne vedem mâine*.; ***Este demonstrat***/ *că reacţia posibilă este una singură*.
Modalităţi de realizare	subiect simplu: *Mama mângâie copilul.* subiect multiplu: *Mama şi tata mângâie copilul.* subiect exprimat[1] prin: ▪ substantiv în cazul nominativ: *Copiii scriu.* ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Au mai plecat dintre copii.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Ai casei erau punctuali.* ▪ pronume în cazul nominativ: *Fiecare procedează altfel.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Ai mai plecat*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *Trebuie/* ***să*** *rezolvăm acum problema.*; ▪ pronume relativ: ***Cine*** *ajunge primul/ câştigă.*; ▪ adjectiv pronominal relativ: ***Care*** *copil ajunge primul/ câştigă.* ; ▪ pronume nehotărât: *Vine la spectacol/* ***oricine*** *doreşte.*; ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Primeşte cuponul/* ***orice*** *persoană solicită acest*

	dintre ei. ▪ pronume în cazul genitiv: *Ai lui sunt cei mai buni.* ▪ pronume în cazul dativ: *Spun vestea cui poate ține secretul.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul nominativ: *O zecime dintre copii participă la gala finală.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul genitiv: *Au fost elevi coordonați de doi profesori și ai amândurora au câștigat premii.* ▪ verb la modul infinitiv: *Este de prisos a mai schimba acum ceva.* ▪ verb la modul gerunziu: *Se aude vâjâind.* ▪ verb la modul supin: *E simplu de găsit soluția.* ▪ interjecție: *Se aude vâj-vâj* subiect inclus: *Mergem în excursie.* subiect subînțeles: *Avea condeiul bun, scria bine.* subiect nedeterminat: *Ninge.*	*lucru printr-un document scris.*; ▪ adverb relativ: *Se știe deja/ unde va fi următoarea vacanță.*
PREDICAT	**predicat** ▪ predicat verbal – exprimat prin verb predicativ la un mod personal, predicativ: *Spera/ să i se împlinească dorința.* ▪ predicat interjecțional – exprimat prin interjecție predicativă: *Hai repede!* sau prin interjecție onomatopee cu valoare predicativă: *El tuști pe ușă.*	

	▪ predicat adverbial: *Probabil/ cu siguranță că va veni.*) ▪ **predicat nominal = verb copulativ** (*a fi, a deveni, a ieşi, a ajunge, a se face, a rămâne, a însemna, a părea, a se numi*) + **nume predicativ:**	
	nume predicativ	**propoziție subordonată predicativă**
Termeni regenți	Numele predicativ completează sensul verbului copulativ.	▪ verb copulativ la un mod personal, predicativ: *Ea **a devenit**/ ce a visat de mică.* ▪ verb copulativ la un mod nepersonal, nepredicativ: ***Rămânând**/ cum îl știai/, el a fost uşor de recunoscut.*
Modalități de realizare	nume predicativ exprimat prin: ▪ substantiv în cazul nominativ: *Câştigătorul este elevul din banca a doua.* ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Volumul este de poezii.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Volumul este al profesorului.* ▪ substantiv în cazul dativ: *Copilul este asemenea părinților.* ▪ pronume în cazul nominativ: *Câştigătorul este acesta.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Premiul este pentru tine.* ▪ pronume în cazul genitiv: *A cui este această idee?* ▪ pronume în cazul dativ: *El este asemenea ei în multe privințe.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ conjuncție: *Întrebarea lui este/ **dacă** va primi o recompensă pentru efortul său.*; ▪ pronume relativ: *Problema este/ **cine** își va asuma răspunderea.*; ▪ adjectiv pronominal relativ: *Problema este/ **care** coleg își va asuma răspunderea.*; ▪ pronume nehotărât: *Meritul este/ **al oricui** atinge performanța într-un domeniu.*; ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Meritul este/ **al oricărei** persoane atinge performanța într-un domeniu.*; ▪ adverb relativ: *El a rămas/ **cum** îl știai.*

	nominativ: *Câştigătorul este al doilea dintre participanţii la concurs.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul acuzativ: *Premiul este pentru amândoi.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul genitiv: *Premiul este al amândurora.* ▪ numeral cu valoare substantivală în cazul dativ: *El este aidoma primului dintre cei trei fraţi ai săi.* ▪ adjectiv: *Ea este prietenoasă.* ▪ verb la modul infinitiv: *A vrea înseamnă a putea.* ▪ verb la modul supin: *Este de înţeles că va încerca.* ▪ verb la modul gerunziu: *Eşarfa era fluturând.* ▪ adverb: *Este bine cum ai procedat.* ▪ interjecţie: *Este vai de ei.*	
ATRIBUT	**atribut**	**propoziţie subordonată atributivă**
Termeni regenţi	regent de tip nominal: ▪ substantiv: ***părerea** lui* ▪ pronume: ***unul** dintre ei* ▪ numeral: ***primul** dintre sosiţi*	regent de tip nominal: ▪ substantiv: ***Modul**/ în care s-a prezentat/ a fost apreciat.* ▪ pronume: ***Toţi**/ care au participat/ au adus elemente de noutate.* ▪ numeral: ***Al doilea**/ care a intrat/ este fratele lui.*
Modalităţi de realizare	atribut substantival prepoziţional atribut substantival genitival atribut substantival în dativ atribut pronominal prepoziţional atribut pronominal genitival	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *Avea convingerea/ **că** va fi bine.* ▪ pronume relativ: *I-a plăcut felul/ **în care** a tranşat lucrurile.*

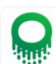
	atribut pronominal în dativ posesiv atribut adjectival atribut verbal atribut adverbial atribut interjecțional atribut exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Notele de la examen au fost mari.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Notele candidaților au fost mari.* ▪ substantiv în cazul dativ (cu prepoziție): *A remarcat purtarea lui asemenea fratelui lui mai mare.* ▪ pronume în cazul dativ (posesiv): *Și-a făcut temele.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Cadoul pentru ea este deja pregătit.* ▪ pronume în cazul genitiv: *Cadoul ei este deja pregătit.* ▪ pronume în cazul dativ (cu prepoziție): *El are un comportament asemenea celorlalți.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *Cadourile pentru cei doi au fost deja pregătite.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *Cadourile amândurora au fost deja pregătite.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul dativ: *El are un comportament aidoma a două dintre personajele lui preferate din*	▪ adjectiv pronominal relativ: *E dificilă întrebarea/ **ce** cadou să luăm.* ▪ pronume nehotărât: *Este receptiv față de opinia/ **oricui** este de specialitate.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Este receptiv față de opinia/ **oricărei** persoane este de specialitate.* ▪ adverb relativ: *Mi-a plăcut felul/ **cum** a rezolvat problema.* ▪ adverb nehotărât: *Ca recompensă, primești o vacanță/ **oriunde** îți dorești.*

	desenele animate. ▪ numeral cu valoare adjectivală: *Au depus eforturi <u>înzecite</u>.* ▪ adjectiv: *Vremea <u>frumoasă</u> i-a atras la plimbare.* ▪ verb la modul infinitiv: *Felul lui <u>de a fi</u> era apreciat de toți.* ▪ verb la modul gerunziu: *S-a speriat foarte tare de câinii <u>lătrând</u>.* ▪ verb la modul supin: *Problema <u>de rezolvat</u> acasă nu era foarte dificilă.* ▪ adverb: *Venirea ta <u>aici</u> îl bucură.* ▪ interjecție: *I-a dat o prăjitură <u>yummy</u>.*	
COMPLEMENT DIRECT	**complement direct**	**propoziție subordonată completivă directă**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb tranzitiv: ***Scrie*** *<u>un e-mail</u>.*; ▪ interjecție predicativă cu valoare tranzitivă: ***Uite****<u>-l</u> <u>pe tata</u>!*	regent de tip verbal: ▪ verb tranzitiv: ***Scrie****/ <u>ce i-ai cerut</u>.*; ▪ interjecție predicativă cu valoare tranzitivă: ***Uite****/ <u>ce ai de făcut</u>!*
Modalități de realizare	Complement direct exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Citește <u>articolul</u>.* ▪ substantiv în cazul acuzativ precedat de prepoziția *pe*: *Îi laudă <u>pe premianți</u>.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Ține <u>asta</u>!* ▪ pronume în cazul acuzativ precedat de prepoziția *pe*: *Nu a văzut <u>pe nimeni</u>.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *Au văzut prăjiturile și au cumpărat <u>două</u> dintre ele.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ conjuncție: *El crede/ <u>**că** va reuși</u>. A susținut/ <u>**cum că** totul este rezultatul muncii lui</u>.* ▪ pronume relativ: *A aflat/ <u>**cine** a câștigat</u>.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *A aflat/ <u>**care** premiu a fost cel mai disputat</u>.* ▪ pronume nehotărât: *Crede/ <u>**orice** îi spui</u>.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Crede/ <u>**orice** poveste îi spui</u>.* ▪ adverb relativ: *Știe/ <u>**cum** să procedeze</u>.*

	acuzativ Ac, precedat de prepoziția *pe*: *Pe al doilea dintre frați îl striga Andi.* ▪ verb la modul infinitiv: *El poate repara orice.* ▪ verb la modul supin: *A terminat de reparat mașina.* ▪ verb la modul gerunziu: *El aude bătând.* ▪ interjecție: *El aude cioc-cioc.*	
COMPLEMENT INDIRECT	**complement indirect**	**propoziție subordonată completivă indirectă**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Spune**-i vestea!* ▪ interjecție: ***Halal** de ei!* ▪ adjectiv: *El este **capabil** de muncă întreită.* ▪ adverb: *El locuiește **aproape** de ai săi.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Spune** vestea/ cui vrei!* ▪ interjecție: ***Halal**/ de cine muncește!* ▪ adjectiv: *El este **capabil**/ de orice își propune.* ▪ adverb: *El locuiește **aproape**/ de cine-i e drag.*
Modalități de realizare	Complement indirect exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Se raporta mereu la interlocutori.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Lupta contra incorectitudinii.* ▪ substantiv în cazul dativ: *I-a spus mamei vestea.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Se raporta mereu la ceilalți.* ▪ pronume în cazul genitiv: *Lupta împotriva unora dintre colegii săi.* ▪ pronume în cazul dativ: *I-a spus vestea.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ conjuncție: *Nu și-a dat seama/ **dacă** răspunsul era cel așteptat.* ▪ pronume relativ: *El locuiește aproape/ **de cine**-i e drag.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *El locuiește aproape/ **de care** prieten îi este cel mai drag.* ▪ pronume nehotărât: *Spune vestea/ **oricui** s-ar bucura de ea.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Spune vestea/ **oricărui** prieten s-ar bucura de ea.* ▪ adverb relativ: *Se gândește/ **cum** să*

	acuzativ: *Se raporta mereu la amândoi.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *Lupta împotriva a doi dintre colegii săi.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul dativ: *Le-a spus amândurora vestea.* ▪ verb la modul infinitiv: *Era capabil a-i motiva pe toți pentru activitate.* ▪ verb la modul supin: *Se apucase de citit.* ▪ verb la modul gerunziu: *Se săturase ascultând sfaturi fără aplicabilitate.* ▪ adjectiv: *Din cauza prafului, din alb a devenit gri.* ▪ adjectiv pronominal posesiv precedat de prepoziție: *Complotaseră împotriva ta.*	*acționeze.*
COMPLEMENT DE AGENT	**complement de agent**	**propoziție subordonată completivă de agent**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb tranzitiv la diateza pasivă: *Poezia **a fost recitată** de un actor.* ▪ adjectiv provenit din verb la participiu, prin conversiune: *Compunerea **scrisă** de tine este deosebită.* ▪ adjectiv derivat cu sufixul-*bil*: *E un proiect **lăudabil** de orice specialist din domeniu.*	regent de tip verbal: ▪ verb tranzitiv la diateza pasivă: *Poezia **a fost recitată**/ de cine a fost invitat cu acest scop.* ▪ adjectiv provenit din verb la participiu, prin conversiune: *Compunerea **scrisă**/ de cine trebuia/ este deosebită.* ▪ adjectiv derivat cu sufixul-*bil*: *E un proiect **lăudabil**/ de oricine este specialist în domeniu.*
Modalități de realizare	Complement de agent exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ, precedat de prepoziția *de / de către*: *A fost felicitat de*	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ pronume relativ: *A fost felicitat/ de cei ce i-au recunoscut valoarea.*

	prieteni. ▪ pronume în cazul acuzativ, precedat de prepoziția *de / de către*: *A fost felicitat de toți*. ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ, precedat de prepoziția *de / de către*: *A fost felicitat de amândoi*.	▪ adjectiv pronominal relativ: *A fost felicitat/ de câți colegi erau de față la reușita lui.* ▪ pronume nehotărât: *Poate fi atenționat/ de oricine își dă seama de greșeală.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Poate fi atenționat/ de orice persoană își dă seama de greșeală.*
C. CIRC. DE LOC	**complement circumstanțial de loc**	**propoziție subordonată circumstanțială de loc**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Merge*** *la munte*. ▪ interjecție: *El **țuști** pe ușă*. ▪ adverb: *Vino **sus** la etaj!* ▪ adjectiv (provenit din verb la participiu): *Îi plăcea vaza cu flori **așezată** acolo*.	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Merge/*** *unde vrea*. ▪ interjecție: *El **țuști/** pe unde a văzut un loc liber.* ▪ adverb: *Vino **sus/** unde sunt eu!* ▪ adjectiv: *Îi plăcea vaza cu flori **așezată/** unde se potrivea cel mai bine cu tapetul*.
Modalități de realizare	complement circumstanțial de loc exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Merge în excursie*. ▪ substantiv în cazul genitiv: *S-a așezat la rând în fața colegilor lui*. ▪ substantiv în cazul dativ: *Stai locului!* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Merge la ai săi săptămânal*. ▪ pronume în cazul genitiv: *S-a așezat la rând în fața celorlalți.* ▪ adjectiv pronominal posesiv precedat de prepoziție: *S-a așezat la rând în fața mea.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ pronume relativ: *Mergea/ **spre cine** îl chema.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *Copilul se ducea/ **la care** adult era mai vesel*. ▪ pronume nehotărât: *Se ducea/ **la oricine** îl invita*. ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Se ducea/ **la orice** prieten îl invita*. ▪ adverb relativ: *Vino/ **unde** ți-e mai ușor!* ▪ adverb nehotărât: *Pleacă/ **oriunde** găsește un bilet mai convenabil*.

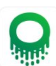
	acuzativ: *Cartea nu era pe primul raft, ci pe al treilea.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *S-a așezat la rând în fața celor doi.* ▪ verb la modul supin: *S-au dus la cules.* ▪ adverb: *Vino aici!*	
C. CIRC. DE TIMP	**complement circumstanțial de timp**	**propoziție subordonată circumstanțială de timp**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: ***A sosit** aseară.* ▪ interjecție: *În acea secundă, el **țuști** la ușă.* ▪ adverb: *A ajuns **atunci** pe înserat.* ▪ adjectiv (provenit din verb la participiu): *Vestea **primită** ieri a bucurat-o.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***A sosit**/ când a promis.* ▪ interjecție: *El **țuști** la ușă/ când a auzit sunetul soneriei.* ▪ adverb: *A ajuns **atunci**/ când a promis.* ▪ adjectiv: *Vestea **primită**/ când s-au întâlnit/ a bucurat-o.*
Modalități de realizare	complement circumstanțial de timp exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *A ajuns după colegii săi cu două minute.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *A ajuns înaintea colegilor săi cu două minute.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *A ajuns după ai săi cu două minute.* ▪ pronume în cazul genitiv: *A ajuns înaintea celorlalți cu două minute.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *A ajuns după o treime dintre colegi cu două minute.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *A ajuns înaintea amândurora cu*	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ pronume relativ: *Am ajuns la festivitate/ **înaintea cui** am promis.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *A venit/ **la ce** oră trebuia.* ▪ pronume nehotărât: *Ajunge mereu/ **înaintea oricui** vine la birou.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Ajunge mereu la birou/ **înaintea oricărei** persoane ar fi mai matinală.* ▪ adverb relativ: *Se retrage dintre colegi/ **când** vorbește la telefon.* ▪ adverb nehotărât: *Pleacă/ **oricând** își propune acest lucru.*

	două minute. ▪ adjectiv: *De mică spera să ajungă medic.* ▪ adjectiv pronominal posesiv precedat de prepoziție: *A sosit înaintea mea cu două minute.* ▪ verb la modul infinitiv: *Înainte de a pleca, a mai scris câteva rânduri.* ▪ verb la modul gerunziu: *Ajungând în clasă, a șters tabla și a pregătit creta.* ▪ adverb: *A ajuns dimineață.*	
C. CIRC. DE MOD	**complement circumstanțial de mod**	**propoziție subordonată circumstanțială de mod**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: *Scrie frumos.* ▪ interjecție: ***Hai** repede!* ▪ adverb: *Mergea **repede** ca vântul.* ▪ adjectiv: *Este **frumos** ca vremea cea bună.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Dansa**/ cum știa.* ▪ interjecție: ***Hai**/ cum îți spun eu!* ▪ adverb: *Mergea **repede**/ ca și cum ar fi avut vântul în spate.* ▪ adjectiv: *Este **frumos**/ cum e vremea cea bună primăvara.*
Modalități de realizare	complement circumstanțial de mod exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Merge ca melcul.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *A votat contra colegilor de partid.* ▪ substantiv în cazul dativ: *Merge asemenea melcului.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Se comporta ca ceilalți din grupul lui de prieteni.* ▪ pronume în cazul genitiv: *A votat contra*	Propoziție subordonată introdusă prin: ▪ pronume relativ: *S-a costumat/ **asemenea cui** i-a plăcut mai mult.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *S-a costumat/ **asemenea cărui** personal i-a plăcut mai mult.* ▪ pronume nehotărât: *Copilul se poate costuma/ **asemenea oricui** îi place mai mult.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Copilul se poate costuma/ **asemenea oricărui***

	tuturor. ▪ pronume în cazul dativ: *Se comporta asemenea celorlalți.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *S-au costumat ca doi dintre eroii lor preferați.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *A votat contra amândurora.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul dativ: *S-au costumat aidoma a doi dintre eroii lor preferați.* ▪ numeral cu valoare adverbială: *A muncit triplu.* ▪ adjectiv: *Ea mergea hotărâtă.* ▪ verb la modul infinitiv: *A plecat fără a saluta.* ▪ verb la modul supin: *A coborât din mers.* ▪ verb la modul gerunziu: *Mergea topăind ca o vrăbiuță.* ▪ adverb: *Mergea încet.* ▪ interjecție: *Mergea lipa-lipa.*	*personaj îi place mai mult.* ▪ adverb relativ: *A procedat/* ***cum a*** *considerat oportun.* ▪ adverb nehotărât: *Poți proceda/* ***oricum*** *consideri oportun în acest context.* ▪ locuțiune conjuncțională: *A răspuns/* ***fără să*** *se gândească la implicații.*
C. CIRC. DE CAUZĂ	**complement circumstanțial de cauză**	**propoziție subordonată circumstanțială de cauză/cauzală**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: *Neatent,* ***s-a împiedicat.***; ▪ interjecție: *Din neatenție,* ***buf*** *cu scaunul pe spate.* ▪ adverb: *Mergea* ***foarte încet*** *din cauza durerii de la picior.* ▪ adjectiv: ***Obosită*** *de efortul depus, a ales să*	regent de tip verbal: ▪ verb: *Pentru că era neatent/,* ***s-a împiedicat.*** ▪ interjecție: *Pentru că nu era atent,/* ***buf*** *cu scaunul pe spate.* ▪ adverb: *Mergea* ***foarte încet,/*** *deoarece-l durea piciorul.* ▪ adjectiv: ***Obosită/*** *din cauză că depusese un*

	nu se implice în discuţie.	*efort foarte mare/, a ales/ să nu se implice în discuţie.*
Modalităţi de realizare	complement circumstanţial de cauză exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Din neatenţie, buf cu scaunul pe spate.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Din cauza oboselii a reacţionat supradimensionat.* ▪ substantiv în cazul dativ: *A ajuns la timp datorită maşinii puse la dispoziţie de organizatori.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Pentru ea, a fost decalat tot programul.* ▪ pronume în cazul genitiv: *Din cauza ei, a fost decalat tot programul.* ▪ pronume în cazul dativ: *A primit premiul mulţumită celorlalţi.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *Pentru doi dintre ei, a fost decalat tot programul.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *Din pricina a doi dintre ei, a fost decalat tot programul.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul dativ: *Manifestarea a reuşit datorită unei treimi dintre participanţi.* ▪ adjectiv: *Obosită, a adormit la film.* ▪ verb la modul infinitiv: *A fost sancţionat pentru a nu-şi fi realizat target-ul.* ▪ verb la modul gerunziu: *Obosind, a preferat*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *A plecat repede,/* ***pentru că*** *era grăbit.* ▪ pronume relativ: *A întârziat/* ***din cauza cui*** *i-a dat ceasul cu o oră în urmă.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *A întârziat/* ***din ce*** *motive ştiai deja.* ▪ pronume nehotărât: *Poate fi sancţionat/* ***din cauza oricui*** *nu-şi face bine treaba.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Poate fi sancţionat/* ***din cauza oricărui*** *coleg nu-şi face bine treaba.* ▪ adverb relativ: ***Cum*** *nu fost invitat/, nu s-a prezentat la întâlnire.*

	să amâne finalizarea proiectului. ▪ adverb: *Ninge, de aceea a preferat să nu plece cu maşina.*	
C. CIRC. DE SCOP	**complement circumstanţial de scop**	**propoziţie subordonată circumstanţială de scop/finală**
Termeni regenţi	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Se pregăteşte*** *pentru cules.* ▪ interjecţie: *El **lipa-lipa** prin cameră, pentru a nu-i deranja pe musafiri.* ▪ adverb: *Mergea **foarte încet** pentru a nu se mări rana de la picior.* ▪ adjectiv: *Era **foarte atentă** la explicaţii pentru a reuşi să le comunice şi colegilor.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Se pregăteşte****/ ca să înceapă culesul în condiţii optime.* ▪ interjecţie: *El **lipa-lipa** prin cameră,/ ca să nu-i deranjeze pe musafiri.* ▪ adverb: *Mergea **foarte încet**/ ca să nu se agraveze rana de la picior.* ▪ adjectiv: *Era **foarte atentă** la explicaţii / ca să reuşească/ să le comunice şi colegilor.*
Modalităţi de realizare	complement circumstanţial de scop exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Se contrau pentru impunerea unei decizii.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Discutau în vederea alegerii unei soluţii dintre cele existente.* ▪ pronume în cazul acuzativ: *Are două articole de scris şi munceşte mult pentru acestea.* ▪ pronume în cazul genitiv: *Are două articole de scris şi munceşte mult în vederea lor.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul acuzativ: *Are două articole de scris şi munceşte mult pentru amândouă.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *Are două articole de scris şi*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *Pleacă mai devreme/ **pentru ca** ceilalţi să aibă un exemplu.* ▪ pronume relativ: *Se străduieşte mult/ **pentru ceea ce** şi-a propus.* ▪ adjectiv pronominal relativ: *Se străduieşte mult/ **pentru ce** obiective şi-a propus.* ▪ pronume nehotărât: *Ar munci astfel/ **pentru orice** are importanţă pentru el.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: *Ar munci astfel/ **pentru orice** lucru ar avea importanţă pentru el.*

	muncește mult în vederea amândurora. ▪ verb la modul infinitiv: *Are două articole de scris şi munceşte mult pentru a le finaliza.* ▪ verb la modul supin: *Se pregăteşte pentru cules.* ▪ adverb: *De aceea a procedat astfel, pentru a nu-i implica şi pe ceilalţi în problemele lui.*	
C. CIRC. CDȚ.	**complement circumstanțial condițional**	**propoziție subordonată circumstanțială condițională**
Termeni regenți	regent de tip verbal: ▪ verb: *Exersând, **va ajunge** să danseze profesionist.* ▪ interjecție: *În caz de pericol, **ţuşti** pe uşă.* ▪ adverb: *Îl foloseşte **corect** numai în cazul cunoaşterii instrucţiunilor.* ▪ adjectiv: *Este un adăpost **utilizabil** numai în caz de atac aerian.*	regent de tip verbal: ▪ verb: *Dacă va exersa/, **va ajunge**/ să danseze profesionist.* ▪ interjecție: *Dacă simte vreun pericol/, **ţuşti** pe uşă.* ▪ adverb: *Foloseşte **corect** maşina,/ dacă i se face instructajul.* ▪ adjectiv: *Este un adăpost **utilizabil**/ dacă are loc un atac aerian.*
Modalităţi de realizare	complement circumstanţial condiţional exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *În caz de pericol, ţuşti pe uşă.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Îl foloseşte corect numai în cazul cunoaşterii instrucţiunilor.* ▪ pronume în cazul genitiv: *În locul alor săi, ar fi procedat altfel.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *În locul celor patru implicaţi, ar fi procedat altfel.* ▪ verb la modul gerunziu: *Intervenind, ar fi*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncție: ***De** n-ar fi fost el,/ echilibrul nu ar fi fost acelaşi.* ▪ pronume relativ: ***În locul cui** a intervenit,/ eu n-aş fi spus asta.* ▪ adjectiv pronominal relativ: ***În locul cărui** coleg a intervenit,/ eu n-aş fi spus asta.* ▪ pronume nehotărât: ***În locul oricui** ar fi intervenit,/ eu n-aş fi spus asta.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: ***În locul oricărei** persoane ar fi intervenit,/ eu n-aş fi spus asta.*

	reuşit să aplaneze conflictul. ▪ adjectiv: *<u>Mai atentă</u>, ar fi reuşit să-i decodeze corect reacţiile.* ▪ adverb: *<u>Încet</u>, ar fi avut mai multe şanse să nu se rănească.*	▪ adverb relativ: ***<u>Când</u>** <u>ar afla asta</u>,/ şi-ar pierde încrederea în acea persoană.* ▪ adverb nehotărât: ***<u>Oricând</u>** <u>ar afla asta</u>,/ şi-ar pierde încrederea în acea persoană.*
C. CIRC. CONCESIV (CV)	**complement circumstanţial concesiv**	**propoziţie subordonată circumstanţială concesivă**
Termeni regenţi	regent de tip verbal: ▪ verb: ***A venit**, <u>în ciuda repulsiei</u>.* ▪ interjecţie: *El **buf**, <u>în pofida sprijinului</u> primit de la fratele său.* ▪ adverb: *Mergea **încet**, <u>în ciuda întârzierii</u>.* ▪ adjectiv: *Era **atent**, <u>în pofida oboselii acumulate</u>.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***A venit**,/ <u>deşi avea o mare repulsie faţă de toate</u>.* ▪ interjecţie: *El **buf** pe scări/, <u>cu toate că îl susţinea fratele său.</u>* ▪ adverb: *Mergea **încet**,/ <u>deşi era în mare întârziere.</u>* ▪ adjectiv: *Era **atent**,/ <u>măcar că oboseala se acumulase considerabil</u>.*
Modalităţi de realizare	complement circumstanţial concesiv exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *<u>Cu</u> tot <u>efortul</u>, şi tot nu reuşise că termine la timp.* ▪ substantiv în cazul genitiv: *Mergea încet, <u>în ciuda întârzierii</u>.* ▪ pronume în cazul genitiv: *<u>În pofida alor săi</u>, a rămas totuşi la opţiunea iniţială.* ▪ numeral (cu valoare substantivală) în cazul genitiv: *A avut, în general, rezultate bune, <u>în ciuda celui de-al doilea</u> dintre ele.* ▪ verb la modul gerunziu: *<u>Alergând</u>, tot n-ar fi*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *A venit,/ **<u>deşi</u>** <u>nu era obligat</u>.* ▪ pronume relativ: *Şi-a susţinut părerea,/ **<u>în ciuda cui</u>** <u>a susţinut contrariul.</u>* ▪ adjectiv pronominal relativ: ***<u>Ce</u>** <u>eforturi ar face</u>/, nu este de ajuns pentru a-i convinge.* ▪ pronume nehotărât: ***<u>Orice</u>** <u>ar spune</u>,/ nu-l poate convinge.* ▪ adjectiv pronominal nehotărât: ***<u>Orice</u>** <u>motiv i-ar spune</u>,/ nu-l poate convinge.* ▪ adverb relativ: ***<u>Cum</u>** <u>ar face</u>,/ <u>tot nu e bine.</u>*; ▪ adverb nehotărât: ***<u>Oricât</u>** <u>ar încerca</u>,/*

	reuşit să prindă trenul. ▪ adjectiv: *Super-atent, şi tot n-ar fi reuşit să reţină totul.* ▪ adverb: *Încet-încet, şi tot ar fi ajuns la final la un moment dat.*	*ceilalţi nu se lasă convinşi.*
C. CIRC. CONSECUTIV (CNS)	**complement circumstanţial consecutiv**	**propoziţie subordonată circumstanţială consecutivă**
Termeni regenţi	regent de tip verbal: ▪ verb: ***A câştigat***, *spre bucuria tuturor.* ▪ interjecţie: *El **pleosc** în baltă, spre amuzamentul celorlalţi.* ▪ adverb: *Deşi mic, mergea **foarte repede**, spre surprinderea tuturor.* ▪ adjectiv: *Era un copil **foarte isteţ**, spre încântarea cunoscuţilor.*	regent de tip verbal: ▪ verb: ***Recita**,/ de-i uimea pe toţi.* ▪ interjecţie: *El **pleosc** în baltă,/ de-au început toţi a râde.* ▪ adverb: *Micuţul mergea **atât de repede**,/ încât îi uimea pe toţi.* ▪ adjectiv: *Era un copil **foarte isteţ**,/ încât toţi îi dădeau altă vârstă.*
Modalităţi de realizare	complement circumstanţial consecutiv exprimat prin: ▪ substantiv în cazul acuzativ: *Munceşte atât de mult, până la extenuare.* ▪ verb la modul infinitiv: *Era prea atentă pentru a o păcăli.* ▪ verb la modul gerunziu: *S-au certat atât de tare, ajungând până la despărţire.*	Propoziţie subordonată introdusă prin: ▪ conjuncţie: *Este atât de frig,/ de poate îngheţa apa din vază.* ▪ adverb relativ: *Este atât de rece/, **cum** nu-ţi imaginezi.*

Aplicaţii

Unităţi sintactice

Indicaţi părţile de propoziţie principale şi părţile de propoziţie secundare din textele de mai jos şi precizaţi prin ce părţi de vorbire sunt realizate:

(a) „Apoi capra iese şi se duce în treaba ei. Iar iezii închid uşa după dânsa şi trag zăvorul. Dar vorba veche: «Păreţii au urechi şi fereştile ochi». Un duşman de lup – ş-apoi ştiţi care? – chiar cumătrul caprei, care de mult pândea vreme cu prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechea la păretele din dosul casei, când vorbea capra cu dânşii.” (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(b) „Am ieşit puţin la soare, / Zise melcul surâzând… / În căsuţa-mi de sidef / Nu mă ninge, nu mă plouă, / Nu m-atinge-un strop de rouă / Şi de câte ori am chef, / Dacă vremea e frumoasă, / Îmi iau casa la plimbare, / Totdeauna sunt acasă…” (George Topârceanu, *Melcul*)

(c) „- Nu cunoaştem decât ceea ce îmblânzim, zise vulpea. Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Cumpără lucruri de-a gata, de la neguţători. Cum însă nu există neguţători de prieteni, oamenii nu mai au prieteni. Dacă vrei cu adevărat să ai un prieten, îmblânzeşte-mă!” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

Exemplificaţi, în enunţuri, raportarea atributului la termeni regenţi de tip nominal (substantiv, pronume, numeral).

Formulaţi enunţuri în care să ilustraţi raportarea complementului la termeni regenţi de tip verbal (verb, adverb, adjectiv, interjecţie).

Alcătuiţi o propoziţie care să conţină subiect multiplu şi nume predicativ multiplu.

🕮 Precizați – prin raportare la criteriile prezentate în literatura de specialitate – felul propozițiilor din textele de mai jos:

(a) „Câtă vreme a răbdat voinicul nostru la ger și frig, nici nu se poate spune, căci fiecare știe cum că în împărăția Sfintei Miercuri nu e frig... numai iac-așa, ci frig, frig..., încât îngheață și vițelul în vacă.... încât crăpă și stâncile de ger ce e...” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(b) „– Dragul tatei, iată că Dumnezeu mă cheamă. Sunt în clipa de a-mi da obștescul sfârșit. Eu văz că tu ai să ajungi om mare. Și chiar mort, oasele mele se vor bucura în mormânt de isprăvile tale. Asupra cârmuirei împărăției n-am nimic să-ți zic, fiindcă tu, cu iscusința ta, știu că ai s-o duci bine. Un lucru numai am să-ți spui: Vezi tu muntele acela de colo, să nu te ducă păcatele să vânezi p-acolo, că este nevoie de cap. Acel munte este moșia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-șchiop: și cine calcă pe moșia lui, nu scapă nepedepsit.” (Petre Ispirescu, *Aleodor Împărat*)

(c) „Nimeni n-a băgat de seamă că tocmai pe fundul vasului în care s-a spălat carnea, între crăpătura doagelor, au rămas două bucățele din creierii mielușeilor. Când apoi slujnica împăratului s-a dus la vale după apă, bucățelele de creieri s-au spălat și au mers cu pârâul până în apa cea mare, care curgea prin mijlocul împărăției. Aici din cele două bucățele s-au făcut doi peștișori cu solzii de aur, unul tocmai ca și cellalt, deopotrivă, ca să știe că sunt frați gemeni.” (Ioan Slavici, *Doi feți cu stea în frunte*)

🕮 Formulați trei enunțuri în care o propoziție subordonată atributivă să aibă ca regentă: (a) o propoziție principală; (b) o propoziție secundară; (c) o propoziție principală incidentă.

🕮 Exemplificați, în enunțuri, diferitele structuri reperabile într-o propoziție simplă (S + P; P + S; P), respectiv într-o propoziție dezvoltată (S + A + P + C; S + A + C; C + P; S + P + C + A etc.).

🕮 Transcrieți substitutele de propoziție/ frază din textele de mai jos, precizând elementele substituite:

(a) „- Bine-ai venit, flăcăule, zise baba sculându-se. Ce-ai venit? ce cauţi? Vrei să-mi paşti iepele poate?

- Da." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(b) „– Auziţi voi? zise căpitanul, celelalte sunt ale voastre.

– Ba nu! grăiră hoţii, noi vrem să mâncăm din asta, căci asta e bună! ..." (Ioan Slavici, *Floriţa din codru*)

Raporturi sintactice

Precizaţi raporturile sintactice reperabile în textele de mai jos şi mărcile acestor raporturi:

(a) „– Mulţumesc lui Dumnezeu că ajunsei să mai văz om de pe tărâmul nostru. Cum ai ajuns aice, frate, îl întrebă ea; aici este moşia a trei fraţi zmei, care ne-a răpit de la părinţii noştri, şi suntem trei surori şi fete de împărat de pe tărâmul de unde eşti tu.

Atunci el povesti în scurt toată istoria cu merele, cum a rănit pe hoţ şi cum a venit după dâra sângelui până la groapa pe unde s-a lăsat în jos la ea. şi o întrebă ce fel de oameni sunt zmeii aceia şi dacă sunt voinici." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „- Eu aş socoti, domnule, zise călugărul oprindu-se în drum, să tăiem de-a dreptul devale, că schitu-i cam departe şi mă tem c-om înnopta în pădure.

- Să tăiem, părinţele, pe unde socoţi sfinţia-ta; vorba e să ajungem cu lumină la schit." (Calistrat Hogaş, *Părintele Ghermănuţă*)

(c) „Grâul e bătrân, are mustăţi, dar îi place să se dea în leagăn." (Spiridon Vangheli, *Grâul*)

(d) „Şi cum zice, porneşte cu ciudă, trăsnind şi plesnind. Merge şi ea cât merge, tot pe acest drum, pe unde fusese fata moşneagului; se întâlneşte şi ea cu căţeluşa cea slabă şi bolnavă; dă şi ea de părul cel ticsit de omide, de fântâna cea mâlită şi seacă şi părăsită, de cuptorul cel nelipit şi aproape să se risipească; dar când o roagă şi căţeluşa, şi părul, şi fântâna, şi cuptorul ca să îngrijească de dânsele, ea le

răspundea cu ciudă şi în bătaie de joc" (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(e) „Se ţinea, vezi, norocul după dânşii ca pulberea după câini, cum se zice." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care jonctivele subliniate să introducă subordonate diferite de cele din text:

(a) „Când văzură dar că juninca lui Păcală în curând are să fie vacă, oamenii se puseră pe gânduri.Ştiau ei **cum** au să urmeze lucrurile mai departe. Vedeau parcă cele şapte viţeluşe **cum** se fac viţele, juninci, **cum** ajung în cele din urmă vaci şi ele, şi **cum** le vinde Păcală şi pe ele şi se întoarce de la târg cu o spuză de viţeluşe, toate flămânde, toate pornite din fire să se facă viţele, juninci şi vaci în cele din urmă." (Ioan Slavici, *Păcală în satul lui*)

(b) „Adesea ieşea Aleodor la vânătoare ca să-şi petreacă ceasurile **ce**-i prisosea de la trebile împărăţiei. El ţinea minte **ce**-i spusese tătâne-său şi se silea să-i păzească cuvintele cu sfinţenie." (Petre Ispirescu, *Aleodor Împărat*)

(c) „Se vede **că** ce-a orânduit D-zeu minte de om nu poate să desfacă, încheie moşneagul luând cu degetul din usturoi şi gustându-l de sărat." (Calistrat Hogaş, *Spre Nichit*)

(d) „Cunosc **ce** răutăţi v-au făcut fraţii mei, / Şi că aveţi cuvânt să vă plângeţi de ei; / Dar nu sunt cum crezi; căci chiar asupra lor / Veneam **să** vă slujesc, **de** vreţi un ajutor." (Grigore Alexandrescu, *Şoarecele şi pisica*)

(e) „Iată însă că veni şi clipa **când**, după ce umblă o vreme îndelungată prin nisip, pe stânci şi prin zăpezi, micul prinţ, într-un sfârşit, descoperi un drum. Iar drumurile, toate, duc spre oameni." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Transcrieţi elementele introductive ale propoziţiilor subordonate din textele de mai jos şi precizaţi-le valoarea morfologică:

(a) „Se duse binişor şi intră în urechea cărturarului care zicea că ştie măruntaiele omului şi leacurile bolilor. Ăsta se gândea nu la sfat,

ci că-i plăcea inelul împăratului. Aşa află, pe rând, că unul se gândea la o cucoană frumoasă, că altul se gândea cam ce linguşeală să cârpească împăratului, altul că ce n-ar da el pentru o sticlă de vin, altul că bine e să fii împărat, altul că împăratul e om ca toţi oamenii, numai unul, cu fruntea cât toate zilele, asculta cuvintele şi întrebările împăratului." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Neghiniţă*)

(b) „- Iaca ce-mi scrie frate-meu şi moşul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare şi bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voinţa cea mai de pe urmă a moşului vostru." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(c) „- Îmi eşti mai dragă decât orice pe lumea asta, şi de te-ai învoi să mă însoţeşti la curtea tatălui meu, bine-ar fi, că ard de dorinţa să-mi fii soţie." (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*)

(d) „Iar leoata de zmei s-a adunat şi s-a sfătuit, ca să vadă ce-i de făcut ca să scape pe mama lor de spaima în care a băgat-o tata lor.

Mai erau apoi şi cele şapte găleţi de galbeni, pe care erau legaţi să le dea, şi zmeii nu sunt doar oameni, ca să nu se ţină de vorbă [...], ci trebuiau să le dea.

Orişicât bănet vor fi având însă zmeii în vistieria lor, şapte găleţi de galbeni nu sunt nici pentru ei numai iac-aşa, o pişcătură, ca să zici că nu-ţi pasă.

După multă cioroboreală s-au înţeles dar între dânşii ca peste noapte, când doarme, să meargă unul dintre dânşii şi să-i toace cu buzduganul în cap ca nici «hâc!» să nu mai zică.

Omul însă, trecut acum prin multe, a tras cu urechea, şi cuminte, cum se făcuse, a luat troaca de la porci şi-a pus-o în locul lui în pat, iară el s-a pitit frumuşel sub pat şi-a-nceput să sforăie din greu." (Ioan Slavici, *Spaima zmeilor*)

(e) „- Mă întreb, spuse el, dacă stelele nu sunt oare luminate pentru ca într-o bună zi fiecare să şi-o poată regăsi pe a sa." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care propoziţiile subordonate să fie introduse, pe rând, prin: conjuncţie subordonatoare, locuţiune conjuncţio-

nală subordonatoare, pronume relativ, adjectiv pronominal relativ, pronume nehotărât, adjectiv pronominal nehotărât, adverb relativ, adverb nehotărât.

Subiect – propoziție subordonată subiectivă

Indicați subiectele din textele de mai jos, încadrându-le în tipologiile existente în literatura de specialitate și precizând (acolo unde este cazul) partea de vorbire în care se concretizează:

(a) „– Stăpâne, te văz trist că nu poți să faci furca ce ți-a poruncit împăratul, iată, mai sunt trei zile până să se împlinească sorocul ce ți-a dat; lasă-mă pe mine să o fac." (*Prâslea cel voinic și merele de aur*)

(b) „Ii, Rodico, te-ai făcut mare! Poți să mergi cu picioarele tale. Haidem afară, în casă nu e cer albastru și nu au unde se juca norii, nu au unde zbura fluturii și avioanele" (Spiridon Vangheli, *Ne cheamă soarele*)

(c) „Acum zise bogătașului iară:

– Ce aleargă mai iute pe lumea asta?

– Armăsarul meu, cucoane, răspunse bogătașul, că aleargă peste văi și dealuri, când îi dau drumul, de nu-i vezi copitele.

– Apoi de, cucoane, capul meu nu mă duce așa departe, fără decât dau cu socoteală că nimic nu aleargă așa de iute ca gândul, răspunse și săracul.

– Tu ai dreptate. Cela aiurează." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteață*)

(d) „Bătrâna dădu să-l sărute. Neghiniță, țâști pe nas, țâști iar pe mână!

- Încet, mamă, încet, că mă strivești, zise Neghiniță.

- Să te sărut, că-mi umpluși casa cu dragoste când îmi ziseși *mamă*.

- Încet, să nu mă sorbi. Îl sărută.

- Cum mănânci tu, Neghiniță al maicăi?

- Eu? Eu mă satur din fum. Până acum am mâncat la mese împărăteşti fără să ştie nimeni. Şi ce-am mai râs când ceilalţi tremurau înaintea împăraţilor, iar eu mă plimbam prin urechile lor şi le aflam gândul.

- Bine o fi de ei, Neghiniţă mamă..." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Neghiniţă*)

(e) „Domnişoara Ciocârlie se întoarse spre ea şi o privi cu trufie.

- De unde ştii dumneata ce spune câinele meu, dacă-mi dai voie să te întreb? Eu spun c-o să intre în casă.

Dar Andrew se mulţumi să protesteze dând din cap şi scoase un mârâit înfundat." (P. L. Travers, *Mary Poppins*)

(f) „Du-te să mai vezi o dată trandafirii. Ai să înţelegi că al tău e fără seamăn pe lume." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care subiectul să fie exprimat prin: (a) pronume nehotărât; (b) pronume personal propriu-zis + substantiv + numeral cardinal; (c) numeral colectiv; (d) verb la supin; (e) substantiv propriu; (f) interjecţie; (g) verb la gerunziu; (h) pronume interogativ; (i) numeral fracţionar; (j) pronume negativ; (k) verb la infinitiv.

🕮 Alcătuiţi trei enunţuri în care subiectul să fie exprimat prin substantiv în cazul nominativ, acuzativ, respectiv genitiv.

🕮 Precizaţi termenii regenţi şi elementele introductive ale propoziţiilor subordonate subiective din textele de mai jos:

(a) „– Aşa ar trebui să urmez, om bun, zise fiul craiului, dar ţi-oi spune drept: tata mi-a dat în grijă, când am pornit de-acasă, ca să mă feresc de omul roş, iară mai ales de cel spân, cât oi putea; să n-am de a face cu dânşii nici în clin, nici în mînecă; şi dacă n-ai fi spân, bucuros te-aş tocmi." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(b) „N-a mai mers mult până ce şi văzu nourii din ţara sa, simţi suflarea vânturilor de acasă şi zări din depărtare pe ici colea câte un

munte de pe marginile țării... Petru stete în loc ca să vadă mai bine, că-i părea că nu e adevărat ce-i părea." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(c) „Zică cine-a zice și cum a vrea să zică, dar când este să dai peste păcat, dacă-i înainte, te silești să-l ajungi, iar dacă-i în urmă, stai și-l aștepți." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(d) „Și, într-un punct anumit, mi se părea chiar că zmeurișul e vânzolit de o vietate puternică, ba... mi se mai părea că și un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările până la mine... Era vântul care clătina întinderea trandafirie și plină de soare a smidului de zmeură, și poate că vreun brad sau paltin, cu încheieturile slăbite de bătrânețe, se legăna scârțâind la suflarea aceluiași vânt... Din închipuire se naște frica, din judecată bărbăția..." (Calistrat Hogaș, *Singur*)

(e) „A fost odată un împărat, un împărat mare și puternic; împărăția lui era atât de mare, încât nici nu se știa unde se începe și unde se sfârșește." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(f) „Cine știe?... ce-a fost odată ca niciodată o fi fost ca și astăzi... și ce este astăzi va fi odată ca niciodată..." (Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Poveste*)

(g) „– Ei, călușul meu, când ai ști tu în ce necaz am intrat! Sfânt să fie rostul tătâne-meu, că bine m-a învățat! Așa-i că, dacă n-am ținut seamă de vorbele lui, am ajuns slugă la dârloagă și acum, vrând-nevrând, trebuie s-ascult, că mi-i capul în primejdie?" (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(h) „Poate că Sfânta Vineri a avut dreptate. Poate să fie!... Destul când Petru privi la ea așa cum dormea în leagăn, el stete cu sufletul amorțit și nu sufla mai mult în fluierașul cel vrăjit... Era încremenit de minunat ce se minuna... Ba! frumoasă era,... frumoasă!... Mai frumoasă decât chiar cum ți-ar părea că ar fi să fie Zâna Zorilor... Mai mult nu vreau să zic!..." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(i) „– Să nu mă lași! Trebuie să-mi faci un mare serviciu amical... La nevoie se arată amiciția: să vedem cât ne ești de prietin!" (I. L. Caragiale, *Bacalaureat*)

(j) „– Tată, îi mai zise fata, cine a făcut aste două lucruri trebuie să aibă şi mărul de aur al zmeului; porunceşte, rogu-te, argintarului să aducă pe meşterul care le-a făcut." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(k) „Şi s-a întâmplat ca un fecior de crai să se rătăcească în pădurea aceea şi, dând peste căsuţa piticilor, să le ceară găzduire peste noapte. A doua zi, când o porni la drum, văzu sicriul din creştetul muntelui şi pe frumoasa Albă-ca-Zăpada" (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care propoziţia subordonată subiectivă să fie introdusă prin: (a) pronume nehotărât; (b) adverb relativ; (c) adjectiv pronominal relativ; (d) conjuncţie subordonatoare.

🕮 Construiţi trei fraze în care propoziţia subordonată subiectivă să aibă ca termen regent: (a) un verb personal, predicativ, la modul infinitiv; (c) un adverb predicativ; (d) un verb impersonal; (e) o expresie verbală impersonală.

Predicat – nume predicativ – propoziţie subordonată predicativă

🕮 Precizaţi tipul predicatelor din textele de mai jos, indicând partea/părţile de vorbire în care se concretizează:

(a) „Când îi rup eu, sunt acri, când îi rupe mama, sunt dulci. Strugurii se fac dulci în mâinile mamei." (Spiridon Vangheli, *Strugurii*)

(b) „Deşi era copil încă, Ştefan îşi dădu seama că unchiu-său o să-i ia zilele şi lui şi fugi pe furiş de la curte. Mai târziu, când va ajunge domn, va răzbuna moartea năprasnică a lui taică-său, acum însă trebuia să fugă." (Spiridon Vangheli, *Cum a scăpat Ştefan de urmăritori*)

(c) „... leneş fără pereche mă făcusem, căci mama, după câtă minte avea, nu se îndura să mă mai trimită acum nici la o cofă de apă, numai să învăţ carte şi să mă fac popă, ca părintele Isaia Duhu,

profesorul nostru. Bun mai era şi părintele Duhu, când se afla în toane bune, Dumnezeu să-l ierte!" (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(d) „Ş-apoi fost-au fost poftiţi la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor şi Crăiasa zânelor, minunea minunilor din ostrovul florilor!" (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(e) „– Voinic ai fost, îi zise acuma Sfânta Miercuri bătându-l pe umeri. Acuma să-ţi dau câştigul. Se duse după aceea, deschise un scrin ferecat şi scoase din el o cutie mică: iacă, zise mai departe, cutia e dată din bătrâni ca să nu o poarte decât acela care a trecut prin împărăţia frigului. Na-ţi-o şi poartă grijă de ea că-ţi va prinde încă bine. Când o deschizi, îţi vine veste de unde tu numai vrei şi ştire adevărată din ţara ta. [...] Să nu gândească însă nimeni că acesta ar fi fost râu ca toate râurile... Nu apă, ci lapte curgea aici nu peste nisip de piatră, ci peste pietre scumpe şi mărgăritare.... şi nu curgea lin sau repede, ci lin şi repede deodată cum curg zilele omului fericit... Acesta a fost râul, care curge jur împrejur pe lângă cetate... tot curge... tot curge... fără a mai sta, fără a mai merge mai departe." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(f) „Fata moşneagului la deal, fata moşneagului la vale; ea după găteje prin pădure, ea cu tăbuieţul în spate la moară, ea, în sfârşit, în toate părţile după treabă. Cât era ziulica de mare, nu-şi mai strângea picioarele; dintr-o parte venea şi-n alta se ducea. Ş-apoi baba şi cu odorul de fiică-sa tot cârtitoare şi nemulţumitoare erau. Pentru babă, fata moşneagului era piatră de moară în casă; iar fata ei – busuioc de pus la icoane." (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care predicatul să fie exprimat prin:

(a) verb predicativ;
(b) locuţiune verbală;
(c) adverb predicativ;
(d) interjecţie predicativă;
(e) interjecţie onomatopeică având, în context, valoare predicativă.

📖 Transcrieţi numele predicative din textele de mai jos şi realizaţi analiza lor morfologică:

(a) „Făt-Frumos se întrebă acuma cum să treacă peste râu. Râul era lat şi adânc, şi peste râu numai o punte, asta însă cum nu mai sunt puţine în asta lume. Dincoace şi dincolo, pe un mal şi pe altul, tot câte o frunte de punte păzită tot de câte patru lei dormitori. [...] Astă casă era lungă, lată, naltă, ca şi o biserică din cele mai frumoase... jur-împrejur păreţii erau acoperiţi cu fel de fel de mătăsuri şi alte lucruri minunate; pe jos, pe pământ, pe unde umblai cu picioarele, era nu ştiu ce strălucitor ca oglinda şi moale ca perina şi... mai erau acum tot felul de lucruri frumoase, ca la Zâna Zorilor adecă... Unde va fi doară frumos, dacă nu aicea!..” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(b) „Erau odată un moşneag şi-o babă; şi moşneagul avea o fată, şi baba iar o fată. Fata babei era slută, leneşă, ţâfnoasă şi rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laţ, lăsând tot greul pe fata moşneagului. Fata moşneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare şi bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune şi frumoase. Dar această fată bună era horopsită şi de sora cea de scoarţă, şi de mama cea vitregă; noroc de la Dumnezeu că era o fată robace şi răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai ş-amar de pielea ei.” (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(c) „- Da’ ce cauţi prin aceste locuri, copilă, şi cine eşti?

- Cine să fiu, mătuşă? Ia, o fată săracă, fără mamă şi fără tată, pot zice” (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(d) „Dintre toţi copiii, fata cea mai mare era mai tăcută şi mai cu judecată. Ea rămânea cu surorile şi fraţii cei mai mici când se duceau părinţii la muncă, vedea de dânşii, îi muştruluia şi îi povăţuia să fie mai cu răbdare, mai îngăduitori, ca să nu se amărască până într-atât părinţii. Dară, bate toba la urechea surdului. Adecă, de! Ce să zici? Ar fi fost şi ei, poate, mai îngăduitori, şi mai cu răbdare, dară burta le da ghies şi îi făcea de multe ori să fie neînţelegători.” (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(e) „Săracul păru a se mângâia oarecum; dară numai inima lui ştia." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(f) „- Ce frumoasă eşti tu, ce dragă-mi eşti! A cui eşti tu, fata mea?

- A Mamei-pădurilor, răspunse ea suspinând; mă vei iubi tu acuma, când ştii a cui sunt? Ea încunjură cu amândouă braţele ei goale grumazul lui şi se uită lung la el, în ochii lui.

- Ce-mi pasă a cui eşti, zise el, destul că te iubesc." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(g) „- Ce fericiţi sunt! Băiatul încălecă pe un genuchi şi fata pe altul. Bunicul îi joacă. [...] O femeie uscăţivă intră pe poartă cu două doniţi de apă. Copiii tăcură din râs şi bunicul din cântec. E muma lor şi fata lui." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*)

(h) „- Cine sunteţi voi? îi întrebă el înmărmurit.

- Noi suntem trandafiri, ziseră trandafirii." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care numele predicativ să fie exprimat prin:

(a) substantiv în cazul genitiv;
(b) pronume nehotărât în cazul nominativ;
(c) numeral ordinal în cazul acuzativ;
(d) verb la modul infinitiv;
(e) pronume interogativ în cazul nominativ;
(f) adverb relativ;
(g) verb la modul supin;
(h) interjecţie;
(i) adjectiv;
(j) adverb de mod;
(k) numeral colectiv în cazul genitiv;
(l) numeral multiplicativ.

🕮 Realizaţi contragerea propoziţiei subordonate din fraza: *A rămas, din fericire, cum îl ştiam.* Realizaţi analiza frazei iniţiale şi a propoziţiei rezultate în urma contragerii.

📖 Transcrieţi, din textele de mai jos, propoziţiile subordonate predicative, precizând părţile de vorbire prin care sunt introduse:

(a) „- Iartă-mă, te rog, dragă. Ce spuneam? A, da. Cel mai caraghios lucru este că – bine, bine, Marz, n-o să mai râd, dac-o să mă pot stăpâni – ori de câte ori ziua mea de naştere cade într-o vineri, s-a isprăvit cu mine." (P. L. Travers, *Mary Poppins*)

(b) „- Ei, moşule, ce mai zici? adeveritu-s-au vorbele mele? — Ce să mai zic, nepoate?! răspunse împăratul uimit. Ia, să am eu o slugă aşa de vrednică şi credincioasă ca Harap-Alb, aş pune-o la masă cu mine, că mult preţuieşte omul acesta!

- Ba să-şi pună pofta-n cui! răspunse Spânul cu glas răutăcios. Asta n-aş face-o eu de-ar mai fi el pe cât este; doar nu-i frate cu mama, să-l pun în capul cinstei! Eu ştiu, moşule, că sluga-i slugă şi stăpânu-i stăpân; s-a mântuit vorba." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(c) „- Ceea ce înfrumuseţează deşertul, spuse micul prinţ, e că ascunde o fântână undeva... [...]

- Da, i-am spus micului prinţ, fie că e vorba de o casă, de stele sau de deşert, ceea ce constituie frumuseţea lor e ceva invizibil" (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(d) „Păi, lucrul cel mai bun e să se suie de-a dreptul pe perdea şi de acolo să treacă pe marginea lăvicerului din perete până la poliţă. Şi-odată la caşcaval, lasă, n-are el nevoie să-l înveţe alţii ce să facă cu dânsul..." (Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*)

(e) „- Timpul pe care l-ai petrecut cu trandafirul tău este ceea ce face ca trandafirul tău să fie atât de important." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(f) „Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotăreşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui

ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m." (I. L. Caragiale, *D-l Goe...*)

(g) „E mult mai greu să te judeci pe tine însuți decât să-l judeci pe celălalt. Dacă reușești să te judeci drept înseamnă că ești un adevărat înțelept." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

🕮 Construiți fraze în care propoziția subordonată predicativă să aibă ca termen regent: (a) verbul copulativ *a rămâne* la modul infinitiv; (b) verbul copulativ *a însemna* la modul indicativ, timpul perfect compus; (c) verbul copulativ *a deveni*.

🕮 Formulați enunțuri în care propoziția subordonată predicativă să fie introdusă prin: (a) pronumele relativ *ce*; (b) adverbul relativ *cum*; (c) conjuncția subordonatoare *dacă*; (d) un adjectiv pronominal relativ precedat de prepoziție.

Atribut – propoziție subordonată atributivă

🕮 Transcrieți atributele din textele de mai jos, precizând felul lor și caracteristicile părților de vorbire în care se concretizează:

(a) „Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori și meșteșugită nevoie mare! Așa grădină nu se mai văzuse până atunci, p-acolo. În fundul grădinei avea și un măr care făcea mere de aur și, de când îl avea el, nu putuse să mănânce din pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescând și pârguindu-se, venea oarecine noaptea și le fura, tocmai când erau să se coacă. Toți paznicii din toată împărăția și cei mai aleși ostași, pe care îi pusese împăratul să pândească, n-au putut să prinză pe hoți. În cele mai de pe urmă, veni fiul cel mai mare al împăratului și-i zise:

– Tată, am crescut în palaturile tale, m-am plimbat prin astă grădină de atâtea ori și am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n-am putut gusta niciodată din ele; acum a dat în

copt, dă-mi voie ca nopţile astea să păzesc însumi, şi mă prinz că voi pune mâna pe acel tâlhar care ne jefuieşte.

– Dragul meu, zise tată-său, atâţia oameni voinici au păzit şi n-au făcut nici o ispravă." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „Şi zicând aceste, se pleacă după obicei, îşi ia purcelul, iese şi porneşte spre casă, urmat de câţiva ostaşi, în paza cărora l-a dat împăratul până a doua zi; ca să vadă ce poate fi una ca asta. Căci multă vorbă, mult râs şi mare nedumerire se mai făcuse la palat şi în toate părţile despre o astfel de batjocură nemaipomenită." (Ion Creangă, *Povestea porcului*)

(c) „- Trebuie să suport două-trei omizi dacă vreau să cunosc fluturii. Se pare că-s atât de frumoşi. Altfel cine îmi va mai face vreo vizită?" (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(d) „Numai el ştia o taină, cel drumeţ pe cer albastru, numai el ştia o taină – să aducă zori de ziuă. Tot umbla, umbra prin lume pe picioare lungi de aur şi venea şi la căsuţa unui puişor de graur." (Spiridon Vangheli, *Al cui e soarele?*)

(e) „Micul prinţ mai smulse, cu un pic de melancolie, şi ultimii lăstari de baobabi. Credea că nu se va mai întoarce niciodată. Însă toate aceste munci familiare i s-au părut, în dimineaţa aceea, extrem de plăcute. Iar când a stropit pentru ultima oară floarea şi s-a pregătit s-o pună la adăpost sub globul de sticlă, a descoperit că-i venea să plângă." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(f) „...şi amândoi bătrânii aceştia erau albi ca iarna şi posomorâţi ca vremea cea rea din pricină că nu aveau copii." (Ion Creangă, *Povestea porcului*)

(g) „Soarele însufleţea, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picăturile mari şi grele de rouă curată, care atârnau pe vârful negru-verde al fiecărei frunze mici şi ascuţite de brad; ierburile subţiri şi mlădioase, sub greutatea aceloraşi picături de rouă, îşi plecau molatic fruntea lor înspre pământ; iar sub căldura soarelui dătător de viaţă florile galbene, albastre şi roşii, ca trezite din somn, îşi ridicau încet către ceruri potirul lor strălucitor. Un văl străveziu, ţesut din fire limpezi de lumină trandafirie şi cer albastru, acoperea imensitatea

solemnă a nesfârşitului, şi imnul tăcerii netulburate se înălţa de pretutindeni, ca o rugă de mulţumire către Ziditorul puternic a toată făptura...” (Calistrat Hogaş, *Singur*)

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, atributul exprimat prin toate tipurile de adjective pronominale.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, rolul de atribut substantival al numeralelor cu valoare substantivală.

🕮 Formulaţi enunţuri în care să existe următoarele tipuri de atribut: atribut interjecţional, atribut adverbial şi atribut verbal.

🕮 Alcătuiţi enunţuri care să conţină:

(a) un atribut pronominal genitival exprimat prin pronume relativ;
(b) un atribut pronominal în dativ posesiv;
(c) un atribut pronominal prepoziţional exprimat prin pronume reflexiv.

🕮 Precizaţi părţile de vorbire care se constituie în termeni regenţi, respectiv în elemente introductive pentru propoziţiile subordonate atributive din textele de mai jos:

(a) „Suspinele lor o treziră pe Wendy, care se ridică în capul oaselor. Nu intră în panică văzând un necunoscut care bocea în camera lor; tot ce simţi era doar o plăcută curiozitate.” (J. M. Barrie, *Peter Pan*)

(b) „când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt şi vreme rea, sau când ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(c) „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu care, în zile

geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreieram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinile cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii! Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horele şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire!" (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(d) „Fraţii săi prinseră pizmă pe el pentru că fusese mai vrednic decât dânşii şi căutau prilej ca să-l piarză; de aceea şi voiră bucuros să meargă. Ei se pregătiră şi porniră.

Se luară, deci, după dâra sângelui şi merse, merse, până ce ieşiră la pustietate, de acolo mai merse oleacă până ce dete de o prăpastie, unde se şi pierdu dâra. Ocoliră împregiurul prăpastiei şi văzură că dâra de sânge nu mai înainta. Atunci pricepură ei că în prăpastia aceea trebuie să locuiască furul merelor." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(e) „Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudenţa să iasă din neutralitate şi să intervie în război, primeşte în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă." (I. L. Caragiale, *Vizită...*)

(f) „Iar daca văzu aşa împăratul, adună iară sfatul şi boierii şi îi întrebă ce să facă? Unul din boieri îi zise să facă un foişor cu poarta pe dedesubt, pe unde să treacă toţi fiii de împărat şi de boieri, şi pe care-l va alege fata, să-l lovească cu un măr de aur ce-l va ţine în mână şi după acela s-o dea împăratul." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

Complement direct – propoziţie subordonată completivă directă

Precizaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate complementele directe din textele de mai jos:

(a) „Ştii de unde se iau Stelele? Le fac Norii. Când îl mănâncă pe soare, Norii fac fărâmituri şi ele se împrăştie pe cer." (Spiridon Vangheli, *Stelele*)

(b) „- Nu te cred! Florile sunt slabe. Sunt naive. Se apără şi ele cum pot. Se cred grozave cu ghimpii lor...

N-am răspuns nimic." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

(c) „Craiul Soare, craiul Soare, multe treburi câte are: râul l-a pornit devale, mai apoi în sat coboară, uşile deschide iată – cheamă oamenii afară... Cui îi dă o sapă-n mână, cui îi pune o căldare. [...] Însă craiul cată joacă, uite-l, uite-l, uite-l, îşi dezbracă cămăşuica de lumină şi o leapădă în apă." (Spiridon Vangheli, *Al cui e soarele?*)

(d) „- Oamenii de la tine de acasă, spuse micul prinț, cresc cinci mii de trandafiri în aceeaşi grădină... şi nu găsesc ceea ce caută." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

🕮 Realizați expansiunea complementelor directe exprimate prin verbe la modul infinitiv, reperabile în textele de mai jos:

(a) „Prâslea, auzind de toate acestea, nu puțin s-a întristat în sufletul lui şi, cu inima înfrântă, a intrat în oraş. Mai cercetând în sus şi în jos, află că fata a zis împăratului că, dacă voieşte să o mărite cu tânărul pe care i-l aduseră, să poruncească a-i face şi a-i aduce la odoare o furcă cu caierul şi fusul cu totul de aur şi să toarcă singură, fiindcă aşa îi făcuse şi zmeul şi asta îl plăcea mult." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „În acea noapte începuse a bate un vânt răce, de îngheța limba-n gură şi chiar cenuşa de sub foc. Îngheață zdravăn şi apa din băltoagă, şi prinde coada ursului ca într-un cleşte. De la o vreme, ursul, nemaiputând de durerea cozei şi de frig, smunceşte o dată din toată puterea. Şi, sărmanul urs, în loc să scoată peşte, rămâne făr' de coadă! Începe el acum a mornăi cumplit ş-a sări în sus de durere" (Ion Creangă, *Ursul păcălit de vulpe*)

(c) „Amândoi ginerii împăratului se sculară cu oaste şi veniră în ajutorul socrului lor. Făt-Frumos trimise şi el pe soția sa ca să roage pe împăratul a-i da voie să meargă şi el la bătaie." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

(d) „Săturați de harță, norii încetul cu încetul s-au domolit şi s-au pus pe făcut fulgi. Numai că nu aveau sită. Atunci nourul cel de-a

vorbit a prins a-i cerne prin barba lui, că era bună pentru treaba aceasta." (Spiridon Vangheli, *Hora albă*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul direct să fie exprimat prin:

(a) pronume negativ;
(b) verb la modul infinitiv;
(c) interjecţie;
(d) substantiv colectiv;
(e) verb la modul supin;
(f) numeral distributiv;
(g) pronume relativ;
(h) numeral fracţionar;
(i) pronume interogativ.

🕮 Realizaţi analiza frazelor de mai jos, transcriind propoziţiile subordonate completive directe:

(a) „Ştii de ce plouă? De aceea că Pământul e negru. El o roagă pe Ploaie să-l spele. Ploaia coboară din cer, îl spală şi Pământul se face verde." (Spiridon Vangheli, *Ploaia*)

(b) „- Şi totuşi, te-am auzit de atâtea ori, zise Slin, spunând că gheara aia face cât douăzeci de mâini la un loc, că te poţi pieptăna cu ea şi că mai face şi alte treburi prin casă." (J. M. Barrie, *Peter Pan*)

(c) „Află acum că eu sunt Sfânta Duminică şi ştiu ce nevoie te-a adus pe la mine. Spânul vrea să-ţi răpună capul cu orice chip şi de-aceea te-a trimis să-i aduci sălăţi din Grădina Ursului, dar i-or da ele odată pe nas... Rămâi aici în astă-noapte, ca să văd ce-i de făcut." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(d) „Atunci fiul împăratului se puse la pândă o săptămână întreagă: noaptea pândea şi ziua se odihnea; iară când fu într-o dimineaţă, se întoarse trist la tată-său şi-i spuse cum priveghease până la miezul nopţii, cum mai pe urmă îl apucase o piroteală de nu se mai putea ţinea pe picioare, cum, mai târziu, somnul îl copleşi şi căzu ca un mort, fără să se poată deştepta decât tocmai când soarele era rădicat

de două sulițe, şi atuncea văzu că merele lipsesc." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(e) „El simţise de mai-nainte că fraţii săi îi poartă sâmbetele şi, când se mai lăsă frânghia ca să-l ridice şi pe el, dânsul legă o piatră şi puse căciula deasupra ei, ca să-i cerce; iară fraţii dacă văzură căciula, socotind că este fratele loc cel mic, slăbiră vârtejile şi dete drumul frânghiei, care se lăsă în jos cu mare iuțeală, ceea ce făcu pe fraţi să crează că Prâslea s-a prăpădit." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(f) „Alei, cumătre! da' nu ştii că nevoia te duce pe unde nu-ţi e voia şi te-nvaţă ce nici gândeşti? Ascultă, cumătre: vrei să mănânci peşte? Du-te desară la băltoaga cea din marginea pădurei, vârî-ţi coada-n apă şi stăi pe loc, fără să te mişti, până despre ziuă; atunci smunceşte vârtos spre mal şi ai să scoţi o mulţime de peşte, poate îndoit şi-ntreit de cât am scos eu." (Ion Creangă, *Ursul păcălit de vulpe*)

(g) „- Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o asculţi, că eşti rea de gură şi înnărăvită şi că nu este de chip să mai stai la casa mea; de-aceea du-te şi tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu, ca să nu se mai facă atâta gâlceavă la casa asta, din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ţi sunt, că, orişiunde te-i duce, să fii supusă, blajină şi harnică; căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o: c-a mai fost şi mila părintească la mijloc!... dar prin străini, Dumnezeu ştie peste ce soi de sămânţă de oameni îi da; şi nu ţi-or putea răbda câte ţi-am răbdat noi.

Atunci biata fată, văzând că baba şi cu fiică-sa voiesc cu orice chip s-o alunge, sărută mâna tată-său şi, cu lacrimi în ochi, porneşte în toată lumea, depărtându-se de casa părintească fără nici o nădejde de întoarcere!" (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

🕮 Exemplificaţi, în fraze, dependenţa propoziţiei atributive de un regent de tip nominal (substantiv, pronume, numeral).

🕮 Formulaţi enunţuri în care propoziţia atributivă să fie introdusă prin: (a) conjuncţia *că*; (b) pronumele relativ *care* în cazul genitiv; (c) adverbul relativ *cum*; (c) pronumele relativ *care* în cazul acuzativ.

🕮 Construiţi fraze în care propoziţia atributivă să aibă ca termen regent: (a) substantivul *felul*; (b) pronumele demonstrativ de depărtare *acela*; (c) numeralul ordinal *al doilea*; (d) substantivul *întrebarea*.

🕮 Construiţi un enunţ care să conţină o propoziţie subordonată atributivă despărţită prin virgulă de regenta sa.

Complement indirect – propoziţie subordonată completivă indirectă

🕮 Transcrieţi complementele indirecte din textele de mai jos şi realizaţi analiza lor morfologică:

(a) „- Sărmană fată! zise bătrâna. Cu adevărat numai Dumnezeu te-a îndreptat la mine şi te-a scăpat de primejdii. Eu sunt Sfânta Duminică. Slujeşte la mine astăzi şi fii încredinţată că mâine n-ai să ieşi cu mâinile goale de la casa mea." (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(b) „– Boierule, acest prăpădit de om, venetic în satul nostru, n-ar mai avea parte de el! după ce ţi-ai făcut pomană de i-ai dat un petec de loc, el tocmai lângă mine şi-a ales să-şi facă bordei! Una la mână. Bagă de seamă că, după ce e sărac, apoi e şi cu nasul pe sus. Al doilea, groapa ce şi-a făcut pentru bordei, după ce că e mare foarte, apoi n-a avut grije să o acopere peste noapte cu ceva, numai ca să-mi facă mie pagubă, şi mi-a căzut o vită într-însa de şi-a rupt junghietura. Judecă d-ta acum, nu e dator să mi-o plătească? El zice că n-are cu ce. Şi ce-mi pasă mie de asta?" (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(c) „Cincizeci de ani de când împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul şi lăsase de moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba de sânge. Cincizeci de ani, şi numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit, slăbit de lupte şi suferinţe — împărat, ce-n viaţa lui nu râsese niciodată, care nu zâmbea nici la cântecul nevinovat al copilului, nici la surâsul plin de amor al soţiei lui tinere, nici la

poveştile bătrâne şi glumeţe a ostaşilor înălbiţi în bătălie şi nevoi. Se simţea slab, se simţea murind şi n-avea cui să lese moştenirea urii lui." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(d) „Când rămâneau de capul lor, fulgii o luau cu bulucul spre pământ, pornind încă de sus o horă albă.

Cum i-a zărit pe geam, Radu a zbughit-o afară. Le făcea din mâini şi-i spunea lui Bumbu..." (Spiridon Vangheli, *Hora albă*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul indirect să fie exprimat prin:

(a) pronume de politeţe în cazul dativ;
(b) verb la modul supin;
(c) numeral colectiv în cazul acuzativ;
(d) substantiv în cazul genitiv;
(e) adjectiv;
(f) pronume negativ în cazul acuzativ;
(h) pronume interogativ în cazul dativ;
(i) substantiv propriu, genul feminin, cazul dativ.

🕮 Indicaţi termenii regenţi ai propoziţiilor subordonate completive indirecte din textele de mai jos:

(a) „Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica băieţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleşti, din târg drept peste apa Neamţului." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „- Fii încredinţat că nu eu, ci puterea milosteniei şi inima ta cea bună te ajută, Harap-Alb, zice Sfânta Duminică ieşind şi lăsându-l în pace să se liniştească." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(c) „Dară împăratul, mulţumit că pipăise merele cele aurite, nu mai voia să ştie de hoţi. Fiul său însă nu se lăsa cu una cu două, ci, arătând împăratului dâra de sânge ce lăsase pe pământ rana ce făcuse hoţului, îi spuse că se duse să-l caute şi să-l aducă împăratului chiar din gaură de şarpe. Şi chiar de a doua zi vorbi cu fraţii lui ca să

meargă împreună pe urma hoţului şi să-l prinză." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(d) „Şi, deşi eram încredinţat că, în cele din urmă, biruinţa va cumpăni spre partea Pisicuţei, mă hotărâi totuşi să intru la mijloc, în această epopee măreaţă şi crâncenă ce se desfăşura ochilor mei, şi dezlegând-o deci din pripon, o condusei, ca o altă zeitate antică, sub egida-mi ocrotitoare înlăuntrul sacrosant al întăriturilor mele!... Iar pornirile războinice şi sângeroase ale muştei cu spatele lucitoare şi verzii se ostoiră la hotarele umbroase ale pădurii." (Calistrat Hogaş, *Singur*)

(e) „Când se întunecă de-a binelea, sosiră şi stăpânii căsuţei. Erau cei şapte pitici [...] Ei aprinseră cele şapte lumânărele şi, de îndată ce se făcu lumină în căsuţă, îşi dădura seama că cineva străin cotrobăise peste tot, fiindcă lucrurile nu se mai aflau la locul lor, aşa cum le lăsaseră la plecare." (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*)

(f) „- Daca te învoieşti să vezi de gospodăria noastră, să găteşti şi să faci pătucurile, să coşi, să speli, să împleteşti şi să ţii totul în bună rânduială şi curăţenie, apoi poţi rămâne la noi şi n-o să duci lipsă de nimic." (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*)

(g) „Şi-odată la caşcaval, lasă, n-are el nevoie să-l înveţe alţii ce să facă cu dânsul... Dar motanul? E-hei! La dânsul nu se prea gândise. Şi, doamne, mulţi fiori i-a mai vârât în oase motanul cela. Dar poate nu era în odaie! Ha! Nu era? Orişicum, să mai aştepte puţin, să vază, nu se mişcă nimeni, nu-l pândeşte cineva?" (Emil Gârleanu, *Când stăpânul nu-i acasă*)

(h) „- Hai şi-mi cară din povară / Şi sunt gata să-ţi plătesc. / - Cum n-aş merge! Dar pe lege / Jur că nu pot să muncesc!..." (Elena Farago, *Bondarul leneş*)

(i) „Mulţi zic că neamul nostru nu este încă-n stare, / Ca altele, să facă cercări de-naintare, / Că-nvăţătur-adâncă, idei, filozofie / Sunt prea vătămătoare l-a lui copilărie." (Grigore Alexandrescu, *Mierla şi bufniţa*)

(j) „Un şoarece de neam, şi anume Raton, / Ce fusese crescut sub pat la pension, / Şi care în sfârşit, după un nobil plan, / Petrecea

retirat într-un vechi parmazan, / Întâlni într-o zi pe chir Pisicovici, / Cotoi care avea bun nume-ntre pisici. / Cum că domnul Raton îndată s-a gândit / Să o ia la picior, nu e de îndoit." (Grigore Alexandrescu, *Şoarecele şi pisica*)

🕮 Construiţi enunţuri în care propoziţia completivă indirectă să fie introdusă prin: (a) conjuncţia subordonatoare *că*; (b) pronumele relativ compus *cei ce* precedat de prepoziţie; (c) adverbul relativ *unde*; (d) pronumele relativ *cine* în cazul dativ; (e) adjectivul pronominal relativ *câte*.

Complemente circumstanţiale

🕮 Transcrieţi complementele circumstanţiale din textele de mai jos, precizând felul lor, termenul regent şi partea de vorbire în care se concretizează:

(a) „Craiul însă, vrând să-l ispitească, tace molcum şi, pe înserate, se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, iese înaintea fecioru-său pe altă cale şi se bagă sub un pod. Şi când să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl şi întâmpină un urs mornăind. Atunci calul fiului de crai începe a sări în două picioare, forăind, şi cât pe ce să izbească pe stăpânu-său. Şi fiul craiului, nemaiputând struni calul şi neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă ruşinat înapoi la tatu-său. Până să ajungă el, craiul pe de altă parte şi ajunsese acasă, dăduse drumul calului, îndosise pielea cea de urs şi aştepta acum să vină fecioru-său. Şi numai iaca îl şi vede venind repede, dar nu aşa după cum se dusese." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(b) „Ieşind din baie, el luă legătura cu hainele, şi o porni la sănătoasa călare pe calul lui cel cu aripi, cu care zbura ca vântul şi se ducea ca gândul. Cum călcă peste pragul porţii, începu casele, curtea şi grădina a se cutremura şi a urla aşa de groaznic, încât se auzi până

la zâne şi zânele îndată se întoarseră acasă." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

(c) „Şi atunci, odată se suie în pod şi coboară de-acolo un căpăstru, un frâu, un bici şi o şa, toate colbăite, sfarogite şi vechi ca pământul. Apoi mai scoate dintr-un gherghiriu nişte straie foarte vechi, un arc, nişte săgeţi, un paloş şi un buzdugan, toate pline de rugină, şi se apucă de le grijeşte bine şi le pune deoparte. Pe urmă umple o tava cu jăratic, se duce cu dânsa la herghelie şi o pune jos între cai. Şi atunci, numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal, grebănos, dupuros şi slab, de-i numărai coastele; şi venind de-a dreptul la tava, apucă o gură de jăratic." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(d) „Prâslea, care şedea doparte, văzu piatra care căzuse cu zgomot, mulţumi lui Dumnezeu că i-a scăpat zilele şi se gândea ce să facă ca să iasă afară. Pre când se gândea şi se plângea dânsul, auzi un ţipăt şi o văietare care îi împlu inima de jale; se uită împregiur şi văzu un balaur care se încolăcise pe un copaci şi se urca să mănânce nişte pui de zgripsor. Scoase paloşul Prâslea, se repezi la balaur şi numaidecât îl făcu în bucăţele." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(e) „Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât şi la piept." (I. L. Caragiale, *Vizită...*)

(f) „– Vino în casă! zise Sfânta Vineri, nu te teme de câini, că ei înţeleg voinţa mea. Aşa şi făcu... Câinii începură a mişca din coadă mergând în urma lui Petru, cum merg după om când vine seara de la ţarină." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(g) „Trandafirul cel înfocat, crinii de argint, lăcrimioarele sure ca mărgăritarul, mironosiţele viorele şi florile toate s-adunară, vorbind fiecare în mirosul ei, şi ţinură sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredinţară taina lor unui curtenitor flutur albastru stro-

pit cu aur. Acesta se duse şi flutură în cercuri multe asupra feţei miresii când ea dormea ş-o făcu să vadă într-un vis luciu ca oglinda cum trebuia să fie-mbrăcată. Ea zâmbi când se visă atât de frumoasă." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(h) „Se unduia în duel ca un bici şi fiecare legănare a spadei sale ar fi despicat în două orice alt bărbat sau băiat care i-ar fi stat în cale, dar Peter se învârtea ca un fluture în jurul lui şi, tăind aerul, se ţinea departe de zona periculoasă. Iarăşi şi iarăşi se năpustea ca o săgeată şi-l lovea.

Gheară lupta acum fără speranţă." (J. M. Barrie, *Peter Pan*)

(i) „Domniţa, dreaptă şi nemişcată ca o făclie, se uită după umbra şchioapă cum se ducea, se tot ducea, mică, mai mică, şi mai mică, până ce se înecă în ceaţa depărtării. Apoi, fără să mai simtă ceva, afară de un vuiet adânc, adânc, în fundul urechilor, intră în iatacul de cleştar, se trânti în pat şi începu să plângă." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Poveste*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul circumstanţial de loc să fie exprimat prin:

(a) pronume personal propriu-zis precedat de prepoziţie;
(b) substantiv în cazul dativ;
(c) adverb relativ;
(d) locuţiune adverbială;
(e) numeral colectiv, cazul genitiv, precedat de locuţiune prepoziţională;
(f) adverb interogativ;
(g) pronume personal propriu-zis, formă neaccentuată, cazul dativ.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, dependenţa complementului circumstanţial de loc de: (a) un verb; (b) o locuţiune verbală; (c) un adjectiv provenit din verb la participiu; (d) o interjecţie predicativă; (e) o interjecţie onomatopeică, având valoare predicativă; (f) un adverb.

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul circumstanţial de timp să fie exprimat prin substantive şi substitute ale acestora în cazul acuzativ, respectiv genitiv.

🕮 Alcătuiţi enunţuri în care un verb la modul infinitiv, respectiv gerunziu să îndeplinească funcţia de complement circumstanţial de timp.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, dependenţa unui complement circumstanţial de mod de: (a) un adjectiv; (b) un adverb; (c) o interjecţie.

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul circumstanţial de mod să fie exprimat prin:

(a) substantiv în cazul dativ, precedat de prepoziţie;

(b) pronume personal de politeţe în cazul acuzativ, precedat de prepoziţie;

(c) verb la modul infinitiv, precedat de prepoziţie;

(d) numeral colectiv în cazul genitiv, precedat de prepoziţie/ locuţiune prepoziţională;

(e) verb la modul gerunziu;

(f) locuţiune adverbială;

(g) adverb nehotărât.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, dependenţa complementului circumstanţial de cauză de: (a) un verb; (b) un adverb; (c) o interjecţie; (d) un adjectiv.

🕮 Formulaţi enunţuri în care complementul circumstanţial de cauză să fie exprimat prin:

(a) pronume personal în cazul genitiv;

(b) numeral ordinal în cazul dativ;

(c) numeral cardinal în cazul acuzativ;

(d) adjectiv;

(e) verb la modul gerunziu;

(f) substantiv în cazul acuzativ.

📖 Alcătuiţi două enunţuri în care locuţiunea adverbială *de aceea* să îndeplinească funcţia sintactică de complement circumstanţial de cauză, respectiv de complement circumstanţial de scop.

📖 Formulaţi enunţuri în care complementul circumstanţial de scop să fie exprimat prin:

(a) verb la modul infinitiv;
(b) numeral ordinal în cazul genitiv;
(c) pronume personal propriu-zis în cazul acuzativ;
(d) substantiv în cazul acuzativ.

📖 Construiţi două enunţuri în care complementul circumstanţial concesiv să fie exprimat prin adjectiv, respectiv prin verb la modul gerunziu.

Propoziţia subordonată circumstanţială de mod

📖 Realizaţi contragerea propoziţiilor subordonate circumstanţiale de mod din textele de mai jos:

(a) „El o duse la împăratul şi i-o arătă, spuindu-i că-i mireasa lui. Împăratul zâmbi, apoi îl luă de mână pe Făt-Frumos, ca şi când ar fi vrut să-i spuie ceva în taină, şi-l trase la o fereastră mare, pe care vedea lacul cel întins." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(b) „Lumea-l crezuse mort pe Făt-Frumos, şi de aceea, când se împrăştie faima venirii lui, ziua-şi muie aerul în lumină de sărbătoare şi oamenii aşteptau murmurând la faima venirii lui, cum vuieşte un lan de grâu la suflarea unui vânt." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(c) „Iar Floriţa şi feciorul cel de împărat trăiră fericiţi şi fără supărare, cum trăiesc oamenii buni la suflet şi înţelepţi la minte, încât vestea despre ei ajunse chiar şi până la noi..." (Ioan Slavici, *Floriţa din codru*)

(d) „- Scufiţa Roşie, ia te uită ce flori frumoase strălucesc în jurul tău! Şi tu nici nu le iei în seamă măcar... [...] Atât de serioasă

păşeşti pe drum, de parcă te-ai duce la şcoală. Şi e atât de plăcut să hoinăreşti şi să zburzi prin pădure; e atâta veselie !...” (Fraţii Grimm, *Scufiţa Roşie*)

(e) „- Să-i bată norocul şi sănătatea, şopti moşul ca şi cum ar fi mustrat pe cineva, şi sărută în creştetul capului şi pe unul, şi pe altul.” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*)

🕮 Exemplificaţi, în enunţuri, dependenţa propoziţiei subordonate circumstanţiale de mod de un regent de tip verbal (verb, adverb, adjectiv, interjecţie).

🕮 Construiţi enunţuri în care propoziţia circumstanţială de mod să fie introdusă prin: (a) pronume relativ; (b) adverb relativ; (c) adverb nehotărât; (d) adjectiv pronominal relativ în cazul dativ.

Propoziţia subordonată circumstanţială de timp

🕮 Indicaţi elementele introductive ale propoziţiilor subordonate circumstanţiale de timp din textele de mai jos:

(a) „După ce îi înapoie lui John pălăria, răsuflă de mai multe ori uşurat, căci ăsta îi era obiceiul atunci când ieşea dintr-o ananghie.” (J. M. Barrie, *Peter Pan*)

(b) „După ce umblă cât umblă, cu ochii pe jumătate închişi, oftă fără să ştie de ce, fără să ştie ce vrea, şi se lungi pe iarbă, la umbra unei perdele de chiparoşi.

Cum sta lungită, o apucă o piroteală şi, cum privea într-un adânc fără fund, printre genele lungi, i se păru c-aude un cântec de chitară.” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Poveste*)

(c) „Când, tocmai, la vreme de bătrâneţe, iată că se îndură norocul şi cu dânsul şi dobândi un drag de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi. Împăratul îi puse numele Aleodor. Când fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miazănoapte, ca să se

veselească de veselia lui. Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile şi se chefuiră şi se bucurară, de o ţinură minte cât trăiră.

Băiatul de ce creştea, d-aia se făcea mai isteţ şi mai iscusit." (Petre Ispirescu, *Aleodor Împărat*)

(d) „Şi când învăţam eu la şcoală, mama învăţa cu mine acasă şi citea acum la ceaslov, la psaltire şi Alexandria mai bine decât mine, şi se bucura grozav când vedea că mă trag la carte. Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc: Logofete, brânza-n cui, lapte acru-n călămări, chiu şi vai prin buzunări!, puteam să rămân cum era mai bine: Nic-a lui Ştefan a Petrei, om de treabă şi gospodar în Humuleşti." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(e) „Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potriveşte Spânului şi se bagă în fântână, fără să-i trăsnească prin minte ce i se poate întâmpla. Şi cum sta şi el acolo de se răcorea, Spânul face tranc! capacul pe gura fântânii, apoi se suie deasupra lui..." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(f) „– Acum e rândul meu să mă las în prăpastie, zise Prâslea, văzând că fraţii cei mari se codesc; când voi mişca frânghia, voi mai mult să mă lăsaţi în jos; şi după ce veţi vedea că frânghia nu se mai duce la vale, să puneţi paznici, să păzească şi, când va vedea că frânghia se mişcă de loveşte marginile groapei, să o trageţi afară.

Se lăsă şi cel mai mic din fraţi şi, de ce mişca frânghia d-aia îl lăsa mai jos, şi-l lăsară, şi-l lăsară, până ce văzură că frânghia nu mai sta întinsă, cum este când are ceva atârnat de capătul ei." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(g) „Iată însă că veni şi clipa când, după ce umblă o vreme îndelungată prin nisip, pe stânci şi prin zăpezi, micul prinţ, într-un sfârşit, descoperi un drum." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

🕮 Construiţi fraze în care propoziţia subordonată circumstanţială temporală să aibă ca termen regent: (a) verbul *a pleca*; (b) interjecţia cu valoare predicativă *ţuşti*; (c) adjectivul provenit din verb la participiu *găsit*; (d) adverbul *atunci*.

📖 Formulaţi enunţuri în care propoziţia subordonată circumstanţială temporală să fie introdusă prin: (a) pronumele relativ *cine* în cazul genitiv; (b) adjectivul pronominal relativ *care* în cazul acuzativ; (c) adverbul relativ *cum*; (d) adverbul nehotărât *oricând.*

🗐 Propoziţia subordonată circumstanţială de loc

📖 Precizaţi termenii regenţi ai propoziţiei subordonate circumstanţiale de loc, prin raportare la exemplele identificate în textele de mai jos:

(a) „Ajungând junincă, viţeaua lui Păcală se făcu stăpână pe întregul hotar. Umbla şi ea cum umblase şi stăpânul ei mai nainte de a se fi astâmpărat, şi unde n-o căutai, acolo dădeai de ea, mai prin lanul de grâu, mai prin porumbişte, mai ştie bunul Dumnezeu pe unde.

Iară Păcală li se plângea oamenilor că prea i s-a făcut răzleaţă juninca şi că are treabă şi nu poate umbla după ea." (Ioan Slavici, *Păcală în satul lui*)

(b) „Baba Boanţa mulţumi lui Dumnezeu cum că nu e silită să facă un păcat mare, luă ochii cei de căprioară şi-i duse, ca să spuie cârciumăriţei cum că i-a scos de la Floriţa din cap.

Floriţa rămase singură şi părăsită ... Ce să facă? Porni încotro o duseră ochii şi norocul." (Ioan Slavici, *Floriţa din codru*)

(c) „- Aria moşului este cât vezi cu ochiul de departe, pusă pe-un deal mare şi întins. Unde-i vedea şase cai murgi treierând grâu, acolo să te opreşti, că dai peste unchiaşul babei." (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Neghiniţă*)

(d) „- Nu eşti niciodată mulţumit acolo unde eşti, zise acarul." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

📖 Ilustraţi, în enunţuri, dependenţa propoziţiei circumstanţiale de loc de un regent de tip verbal (verb, adverb, adjectiv, interjecţie).

📖 Formulaţi enunţuri în care propoziţia subordonată circumstanţială de loc să fie introdusă prin: (a) pronumele relativ *cine* în cazul genitiv;

(b) adjectivul pronominal relativ *care* în cazul acuzativ; (c) adverbul relativ *unde* precedat de prepoziție; (d) adverbul nehotărât *oriunde*.

Propoziția subordonată circumstanțială de scop (finală)

Realizați contragerea propozițiilor subordonate circumstanțiale finale din textele de mai jos în complementele circumstanțiale de scop corespunzătoare:

(a) „Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sar cu dânsa pe sub streașina casei și mă duc de-a dreptul în târgul vitelor, s-o vând, căci era tocmai lunea, într-o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta țanțoș printre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână, că doar și eu eram oleacă de fecior de negustor." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „Amu cică împăratul acela, aproape de bătrânețe, căzând la zăcare, a scris către frăține-său craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoți, ca să-l lase împărat în locul său după moartea sa." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(c) „În dimineața când fu a se înfățișa la boierul ca să-i ghicească întrebările, fie-sa îi spuse ca ce să răspunză. Săracul se arăta a fi mulțumit, dară se îndoia.

Se înfățișă înaintea boierului. Bogătașul, mândru și cu pieptul deschis; săracul umilit și strâns la piept de sta să-i crape sumanul cel zdrențuit de pe dânsul." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteață*)

(d) „Într-o zi zânele plecară la o sărbătoare, la alte zâne și avură grije să poruncească argatului, ca în minutu ce va auzi zgomot în cămăruța cu baia, să rupă o șindrilă din streașina casei, ca să dea de știre și să se întoarcă de degrabă, fiindcă ele știau că e aproape să înceapă a curge această apă de aur." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

(e) „Ca să-și arate vocea, pe gânduri nu mai șade. / Deschide pliscul. Prada cade." (Jean de la Fontaine, *Corbul și vulpea*)

(f) „«- Oiţă bârsană, / De eşti năzdrăvană [...] / Să-i spui lui vrâncean / Şi lui ungurean / Ca să mă îngroape / Aice pe-aproape, / În strunga de oi, / Să fiu tot cu voi; / În dosul stânii / Să-mi aud cânii." (*Mioriţa*)

🕮 Formulaţi enunţuri în care propoziţia subordonată circumstanţială finală să aibă ca termen regent: (a) interjecţia cu valoare predicativă *lipa-lipa*; (b) adverbul *foarte repede*; (c) locuţiunea verbală *a o lua la sănătoasa*; (d) adjectivul *extrem de atentă*.

Propoziţia subordonată circumstanţială de cauză (cauzală)

🕮 Transcrieţi, din textele de mai jos, propoziţiile subordonate cauzale şi realizaţi contragerea lor:

(a) „– Tată, iată a sosit timpul; mă duc să pândesc şi eu.

– Du-te, zise împăratul; dară negreşit că şi tu ai să te întorci ruşinat ca şi fraţii tăi cei mai mari.

– Pentru mine n-are să fie aşa mare ruşine, zise el; fiindcă nu numai că sunt mai mic, dară nici nu mă leg ca să prinz pe tâlhari, ci numai o cercare să fac." (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(b) „— Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?" (I. L. Caragiale, *Vizită...*)

(c) „Nu te grăbi, că n-am gătit încă, vorbi Sfânta Vineri mai departe. Să nu priveşti la Zâna Zorilor că ea are ochi care vrăjesc şi priviri care răpesc minţile. E urâtă, atâta de urâtă încât nici nu-ţi pot spune." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(d) „Dacă ajunseră fiecare la ai săi, bogătaşul era vesel că are să-şi câştige pricina, iară săracul se puse pe gânduri şi tot ofta. Copiii se adunară pe lângă dânsul, se uita, dară nu cutezau să-l întrebe ceva. Începură şi ei a plânge; şi se făcu acolo la dânşii o plângere şi o jelanie de te luau fiori de milă." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(e) „-Bine te-am găsit, împărate, deşi mă tem că nu te-oi lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm greu, că destul ai viclenit asupra tatălui meu.” (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(f) „Prinţul nu se mişcă de lângă ea şi, cum fata se distra de minune, uită de povețele naşei ei. Când auzi prima bătaie a orologiului, de la miezul nopţii, se ridică şi fugi sprintenă ca o căprioară. Prinţul o urmă, dar nu o prinse. În grabă, se întâmplă să-i cadă un condur din sticlă, pe care prinţul îl culese.” (Charles Perrault, *Cenuşăreasa*)

(g) „A fost odată o fetiță zglobie şi drăgălaşă, pe care o iubea oricine de cum o vedea. Dar mai dragă decât oricui îi era bunicii, care nu ştia ce daruri să-i mai facă. Odată bunica îi dărui o scufiță roşie, şi pentru că-i şedea tare bine fetiţei şi nici nu mai voia să poarte altceva pe cap, maică-sa îi zise [...] [Scufița Roşie]” (Frații Grimm, *Scufița Roşie*)

🕮 Construiţi fraze în care propoziţia subordonată circumstanţială cauzală să fie introdusă prin: (a) locuţiune conjuncţională; (b) adverb relativ; (c) pronume relativ în cazul genitiv; (d) conjuncție subordonatoare; (e) pronume relativ în cazul acuzativ.

🕮 Ilustraţi, în enunţuri, dependenţa propoziţiei subordonate circumstanţiale cauzale de un regent de tip verbal (verb, adverb, adjectiv, interjecţie).

Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă

🕮 Indicaţi elementele de relaţie reperabile, în textele de mai jos, între propoziţiile subordonate concesive şi regentele lor:

(a) „Împăratul văzu atunci ce nu mai văzuse în toată viaţa lui. Dihania se cutremură, se lungi şi se subţie şi, ca şi cum ar fi fost un fir de aţă, se strecură prin gaura broaştei. Dar cât de repede se strecură, împăratul tot văzu că are un picior mai lung cu zece coţi ca celălalt.” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Poveste*)

(b) „Când ajunse la curtea împărătească, le ieşi împăratul înainte, şi rămase înmărmurit când văzu în loc de zâna frumuseţelor, cu faţa ca soarele şi cu părul de aur, pe o arapină neagră ca fundul căldărei. Şi măcar că fiul său îl încredinţa că soarele îi arsese feţişoara şi vântul îi bătuse perişorul, împăratului tot nu-i venea să crează." (Petre Ispirescu, *Cele trei rodii*)

(c) „Aşa sunt feciorii de împărat! Oricât de în drag şi-ar păzi nevestele şi oricât de-a dor ar aştepta să-şi vadă feţii, când aud de bătaie, li se zvârcoleşte inima în trup, li se frământă creierii în cap, li se împăienjenesc ochii... lasă nevastă şi feţi în grija Domnului şi pornesc ca vântul la război." (Ioan Slavici, *Doi feţi cu stea în frunte*)

(d) „– Asta nu se poate! este o greşeală! fata mea nu e de crezut să fi ales tocmai pe cheleşul ăsta.

Nu putea, vezi, să se învoiască împăratul a da pe fie-sa după argat, deşi îl lovise fata cu mărul." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cu părul de aur*)

(e) „— Făt-Frumos, zise împăratul, binele ce mi l-ai făcut mie nu ţi-l pot plăti nici cu lumina ochilor, oricât de scumpă mi-ar fi, şi cu toate astea vin să-ţi cer şi mai mult." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(f) „— Păcat că stai de-atât timp la poarta raiului! întâmpină Dumnezeu. Tocmai dacă le dau nu mai scap, căci gândul lor cu unul se începe, iar după el urmează ceilalţi. Când are apoi omul copii, puţine mai cere pentru sine, dar nu mai sfârşeşte cerând câte de toate pentru ei.

— Miluieşte-i, Doamne, stărui iar Petrea, că din plin dai, şi orişicât vei fi dând, nu ţi se istovesc comorile." (Ioan Slavici, *Spaima zmeilor*)

Propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă

Transcrieţi, din textele de mai jos, propoziţiile subordonate circumstanţiale consecutive şi precizaţi termenii lor regenţi:

(a) „Toţi erau cu părul, cu barba şi musteţile pline de promoroacă, de nu-i cunoşteai, oameni sunt, draci sunt, ori alte arătări. Şi aşa tremurau de tare, de le dârdâiau dinţii în gură. Iară mai ales pe Gerilă parcă-l zghihuiau toţi dracii; pozne făcea cu buzişoarele sale, încât s-a îngrozit şi împăratul Roş când l-a văzut făcând aşa de frumuşel." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(b) „În loc să facă bucatele bune şi potrivite şi să lăie copiii Sfintei Duminici cum i-a lăut fata moşneagului de bine, ea i-a opărit pe toţi, de ţipau şi fugeau nebuni de usturime şi de durere. Apoi bucatele le-a făcut afumate, arse şi sleite, de nu mai era chip să le poată lua cineva în gură... şi când a venit Sfânta Duminică de la biserică, şi-a pus mâinile-n cap de ceea ce-a găsit acasă. Dar Sfânta Duminică, blândă şi îngăduitoare, n-a vrut să-şi puie mintea c-o sturlubatică şi c-o leneşă de fată ca aceasta; ci i-a spus să se suie în pod, să-şi aleagă de-acolo o ladă, care i-a plăcea, şi să se ducă în plata lui Dumnezeu." (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(c) „Părea atât de comic, mişcându-se în aer ca o băşică imensă şi ţinându-se ba de tavan, ba de ţeava de gaz, încât Jane şi Michael, deşi se sileau din răsputeri să fie politicoşi, nu se putură stăpâni să nu râdă. Râdeau, râdeau întruna. Degeaba îşi strângeau buzele ca să-şi oprească râsul, căci se tăvăleau pe jos, hohotind şi chicotind." (P. L. Travers, *Mary Poppins*)

(d) „Fata, care ştia că de făcut treabă nu mai cade coada nimănui, îşi suflecă mânecile, călcă lut şi lipi cuptorul, îl humui ţi-l griji, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti! Apoi îşi spălă frumuşel mâinile de lut şi porni iarăşi la drum." (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*)

(e) „Când văzu dar că Floriţa e moartă, el se întristă, după aceea se supără şi, mai la urmă, atâta de grozav se amărî, încât îi venea ca să ia lumea în gheare şi aşa să deie cu ea de pământ, încât toată să se sfarme, ca nici sămânţa să nu rămână de ea! ..." (Ioan Slavici, *Floriţa din codru*)

(f) „- Mâine – au spus ei – plecăm şi nu ne mai putem întoarce decât peste un an. Nu putem să te lăsăm aici. Mai bine hai cu noi.

Suntem destul de voinici ca să te ducem în brațe, atunci de ce adică n-am putea să te luăm pe aripi și să zburăm cu tine pe deasupra mării?" (Hans Christian Andersen, *Lebedele*)

(g) „Cel mic însă...altă fire! Suflet bun, dar mult poznaș. / Ca să facă el vreun lucru, cum se făptuiește...aș! / Toate le făcea sucite și pe dos, de te-ncruceai!... / Un nătâng, un gură-cască îți părea...când îl vedeai. / Îi ieșeau la capăt însă, toate-așa de minunat, / Că de fapta-i săvârșită, locului stăteai mirat / O plăcerea avea: de lacomi, de neghiobi, să-și râză-n lege!" (Petre Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*)

Propoziția subordonată circumstanțială condițională

Realizați analiza frazelor de mai jos, transcriind propozițiile subordonate circumstanțiale condiționale:

(a) „- Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte, nu numaidecât pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Și decât n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu, să nu fi știut a citi, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

(b) „Cum veni seara, se duse, își luă cărți de cetit, două țepușe, arcul și tolba cu săgețile. Își alese un loc de pândă într-un colț pe lângă pom, bătu țepușele în pământ și se puse între ele, așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate ca, dacă îi va veni somn și ar moțăi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui și dacă ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel de dinapoi." (*Prâslea cel voinic și merele de aur*)

(c) „Dacă ai să cauți Numărul Șaptesprezece – și este foarte probabil că ai să-l cauți, deoarece în cartea de față se vorbește numai despre această casă –, ai să-l găsești numaidecât. Mai întâi, pentru că este casa cea mai mică. Pe lângă asta, este singura care arată cam dărăpănată și care ar avea nevoie de o tencuială nouă. Dar proprietarul, domnul Banks, îi spusese doamnei Banks că poate avea fie o

casă drăguță, curată și confortabilă, fie patru copii. Pe amândouă însă nu, în nici un caz, căci nu-și poate permite așa de mult." (P. L. Travers, *Mary Poppins*)

(d) „- Să ne trăiți multi ani, Măria Voastră, / că sunteți, zău, ca din cutie scos! / Iar de-ați avea și glasul mlădios / pe cât v-arată penele frumos, / ați fi curat o Pasăre Măiastră!" (Jean de la Fontaine, *Corbul și vulpea*)

(e) „«- Dacă strămoșii tăi cu tine semănau, / Negreșit erau proști câți lor se închinau, / Răspunse tigrul meu; iar daca au avut / Vreun merit cunoscut, / Ceva dumnezeiesc, / Atunci eu te căiesc, / Și pentru starea ta de milă sunt pătruns, / Căci de-or fi câte spui, zău, prea rău ai ajuns.» / Deși mulți au zis-o, eu tot o mai zic: / Slava strămoșească pe strămoși cinstește; / În zadar nepotul cu ea se fălește, / Când e, cum se-ntâmplă, un om de nimic." (Grigore Alexandrescu, *Pisica sălbatică și tigrul*)

(f) „Biata femeie făcu niște ochi mari cât toate zilele și se miră toată de ce văzu pe mână, că cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult." (Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Neghiniță*)

Apoziția – propoziția apozitivă

Indicați apozițiile din textele de mai jos, precizând termenul lor regent:

(a) „Pletele lui albe și crețe parcă sunt niște ciorchini de flori albe; sprincenele, mustățile, barba... peste toate au nins anii mulți și grei. Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi și mângâietori." (Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Bunicul*)

(b) „Acolo, sus, e păzit și de dușmănia lupului, și de iscusința vânătorului, căci pe muchiile prăpastiilor acelora numai ele, caprele, puteau a se încumeta." (Emil Gârleanu, *Căprioara*)

(c) „Erau patru vechi prieteni. Vechi de când băiețelul trecuse pentru prima oară pragul casei pe piciorușele lui. De atunci se întâlneau la portiță în fiecare zi. Acolo era țara lor, a celor mai buni prieteni din lume; piticul de porțelan de pipă și cu roaba în mâini, câinele lățos, mărul cel bătrân și el, băiețelul." (Mircea Sântimbreanu, *Mărul*)

(d) „Şi dalba-mpărăteasă, din braţe-i dispărând, / Se schimbă-n rândunică şi fuge-n cer zburând! / Atunci ş-a ei rochiţă, nălţându-se în vânt, / Topitu-s-au în ploaie de raze pre pământ, / Şi pân-în faptul zilei crescut-au flori din ele, / Odoare-a primăverii: Rochiţi-de-rândunele!...” (Vasile Alecsandri, *Legenda rândunicăi*)

🕮 Identificaţi propoziile subordonate apozitive din textele de mai jos:

(a) „– Dar să-ţi dau un lucru, dacă eşti voinic şi vrei să mi-l faci, grăi Sfânta Vineri cam pe când începură a fi somnoroşi. Este la Zâna Zorilor o fântână. Cine bea din apa ei, acela înfloreşte ca trandafirul şi ca viorelele. Să-mi aduci un ulcior din această apă... Lucrul e greu! Ce e drept e drept! Împărăţia Zânei Zorilor e păzită de fel de fel de fiare şi zmei îngrozitori. Să-ţi spun însă ceva şi să-ţi dau un lucru. [...] După ce vorbi aşa, Sfânta Vineri se duse la un scrin ferecat din toate părţile şi scoase din el un fluieraş mic micuţ. Vezi tu fluieraşul ista? grăi către Petru, mi l-a dat un moş bătrân încă de când eram tânără. Cine aude sunetul acestuia acela adoarme... doarme... până ce nu-l mai aude. Tu să iei fluieraşul şi să tot cânţi din el cât vei fi în Împărăţia Zânei Zorilor. Nimeni nu te va atinge, căci toată lumea va dormi. [...] Cum au fost aceşti balauri, aceea n-o mai spun: ştie anume toată lumea că balaurii nu-s treabă de glumă şi de râs...” (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(b) „Şi fiindcă românul zice că nu e nicăieri mai bine ca în satul lui, Păcală se întoarse şi el în satul lui şi începu cum încep toţi oamenii care n-au nimic, adică făcu ce făcu de-şi agonisi o viţeluşă şi o trimise la păşune în izlazul satului.” (Ioan Slavici, *Păcală în satul lui*)

Analiza frazei

🕮 Realizaţi analiza sintactică şi schema frazelor de mai jos:

(a) „- Ar fi fost mai bine dacă veneai şi astăzi la aceeaşi oră, zise vulpea. Dacă tu, de pildă, vii la ora patru după-amiaza, eu încă de la ora trei voi începe să fiu fericită. Şi cu cât va trece timpul, cu-atât

mai fericită mă voi simţi. La ora patru, mă va cuprinde un frământ şi o nelinişte: voi descoperi cât preţuieşte fericirea! Dar dacă vii la voia întâmplării, niciodată nu voi şti la care ceas să-mi împodobesc sufletul. Ne trebuie rituri." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

(b) „Odinioară, când erau la ei acasă, când venea vremea de mers la culcare, Ţara Niciunde le apărea întotdeauna la început un pic întunecată şi ameninţătoare. Imediat se iveau ţinuturi neexplorate, care apoi se tot întindeau şi întindeau; prin ele bântuiau umbre negre; fiarele urlau altfel acum şi parcă nu mai puteai fi sigur că ai să răzbeşti. Te bucurai şi dacă Nana îţi spunea unde este căminul şi că, de fapt, Ţara Niciunde exista doar în închipuire." (J. M. Barrie, *Peter Pan*)

(c) „Şi din ceasul acela au început a vorbi ele înde ele, că Spânul defel nu samănă în partea lor, nici la chip, nici la bunătate; şi că Harap-Alb, sluga lui, are o înfăţişare mult mai plăcută şi seamănă a fi mult mai omenos. Pesemne inima le spunea că Spânul nu le este văr, şi de aceea nu-l puteau mistui. Aşa îl urâse ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de Spân ca de Ucigă-l-crucea. Dar nu aveau ce se face de împăratul, ca să nu-i aducă supărare." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(d) „După ce Zâna Zorilor a văzut cum că nu poate afla pe Petru, a chemat la sine pe întreaga ţara sa, pe zmei, balauri, năzdrăvani şi lei, pe toate zânele, pe toate florile, pe toţi supuşii i-a chemat la sine. Chiar şi Sfântul Soare a trebuit să se coboare de pe cer, să desfrâne caii de la căruţă, să-i bage în grajd şi să intre la Zâna Zorilor... Când au fost aşa toţi adunaţi împreună, Zâna Zorilor nu le împărţi mai mult la porunci, ci tristă şi mustrată cum era, luă ziua bună de la toţi supuşii săi, le mulţămi pentru iubire şi credinţă şi-i trimise în lume, ca să meargă să facă fiecare după capul şi priceperea sa. Numai doi lei, doi zmei, doi balauri şi tot atâţia năzdrăvani opri la sine, ca să fie cine să-i păzească puntea. Trimise toate zânele în grădină şi lăsă, ca să nu intre-n curte până ce nu o vor vedea pe ea senină; lăsă ca florile să miroasă d-aici înainte un miros, care îmbată orice fiinţă omenească, ca vânturile să se mişte cântând atâta de dureros încât orice suflet omenesc să plângă când le aude, ca izvoarele să curgă apă amară, şi lăsă ca soarele

pe toată ziua dată de Dumnezeu să arunce câte şapte raze seci în lume." (Ioan Slavici, *Zâna Zorilor*)

(e) „Pe urmă se mai învârte cât se mai învârte prin casă, doar a mai găsi ceva, dar nu găseşte nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peştele în borş la foc. Dacă vede lupul şi vede că nu mai găseşte nimic, îşi pune în gând una: aşază cele două capete cu dinţii rânjiţi în fereşti, de ţi se părea că râdeau, pe urmă unge toţi păreţii cu sânge, ca să facă şi mai mult în ciudă caprei, ş-apoi iese şi-şi caută de drum." (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(f) „– Vorbele tale, bărbate, sunt sfinte pentru mine, pentru că de aceea bărbatul este bărbat. Nu sunt vinovată întru nimic, căci n-am judecat pe acei jeluitori, ci le-am spus numai unde este stăpânul lor. Dar dacă d-ta găseşti cu cale să mă goneşti, eu mă supun fără să cârtesc şi-ţi mulţumesc încă din adâncul sufletului pentru bunătatea ce ai de a mă lăsa să-mi ales ce mi-e mai drag din casa dumitale. Un lucru te mai rog: fiindcă mă goneşti, lasă-mă să mă mai veselesc o dată şi eu în casa domnului meu şi bărbat. Dă o masă şi cheamă pe prietenii noştri şi cunoscuţi să petrecem împreună şi să ne chefuim pentru cea din urmă oară.

Boierul se înduplecă şi porunci de făcu o masă d-alea înfricoşatele, unde chemă prietenii şi pe cei mai de aproape ai lor. Şezură, se înveseliră şi se chefuiră cât le cerură inima. Cucoana însă tot îndesa paharele boierului şi el tot bea. Şi(-i) mai dete unul, şi încă unul, până îl făcu cuc. Se îmbătă boierul de se coclise turtă. Atunci şi cucoana îl ia frumuşel la spinare, fără să mai simţă boierul ceva şi-l duse la tat-său acasă, unde îl puse pe cuptor de dormi până se trezi.

A doua zi, când se deşteptă, boierul, văzându-se în astfel de hal, întrebă unde se află.

Cucoana îi răspunse:

– La tata acasă. Când m-ai gonit de la d-ta, mi-ai dat voie să iau din casa dumitale ce mi-o fi mai drag. Aceea am şi făcut. Nimic nu mi-a fost mai drag decât bărbatul. Nu crez să mă ţii de rău pentru că mi l-am luat." (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

V. Nivelul stilistic al limbii române

Repere teoretice

V.1. Delimitări conceptuale

Stilul, ca rezultat al alegerilor[2] operate de un locutor/ creator din totalitatea posibilităţilor existente în sistemul unei limbi (alegeri inclusiv de a devia de la anumite norme, de a crea noi „semne", noi reguli de asociere/ relaţionare a acestora etc.), se află, în opinia lui G. Genette (1994, p. 209) „în amănunte, dar în toate amănuntele, şi în toate relaţiile dintre ele".

Stilistica, ştiinţa care studiază stilul, principiile lui de generare şi variantele actualizate în comunicare, este asociată, în literatura de specialitate, pe de o parte, lingvisticii şi, pe de altă parte, esteticii. În prima direcţie se încadrează definirea stilului de către Tatiana Slama-Cazacu (şi exemplificarea lui şi printr-un „stil al vorbirii copilului") ca „selectare a mijloacelor lingvistice de comunicare şi de organizare a exprimării într-o manieră specifică, determinată de personalitatea şi îndeosebi de modul de gândire şi de afectivitatea vorbitorului sau a unei categorii de vorbitori" (Slama-Cazacu, 1999, p. 295), aşadar prin neimplicarea obligatorie a unei estetici a comunicării. Acestei coordonate a stilisticii (lingvistice) i se subsumează studii asupra limbii care individualizează un stil: „studiul

mijloacelor de expresie ale vorbirii unei comunităţi lingvistice din punctul de vedere al conţinutului lor afectiv, adică exprimarea faptelor de sensibilitate prin limbaj şi acţiunea faptelor de limbă asupra sensibilităţii" (Ch. Bally, apud Iordan, 1975, p. 12), „studiul valorilor extra-noţionale de origine afectivă sau socio-contextuală care colorează sensul [...] studiul funcţiei expresive a limbajului, opusă funcţiei sale cognitive sau semantice" (Pierre Guiraud, apud Genette, 1994, p. 162), studiul fenomenelor lingvistice reperabile la fiecare nivel al limbii: la nivel fonetic/ fonologic – modificări de sunete, sunete împrumutate, elidări ale unor sunete, lungiri de sunete, accentuări diferite, simbolismul fonetic etc.; la nivel lexical – valorile unor arhaisme, regionalisme, termeni de jargon, formaţii sufixate/ prefixate, forme compuse, creaţii de cuvinte etc.; la nivel morfologic – valorile stilistice ale tuturor claselor semantico-gramaticale, frecvenţa anumitor părţi de vorbire în context etc.; la nivel sintactic –topica obiectiv/ subiectivă, construcţii eliptice, construcţii repetitive etc.[3]

Cea de-a doua direcţie pe care se plasează studiile de stilistică aduc în prim plan stilul ca fenomen artistic, subsumat esteticii, direcţie căreia i se reproşează faptul că este tributară comunicării scrise, construite şi analizei figurilor de stil, în general, a „tuturor mijloacelor lingvistice folosite de un scriitor (sau orator) pentru a obţine anumite efecte de ordin artistic" (Iordan, 1975, p. 11).

V.2. Stilurile funcţionale ale limbii române actuale

În literatura de specialitate sunt actualizate diferite tipuri de stiluri funcţionale: de exemplu, „stiluri colective informale" (stilul conversaţiei, stilul epistolar) vs. „stiluri colective funcţionale" (stilul beletristic, stilul ştiinţific, stilul religios, stilul publicistic, stilul juridico-administrativ) vs. alte stiluri, care au trăsături specifice, dar nu sunt considerate „profiluri stilistice autonome": stilul gnomic, stilul filozofic, stilul politic (Irimia, 1999, p. 67, pp. 160-168) etc.

Structura clasică a sistemului stilurilor funcţionale ale limbii române diferenţiază, după Irimia (1984), stilurile funcţionale ale limbajului oral de stilurile funcţionale ale limbajului scris. Astfel, primei clase, cea a stilurilor funcţionale ale limbajului oral i se subsumează:

- **stilul conversaţiei curente (neutru);**
- **stilul conversaţiei oficiale (solemn);**
- **stilul conversaţiei familiare (familiar);**
- **stilul beletristic;**

iar din clasa stilurilor funcţionale ale limbajului scris fac parte:

- **stilul ştiinţific;**
- **stilul beletristic;**
- **stilul publicistic;**
- **stilul juridico-administrativ.**

Fiecare dintre aceste stiluri se caracterizează prin elemente de specificitate, asociate contextelor de actualizare a anumitor componente ale comunicării orale/ scrise; vezi, de exemplu, în planul conţinutului, aceeaşi temă de discuţie abordată între colegi vs. în familie vs. într-un interviu din presa scrisă etc.; pentru planul formei, vezi componentele sintactice actualizate într-un articol de lege vs. titlurile unui tabloid vs. un basm popular vs. un roman contemporan vs. o pagină dintr-un tratat de medicină etc.

V.2.1. Stilurile funcţionale orale ale limbii române au următoarele caracteristici[4]:

(a) la nivel fonetic/fonologic:

- încălcări ale normelor limbii române literare actuale în conversaţia familiară şi în cea curentă (nepronunţarea articolului hotărât enclitic: *copilu, domnu*; arhaisme, regionalisme fonetice, forme populare etc.) vs. respectarea normelor în vigoare în conversaţia oficială;

- fonetisme arhaice, regionale, populare etc. – în stilul beletristic oral – ca marcă a literaturii populare, în general, a fenomenului circulaţiei creaţiilor colective, dar şi cu rol în potenţarea mesajului, prin trimiteri către o anumită epocă, anumite repere spaţiale, anumite caracteristici ale personajelor etc.;

(b) la nivel lexical-semantic:

- valorificarea alternativă/ complementară – în stilul conversaţiei curente şi în cel familiar – a cuvintelor/expresiilor cu sens propriu şi cu sens figurat vs. predilecţia, în stilul conversaţiei oficiale, pentru sensul propriu vs. preponderenţa, în stilul beletristic oral, a sensului figurat al unităţilor lexicale sau a utilizării unităţilor lexicale caracterizate prin [+ expresivitate];
- existenţa unei anumite „specializări" din perspectiva claselor lexicale actualizate: regionalisme şi cuvinte/expresii populare (în varianta rurală a conversaţiei curente şi în stilul conversaţiei familiare) vs. forme populare şi neologisme (în varianta urbană a conversaţiei curente) vs. neologisme şi, în funcţie de context, termeni de specialitate (în stilul conversaţiei oficiale); stilul beletristic oral valorifică toate valenţele claselor lexicale (cu excepţia neologismelor şi a termenilor de specialitate);
- folosirea diminutivelor (în stilul conversaţiei familiare şi în stilul beletristic oral);
- valorificarea de cuvinte compuse care trimit către carateristici ale persoanelor/ personajelor, unele cuvinte chiar create prin compunere prin alăturare cu sau fără cratimă – de exemplu, numele personajelor din basmele populare (*Statu-Palmă-Barbă-Cot, Făt-Frumos* etc.);
- predilecţia, în stilul conversaţiei oficiale, pentru cuvinte derivate cu prefixe neologice;

(c) la nivel morfologic:

- predilecţia, în stilul conversaţiei curente şi în cel familiar, pentru forme adresative de tipul *tu, fată, iubita, mata, matale, nea* +

prenume, dom'/ don' + *nume/ prenume* etc. (în cazul conversației curente, în funcție de interlocutor, sunt actualizate și pronume de politețe de tipul *dumneata, dumnealui*, structuri de tipul *domnule* + *prenume* sau *domnule* + *nume* etc.) vs. impunerea, în stilul conversației oficiale, a termenilor adresativi cu trăsătura semantică [+ politețe], [+ diplomație] etc.;

- actualizarea, în texte subsumate stilului beletristic oral, cu rol stilistic, a unor arhaisme, regionalisme morfologice;
- folosirea, în stilul beletristic oral, a anumitor moduri și timpuri verbale cu valențe specifice: imperfectul – acțiune durativă, iar perfectul simplu – acțiune derulată rapid în basme; prezentul cu rol în implicarea afectivă a auditoriului – în doine; imperativul, cu caracter mobilizator – în strigături etc.;
- predilecția, mai ales în stilul conversației familiare și în stilul beletristic, pentru mijloacele expresive de formare a superlativului absolut (vezi *supra*, gradele de comparație ale adjectivului și ale adverbului);

(d) la nivel sintactic:

- alternarea topicii obiective și a celei subiective, în stilul conversației curente și în cel al conversației familiare vs. impunerea topicii obiective în stilul conversației oficiale vs. valorificarea topicii subiective în stilul beletristic oral;
- alternarea, în stilul conversației curente, în cel al conversației familiare și în stilul beletristic oral, a construcțiilor enunțiative/ interogative, neexclamative/ exclamative vs. predilecția pentru enunțuri neexclamative, fără implicare afectivă, în conversația oficială;
- valorificarea, în stilul conversației curente, în cel al conversației familiare și în stilul beletristic oral, a unor structuri eliptice vs. evitarea acestor structuri în conversația oficială;
- utilizarea, în stilul beletristic, a unor construcții rimate, ritmate, forme repetate (sub formă de refren, ca laitmotiv etc.), structuri incidente etc.

V.2.2. Stilurile funcţionale ale limbajului scris se caracterizează prin următoarele elemente de specificitate[5]:

(a) la nivel fonetic/fonologic:

- respectarea normelor limbii române literare actuale, în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ vs. încălcarea acestor norme în stilul publicistic şi în cel beletristic (vezi, de exemplu, utilizarea – în articole gen pamflet – a unor fonetisme regionale, arhaice, populare, argotice sau de jargon; apariţia – în unele reviste, jurnale, la unele edituri – a unor texte care nu respectă normele scrierii cu *â/î* etc.);

(b) la nivel lexical-semantic:

- ponderea termenilor de specialitate şi a neologismelor în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ vs. variaţia categoriilor de lexic în stilul publicistic, ca rezultat al adaptării la particularităţile diferitelor categorii de public-ţintă vs. aceeaşi variaţie, dar în scop estetic, în stilul beletristic scris;
- valorificarea, cu precădere în stilul beletristic scris şi, contextual, în cel publicistic (vezi, de exemplu, în titluri), a unor creaţii de cuvinte, sinonime stilistice, structuri antonimice, jocuri de cuvinte construite pe baze paronimice, respectiv pe omonimii, polisemii etc.;

(c) la nivel morfologic:

- folosirea cu predilecţie a persoanei a treia în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ vs. folosirea tuturor formelor subsumate categoriei gramaticale a persoanei în stilul publicistic şi în cel beletristic scris (în cazul ultimului, se poate vorbi despre o specializare a persoanei în funcţie de genul literar: genul liric – persoana I, genul epic – persoana a III-a, genul dramatic – persoanele I şi a II-a etc.);
- predilecţia, în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ, pentru formele verbale de indicativ prezent şi de conjunctiv, respectiv pentru formele verbale impersonale vs. verbe la diferite

moduri şi timpuri şi cu valori deosebite în funcţie de context, valenţe deosebite având în stilul beletristic scris (vezi, de exemplu, prezentul istoric, prezentul etern, imperfectul, forme de viitor popular etc.);

- opţiunea, în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ, pentru substantive comune abstracte şi substantive proprii (în număr mai mare decât în cazul celorlalte stiluri funcţionale) etc.;
- valorificarea, în stilul publicistic şi în cel beletristic, a diferitelor tipuri de adverbe şi adjective la anumite grade de comparaţie (în stilul publicistic, superlative create cu formanţi lexicali de tipul *ultra-, mega-, hiper-, super-* etc.), interjecţii propriu-zise şi onomatopee etc.;

(d) la nivel sintactic:

- predilecţia, în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ, pentru construcţii enunţiative neexclamative, structuri clare, concise, fără elipse, preponderenţa raportului de coordonare (alături de cel de subordonare – în funcţie de context), topică obiectivă etc. vs. valorificarea, în stilul beletristic şi în cel publicistic, a construcţiilor interogative şi enunţiative exclamative, a topicii subiective în alternanţă cu cea obiectivă, a unor structuri cu raporturi de subordonare (uneori, fraze ample), cu raport mixt, explicativ, de incidenţă, a unor substitute de propoziţii/ fraze sau resturi de propoziţii, a construcţiilor eliptice etc.;
- folosirea, în stilul ştiinţific şi în cel juridico-administrativ, a unor structuri-tip: vezi, de exemplu, formulările din lucrările de matematică, fizică etc., din documente/ formulare-tip vs. valorificarea, în stilul beletristic şi în cel publicistic, a unor construcţii ri(t)mate.

Aplicaţii

Stiluri funcţionale ale limbii române

Argumentaţi apartenenţa textelor de mai jos la unul dintre stilurile funcţionale ale limbii române (stiluri ale limbajului oral, respectiv stiluri ale limbajului scris):

(a) „– Aidem, nevastă, acasă, şi să trăim ca în sân de rai; acum pricep eu ce odor de femei am dobândit.

Şi m-am suit pe o şea / Şi am spus-o aşa. / M-am suit pe o roată / Şi am spus-o toată.” (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*)

(b) „Articolul 26. 1. Orice persoană are dreptul la învăţătură. Învăţământul trebuie să fie gratuit, cel puţin în ceea ce priveşte învăţământul elementar şi general. Învăţământul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învăţământul tehnic şi profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învăţământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturora, pe bază de merit. 2. Învăţământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalităţii umane şi întărirea respectului faţă de drepturile omului şi libertăţile fundamentale. El trebuie să promoveze înţelegerea, toleranţa, prietenia între toate popoarele şi toate grupurile rasiale sau religioase, precum şi dezvoltarea activităţii Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru menţinerea păcii. 3. Părinţii au dreptul de prioritate în alegerea felului de învăţământ pentru copiii lor minori.” (*Declaraţia Universală a Drepturilor Omului*)

(c) „Şi eram şi eu acolo de faţă, şi-ndată după aceea am încălecat iute pe-o şea, ş-am venit de v-am spus povestea aşa, ş-am mai încălecat pe-o roată şi v-am spus jitia toată; şi unde n-am mai încălecat pe-o căpşună şi v-am spus, oameni buni, o mare şi gogonată minciună !” (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

(d) „Literatura pentru copii se constituie din ansamblul creațiilor literare populare şi/ sau culte (aparţinând literaturii române şi/sau universale) accesibile, prin conţinut şi formă, copiilor de diferite vârste şi valorificabile în formarea acestora, în cadrul activităţilor şcolare şi extraşcolare.” (*Literatura română şi literatura pentru copii*, suport de curs ID)

(e) „Şi merge el, şi merge, până se înnoptează bine. Şi, prin dreptul podului, numai iaca îi iese şi lui ursul înainte, mornăind înfricoşat. Calul atunci dă năvală asupra ursului, şi fiul craiului, ridicând buzduganul să dea, numai iaca ce aude glas de om zicând:

- Dragul tatei, nu da, că eu sunt. Atunci fiul craiului descalecă, şi tată-său, cuprinzându-l în braţe, îl sărută şi-i zice:

- Fătul meu, bun tovarăş ţi-ai ales; de te-a învăţat cineva, bine ţi-a priit, iară de-ai făcut-o din capul tău, bun cap ai avut. Mergi de-acum tot înainte, că tu eşti vrednic de împărat. Numai ţine minte sfatul ce-ţi dau: în călătoria ta ai să ai trebuinţă şi de răi, şi de buni, dar să te fereşti de omul roş, iară mai ales de cel spân, cât îi putea; să n-ai de-a face cu dânşii, căci sunt foarte şugubeţi. Şi, la toată întâmplarea, calul, tovarăşul tău, te-a mai sfătui şi el ce ai să faci, că de multe primejdii m-a scăpat şi pe mine în tinereţile mele! Na-ţi acum şi pielea asta de urs, că ţi-a prinde bine vreodată.” (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(f) „Auraş, păcuraş / Scoate-mi apa din urechi / Că ţi-oi da parale vechi. / Scoate-mi-o din amândouă / Că ţi-oi da parale nouă.”

(g) „Atunci se învoiră să se ia la luptă dreaptă, / şi se luptară / şi se luptară, / zi de vară / până seară; iară când fu pe la nămiez, se făcură amândoi două focuri şi aşa se băteau” (*Prâslea cel voinic şi merele de aur*)

(h) „Ţăranul e pe câmp, / Ţăranul e pe câmp, / Ura, drăguţa mea, / Ţăranul e pe câmp. / El are o nevastă, / El are o nevastă, / Ura, drăguţa mea, / El are o nevastă…”

(i) „În vremea veche, pe când oamenii, cum sunt ei azi, nu erau decât în germenii viitorului, pe când Dumnezeu călca încă cu picioarele sale sfinte pietroasele pustii ale pământului, — în vremea

veche trăia un împărat întunecat şi gânditor ca miazănoaptea şi avea o împărăteasă tânără şi zâmbitoare ca miezul luminos al zilei." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

(j) „Inspectorul se aşează, scoate carnetul şi condeiul şi ascultă.

Profesorul: Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaşte fiinţă şi ce iaşte lucru, mă?

Elevul: Lucrul, dom'le, este care nu mişcă, şi fiinţă pentru că mişcă! [...]

Profesorul (foarte nemulţumit şi repetând definiţia): Muzica iaşte aceea care ne gâghilă urechile într-un mod plăcut... (pântre dinţi, aparte, şcolarului:) Ia sama doară să nu ţi le gâghil eu ţie într-un mod neplăcut! (Se aude clopotul de ieşire.)

Inspectorul (se ridică; copiii fac şi ei ca inspectorul): Domnule profesore, sunt foarte mulţumit. Metoda dumitale e admirabilă..." (I. L. Caragiale, *Un pedagog de şcoală nouă*)

(k) „Şi merg ei, şi merg, cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă ţări şi peste nouă ape mari, şi într-o târzie vreme ajung la împărăţie." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(l) „De fiecare dată când vine vorba de *literatura pentru copii* se aud aceleaşi lamentaţii: editorii spun că nu prea găsesc poveşti potrivite, iar autorii se plâng că nu le sunt publicate cărţile. În librării, oferta e în acelaşi timp diversă şi monotonă: aceleaşi cărţi pentru cei mici, viu colorate, «importate» de la cine ştie ce editură străină care a dat lovitura; aceleaşi serii de aventuri, scrise parcă după reţetă, care au succes peste tot; acelaşi Harry Potter, ale cărui peripeţii apar aproape simultan în întreaga lume. Şi asta în condiţiile în care în România există, dacă nu o tradiţie, măcar istorii de succes ale cărţilor pentru copii." (Matei Martin, *Florentina Sâmihăian – editoare, coordonatoarea Colecţiei de carte pentru copii a Editurii ART*, *Dilemateca*, anul VII, nr. 72, mai 2012)

(m) „În funcţie de **uzul literar actual**, normele actuale recomandă **o** singură accentuare la cuvinte precum *!adică, !aripă, !avarie, caracter, călugăriţă, doctoriţă, duminică, fenomen, ianuarie, lozincă, miros, !regizor, sever, şervet, unic.*

La unele cuvinte mai vechi sau mai noi se **admit variante** accentuale **literare** libere (indicate în *Dicționar* în ordinea preferinței), cu unele deosebiri față de DOOM[1]: *!acatist/acatist, anost/anost, !antic/antic, !gingaş/gingaş, !hatman/hatman, intim/intim, !jilav/jilav, !penurie/penurie, profesor/profesor, !trafic/trafic*.

Unele accentuări respinse de normă sunt **inculte** (*butelie*), în timp ce altele sunt **tolerabile**, nereprezentând propriu-zis greşeli, ci variante livreşti, mai apropiate de unul dintre etimoane, uneori cu încercarea de specializare semantică sau de domeniu (*caracter, fenomen*), ori accentuări mai vechi (*călugăriță, doctoriță*) şi/sau regionale (*bolnav, duşman*)." (*DOOM*, 2005, pp. L-LI)

(n) „Poate că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primare cu Chiorilă, nepot de soră lui Pândilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă. Ori din târg de la Să-l-cați, megieş cu Căutați şi de urmă nu-i mai dați. Mă rog, unu-i Ochilă pe fața pământului, care vede toate şi pe toți altfel de cum vede lumea cealaltă; numai pe sine nu se vede cât e de frumuşel. Parcă-i un boț, chilimboț boțit, în frunte cu un ochi, numai să nu fie de deochi!" (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

(o) „Unul din cele mai importante momente ale evoluției literaturii pentru copii a fost folosirea ilustrațiilor. *Orbis Sensualium Pictus* sau *Lumea văzută în imagini* este prima carte de acest gen, cunoscută, pentru copii, scrisă în latină, în 1658 de către formatorul educațional ceh John Amos Comenius. O versiune tradusă apare un an mai târziu. Cartea era ilustrată cu gravuri în lemn şi acoperea o mare varietate de subiecte, de fapt putem să ne referim la această carte ca la o enciclopedie pentru copii, fiind considerată prima carte cu imagini adresată celor mici. Ea cuprinde 150 capitole ce acoperă o paletă variatăde subiecte precum: botanica, zoologia, religia sau chiar despre oameni şi activitățile lor, etc." (Olga Morar, *Un deliciu literar: cartea şi revista pentru copii*)

Teste de limba română

Testul nr. 1

Se dă textul:

„Fireşte însă că nouă, celor care ştiu ce-nseamnă viaţa, puţin ne pasă de cifre! Mi-ar fi plăcut şi mie să încep această povestire în felul basmelor. Mi-ar fi plăcut să spun aşa: «A fost odată un mic prinţ, care trăia pe o planetă doar cu puţin mai mare decât el şi care simţea nevoia unui prieten...» Astfel, acelora ce ştiu ce-nseamnă viaţa, totul le-ar fi apărut cu mult mai plin de adevăr.” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

Cerinţe:

(a) Indicaţi sinonimele contextuale ale cuvintelor: **fireşte, ştiu, povestire, aşa**.

(b) Alcătuiţi trei enunţuri în care cuvântul **nouă** să aibă valori diferite.

(c) Transcrieţi din text trei pronume şi precizaţi felul lor.

(d) Precizaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor: **fireşte, mie, povestire, aşa, odată, mic, trăia, el, totul, mai.**

(e) Formulaţi patru enunţuri în care verbul **a apărea** să aibă sensuri diferite. Precizaţi-le.

(f) Alcătuiţi patru enunţuri în care să existe:

- un pronume demonstrativ de depărtare;
- o interjecţie onomatopeică;
- un numeral multiplicativ;
- un verb copulativ.

(g) Alcătuiţi patru enunţuri în care substantivul *viaţă* să fie în cazuri diferite.

Testul nr. 2

Se dă textul:

„Dacă eu i-aș porunci unui general să zboare din floare în floare, asemeni unui fluture, ori să scrie vreo tragedie, ori să se prefacă într-o pasăre de mare, și dacă generalul nu mi-ar îndeplini porunca, cine-ar fi de vină? El sau eu? [...] Trebuie să ceri de la fiecare numai ceea ce poate fiecare să dea, spuse mai departe regele." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

Cerințe:

(a) Transcrieți părțile principale și secundare din propoziția **„dacă generalul nu mi-ar îndeplini porunca"**.

(b) Precizați funcția sintactică a cuvintelor: **eu, unui general, să scrie, vreo, tragedie, de mare, cine, trebuie, de la fiecare, regele**.

(c) Transcrieți propoziția subordonată care are ca regent verbul **trebuie** și indicați felul acesteia.

(d) Transcrieți din text o propoziție principală simplă.

(e) Formulați două enunțuri în care pronumele relativ **cine** să introducă subordonate diferite.

(f) Alcătuiți enunțuri în care:

- un verb la modul gerunziu să îndeplinească funcția sintactică de complement circumstanțial de mod;
- un adverb să fie termen regent pentru o propoziție circumstanțială de scop.

(g) Construiți patru enunțuri care să ilustreze diferența: enunțiativ neexclamativ – enunțiativ exclamativ – interogativ neexclamativ – interogativ exclamativ.

Testul nr. 3

Se dă textul:

„Le-am arătat oamenilor mari capodopera **mea** și i-am întrebat dacă desenul acesta îi sperie. [...] Desenul meu nu înfățișa **o pălărie**.

înfăţişa un şarpe boa care mistuia un elefant. Am desenat atunci şarpele boa pe dinăuntru, pentru ca astfel să poată pricepe şi oamenii mari. [...] Oamenii **mari** nu pricep singuri **nimic**, **niciodată**, şi **e obositor** pentru copii **să** le dea întruna lămuriri **peste** lămuriri." (*Micul prinţ*, Antoine de Saint-Exupéry)

Cerinţe:

(a) Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele: **acesta, atunci, pricepe, niciodată.**

(b) Transcrieţi din text un cuvânt care conţine diftong, un cuvânt derivat şi două cuvinte compuse.

(c) Precizaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor subliniate.

(d) Formulaţi enunţuri cu omonimele cuvântului **care.**

(e) Transcrieţi, din textul dat, două propoziţii subordonate şi precizaţi-le felul.

(f) Formulaţi patru enunţuri în care conjuncţia **dacă** să introducă subordonate diferite de cea din text.

(g) Realizaţi structura morfematică a cuvintelor **oamenilor** şi **am desenat**.

Testul nr. 4

Se dă textul:

„Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *Le Formidable*, şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că «aşa ţin bărbaţii biletul».

- Vezi ce bine-i şade lui – zice mam'mare – cu costumul de marinel?

- Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

- Da cum?

- Marinal...

- Ei! Ziceţi voi cum ştiţi; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii – marinel." (I. L. Caragiale, *D-l Goe*...)

Cerinţe:
1. Transcrieţi din text două cuvinte folosite cu formă neliterară şi indicaţi formele literare corespunzătoare.
2. Indicaţi din textul dat un cuvânt care conţine diftong, unul care conţine vocale în hiat, un cuvânt derivat şi unul format prin schimbarea valorii gramaticale.
3. Formulaţi un enunţ cu omonimul cuvântului **poartă** din text.
4. Alcătuiţi patru enunţuri în care să demonstraţi polisemia verbului **a ţine**.
5. Transcrieţi din text un substantiv în cazul vocativ, o interjecţie, un adverb relativ şi un adjectiv pronominal posesiv.
6. Precizaţi funcţia sintactică a cuvintelor: **paie, tanti, -i, asta**.
7. Alcătuiţi două enunţuri în care cuvântul **ce** să aibă valori morfologice diferite şi precizaţi valorile respective.
8. Transcrieţi din text o propoziţie subordonată introdusă prin adverbul relativ **cum** şi precizaţi-i felul.

Testul nr. 5

Se dă textul:

„Împărăteasa zâmbea fericită, fiindcă ştia că oglinda grăieşte numai adevărul. Vezi însă că Albă-ca-Zăpada creştea şi se făcea pe zi ce trecea tot mai frumoasă; şi când împlini şapte ani, era o minunăţie de fată: frumoasă ca lumina zilei. Şi frumuseţea împărătesei începu a păli înaintea ei. Şi într-o bună zi, când împărăteasa întrebă oglinda:

- Oglinjoară din perete, oglinjoară,
Cine e cea mai frumoasă din ţară?
Oglinda îi răspunse:
- Frumoasă eşti, crăiasă, ca ziua luminoasă,
Dar Albă-ca-Zăpada e mult, mult mai frumoasă!" (Fraţii Grimm, *Albă-ca-Zăpada*)

Cerinţe:
1. Transcrieţi din text două cuvinte derivate şi două cuvinte formate prin compunere.

2. Indicaţi din textul dat două cuvinte care conţin diftong şi două cu vocale în hiat.
3. Alcătuiţi patru enunţuri în care să ilustraţi polisemia verbului **a trece**.
4. Menţionaţi patru termeni din familia lexicală a cuvântului **frumoasă**.
5. Indicaţi valoarea morfologică şi cazul cuvintelor: **ei, cine, frumoasa (eşti), crăiasă**.
6. Precizaţi funcţia sintactică a cuvintelor: **o minunăţie, a păli, din perete, cine**.
7. Transcrieţi din text o propoziţie simplă şi transformaţi-o în propoziţie dezvoltată.
8. Indicaţi din text două propoziţii subordonate aflate în raport de coordonare.

Testul nr. 6

Se dă textul:

„- Dar ce, ai adormit, flăcăul mamei?

Tresăream.

- A, nu... ştiu unde ai rămas... la-a-a... Zâna Florilor...

Auzisem prin vis. Pleoapele-mi cădeau încărcate de lene, de somn, de mulţumire. Şi mă simţeam uşor, ca un fulg plutind pe o apă care curge încet, încetinel, încetişor... Şi bunica spunea, spunea înainte, şi fusul sfâr-sfâr pe la urechi, ca un bondar, ca acele cântece din buruienile în care adormisem de atâtea ori.

Şi împăratul a încălecat pe calul cel mai bun... ” (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunica*)

Cerinţe:
1. Indicaţi, prin rescriere, vocalele şi semivocalele din cuvintele: **ştiu, calul**.
2. Transcrieţi din text două cuvinte derivate, un cuvânt compus şi unul format prin schimbarea valorii gramaticale.
3. Formulaţi enunţuri cu omofonele: **ai – a-i; cel – ce-l**.

4. Alcătuiţi un enunţ în care cuvântul **ai** să aibă altă valoare morfologică decât cea din text.
5. Transcrieţi din text un substantiv în cazul vocativ, o interjecţie, un adverb de mod şi un adjectiv pronominal demonstrativ.
6. Alcătuiţi două enunţuri în care cuvintele **mamei** şi **împăratul** să îndeplinească alte funcţii sintactice decât în text, precizându-le.
7. Corectaţi enunţurile: *Cartea care am primit-o de la însuşi prietenii mei este cea mai frumoasă; mi-ar place ca în literatură să fie câţi mai mulţi scriitori care să scrie astfel.*
8. Transcrieţi o propoziţie subordonată atributivă din textul dat.

Testul nr. 7

Se dă textul:

„Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gândeşte. La ce se gândeşte? La nimic. Înnumără florile care cad. Se uită-n fundul grădinii. Se scarpină-n cap. Iar înnumără florile scuturate de adiere. Pletele lui albe şi creţe parcă sunt nişte ciorchini de flori albe; sprincenele, mustăţile, barba... peste toate au nins anii mulţi şi grei. Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi şi mângâietori. Cine trânti poarta?

- Credeam că s-a umflat vântul... o, bată-vă norocul, cocoşeii moşului!" (Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Bunicul*)

Cerinţe:
1. Transcrieţi din text două cuvinte cu formă neliterară şi precizaţi formele literare corespunzătoare.
2. Marcaţi, prin subliniere, locul accentului în cuvintele: **salcâmi, grădinii, ciorchini, odinioară.**
3. Alcătuiţi două enunţuri cu omografele *scutură* şi *scutură*, precizând diferenţele la nivel morfologic.
4. Precizaţi valorile morfologice ale cuvintelor: **se, nimic, nişte, şi**.
5. Formulaţi două enunţuri în care cuvântul **o** să aibă valori morfologice diferite de cele din text.

6. Transcrieţi din text un predicat nominal, un predicat verbal, un complement de agent şi o propoziţie simplă.
7. Alcătuiţi patru enunţuri în care conjuncţia **că** să introducă propoziţii subordonate diferite.
8. Transcrieţi o propoziţie subordonată din text şi precizaţi-i felul.

Testul nr. 8

Se dă textul:

„Lumina ce-o simt / năvălindu-mi în piept când te văd / oare nu e un strop din lumina / creată în ziua dintâi, din lumina aceea-nsetată adânc de viaţă?" (Lucian Blaga, *Lumina*)

Cerinţe:

1. Indicaţi, din text, trei cuvinte care conţin diftong şi unul cu vocale în hiat.
2. Alcătuiţi două enunţuri cu omografele *lumina* şi *lumina*, precizând valorile lor morfologice.
3. Indicaţi patru termeni din familia lexicală a cuvântului **lumină**.
4. Alcătuiţi două enunţuri în care să ilustraţi polisemia verbului **a simţi**.
5. Transcrieţi atributele adjectivale din textul dat şi precizaţi părţile de vorbire în care acestea se concretizează.
6. Alcătuiţi enunţuri cu paronimele: **eminent – iminent**.
7. Precizaţi funcţia sintactică a cuvintelor: **ce, un strop, (în) ziua, adânc**.
8. Transcrieţi o propoziţie subordonată din text şi precizaţi-i felul.

Testul nr. 9

Se dă textul:

„Tânărul mergea atent de-a lungul zidurilor, scrutând, acolo unde lumina slabă a felinarelor îngăduia, numerele caselor. Uniforma neagră îi era strânsă bine pe talie, ca un veşmânt militar, iar gulerul tare şi foarte înalt şi şapca umflată îi dădeau un aer bărbătesc şi

elegant. Faţa îi era însă juvenilă şi prelungă, aproape feminină din pricina şuviţelor mari de păr ce-i cădeau de sub şapcă, dar coloarea măslinie a obrazului şi tăietura elinică a nasului corectau printr-o notă voluntară întâia impresie. Din chipul dezorientat cum trecea de pe un trotuar pe altul în căutarea unui anume număr, se vedea că nu cunoştea casa pe care o căuta." (George Călinescu, *Enigma Otiliei*)

Cerinţe:

1. Transcrieţi din text două cuvinte care conţin triftong şi două cu vocale în hiat.
2. Marcaţi, prin subliniere, vocalele accentuate din cuvintele: **tânărul, acolo, juvenilă, dezorientat**.
3. Indicaţi sinonimele contextuale ale cuvintelor: **scrutând, îngăduia, juvenilă, elinică.**
4. Transcrieţi din text două cuvinte derivate şi două cuvinte formate prin schimbarea valorii gramaticale.
5. Alcătuiţi enunţuri cu omonimele cuvintelor **unde** şi **păr** din textul dat.
6. Precizaţi valoarea morfologică şi cazul cuvintelor: **zidurilor, mari, ce, altul.**
7. Indicaţi funcţia sintactică a cuvintelor: **zidurilor, juvenilă, a obrazului, (pe) care**.
8. Transcrieţi din text două propoziţii aflate în raport de coordonare.

Testul nr.10

1. Alcătuiţi câte patru enunţuri în care cuvintele **un** şi **a** să aibă valori morfologice diferite.

2. Precizaţi valoarea morfologică şi cazul cuvintelor subliniate:

„În sfârşit o constatare **precisă** / **Pe piatră** sau în suflet cioplită – / **Zâmbetul** e **o rană** **deschisă** / În infinit **infinit** infinită." (Marin Postu, *Zâmbetul*)

3. Alcătuiţi enunţuri în care:

(a) substantivul **carte** să îndeplinească funcţia sintactică de atribut substantival prepoziţional;

(b) adjectivul **înțelept** să fie la gradul comparativ de superioritate;
(c) subiectul să fie inclus (persoana a doua singular);
(d) predicatul să fie exprimat printr-o interjecție predicativă;
(e) atributul să fie exprimat printr-un adjectiv pronominal posesiv;
(f) numele predicativ să fie exprimat printr-un numeral ordinal în cazul genitiv;
(g) să existe un atribut adverbial;
(h) verbul **a însemna** să aibă valoare copulativă.

4. Transcrieți subiectele, predicatele și atributele din text și precizați părțile de vorbire valorificate:

„Sfânt în om este sentimentul. El este în om și în afara lui în același timp. Sentimentul este hrana cu care el satură foamea secundelor pe care le are de trăit. Este un fel de nutreț interior pentru un cal încă și mai interior." (Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*)

5. Formulați enunțuri care să conțină:
(a) o propoziție subiectivă introdusă prin pronumele relativ **cine**;
(b) o propoziție predicativă având ca regent verbul copulativ **a însemna**;
(c) o propoziție subiectivă având ca termen regent o expresie verbală impersonală;
(d) o propoziție predicativă introdusă prin adverbul relativ **unde**;
(e) două propoziții aflate în raport de coordonare adversativă;
(f) o propoziție atributivă având ca termen regent substantivul **speranță**.

6. Analizați sintactic fraza:

„Ar fi fost mai bine să nu renunțe la visul pe care-l proiectase atât de frumos; să reușești înseamnă să continui drumul la care alții ar renunța..."

Testul nr.11

1. Alcătuiți câte patru enunțuri în care cuvintele **o** și **cea** să aibă valori morfologice diferite.

2. Precizaţi valoarea morfologică şi cazul cuvintelor subliniate:

„**A fost** odată **ca-n poveşti** / A fost ca niciodată, / **Din rude** mari **împărăteşti** / **O** preafrumoasă **fată**." (Mihai Eminescu, *Luceafărul*)

3. Alcătuiţi enunţuri în care:

(a) substantivul **copil** să îndeplinească funcţia sintactică de atribut substantival genitival;
(b) adjectivul **bun** să fie la gradul superlativ relativ de superioritate;
(c) subiectul să fie inclus (persoana întâi plural);
(d) predicatul să fie exprimat printr-un adverb predicativ;
(e) atributul să fie exprimat printr-un adjectiv pronominal nehotărât;
(f) numele predicativ să fie exprimat printr-un numeral colectiv în cazul acuzativ;
(g) să existe un atribut interjecţional;
(h) verbul **a părea** să aibă valoare copulativă.

4. Transcrieţi subiectele, predicatele şi atributele din text şi precizaţi părţile de vorbire valorificate:

„Pe drum horea şi doinea, iar buzduganul şi-l arunca să spintece nourii, de cădea departe tot cale de-o zi. Văile şi munţii se uimeau auzindu-i cântecele, apele-şi ridicau valurile mai sus ca să-l asculte, izvoarele îşi turburau adâncul, ca să-şi azvârle afară undele lor, pentru ca fiecare din unde să-l audă, fiecare din ele să poată cânta ca dânsul când vor şopti văilor şi florilor." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

5. Formulaţi enunţuri care să conţină:

(a) o propoziţie subiectivă introdusă prin pronumele nehotărât **oricine**;
(b) o propoziţie predicativă având ca regent verbul copulativ **a fi**;
(c) o propoziţie subiectivă având ca termen regent un adverb predicativ;
(d) o propoziţie predicativă introdusă prin adverbul relativ **cum**;
(e) două propoziţii aflate în raport de coordonare disjunctivă;
(f) o propoziţie atributivă având ca termen regent substantivul **dorinţă**.

6. Analizaţi sintactic fraza:

„Ar fi trebuit să ducă mai departe visul pe care-l proiectase atunci; problema era că ceilalţi nu-l vedeau realizabil şi că nu avea puterea să lupte singur până la capăt.”

Testul nr. 12

1. Alcătuiţi câte patru enunţuri în care cuvintele **ai** şi **o** să aibă valori morfologice diferite.

2. Precizaţi valoarea morfologică şi cazul cuvintelor subliniate:

„Iată însă că veni şi **clipa** când, după ce umblă **o** vreme **îndelungată** prin nisip, pe stânci şi prin zăpezi, **micul** prinţ, într-un sfârşit, descoperi **un drum**.” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

3. Alcătuiţi enunţuri în care:
(a) substantivul **viaţă** să îndeplinească funcţia sintactică de atribut substantival genitival;
(b) adjectivul **optimist** să fie la gradul comparativ de egalitate;
(c) subiectul să fie inclus (persoana a doua plural);
(d) predicatul să fie exprimat printr-o interjecţie onomatopeică având valoare predicativă;
(e) atributul să fie exprimat printr-un adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere;
(f) numele predicativ să fie exprimat printr-un numeral colectiv în cazul nominativ;
(g) atributul să fie exprimat prin adverb + prepoziţie;
(h) verbul **a părea** să aibă valoare copulativă.

4. Transcrieţi subiectele, predicatele şi atributele din text şi precizaţi părţile de vorbire valorificate:

„- Noi suntem trandafiri, ziseră trandafirii.

- Vai! făcu micul prinţ.

Şi se simţea foarte nefericit. Floarea lui îi povestise că era, în univers, singura în felul ei.” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*)

5. Alcătuiţi enunţuri care să conţină:
(a) o propoziţie subiectivă introdusă prin adverbul relativ **cum**;
(b) o propoziţie predicativă având ca regent verbul copulativ **a fi**;

(c) o propoziţie subiectivă având ca termen regent o expresie verbală impersonală;
(d) o propoziţie predicativă introdusă prin pronumele relativ **care**;
(e) două propoziţii aflate în raport de coordonare disjunctivă;
(f) o propoziţie atributivă având ca termen regent pronumele **toţi**.

6. Analizaţi sintactic fraza:

„Nu se ştie niciodată dacă acela este drumul care-ţi este cel mai aproape de suflet; provocarea vieţii este ca tu să vezi Sensul, deşi altora li se pare mai convenabil ca acesta să rămână ascuns."

Testul nr. 13

1. (1 p.) Alcătuiţi patru enunţuri în care cuvântul **şi** să aibă valori morfologice diferite.

2. (2 p.) Precizaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor subliniate:

„Cucoşu-n depărtare **intonă** o fanfară!/Copila cu grăbire **din valuri** iese-afară./Ah! Unde-i **e** rochiţa şi unde-**al ei** noroc?../Ea vede sburătorul cu ochii mari de foc/**Ce** vine ş-**o** cuprinde cu braţele-ntr-o clipă;/Dar grabnic **se** aude un freamăt de aripă,/Şi dalba-mpărătească, din braţe-i dispărând,/Se schimbă-n rândunică şi fuge-n cer **zburând**!" (Vasile Alecsandri, *Legenda rândunicăi*)

3. (2 p.) Alcătuiţi enunţuri în care:
(a) pronumele nehotărât **orice** (în acuzativ) să îndeplinească funcţia sintactică de complement indirect;
(b) complementul circumstanţial de mod să fie exprimat prin numeral;
(c) verbul **a rămâne** să aibă valoare copulativă;
(d) o locuţiune verbală să aibă funcţia sintactică de predicat;
(e) un pronume personal (în genitiv) să îndeplinească funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc;
(f) verbul **a ajunge** să aibă valoare predicativă;
(g) să existe un adjectiv pronominal demonstrativ de diferenţiere de depărtare;

(h) un verb predicativ la modul gerunziu să aibă funcţia sintactică de complement circumstanţial de cauză.

4. (1 p.) Alcătuiţi două enunţuri în care cuvântul **mă** să fie pronume personal propriu-zis, respectiv pronume reflexiv.

5. (1 p.) Alcătuiţi enunţuri care să conţină:

(a) o propoziţie completivă directă având ca termen regent verbul tranzitiv **a răspunde**;

(b) o propoziţie circumstanţială de timp introdusă printr-un adverb relativ;

(c) o propoziţie completivă indirectă având ca termen regent o interjecţie;

(d) o propoziţie circumstanţială de mod introdusă prin pronumele relativ **cine** în cazul dativ (însoţit de prepoziţie).

6. (2 p.) Analizaţi sintactic fraza:

„Ar fi vrut să nu regrete nimic, însă, când trăirea e primordială, raţiunea se mulţumeşte să arbitreze ceea ce este inarbitrabil, acolo unde doar sufletul ar putea găsi soluţia, când ar căuta-o…"

Testul nr. 14

1. Tipologia pronumelor din limba română (după două criterii); exemplificare

2. Sinonimia – delimitări teoretice, exemplificare

3. Exemplificarea a patru tipuri de sufixe valorificabile în cadrul derivării

4. Alcătuiţi patru enunţuri în care conjuncţia *să* să introducă subordonate diferite.

5. Termenii regenţi ai propoziţiei atributive – enumerare, exemplificare

6. *Se dă textul*:

„Fireşte însă că nouă, celor care ştiu **ce**-nseamnă viaţa, puţin ne pasă **de cifre**! Mi-ar fi plăcut şi mie să încep această povestire în felul basmelor. Mi-ar fi plăcut să spun **aşa**: «A fost odată un **mic** prinţ, care trăia pe o planetă doar cu puţin mai mare decât el şi care simţea nevoia unui prieten... » Astfel, acelora ce ştiu ce-**nseamnă** viaţa, totul le-ar fi

apărut cu mult mai plin de adevăr." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

Cerințe:

(a) Transcrieți din text trei cuvinte/sintagme care conțin tipuri diferite de diftongi și un cuvânt care conține hiat.

(b) Precizați modul de formare a cuvintelor: **şi [mie], această, odată, astfel.**

(c) Indicați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor subliniate în text.

(d) Transcrieți din text două subordonate diferite și precizați-le felul.

7. Formulați enunțuri în care:

(a) un pronume negativ să îndeplinească funcția sintactică de complement direct;

(b) un verb la modul infinitiv să îndeplinească funcția sintactică de complement circumstanțial de timp;

(c) să ilustrați regimul cazual al prepozițiilor din limba română;

(d) un adverb să fie termen regent pentru o propoziție circumstanțială de cauză.

Testul nr. 15

1. Tipologia numeralelor din limba română (după două criterii); exemplificare

2. Omonimia – delimitări teoretice, exemplificare

3. Exemplificarea a patru tipuri de prefixe valorificabile în cadrul derivării

4. Alcătuiți patru enunțuri în care conjuncția *că* să introducă subordonate diferite.

5. Termenii regenți ai propoziției circumstanțiale de cauză – enumerare, exemplificare

6. Se dă textul:

„Dacă eu i-aş porunci unui general să zboare din floare în floare, **asemeni unui fluture**, ori să scrie **vreo** tragedie, ori să se

prefacă într-o pasăre de mare, şi dacă generalul nu mi-ar îndeplini porunca, **cine-ar fi** de vină? El sau eu? [...] Trebuie să ceri de la fiecare numai ceea ce poate fiecare să dea, spuse **mai departe** regele." (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

Cerințe:

(a) Transcrieţi din text trei cuvinte/sintagme care conţin tipuri diferite de diftongi şi un cuvânt care conţine hiat.

(b) Precizaţi modul de formare a cuvintelor: **vreo, fiecare, numai, ceea ce.**

(c) Indicaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor subliniate în text.

(d) Transcrieţi din text două subordonate diferite şi precizaţi-le felul.

7. Formulaţi enunţuri în care:

(a) un pronume nehotărât să îndeplinească funcţia sintactică de complement indirect;

(b) un verb la modul gerunziu să îndeplinească funcţia sintactică de complement circumstanţial de mod;

(c) să ilustraţi regimul cazual al prepoziţiilor din limba română;

(d) un adverb să fie termen regent pentru o propoziţie circumstanţială de scop.

Testul nr. 16

1. Tipologia prepoziţiilor din limba română (după două criterii); exemplificare

2. Exemplificarea a patru elemente introductive ale propoziţiei completive directe

3. Alcătuiţi patru enunţuri în care conjuncţia **să** să introducă subordonate diferite.

4. Termenii regenţi ai propoziţiei circumstanţiale de mod – enumerare, exemplificare

5. Formulaţi trei enunţuri în care verbul **a gândi** să fie la diateze diferite.

6. Se dă textul:

„O veveriţă mică, cu şorţ pe sub bărbie, / Ca să nu-**şi** murdărească blăniţa castanie, / Sta singură la masă **în vârful unui nuc**, / Când a trecut **pe-acolo**, pe-aproape, un bursuc. / - Te-ndopi mereu, ce-ţi pasă, îi zise el... / Şi nici prin gând nu-ţi trece să faci economie, / S-aduni şi **tu**, acolo, o nucă, o alună, / Acum că-i încă vară şi-i vremea încă **bună**, / Dar ia să-mi spui şi mie: la iarnă ce-o să faci?" (George Topârceanu, *Veveriţa şi bursucul*)

(a) Indicaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor subliniate în text.

(b) Alcătuiţi un enunţ în care cuvântul **te** să aibă altă valoare morfologică decât cea din text.

(c) Transcrieţi din text două subordonate diferite şi precizaţi-le felul (după toate criteriile).

(d) Realizaţi contragerea unei propoziţii circumstanţiale de scop (finale) din textul dat.

Testul nr. 17

1. Tipologia verbelor din limba română (după două criterii); exemplificare

2. Exemplificarea a patru elemente introductive ale propoziţiei completive indirecte

3. Alcătuiţi patru enunţuri în care conjuncţia **că** să introducă subordonate diferite.

4. Termenii regenţi ai propoziţiei circumstanţiale de cauză – enumerare, exemplificare

5. Formulaţi trei enunţuri în care verbul **a vedea** să fie la diateze diferite.

6. Se dă textul:

„ - O să-mi adun provizii prin scorburi **de copaci**... / - Să ţi le fure hoţii? Să ia pădurea foc / Şi să rămâi **flămândă** când hrană nu-i deloc? / În loc s-ascunzi comoara prin scorburi de copaci / Mai bine,

fă-ţi provizii în vizuina **mea**. / ...Aşa o-ntreagă vară, / Tot cară şi iar cară / Alune, jir şi ghindă şi alte bunătăţi, / Dar când s-a dus pe iarnă să-i dea şi **ei** o nucă, / Ba domnul nu-i acasă [...] / Morala: / E bine **s-aduni** vara alune, ghinde, nuci, / Să faci economie – dar nu pentru bursuci" (George Topârceanu, *Veveriţa şi bursucul*)

Cerinţe:

(a) Indicaţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor subliniate în text.

(b) Precizaţi valorile morfologice pe care le are în text cuvântul **(-)i**.

(c) Transcrieţi din text două subordonate diferite şi precizaţi-le felul.

(d) Realizaţi contragerea unei propoziţii circumstanţiale de scop (finale) din textul dat.

Testul nr. 18

1. *Se dă textul*:

„Trebuie să ştiţi dumneavoastră că hanul acela al Ancuţei nu era han, era cetate. Avea nişte ziduri groase de ici până colo şi nişte porţi cum n-am văzut de zilele mele. În cuprinsul lui se puteau oploşi oameni, vite şi căruţe şi habar nici n-aveau dinspre partea hoţilor... La vremea de care vorbesc era însă pace în ţară şi între oameni bună-învoire." (Mihail Sadoveanu, *Iapa lui Vodă*)

Cerinţe:

(a) Transcrieţi din text un cuvânt derivat, două cuvinte compuse şi două cuvinte formate prin conversiune.

(b) Transcrieţi din text două cuvinte care conţin diftong, două care conţin triftong şi unul care conţine hiat.

(c) Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele: **acela, ici, nici**. Despărţiţi în silabe cuvintele: **oploşi, înspre**.

(d) Formulaţi patru enunţuri în care cuvântul **care** să aibă alte valori morfologice decât cea din text.

(e) Scrieţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor: **dumneavoastră, al Ancuţei, avea, nişte, mele**.
(f) Indicaţi din text două subiecte multiple, un subiect inclus, un subiect subînţeles şi o propoziţie subiectivă.
(g) Formulaţi enunţuri cu omonimele cuvintelor **han, poartă** şi cu omograful cuvântului **era**.
(h) Formulaţi patru enunţuri în care adverbul relativ **cum** să introducă alte subordonate decât cea din text.
(i) Transcrieţi din text o propoziţie atributivă şi realizaţi contragerea ei.
(j) Precizaţi rolul semnelor de ortografie şi de punctuaţie din textul dat.

2. Predicatul – definire, tipologie, exemplificare

3. Sinonimia – definire, tipologie, exemplificare

4. Elementele introductive ale propoziţiei subordonate completive directe – prezentare, exemplificare

5. Numeralul – tipologie in funcţie de informaţia semantică transmisă; exemplificarea a cinci funcţii sintactice pe care le poate îndeplini numeralul

Testul nr. 19

1. *Se dă textul*:

„După ce cinstiră câteva pahare, începură a vorbi despre trebu-rile de pe lumea asta.

- Dumneata, domnule Calistrat, zise munteanca, mi se pare că nu prea mănânci.
- Ba mănânc, slavă Domnului şi bogdaproste.
- Atunci nu bei. Se cuvine să bei pentru un prieten.
- Mă gândesc că suntem departe şi avem a porni la drum asupra nopţii." (Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)

Cerinţe:

(a) Transcrieţi din text un cuvânt derivat, două cuvinte compuse şi două cuvinte formate prin conversiune.

(b) Transcrieţi din text trei cuvinte care conţin diftong, unul care conţine hiat şi o structură cu hiat sintactic.
(c) Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele: **cinstiră, mănânci, atunci**. Despărţiţi în silabe cuvintele: **cinstiră, despre.**
(d) Formulaţi patru enunţuri în care cuvântul **şi** să aibă alte valori morfologice decât cea din text.
(e) Scrieţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor: **câteva, a vorbi, domnule, mi, departe**.
(f) Indicaţi din text un subiect simplu, un subiect inclus, un subiect subînţeles şi o propoziţie subiectivă.
(g) Formulaţi enunţuri cu omonimele cuvintelor **pare, bei** şi cu omofonul cuvântului **câteva.**
(h) Formulaţi patru enunţuri în care conjuncţia **să** să introducă alte subordonate decât cea din text.
(i) Transcrieţi din text o propoziţie subordonată circumstanţială de timp şi realizaţi contragerea ei.
(j) Precizaţi rolul semnelor de punctuaţie din textul dat.

2. Subiectul – definire, tipologie, exemplificare

3. Paronimia – definire, tipologie, exemplificare

4. Elementele introductive ale propoziţiei subordonate completive indirecte – prezentare, exemplificare

5. Pronumele – prezentarea celor zece tipuri de pronume (şi adjective pronominale, acolo unde este cazul); exemplificarea a cinci funcţii sintactice pe care le poate îndeplini pronumele

Testul nr. 20

1. *Se dă textul*:

„Atunci Aleodor întinse cuprinsul său şi pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop, luă de soţie pe fata lui Verdeş împărat şi se întoarse la împărăţia lui. Când îl văzură gloatele venind teafăr, alături de o soţioară de-i râdea şi stelele de frumoasă, îl

primiră cu bucurie; şi urcându-se din nou în scaunul împărăţiei, domni şi trăi în fericire, până se istoviră. Iară eu încălecai pe-o şa şi v-o spusei dumneavoastră aşa." (*Aleodor împărat*)

Cerinţe:

(a) Transcrieţi din text două cuvinte derivate, două cuvinte compuse şi unul format prin conversiune.

(b) Transcrieţi din text două cuvinte care conţin diftong, două care conţin hiat şi o structură cu diftong sintactic.

(c) Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele: **atunci, şchiop, fericire**. Despărţiţi în silabe cuvintele: **alături, dumneavoastră.**

(d) Formulaţi trei enunţuri în care cuvântul *şi* să aibă alte valori morfologice decât cele din text.

(e) Scrieţi valoarea morfologică şi funcţia sintactică a cuvintelor: **său, lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop, se întoarse, eu, aşa**.

(f) Indicaţi din text un subiect simplu, un subiect inclus, unul subînţeles, o locuţiune şi un substantiv colectiv.

(g) Formulaţi un enunţ cu omograful cuvântului **domni** şi patru enunţuri în care să ilustraţi polisemia verbului **a lua**.

(h) Formulaţi patru enunţuri în care adverbul relativ **când** să introducă alte subordonate decât cea din text.

(i) Transcrieţi din text o propoziţie subordonată circumstanţială de timp şi realizaţi contragerea ei.

(j) Precizaţi rolul semnelor de ortografie şi de punctuaţie din textul dat.

2. Atributul – definire, tipologie, exemplificare

3. Antonimia – definire, tipologie, exemplificare

4. Elementele introductive ale propoziţiei subordonate predicative – prezentare, exemplificare

5. Verbul – tipologie; exemplificarea a patru funcţii sintactice pe care le poate îndeplini un verb predicativ aflat la un mod nepersonal, nepredicativ

Testul nr. 21

1. *Se dă textul*:

„Făt-Frumos luă fata în brațe și punând-o pe cal, zburau amândoi prin pustiul lungului mării ca două abia văzute închegări ale văzduhului. Dar Genarul, om înalt și puternic, avea un cal năzdrăvan cu două inimi. [...]

- Ce e? îl întrebă Genarul pe calul năzdrăvan. [...]
- Trebuie să ne grăbim mult ca să-i ajungem?
- Să ne grăbim și nu prea, pentru că-i putem ajunge.

Genarul încălică și zbură ca spaima cea bătrână în urma fugiților." (Mihai Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

Cerințe:

(a) Transcrieți din text două cuvinte derivate, două cuvinte compuse și unul format prin conversiune.

(b) Transcrieți din text două cuvinte care conțin diftong, unul care conține hiat și două structuri cu diftong sintactic.

(c) Precizați numărul de litere și numărul de sunete din cuvintele: **închegări, Genarul, cea**. Despărțiți în silabe cuvintele: **năzdrăvan, inimi**.

(d) Formulați patru enunțuri în care cuvântul *ce* să aibă alte valori morfologice decât cea din text.

(e) Scrieți valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor: **amândoi, ale văzduhului, două, îl, zbură**.

(f) Indicați din text un subiect simplu, un subiect inclus, unul subînțeles, o propoziție subiectivă și un verb la diateza reflexivă.

(g) Formulați un enunț cu omograful cuvântului **urma**, un enunț cu omofonul cuvântul **cea** și trei enunțuri în care să ilustrați polisemia verbului **a ajunge**.

(h) Formulați patru enunțuri în care conjuncția **să** să introducă alte subordonate decât cea din text.

(i) Transcrieți din text o propoziție subordonată circumstanțială de scop (finală) și realizați contragerea ei.

(j) Precizați rolul semnelor de ortografie și de punctuație din textul dat.

2. Predicatul – definire, tipologie, exemplificare

3. Sinonimia – definire, tipologie, exemplificare

4. Elementele introductive ale propoziţiei subordonate subiective – prezentare, exemplificare

5. Adverbul – tipologie; exemplificarea a patru funcţii sintactice pe care le poate îndeplini un adverb

Testul nr. 22

1. Tipologia atributelor – prezentare, exemplificare

2. Mijloace interne de îmbogăţire a vocabularului – derivarea (definire, tipologie, exemplificare)

3. Pronumele – clasificare după un criteriu, exemplificare

4. Identificaţi şi precizaţi grupurile de sunete din cuvintele: **miere, aidoma, lăcrămioară, ploaie, aer.**

5. Precizaţi numărul de litere şi numărul de sunete din cuvintele: **geană, chihlimbar, cheie, gintă, maci.**

6. Precizaţi modul de formare a cuvintelor: **CFR, duioşie, aceeaşi (persoană), floare-de-nu-mă-uita, inutilitate.**

7. Exemplificaţi:

a) sinonimele neologice ale cuvintelor **copilăresc, trist;**

b) sensurile verbului polisemantic **a trece;**

c) un adjectiv pronominal negativ;

d) un substantiv articulat cu articol posesiv-genitival şi cu articol nehotărât;

e) un pronume demonstrativ de apropiere cu funcţia sintactică de complement direct;

f) un subiect inclus (persoana întâi, plural);

g) o propoziţie subiectivă având ca termen regent un adverb predicativ;

h) o propoziţie circumstanţială de loc având ca termen regent adverbul **acolo;**

i) două propoziţii aflate în raport de coordonare adversativă;

j) o propoziție predicativă introdusă prin adverbul relativ **unde**.

8. Alcătuiți patru enunțuri în care cuvântul **o** să aibă valori morfologice diferite.

9. Alcătuiți enunțuri care să conțină:
(a) perechile de omofone: **la – l-a; al – a-l;**
(b) perechile de omografe: *hăi – hăi; haină – haină;*
(c) perechile de paronime: **aluzie – iluzie, literar – literal;**
(d) cratima, apostroful și punctul ca semne de ortografie.

10. Analizați sintactic fraza:

„În noaptea asta, cătră zori, avut cel dintăi semn, în vis, care a împuns-o în inimă și-a tulburat-o și mai mult. Se făcea că vede pe Nechifor Lipan călare, cu spatele întors către ea, trecând spre asfințit o revărsare de ape. [...] Soarele bătea de către amiază de pe țancul Măgurii. Ridicând ochii și clipind, Vitoriei i se păru că brazii sunt mai negri decât de obicei. Dar asta era o părere, căci sub soare lunecau pâlcuri de nouri alburii." (Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)

Testul nr. 23

1. Tipologia predicatelor – prezentare, exemplificare (după un criteriu)

2. Relații semantice în limba română – sinonimia (ilustrare – cu definire, tipologie – după un criteriu, exemplificare)

3. Adjectivul – clasificare după un criteriu, exemplificare

4. Identificați și precizați grupurile de sunete din cuvintele: **bunăvoință, curajoasă, iau, dulăpior, ie.**

5. Precizați numărul de litere și numărul de sunete din cuvintele: **cer, gherghină, închis, axiomă, geam.**

6. Precizați modul de formare a cuvintelor: **imprevizibil, de pe, un fâș, zgârie-brânză, OZN.**

7. Exemplificați:
a) un substantiv defectiv de plural;
b) un substantiv epicen;

c) un numeral distributiv cu funcţia sintactică de atribut adjectival;
d) un substantiv articulat cu articol hotărât şi cu articol posesiv-genitival;
e) un pronume negativ cu funcţia sintactică de complement direct;
f) un subiect inclus (persoana a doua, plural);
g) o propoziţie atributivă având ca termen regent un pronume;
h) o propoziţie circumstanţială de scop având ca termen regent adverbul **încet**;
i) două propoziţii aflate în raport de coordonare disjunctivă;
j) o propoziţie predicativă introdusă prin adverbul relativ **cum**.

8. Alcătuiţi patru enunţuri în care cuvântul **ce** să aibă valori morfologice diferite.

9. Alcătuiţi enunţuri care să conţină:
(a) perechile de omofone: **iau – i-au, ne-am – neam**;
(b) perechile de omografe: *copii – copii, uită – uită;*
(c) perechile de paronime: **solitar – solidar**;
(d) cratima şi punctul ca semne de ortografie.

10. Analizaţi sintactic fraza:

„Pe urmă se mai învârte [...], dar nu găseşte nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peştele în borş la foc. ... lupul [...] aşază cele două capete cu dinţii rânjiţi în fereşti, de ţi se părea că râdeau, pe urmă unge toţi păreţii cu sânge, ca să facă şi mai mult în ciudă caprei, ş-apoi iese şi-şi caută de drum.” (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

Testul nr. 24

1. Tipologia subiectelor – prezentare, exemplificare (după un criteriu)

2. Relaţii semantice în limba română – antonimia (ilustrare – cu definire, tipologie – după un criteriu, exemplificare)

3. Adverbul – clasificare după un criteriu, exemplificare

4. Identificaţi şi precizaţi grupurile de sunete din cuvintele: **meargă, aripioară, hiat, mioriţă, sau.**

5. Precizați numărul de litere și numărul de sunete din cuvintele: **ceas, George, chipeș, examen, ghicitoare.**

6. Precizați modul de formare a cuvintelor: **înnobilare, untdelemn, micuț, Tarom, oful.**

7. Exemplificați:
a) un substantiv defectiv de singular;
b) un numeral colectiv cu valoare adjectivală;
c) un substantiv epicen;
d) un subiect nedeterminat;
e) un pronume nehotărât cu funcția sintatică de complement indirect;
f) structura: substantiv articulat cu articol hotărât + articol demonstrativ-adjectival + adjectiv;
g) o propoziție circumstanțială de cauză având ca termen regent adjectivul **obosită**;
h) o propoziție subiectivă introdusă prin adjectivul pronominal **orice**;
i) o propoziție atributivă având ca termen regent un numeral;
j) două propoziții aflate în raport de coordonare conclusivă.

8. Alcătuiți patru enunțuri în care cuvântul **care** să aibă valori morfologice diferite.

9. Alcătuiți enunțuri care să conțină:
(a) perechile de omofone: **vor – v-or, ia – i-a**;
(b) perechile de omografe: *zori – zori, cântă – cântă;*
(c) perechile de paronime: **eminent – iminent**;
(d) apostroful și punctul ca semne de ortografie.

10. Analizați sintactic fraza:

„Și, nici una, nici două, haț! pe ied de gât, îi rătează capul pe loc și-l mănâncă așa de iute și cu așa poftă, de-ți părea că nici pe-o măsea n-are ce pune. [...] Apoi ridică chersinul binișor, înșfacă iedul de urechi și-l flocăiește și-l jumulește și pe acela de-i merg petecele!...” (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

Bibliografie selectivă

Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (1998). *Dicţionarul explicativ al limbii române.* Ediţia a II-a. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (2005). *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române.* Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (2005). *Gramatica limbii române. I. Cuvântul. II. Enunţul*. Bucureşti: Editura Academiei Române.

Angelescu, G. (1996) *Dicţionar de pleonasme*. Bucureşti: Editura Coresi.

Angelescu, G. (1999). *Dicţionar de dificultăţi ale limbii române.* Bucureşti: Editura Coresi.

Avram, M. (1997). *Gramatica pentru toţi*. Bucureşti: Editura Humanitas.

Bally, C. (1965). *Linguistique générale et linguistique française.* Quatrième édition revue et corrigée. Éditions Francke Berne.

Berg, I. (2004). *Dicţionar de expresii şi locuţiuni.* Bucureşti: Editura Vestalia.

Bertea, M. (1993). *Gramatica explicativă a limbii române,* Partea a doua. Chişinău: Ministerul Ştiinţei şi Învăţământului.

Bidu Vrănceanu, A., & Forăscu, N. (1988). *Cuvinte şi sensuri.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Bidu-Vrânceanu, A., & Forăscu, N. (2005). *Limba română contemporană: lexicul*, Bucureşti: Editura Humanitas Educaţional.

Bochmann, K., & Dumbravă, V. (ed.). (2002). *Limba română vorbită în Moldova istorică*, Volumul I. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Bulgăr, G. (2006). *Dicţionar de omonime*. Bucureşti: Editura Lucman.

Bulgăr, G. (2004). *Dicţionar de paronime*. Bucureşti: Editura Lucman.

Bulgăr, G. (1999). *Dicţionar de sinonime*. Bucureşti: Editura Palmyra.
Cârâc, I. S. (2001). *Curs de semantică*. Brăila: Editura Edmund.
Constantinescu-Dobridor, G. (2003). *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie al limbii române*. Bucureşti: Editura Lucman.
Coteanu, I. (1995). *Gramatica de bază a limbii române*. Bucureşti: Editura Garamond.
Coteanu, I. (1985). *Limba română contemporană*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.
Coteanu, I. (1973). *Stilistica funcţională a limbii române – Stil, stilistică, limbaj*. Bucureşti: Editura Academiei.
Coteanu, I. (1985). *Stilistica funcţională a limbii române*, I, II. Bucureşti: Editura Academiei.
Crăciun, B., & Bădărău, G. (2004). *Povestea limbii române*. Iaşi: Editura Porţile Orientului.
Dănilă, E. (2011). *Probleme de gramatică a limbii române*. Bucureşti: Editura Academiei Române.
***. (1997). *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.
Dimitriu, C. (1999). *Tratat de gramatică a limbii române. 1. Morfologia*. Iaşi: Institutul European.
Dimitriu, C. (2002). *Tratat de gramatică a limbii române. 2. Sintaxa*. Iaşi: Institutul European.
Dimitriu, C. (2004). *Cum scriem? Cum ar trebui să scriem?* Iaşi: Casa Editorială Demiurg.
Dragoş, E. (2000). *Introducere în pragmatică*. Cluj: Casa Cărţii de Ştiinţă.
Ducrot, O., & Schaeffer, J.-M. (1996). *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului*. Bucureşti: Editura Babel.
Dumistrăcel, S. (1980). *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Ghiţă, R. (2011). *Deixisul – categorie lingvistică universală. Modalităţi de exprimare a deixisului în limbile română, franceză şi maghiară*. Braşov: Editura Universităţii *Transilvania*.
Ghiţă, I., & Andrei, M. (1996). *Limba Română*. Bucureşti: Editura Corint.
***. (1966). *Gramatica limbii române*. Bucureşti: Editura Academiei.
Graur, A. (1968). *Studii de lingvistică generală*. Bucureşti: Editura Academiei.
Graur, A. (1974). *Mic tratat de ortografie*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Graur, A. (1975). *Alte etimologii româneşti*. Bucureşti: Editura Academiei R.S.R.

Hoarţă Lăzărescu, L. (1999). *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*. Iaşi: Editura Cermi.

Hobjilă, A. (2003). *Microsistemul deicticelor în limba română vorbită neliterară actuală*. Iaşi: Casa Editorială Demiurg.

Hobjilă, A. (2009). *Limba română*, în volumul pentru specializarea „Pedagogia Învăţământului Primar şi Preşcolar", ID, anul II, semestrul I (161-228). Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Hristea, T. (1968). *Probleme de etimologie*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Hristea, T. (coord.). (1984). *Sinteze de limba română*. Bucureşti: Editura Albatros.

Iliescu, A. (2003). *Gramatica aplicată a limbii române, Noţiuni teoretice de bază, Modele de analiză*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, R.A.

Ionescu-Ruxăndoiu, L. (1999). *Conversaţia: structuri şi strategii: sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*. Bucureşti: Editura All.

Iordan, I. (1956). *Limba română contemporană*. Bucureşti: Editura Ministerului Învăţământului.

Iordan, I. (1975). *Stilistica limbii române*. Ediţie definitivă. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Iordan, I., & Guţu-Romalo, V. (1967). *Structura morfologică a limbii române contemporane*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Iordan, I., & Robu, V. (1978). *Limba română contemporană*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Irimia, D. (1984). *Structura stilistică a limbii române contemporane*. Iaşi: Editura Universităţii „Al. I. Cuza".

Irimia, D. (1999). *Introducere în stilistică*. Iaşi: Polirom.

Irimia, D. (2008). *Gramatica limbii române*. Ediţia a III-a revăzută. Iaşi: Polirom.

Nagy, R. (2002). *Sintaxa limbii române I*. Editura Universităţii Suceava.

Nica, D. (1998). *Teoria părţilor de vorbire (aplicaţii la adverb)*. Iaşi: Editura Junimea.

Oancea, I. (1998). *Semiostilistica (Unele repere)*. Timişoara: Editura Excelsior.

Pană-Dindelegan, G. (2003). *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*. col. „Repere". Bucureşti: Editura Humanitas Educaţional.

Popescu, Ş. (2007). *Gramatica practică a limbii române.* Bucureşti: Editura TEDIT FZH.

Puşcariu, S. (1974). *Cercetări şi studii.* Bucureşti: Editura Minerva.

Puşcariu, S. (1976). *Limba română. I. Privire generală.* Bucureşti: Editura Minerva.

Rădulescu, I. Ş. (2002). *Să vorbim şi să scriem corect.* Bucureşti: Editura Niculescu SRL.

Seche, L., Seche, M., & Preda, I. (1989). *Dicţionar de sinonime.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Stoichiţoiu-Ichim, A. (2005). *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influenţă, creativitate.* Bucureşti: Editura All.

Şerban, V. (1997). *Fonetica.* Timişoara: Editura „Augusta".

Şerban, V., & Evseev, I. (1978). *Vocabularul românesc contemporan.* Timişoara: Editura Facla.

Tamba Dănilă, E. (2004). *Vechi şi nou în sintaxa limbii române.* Iaşi: Casa Editorială Demiurg.

Timofte, M. (2005). *Actualitatea sintaxei româneşti „clasice moderne".* Iaşi: Casa Editorială Demiurg.

Toma, I. (2004). *Limba română contemporană: fonetică, fonologie, lexicologie.* Bucureşti: Editura Fundaţiei *România de Mâine.*

Turculeţ, A. (1999). *Introducere în fonetica generală şi românească.* Iaşi: Casa Editorială *Demiurg.*

Vinţeler, O. (1998). *Dicţionar de antonime.* Bucureşti: Editura Lucman.

Zafiu, R. (2003). *Diversitate stilistică în româna actuală.* Universitatea din Bucureşti.

Zugun, P. (2000). *Lexicologia limbii române: Prelegeri.* Iaşi: Tehnopress.

Izvoare

Agârbiceanu, Ion (1954). *Schiţe şi povestiri*. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

Agârbiceanu Ion (1957). *Din munţi şi din câmpii*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Alecsandri, Vasile (1987). *Legende şi pasteluri*. Bucureşti : Editura Ion Creangă.

Alexandrescu, Grigore (1952). *Fabule*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Alexandrescu, Grigore (1985). *Poezii. Proză*. Bucureşti: Editura Ion Creangă.

Andersen, Hans Christian (1952). *Poveşti*. Bucureşti : Editura Tineretului.

Andersen, Hans Christian (1992). *Mica sirenă*. Traducere de Al. Philippide. Bucureşti: Editura Ion Creangă.

Andersen, Hans Christian (1998). *Basme şi povestiri*. Deva: Editura Emia.

Arghezi, Tudor (1959). *Versuri*. Prefaţă de Mihai Beniuc. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

Arghezi, Tudor (1971). *Poezii*. Antologie şi postfaţă de Nicolae Manolescu. Bibliografie de Ion Nistor. Bucureşti: Editura Minerva.

Barrie, Matthew James (1966). *Peter Pan sau băiatul care nu vrea să crească mare.*Bucureşti.

Blaga, Lucian (1942). *Poezii*. Bucureşti: Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă.

Blandiana, Ana (1988). *Întâmplări de pe strada mea*. Bucureşti: Editura Ion Creangă

Blandiana, Ana (1988). *Întâmplări din grădina mea*. Bucureşti: Editura Ion Creangă.

Blandiana, Ana (1989). *Poezii*. Prefaţă de Eugen Simion. Note bibliografice de Elena Murgu. Bucureşti: Editura Minerva.

Brătescu-Voineşti, Ioan Al. (1920). *În lumea dreptăţii: (nuvele şi schiţe)*. Bucureşti : Cartea Românească.

Caragiale, Ion Luca (1973). *Momente. Schiţe*. Antologie de Marieta Croicu şi Virgiliu Ene. Prefaţă şi tabel cronolgic de Ştefan Cazimir. Bucureşti: Editura Albatros.

Cassian, Nina (1957). *Prinţul Miorlau*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Cassian, Nina (1967). *Poezii*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Călinescu, George (1974). *Enigma Otiliei*. Bucureşti: Editura Minerva.

Cazimir, Otilia (1975). *Poezii*. Copertă şi ilustraţii de Elena Chinschi. Bucureşti: Editura Ion Creangă.

Collodi, Carlo (1993). *Pinocchio*. Traducere de Romulus Alexandrescu. Bucureşti: Editura Garamond.

Coşbuc, George (1951). *Poezii*. Bucureşti : Editura de Stat.

Coşbuc, George (1959). *Balade şi idile*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Creangă, Ion (1964). *Amintiri din copilărie; Poveşti şi povestiri*. Prefaţă şi note de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura Tineretului.

Delavrancea, Barbu Ştefănescu (1965). *Bunicul şi bunica*. Ilustraţii de Gheorghe Adoc. Bucureşti: Editura Tineretului.

Delavrancea, Barbu Ştefănescu (1985). *Neghiniţă*. Bucureşti: Editura Ion Creangă.

Delavrancea, Barbu Ştefănescu (2001). *Basme şi povestiri*. Bucureşti: Editura Tedit FZH.

Dulfu, Petru (1966). *Isprăvile lui Păcală*. Bucureşti: Editura Tineretului.

Eftimiu, Victor (1922). *Înşir'te mărgărite!... Strămoşii. Rapsozii*. Editura Librăriei Socec & Co.

Eminescu, Mihai (1943). *Poezii*. Bucureşti: Editura Naţională Gh. Mecu.

Eminescu, Mihai (1996). *Făt-Frumos din lacrimă*. Bucureşti: Editura Litera.

Farago, Elena (1957). *Poezii*. Ediţie îngrijită şi postfaţă de Liviu Călin. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

Gârleanu, Emil (1955). *Din lumea celor care nu cuvântă*. Ilustraţii de Ioana Oltes. Bucureşti: Editura Tineretului.

Grimm, Fraţii (1991). *Poveşti alese*. Traducere de Dan Faur. Editura Venus.

Grimm, Fraţii (2011). *Basme*. Traducere de Lia Decei, Iulia Feldrihan, Victoria-Dana Feldrihan, Traian Finţescu, Mioara Sechel. Ilustraţii de Valeria Moldovan. Bucureşti: Editura Corint.

Hogaş, Calistrat [s.a.]. *Părintele Ghermănuţă: nuvelă*. Bucureşti: Editura Librăriei H. Steinberg & Fiu.

Hogaş, Calistrat (1983). *Pe drumuri de munte*. Bucureşti: Editura Minerva.
Ispirescu, Petre (1966). *Basme.* Bucureşti: Editura Tineretului.
La Fontaine, Jean de (1958). *Fabule.* Traducere şi note de Aurel Tita. Prefaţă de Valentin Lipatti. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.
Malot, Hector (1965). *Singur pe lume*. În româneşte de Anda Boldur. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura Tineretului.
Martin, Matei (2012). Florentina Sâmihăian – editoare, coordonatoarea Colecţiei de carte pentru copii a Editurii ART. *Dilemateca*, anul VII, nr. 72, mai 2012. http://dilemaveche.ro/sectiune/dilemateca/articol/ floren tina- samihaian-editoare-coordonatoarea-colectiei-carte-copii-editu.
Mitru, Alexandru (1957). *Basmele mării*. Ilustraţii de V. Stümer. Bucureşti: Editura Tineretului.
Mitru, Alexandru (1960). *Legendele Olimpului.* ilustraţii de C. Condacci. Studiu introductiv de Nicolae I. Barbu. Bucureşti: Editura Tineretului.
Mitru, Alexandru (1963). *Din marile legende ale lumii.* Bucureşti: Editura Tineretului.
Morar, Olga (2011). Un deliciu literar: cartea şi revista pentru copiii. *Luceafărul românesc. Revistă on-line de literatură şi cultură românească.* http://luceafarul.wordpress.com/atitudini/actualitate-si-ati tudine-intelectuala/olga-morar-%E2%80%9Eun-deliciu-literar-cartea-si-revista-pentru-copii%E2%80%9C/.
Perrault, Charles (1957). *Poveşti*. Bucureşti: Editura Tineretului.
Perrault, Charles (1994). *Basme = Contes*. Bucureşti: Editura Junior Club.
Sadoveanu, Mihail (1947). *Dumbrava minunată.* Ediţia a 10-a. Bucureşti: Cartea Românească.
Sadoveanu, Mihail (1966). *Baltagul: roman*. Prefaţă şi note de Cornel Regman. Bucureşti: Editura Tineretului.
Sadoveanu, Mihail (1968). *Povestiri*. Bucureşti: Editura pentru Literatură.
Sadoveanu, Mihail (1997). *Hanul Ancuţei.* Ediţie îngrijită, postfaţă, tabel cronologic şi referinţe critice de Teodor Vârgolici. Bucureşti: Editura 100+1 Gramar.
Saint-Exupéry, Antoine de (1992). *Micul Prinţ*. Chişinău: Editura Universul.
Sântimbreanu, Mircea (1973). *Recreaţia mare.* Ilustraţii de Iurie Darie. Bucureşti: Editura Ion Creangă.
Slavici, Ioan (1956). *Poveşti*. Ediţia a II-a. Bucureşti: Editura Tineretului.
Slavici, Ioan (1995). *Păcală în satul lui: basme.* Prefaţă de Teodor Vargolici. Bucureşti: Editura Alutus-D.

Slavici, Ioan (1998). *Basme.* Ediţie îngrijită de Haralambie Grămescu. Bucureşti: Tedit FZH.
Slavici, Ioan (2004). *Floriţa din codru şi alte poveşti.* Ilustraţii de Silvia Mitrea. Bucureşti: Editura Alfa.
Spyri, Johanna (1998). *Heidi, fetiţa munţilor*. Traducere de Mariana Petrescu. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Tedit FZH.
Stănescu, Nichita (1990). *Fiziologia poeziei*. Bucureşti: Editura Eminescu.
Teodoreanu, Ionel (1967). *La Medeleni: roman*. Ediţie îngrijită şi prefaţă de Nicolae Ciobanu. Bucureşti: Editura pentru Literatură.
Tolstoi, Lev (1965). *Nuvele şi povestiri*. Prefaţă de Tatiana Nicolescu. Traduceri de: Al. Ştefănescu-Medeleni, Emil Serghie, Iulia Constantinescu, Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală.
Tolstoi, Lev (1987). *Furnica şi porumbiţa*. Traducere de Mihail Calmâcu. Bucureşti: Editura Ion Creangă.
Topârceanu, George (1953). *Poezii.* Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Al. Săndulescu. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.
Topârceanu, George (1953). *Balade vesele şi triste şi alte poezii.* Bucureşti: Editura pentru Literatură.
Topârceanu, George; Alexandrescu, Grigore; Constantinescu, Crişan (1998). *Fabule.* Desene de Andrei Costan. Bucureşti: Editura Elf.
Travers, Pamela L. (1993). *Mary Poppins.* Traducere de Ana Canarache. Chişinău: Editura Gramma.
***. *Declaraţia universală a drepturilor omului*, http://www.irdo.ro/sectiu ni.php?subsectiuni_id=16.
*** (1996). *Mioriţa: balade populare româneşti*. Ediţie îngrijită şi prefaţă de Iordan Datcu. Bucureşti: Editura pentru Literatură.

În seria *ŞTIINŢELE LIMBAJULUI* au mai apărut:
(selectiv)

Analiza textelor de comunicare, Dominique Maingueneau
Argumentarea publicitară, Jean-Michel Adam, Marc Bonhomme
Condensarea lexico-semantică, Emil Suciu
Discursul literar, Dominique Maingueneau
Discursul repetat, Cristinel Munteanu
Elemente de filozofia limbii, Ioan Oprea
Iniţiere în semiotica generală, Jean-Marie Klinkenberg
Lingvistica textuală, Jean-Michel Adam
Lingvistică generală, semiotică, mentalităţi, Mariana Neț
Lingvistica pentru textul literar, Dominique Maingueneau
Periferia textului, Philippe Lane
Pragmatica discursului, Jacques Moeschler
Pragmatica pentru discursul literar, Dominique Maingueneau
Sintaxa limbii române actuale, Rodica Nagy
Teoria şi practica semnului, Ioan S. Cârâc
Textele: tipuri şi prototipuri, Jean-Michel Adam
Textul descriptiv, Jean-Michel Adam, André Petitjean
Timp şi limbaj. Introducere în lingvistica lui Gustave Guillaume, Iulian Popescu
Tratat de gramatică a limbii române. I. Morfologia, Cornel Dimitriu
Tratat de gramatică a limbii române. II. Sintaxa, Cornel Dimitriu

LIBRĂRII în care puteți găsi cărțile editurii *Institutul European* (selectiv)

ACADEMICA

Volumul se dorește a fi un alt tip de „curs practic de Limba română”, adresat, în mod special, studenților specializării „Pedagogia Învățământului Primar și Preşcolar”, viitorilor profesori pentru învățământul primar și preşcolar, dar și actualilor educatori, învățători, institutori, profesori care se pregătesc pentru susținerea examenelor de titularizare, pentru obținerea definitivatului sau a gradului al II-lea în învățământ, respectiv celor atrași de logica limbii și de contextualizările ei necesare în plan comunicativ. Necesitatea unui astfel de instrument este cu atât mai mare cu cât în formarea studenților de la specializarea menționată, studierii Limbii române îi este alocat un singur semestru; în aceste condiții, lucrarea de față se constituie într-o propunere de prezentare sintetică (prin „repere”) a principalelor coordonate care caracterizează fiecare nivel al limbii (nivel fonetic/fonologic, nivel lexical-semantic, nivel morfologic, nivel sintactic și nivel stilistic) și de lansare de provocări în plan aplicativ (pe texte-suport din literatura pentru copii), în vederea fixării acestor conținuturi.

• Nivelul fonetic/fonologic al limbii române • Nivelul lexical-semantic al limbii române • Nivelul morfologic al limbii române • Nivelul sintactic al limbii române • Nivelul stilistic al limbii române.

ISBN 978-973-611-918-7

INSTITUTUL EUROPEAN